DINU C. GIURESCU

GUVERNAREA NICOLAE RĂDESCU

Editura ALL

Guvernarea Nicolae Rădescu

Următoarele apariții în colecția " **ACCES LA ISTORIE**", realizată în colaborare cu editura Hodder & Stoughton - Londra:

GERMANIA: AL TREILEA REICH, 1933 - 1945 - Geoff Layton
CATOLICISMUL ŞI CONTRAREFORMA - Keith Randell
ITALIA: LIBERALISM ŞI FASCISM, 1870 - 1945 - Mark Robson
JEAN CALVIN ŞI REFORMA TÂRZIE - Keith Randell
ELISABETA I: RELIGIA ŞI POLITICA EXTERNĂ - John Warren
EUROPA ŞI DESPOŢII LUMINAŢI - Walter Oppenheim

Au apărut în aceeași colecție:

1. **STALIN ŞI HRUŞCIOV: URSS, 1924 - 1964** - Michael Lynch
2. **LUTHER ŞI REFORMA ÎN GERMANIA, 1517 - 1555** - Keith Randell
3. **HABSBURGII ŞI HOHENZOLLERNII, 1713 - 1786** - Walter Oppenheim
4. **NAPOLEON, FRANŢA ŞI EUROPA** - Andrina Stiles
5. **UNIFICAREA ITALIEI, 1815 - 1870** - Andrina Stiles
6. **IMPERIUL OTOMAN, 1450-1700** - Andrina Stiles

În același domeniu va apărea:

ISTORIA SECOLULUI XX - 3 vol. - Pierre Milza, Serge Berstein - traducere din limba franceză

Dinu C. Giurescu

Guvernarea Nicolae Rădescu

Editura ALL
Bucureşti

© 1996 - B.I.C. **ALL** s.r.l.

GUVERNAREA NICOLAE RĂDESCU
DINU C. GIURESCU
ISBN 973-571-035-8
Toate drepturile rezervate Editurii **ALL**.
Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată
fără permisiunea scrisă a Editurii **ALL**.
Copyright © 1996 by B.I.C. **ALL** s.r.l.
All rights reserved.
The distribution of this book outside Romania
is prohibited without the written permission of B.I.C. **ALL** srl

Editura **ALL**

București
Carol Knappe 20
☎ 312.79.90, 223.43.35
Tel./Fax: 312.77.95

Departamentul DIFUZARE
☎ 665.98.58, 223.32.44

Redactor: Marius Ioan
Coperta: Stelian Stanciu
Tehnoredactare computerizată: Grigore Ioniţoiu

BIC - **ALL** srl

PRINTED IN ROMANIA

Sumar

Introducere **1**

Planul unei lovituri de stat transmis de la Bucureşti unui reprezentant al Serviciilor speciale britanice, la Istanbul, în octombrie 1943. Reacţiile sceptice ale factorilor de răspundere de la Londra şi Washington.

*

Analiza actului de la 23 august 1944: Caracterizarea generală a evenimentelor; versiunile succesive formulate de secţia de propagandă a Partidului Comunist Român.

Componenta politică şi militară a actului de la 23 august. Cum evaluau oamenii politici din România situaţia generală când încercau să scoată ţara din război. Ce sperau liderii politici de la Bucureşti. Ce nu ştiau aceşti lideri în primăvara anului 1944.

Puteau anticipa oamenii politici de la Bucureşti, Sofia sau Budapesta o împărţire a continentului în sfere de influenţă, atunci, în prima jumătate a anului 1944? De ce nu s-a hotărât mareşalul Ion Antonescu să semneze armistiţiul cu "Naţiunile Unite"? Alternativa, în termeni reali, din august 1944. De ce n-a reuşit Wehrmacht-ul să recapete controlul în România?

Evenimentele din România au constituit o surpriză totală pentru "Aliaţi". Cum se proiectează aceste evenimente din august 1944 după o jumătate de secol.

Care au fost obiectivele de politică internă ale celor care au făptuit actul de la 23 august 1944.

*

Etapele parcurse de Partidul Comunist din România pentru acapararea puterii în toamna anului 1944. Constituirea Frontului Naţional Democrat.

Criza de guvern din octombrie 1944.

Iuliu Maniu întreabă la 1 noiembrie 1944: este adevărat că guvernul britanic are de gînd "să predea România Sovietelor?"

Constituirea celui de-al doilea guvern prezidat de generalul Constantin Sănătescu la 6 noiembrie 1944.

Continuă criza politică determinată de agitaţia declanşată pe străzi şi în intreprinderi de activiştii PCdR.

Demisia guvernului Sănătescu la 2 decembrie 1944.

Andrei Vâşinski către Mihail Ralea, la începutul lunii decembrie 1944: "Rusia va insista pentru o schimbare în clasele conducătoare (din România)..."

Capitolul I
Guvernul Nicolae Rădescu..... 47

1. Formarea noului guvern la 6 decembrie 1944, prezidat de generalul adjutant Nicolae Rădescu. Starea de spirit a cercurilor intelectuale.

*

2. Programul guvernului prezentat de primul ministru.

*

3. Guvernarea propriu-zisă. Administraţia locală: prefecţi, primari. Înfiinţarea Universităţii de vest (Timişoara)

Legea sindicatelor profesionale. Congresul General al Sindicatelor Unite din România.

Insituirea unui regim tranzitoriu de organizare judecătorească.

Înfiinţarea Ministerului Naţionalităţilor Minoritare. Statutul acestor minorităţi. Repunerea în drepturi a militarilor şi farmaciştilor evrei, cetăţeni români.

Legile privind criminalii de război şi pe cei răspunzători de dezastrul ţării.

Epurări şi arestări.

Aplicarea Convenției de Armistițiu. Semnarea Convenției din 16 ianuarie 1945 pentru livrarea mărfurilor de România către Uniunea Sovietică.

Relațiile dintre trupele de ocupație și populația țării. "Sancționarea unor infracțiuni săvârșite contra militarilor armatelor aliate."

Alte hotărâri ale guvernului.

*

4. Ocupația sovietică și consecințele ei. Un memoriu al regelui Mihai adresat președintelui Franklin Delano Roosevelt. Repatrierea forțată în URSS a românilor basarabeni refugiați în România, la înaintarea armatelor sovietice. Deportarea la lucru a etnicilor germani cetățeni români, ianuarie 1945. Amestecul direct al autorităților sovietice în treburile interne ale României. Obligațiile financiare ale României față de Soviete.

De ce memoriul regelui Mihai I nu a fost văzut de președintele Franklin Delano Roosevelt.

*

5. Un raport al reprezentantului militar al Statelor Unite în Comisia Aliată (Sovietică) de Control, despre situația din România.

Capitolul II

Sfârșitul unui armistițiu politic de trei săptămâni 133

Apelul F.N.D. de anul nou 1945 înlătură speranța continuării unui armistițiu politic.

Declarațiile de 1 ianuarie ale primului ministru Nicolae Rădescu și ale lui Iuliu Maniu.

Călătoria lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, ministrul transporturilor, la Moscova. Declarațiile făcute presei la înapoiere.

Primele știri despre declanșarea unei noi crize politice de către Partidul Comunist din România. Atitudinea partidelor tradiționale Național Țărănesc și Național Liberal.

Iuliu Maniu către B. Y. Berry, reprezentantul politic al Statelor Unite la București, la 8 decembrie 1944: "se pare că Rusia Sovietică a proiectat să facă din România o țară comunistă..."

Declarația ambiguă a premierului Winston Churchill, în Camera Comunelor, la 18 ianuarie 1945 privind politica Angliei şi Uniunii Sovietice față de Bulgaria şi România.

Declarația postului de radio BBC despre contribuția României alături de "Națiunile Unite".

"Guvernul actual trebuie schimbat" declară Gheorghe Gheorghiu-Dej la 26 ianuarie 1945.

Capitolul III

Începutul unei noi crize politice 149

Şedința Consiliului Frontului Național Democrat din 24 ianuarie 1945 despre: regimul constituțional al României; democrația populară în pregătire; declanşarea "crizei" politice; politica externă; noul program al F.N.D.

Cum a fost pornită "criza" politică menită să ducă la demisia premierului Nicolae Rădescu. Noua întrunire a Consiliului F.N.D. din 31 ianuarie 1945. Discuțiile despre : Regele Mihai I; PNȚ şi liderii săi; PNL; principiile generale ale politicii F.N.D.; colaborarea F.N.D. cu Gheorghe Tătărescu;

Mitingurile şi demonstrațiile orchestrate de F.N.D. Câți participanți?

Încercare de atentat asupra lui Miron Constantinescu?

Atitudinea Partidului Național Țărănesc privind "criza" declanşată de PCdR.

Sindicatul tipografilor, condus de activişti PCdR refuză să mai tipărească *Dreptatea*, oficiosul PNȚ.

Unii tipografi nu se supun ordinelor date de liderii lor.

Viitorul , oficiosul PNL este suprimat din ordinul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control.

Capitolul IV

Cuvântarea premierului Rădescu în sala ARO, 11 februarie..... 183

Descoperirea unui depozit de arme şi muniții. Zvonuri despre o lovitură de forță condusă de PCdR.

Premierul Nicolae Rădescu se adresează țării prin radio la 11 februarie 1945. Cuvântarea programată la cinematograful "Scala" este ținută într-o sală apropiată, la ARO.

Cuvântarea generalului Nicolae Rădescu despre: programul guvernului; campania continuă de denigrare a activității guvernului; libertatea de exprimare în scris; reforma agrară; sindicatele profesionale.

Reacția presei procomuniste la cuvântarea primului ministru. Incidentele de la ARO și din Piața Palatului, duminică 11 februarie.

Generalul Nicolae Rădescu se adresează din nou națiunii, prin radio, duminică 12 februarie.

Manifestație de "protest" organizată de F.N.D., marți 13 februarie. "Îndemnurile" lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la ură și violență.

Atacurile presei comuniste împotriva proiectului de reformă agrară a PNȚ.

Situația în țară devine din ce în ce mai confuză pe măsură ce continuă agitația și demonstrațiile organizate de PCdR.

Capitolul V
Incidentele de la Uzinele "Nicolae Malaxa" **199**

Versiunea presei comuniste asupra incidentelor de la Uzinele Malaxa din 20 februarie 1945.

Cum s-au desfășurat în realitate evenimentele: încercarea muncitorilor de a-și alege un nou comitet sindical. Prin vot "secret" ei, se pronunță: circa 4500 pentru un comitet sindical independent; circa 700 pentru comitetul controlat de PCdR.

Reacția în forță a liderilor Confederației Generale a Muncii la aflarea acestui prim rezultat.

Activiștii C.G.M. arestează cu de la sine putere circa 100 muncitori.

Capitolul VI

Spre ultima etapă. Guvernul sovietic se pregăteşte să intervină direct 209

Manifeste incendiare ale F.N.D. cheamă pe cetăţeni la un miting de protest în Piaţa Naţiunii, pentru sâmbătă 24 februarie.

Campania de propagandă şi dezinformare minuţios orchestrată de PCdR. *Pravda*, oficiosul Partidului Comunist Bolşevic al Uniunii Sovietice despre evenimentele din România: "opinia politică sovietică nu poate privi impasibilă" la atari desfăşurări. Pregătirea intervenţiei sovietice directe.

Reacţia partidelor tradiţionale PNŢ - PNL şi a covârşitoarei majorităţi a opiniei publice faţă de amplificarea acţiunilor partidului comunist

Un editorial al ziarului *Dreptatea* reproduce ţelurile reale ale PCdR.

Constituirea unui Partid Naţional Ţărănesc - "ramura democratică", afiliat cu totul la F.N.D.

Capitolul VII

Sâmbătă 24 februarie 1945 225

Mitingul F.N.D. din Piaţa Naţiunii, la orele 14. Câţi participanţi? 600.000, titrează *Scânteia*; în realitate în jur de 50.000.

Versiunea PCdR asupra evenimentelor ce au urmat mitingului: manifestanţii F.N.D. au fost întâmpinaţi cu focuri de armă din clădirea Prefecturii, a Teatrului Naţional, din Palatul Regal şi Ministerul de Interne; în timpul incidentelor, lideri comunişti iau cuvântul şi acuză direct guvernul şi pe primul ministru.

Care a fost realitatea? Armata, care apăra Ministerul de Interne, nu a tras în manifestanţi, ci, numai salve de avertisment în aer, atunci când activiştii F.N.D. şi PCdR au încercat să forţeze intrarea în clădire.

Focurile de armă au fost trase împotriva manifestanţilor din patru imobile ce încadrează Piaţa Palatului - aria din faţa Ministerului de Interne (ulterior sediul CC al P.C.R.): blocurile Ilfov, Boteanu, Generala şi Wilson. Trăgătorii nu au fost identificaţi. Bilanţul: 2 morţi, 16 răniţi.

Ziua de 24 februarie văzută din interiorul clădirii Ministerului de Interne.

Manifestația a circa 500 persoane în sprijinul guvernului Rădescu, în seara zilei de 24 februarie către orele 20^{30}. Un automobil cu farurile stinse se apropie; rafale de armă automată sunt trase asupra manifestanților. Bilanțul: 2 morți, 11 răniți.

Lista nominală a celor uciși și răniți în după amiaza și seara zilei de 24 februarie 1945.

Ultimatumul adresat generalului Nicolae Rădescu de către Comandamentul militar sovietic al orașului București.

Premierul Nicolae Rădescu se adresează direct națiunii, prin radio, la orele 22, arătând adevărul despre evenimentele din București și din țară din ziua de 24 februarie.

Comisia Aliată (sovietică) de Control cere explicații: cum și-a îngăduit primul ministru să vorbească națiunii fără aprobarea prealabilă a Comisiei?

Reacția Partidului Național Liberal la provocările PCdR.

Un raport al misiunii militare a Statelor Unite din București asupra evenimentelor din 24 februarie: rănile au fost provocate "de pistoale și arme de alte calibre, ce nu sunt folosite în armata română."

Capitolul VIII

În urma gloanțelor 247

Reacția presei comuniste fată de evenimentele din 24 februarie merge până la isterie.

Este repetată fără încetare versiunea că guvernul a tras asupra manifestanților.

Comunicatul oficial al mareșalului Palatului regal: nici o unitate a armatei nu s-a aflat în Palat în timpul demonstrației; nici un foc de armă n-a fost tras din Palat.

Comunicate și declarații ale miniștrilor și Consiliului F.N.D.

În numele Comitetului Central al Partidului Social-Democrat, Constantin Titel Petrescu adresează o scrisoare C.C. al PCdR. Liderul social democrat arată atitudinea sectară și chiar ostilă a numeroși activiști comuniști față de social-democrați. Titel Petrescu propune - fără nici un rezultat, de altfel - măsurile de îndreptare.

Scrisoarea a zece ofiţeri superiori către Regele Mihai, prin care se desolidarizează de acţiunea şi declaraţiile primului ministru.

Reacţii faţă de intrarea în arena politică a unor ofiţeri: punerea lor în retragere. Cererea ultimativă a lui Andrei Ianuarievici Vâşinski ca semnatarii scrisorii să fie reintegraţi în cadrele active ale armatei.

Scrisoarea a circa 60 universitari, tot în sprijinul F.N.D. Opt membri ai Academiei Române - din 114 - se pronunţă împotriva declaraţiilor primului ministru din seara zilei de 24 februarie.

Conceptele cheie din versiunea intens propagată de PCdR:provocare premeditată şi începutul unui război civil.

O mărturie directă din cercurile conducerii PCdR: toate acuzaţiile aduse premierului Nicolae Rădescu sunt inventate.

Mass media sovietice se alătură de îndată violentei campanii lansată de PCdR.

Opinia publică din Bucureşti despre evenimentele în curs.

Capitolul IX

Comisia Aliată (Sovietică) de Control despre situaţia din România 265

Rolul comisiei Aliate (Sovietice) de Control (CASC): teorie şi practică.

Şedinţa din 14 februarie 1945. Consilierul politic A.P. Pavlov: "nu cred că există o criză serioasă între partidele F.N.D. şi actualul guvern..... afară de cazul când însuşi generalul Rădescu n-o provoacă". Totuşi, adaugă A.P.Pavlov "dezordinea nu poate fi lăsată să izbucnească în spatele Armatelor Sovietice".

Discuţia din Comisia Aliată de Control din 14 februarie aduce dovada că întreaga campanie declanşată de PCdR era în totală concordanţă cu politica autorităţilor sovietice.

*

Întâlnirea CASC din 20 februarie. Discuţia despre libertatea presei în România. Generalul locotenent Serghei Alexandrovici Vinogradov: "În mai multe cazuri au fost tipărite articole pe care noi le-am socotit atât de dezgustătoare încât periodicele au trebuit oprite".

"Temerile" generalului locotenent Vinogradov că în România ar putea izbucni un război civil.

Reprezentantul militar al Statelor Unite în Comisia Aliată (Sovietică) de Control, generalul brigadier C.V.R. Schuyler propune adoptarea unei declarații a CASC - în conformitate cu cele hotărâte şi afirmate la Ialta care să contribuie efectiv la stabilitatea politică internă a României. Refuzul net al părții sovietice.

*

Întâlnirea CASC din *21 februarie 1945*. Reprezentantul SUA îşi repetă propunerea din ziua precedentă. Cere totodată suspendarea - fie şi pentru o zi - a ziarului *Scânteia*, oficiosul PCdR, pentru un editorial care incită în mod deosebit la răscoală.

Răspunsul generalului locotenent Vinogradov: nu a citit editorialul; propunerea generalului Schuyler din ziua precedentă a fost înaintată la Moscova şi se aşteaptă un răspuns; răspunderea pentru menținerea ordinei în România revine şefului guvernului român.

*

Reprezentantul britanic în CASC, vicemareşalul aerului Donald Stevenson, informează în scris pe colegul său sovietic, că incidentele de la Malaxa (19-20 februarie) "nu trebuie considerate ca o stare de război civil şi nici ca o amenințare adusă securității liniilor de comunicații ale Armatei Roşii în România".

*

Generalul brigadier C.V.R. Schuyler trimite o notă scrisă părții sovietice, subliniind că o "administrație reprezentativă a României poate fi asigurată numai de "un guvern de coaliție care să cuprindă toate grupările politice şi clasele sociale". "Guvernul Statelor Unite nu doreşte să vadă în România un guvern alcătuit exclusiv de Partidul Național Țărănesc sau de Frontul Național Democrat..."

*

Raportul generalului brigadier C.V.R. Schuyler din 20 februarie 1945 către Pentagon, la Washington: "Rusia Sovietică urmăreşte ...transformarea României într-un stat comunist...."

*

Regina mamă Elena solicită reprezentantului Statelor Unite la Bucureşti protecția autorităților SUA în cazul unei

lovituri de stat condusă de PCdR. Răspunsul ambiguu al Departamentului de Stat.

Capitolul X
Desființarea, demobilizarea şi dezarmarea forțelor armate române din interior 287

"Convenția" militară impusă de partea sovietică la 26 octombrie 1944: prima fază a desființării forțelor armate române din interior.

Noi directive ale Comisiei Aliate (Sovietice) de Control pentru reducerea trupelor de jandarmi şi grăniceri (prima jumătate a lunii februarie).

Discuții în CASC privind efectivele de pe front şi din interior ale armatei române.

28 februarie 1945: opt noi ordine ale CASC pentru dezarmarea completă a unităților române din Bucureşti şi din alte centre.

Ştirea despre sosirea în zona Bucureştilor a cca. 10.000 trupe sovietice, din care 4000 NKVD-işti.

Sosirea inopinată în Bucureşti a mareşalului Rodion Malinovski, preşedintele CASC.

Capitolul XI
A.I. Vâşinski impune un guvern condus de PCdR..... 303

Sosirea pe neaşteptate în Bucureşti a lui Andrei Ianuarievici Vâşinski, comisarul adjunct pentru afaceri externe al URSS (27 februarie 1945).

Cele trei audiențe ale lui A. I. Vâşinski la regele Mihai I: *27, 28 februarie* şi *1martie 1945*: "La ora 6 trebuie anunțată demisia lui Rădescu" (28 februarie); "am însărcinarea din partea guvernului meu (= sovietic) să vă declar că omul care ne inspiră nouă încredere este Petru Groza ca Preşedinte al Consiliului"

Consultări la Palat. Încercarea lui Barbu Ştirbey de a forma un guvern se loveşte de opoziția F.N.D. Regele Mihai obligat să accepte "recomandarea" formulată de A.I. Vâşinski.

Dr. Petru Groza primeşte oficial mandatul formării noului guvern (2 martie).

Cum au reacţionat liderii Partidului Naţional Ţărănesc şi Naţional Liberal, după ultimatumul formulat de trimisul sovietic.

Radio Moscova şi ziarele sovietice continuă din plin campania de presă de dezinformare privind evenimentele din România.

Oficiosul PNŢ *Dreptatea* dă o replică directă la atacurile furibunde ale presei comuniste (28 februarie).

Starea de spirit din Bucureşti şi din ţară.

Întâlnirile dintre dr. Petru Groza şi Iuliu Maniu. Convorbirile dr. Petru Groza – Gheorghe Tătărescu . Alte consultări şi schimburi de vederi: dr. Petru Groza, Mihai Ralea, Bebe Brătianu, Ion Mihalache...

Prima listă a guvernului F.N.D. propusă la 3 martie. Definitivarea cabinetului.

Şedinţa Consiliului FND din 5 martie.

Mitingul din Piaţa Naţiunii, la 6 martie. Comunicatele PNŢ şi PNL privind formarea guvernului de la 6 martie 1945.

Capitolul XII

Din nou la Comisia Aliată (Sovietică) de Control 333

Reuniunea din 28 februarie 1945. Reprezentanţii Statelor Unite şi Marii Britanii pun o serie de întrebări omologului sovietic în legătură cu audienţele lui A.I. Vâşinski la Regele Mihai. Generalul colonel Ivan Zaharovici Susaikov, noul ocţiitor de preşedinte al CASC, răspunde că abia a sosit la Bucureşti şi "va fi bucuros să se întâlnească mai târziu şi să discute orice chestiune ce ar fi formulată".

Telegrama reprezentantului militar britanic de la Bucureşti către guvernul din Londra, la 28 februarie 1945: "România va fi silită să accepte un regim care este aproape în întregime de stânga." O dată ajuns la putere, noul guvern va lua "şi celălalte măsuri necesare unei complete sovietizări a României"

A doua întâlnire a CASC, pe 4 martie. Din nou discuţie asupra unor efective ale armatei române din zona Bucureştilor.

A treia întâlnire a CASC, 5 martie 1945.

Guvernele de la Washington şi Londra sunt informate la zi asupra desfăşurărilor de la Bucureşti.

Capitolul XIII

Churchill, Roosevelt şi Vâşinski despre evenimentele din februarie 1945 din România 345

Scrisoarea premierului Winston Churchill către Preşedintele Franklin Delano Roosevelt despre situaţia din România (8 martie).

Răspunsul Preşedintelui Roosevelt, la 11 martie 1945. Cei doi lideri acceptă faptul împlinit.

Versiunea-tip a evenimentelor din februarie – martie 1945, relatată de presa comunistă din România şi URSS, este reluată de A.I. Vâşinski în septembrie 1945.

Vâşinski neagă vehement în Comitetul politic ONU (decembrie 1949) că ar fi dat vreun ultimatum regelui Mihai I în februarie 1945.

Constantin Vişoianu confirmă reprezentantului Statelor Unite pe lângă ONU felul în care A.I. Vâşinski, în trei audienţe succesive, a impus formarea guvernului condus de dr. Petre Groza.

Cum a fost impusă opiniei publice din România versiunea-tip a evenimentelor din februarie - martie 1945, elaborată de forurile de decizie ale PCR.

Nicolae Rădescu – Date biografice 361

Anexe 367

Mulţumiri ale autorului 373

Index 375

Introducere

În octombrie 1943 viceconsulul român la Istanbul lua legătura cu un reprezentant SOE[1] şi îi prezenta planul unei lovituri de stat, menită să răstoarne pe mareşalul Antonescu.

Doi generali erau implicaţi în proiectata acţiune. Ei afirmau că aveau în subordine ofiţeri de felurite ranguri gata să îndeplinească dispoziţiile. Spuneau totuşi că nu puteau conta pe toţi ofiţerii superiori pentru a se alătura operaţiunii. Iniţiatorii informau că au la dispoziţie circa 500.000 de ostaşi înarmaţi cu puşti, pistoale mitralieră şi branduri, dar lipsiţi de artilerie, tancuri şi arme antitanc. Iuliu Maniu, preşedintele Partidului Naţional Ţărănesc şi alte câteva persoane ştiau ceva despre un proiect menit să scoată România din război. Regele Mihai fusese informat că lovitura de stat se organiza în numele său.

Cei doi generali iniţiatori erau gata de acţiune de îndată ce guvernul britanic ar fi trimis un ofiţer superior cu o forţă simbolică de 1000-2000 paraşutişti pe frontul sovietic pentru a primi, împreună cu comandamentul sovietic, capitularea necondiţionată a armatei române.[2]

---

[1] Special Operations Executive.

[2] Memorandum al Ambasadei Britanice de la Washington către Departamentul de Stat, 8 februarie 1944: 871.00/1008 Arhivele Naţionale, Washington D.C. (se va cita în continuare N.A.W.).

Purtătorul de cuvânt al grupului, un colonel comandant de regiment din garnizoana Bucureşti, mai solicita trimiterea unui militar britanic de rang înalt ca ofiţer de legătură, precum şi a unui aparat de telegrafie fără fir, cu un tehnician.

Reacţiile n-au fost încurajatoare. "Proiectul pare în faşă şi nu foarte promiţător"comenta Ambasada britanică din Washington D.C. "Cifra de 500.000 oameni apare mult exagerată"[3]. Este puţin probabil să existe pe frontul sovietic un sector exclusiv românesc unde capitularea armatei române ar putea avea loc. În plus, planul nu ţine seama de reacţiile previzibile ale comandamentului german şi ale mareşalului Ion Antonescu însuşi. Cât despre solicitata participare a paraşutiştilor britanici, aceasta n-ar avea loc decât dacă şefii de stat major considerau, împreună, că operaţiunea "este de cea mai mare însemnătate".

"În ciuda numeroaselor slăbiciuni ale planului, Guvernul Majestăţii Sale"[4] dorea să afle părerea guvernului SUA în această chestiune. Britanicii nu vor lua, fireşte, nici o iniţiativă afară de "încercarea de a stabili un contact radio cu grupul"[5].

Comentariile Departamentului de Stat al Statelor Unite au fost asemănătoare. Au trecut aproape trei luni[6] de când propunerea a fost înaintată şi nu s-a produs nici o cristalizare a planului – subliniază un memorandum al amintitului Departament. Lipsa oricărei acţiuni practice "aruncă o îndoială asupra materializării lui finale"[7]. În ipoteza răsturnării regimului Antonescu, Departamentul de Stat se întreba de ce grupul de militari români nu ar trimite "reprezentanţi în afara României într-o ţară neutră... pentru a oferi capitula-

[3] *Idem* la pct. 8.

[4] Adică Guvernul Britanic.

[5] Doc. citat, pct. 9. Documentul nu cuprinde, fireşte, nici un nume al iniţiatorilor planului.

[6] Octombrie 1943 până la începutul lui Februarie 1944.

[7] Memorandumul Departamentului de Stat pentru amiralul Leahy, la 11 februarie 1944: 871.00/1008, NA.W.

rea necondiționată și a semna acolo condițiile ei, în fața celor trei principali aliați".

Șefii statelor majore SUA exprimă o opinie similară: "... planul este în fașă și nu dă prea mare speranță"[8]. Lipsa unei vizibile cristalizări "face improbabilă maturizarea finală a planului".

Totuși "posibila retragere a României din război ar putea urma, foarte probabil, modelul unei insurecții interne, așa cum a fost arătată în acea propunere"[9]. De aceea, adaugă amiralul Leahy, să se păstreze legătura cu grupurile disidente pentru a le încuraja "să se ridice și să forțeze ieșirea României din război în condițiile cele mai favorabile pentru Aliați"[10].

Memorandumul militarilor americani nu menționa de fel ideea trimiterii unei forțe simbolice americano-britanice pe frontul de Est, dacă România ar fi semnat acolo capitularea.

De la Londra și Washington, reușita unei lovituri militare a României părea foarte îndoielnică, dacă ar fi avut vreodată loc.

Și totuși, acțiunea a avut loc și a reușit integral. Perspectiva pe care o dă trecerea timpului (1944-1994) cât și informația documentară tot mai cuprinzătoare îngăduie în prezent o evaluare cumpănită a acelor memorabile desfășurări.

1. CARACTERIZARE GENERALĂ. Evenimentele din august 1944 în România se înscriu printre cele de primă mărime ale celui de-al doilea război mondial în Europa.

---

[8] "... The scheme is embryonic and not very hopeful". Joint Chiefs of Staff întrunește pe șefii armatelor de uscat, marinei și ai forțelor aeriene și este prezidat de un general sau amiral de rang superior: în 1944 amiralul William D. Leahy. Memorandumul comun al șefilor de Stat Major către Departamentul de Stat este semnat de amiralul William D. Leahy și datat 29 februarie 1944: 871.00/1010 N.A.W.

[9] Adică în propunerea formulată în octombrie 1943, vezi mai sus, nota 1.

[10] Vezi nota 7. Amiralul Leahy adăuga că "este esențial ca Rusia să fie informată de progresul unei atari acțiuni". Dispunem și de o confirmare a acestei informații. Generalul Gheorghe Mihail arată în memoriile sale că în noiembrie 1943, la Sinaia, a avut primele discuții cu regele Mihai privind o lovitură militară pentru scoaterea României din războiul contra Uniunii Sovietice și trecerea de partea Aliaților: *Magazin istoric*, nr. 8, 1990, p. 20-21.

Conducerea autoritară a mareşalului Ion Antonescu a încetat. A fost reinstaurat regimul monarhiei constituţionale, cu existenţa mai multor partide politice.

Desprinderea României de alianţa cu Reich-ul şi reuşita întregii operaţiuni au determinat:

a. un salt de 500-600 km al armatelor sovietice în mai puţin de trei săptămâni, practic fără a întâmpina vreo rezistenţă; a fost cea mai rapidă şi spectaculoasă înaintare a frontului de Est, într-un răstimp atât de limitat;

b. dezintegrarea întregului dispozitiv al Wehrmacht-ului, obligat să evacueze, în câteva săptămâni, Bulgaria, întreaga Grecie şi Creta, Macedonia, Albania şi cea mai mare parte din Serbia.

2. METAMORFOZELE ISTORIEI. Timp de cinci decenii (1944-1994) s-au adunat multe date şi informaţii exacte asupra actului de la 23 August 1944.

Răstălmăcirile, falsificările şi interpretările unilaterale au fost şi mai numeroase.

De ce?

Evenimentele au fost confiscate global de partidul comunist român, care le-a prezentat în versiuni succesive, potrivit conjuncturii şi intereselor echipei aflate la conducere. Unele fapte au fost direct inventate.

Metamorfozele actului de la 23 August 1944 sub regim comunist se cuvin reamintite.

Rescrierea şi inventarea istoriei încep chiar de la 29 august 1944, când liderul Constantin Pârvulescu afirma la un miting ţinut în faţa sediului partidului comunist din România: "Partidul clasei muncitoare, partidul comunist, a fost inspiratorul şi organizatorul luptelor de eliberare a poporului român". Aproape la fel spunea şi Gheorghe Gheorghiu-Dej, la aceeaşi adunare.[11]

În 1945, potrivit versiunii oficiale, "poporul, armata şi guvernul... au sărbătorit 23 August, ziua eliberării naţionale",

[11] *România liberă*, anul II, nr. 16, 31 August 1944, p. 2.

sau, în formularea lui Emil Bodnăraş, "ziua naţională a poporului român." În doborârea dictaturii, "adevăratele forţe democratice" au avut sprijinul "glorioasei Armate Roşii."[12]

În 1946, evenimentele desfăşurate cu doi ani în urmă sunt numite "actul din 23 August 1944" sau "marele act istoric".[13]

Un an mai târziu, la festivitatea de la Ateneu şi în prezenţa regelui Mihai, primul ministru dr. Petru Groza a făcut o referire la strânsa colaborare dintre popor şi guvern," întruchipând noua formă a democraţiei, aceea a democraţiei populare"[14]. Era, într-un fel, anunţarea schimbării totale de regim ce va interveni la 30 decembrie 1947, când Suveranul va fi obligat să abdice, iar România va deveni "Republică populară".

După instaurarea regimului zis "democrat-popular", rescrierea istoriei nu a mai avut oprelişti. August 1944 devine "ziua eliberării poporului de sub jugul fascist de către glorioasa armată sovietică, alături de care, întorcând armele, a luptat şi armata noastră" – sunt cuvintele primului ministru la festivitatea din sala ARO din Bucureşti, în 1948. Editorialele subliniază că lovitura de stat a fost pregătită şi efectuată de partidul comunist român. În schimb, "reprezentanţii claselor exploatatoare şi monarhia" s-au opus planului elaborat de PCR până în ultima clipă", în speranţa unei debarcări a trupelor anglo-americane în Balcani[15]. În anii '50, festivităţile se desfăşoară sub genericul "eliberarea României de sub jugul fascist", iar rolul armatei sovietice în realizarea "eliberării" rămâne precumpănitor.

În 1964, în climatul intern schimbat prin "Declaraţia din aprilie" şi eliberarea deţinuţilor politici supravieţuitori, genericul zilei de 23 August rămâne acelaşi. Evenimentele, cu "profunde rădăcini istorice", sunt definite "revoluţie popu-

---

[12] *R.L.*, III, nr. 325, 26 August 1945, p. 1 şi nr. 324, 24 August 1945.

[13] *Jurnalul de dimineaţă*, VIII, nr. 522, Sâmbătă 24 August 1946, p. 1-2 şi "*Ordinul de zi către armată*", în *R.L.*, IV, nr. 625, 24 August 1946, p. 3.

[14] *R.L.*, V, nr. 927, Duminică 24 August 1947, p. 3.

[15] *R.L.*, VI, nr. 1228, 22 August 1948, p. 1 şi nr. 1229, 24 August 1948, p. 1-2.

lară" şi "insurecţie armată antifascistă" efectuată, fireşte, din iniţiativa şi sub conducerea directă a partidului comunist. Forţele care au acţionat atunci au fost, mai întâi, "formaţiunile de luptă patriotice" şi, în al doilea rând, "unităţile militare". Se mai afirma că unii generali şi ofiţeri superiori au participat la "insurecţie", tot datorită partidului comunist român.[16]

În 1969, la 25 de ani "de la victoria insurecţiei armate", caracterizările de ansamblu rămân aceleaşi. Li se adaugă totuşi trei informaţii:

a. "acordul de colaborare" semnat în iunie 1944 cu Partidele Naţional Liberal, Naţional Ţărănesc şi Social Democrat;

b. legăturile partidului comunist "cu monarhia şi cu cercurile grupate în jurul palatului regal";

c. ordinul sovietic "Victoria" conferit la 6 Iulie 1945 "şefului statului român". Din realitatea faptelor, versiunea oficială reia numai pe acelea care se potrivesc cu imaginile pe care partidul comunist vrea să le proiecteze. Numele Regelui este evitat cu grijă.

Inventata preeminenţă a partidului comunist rămâne, fireşte, neschimbată. Tot în versiunea din 1969, "formaţiunile de luptă patriotice" – pe care le-ar fi organizat PCR – sporesc acum la "mii şi mii de luptători în principalele oraşe ale ţării"[17].

În 1977, la formulările anterioare se mai adaugă un adjectiv – ca de obicei – enunţat, dar nedemonstrat: "insurecţia naţională armată antifascistă" devine acum şi "antiimperialistă"[18].

Doi ani mai târziu, denumirea se completează şi devine "revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă"[19]. Cu acest titlu, oficial atribuit, rămâne timp de un deceniu.

---

[16]Toate aceste afirmaţii în expunerea lui Ghcorghc Ghcorghiu-Dej la "*Adunarea festivă pentru sărbătorirea celei de-a 11-a aniversări a eliberării României*", în *România Liberă*, XXII, nr. 6174, 23 August 1964, p. 1.

[17]*R.L.*, XXVII, nr. 7728, Sâmbătă 23 August 1969, p. 1-2.

[18]*R.L.*, XXXV, nr. 10211, Marţi 23 August 1977, p. 1-2.

[19]*R.L.*, XXXVII, nr. 10831, Joi 23 August 1979, p. 1-2.

Între timp, au apărut o serie de lucrări care au adus multe informații noi privind rolul armatei, tratativele de armistițiu 1943-1944, urmările pe plan european ale întoarcerii armelor în august 1944[20]. Dar nici una din aceste lucrări nu pune în cauză așa-zisa preeminență a PCR în actul de la 23 August 1944 și nici denumirea oficială completată în 1979. De altfel, nici un istoric din România nu avea cum să publice interpretări contrarii acestor "directive" venite prin secția de presă și propagandă a C.C. al PCR.

De ce această stăruință și încăpățânare a conducerii partidului comunist român de a rescrie periodic și a inventa chiar desfășurările din august 1944?

Căutarea unei legitimități pare a fi, după toate probabilitățile, răspunsul. Fără armata sovietică prezentă timp de 14 ani în România și fără folosirea celor mai brutale metode de represiune – după model sovietic – partidul comunist român nu ar fi izbutit în nici un fel, mai întâi să acapareze puterea, iar apoi să-și asigure monopolul ei.

Alegerile din 19 noiembrie 1946 au fost – probabil – cele mai falsificate din toată istoria României. Următoarele "alegeri" au fost simple votări, pentru un același program, fără alternative.

În atari condiții, o legitimitate putea fi inventată pornind de la evenimentele din august 1944. De aici obligația de a scrie pretutindeni – în editoriale, manuale școlare și studii

[20] Ca de exemplu: Gh. Buzatu, Gh.D. Florescu, I. Saizu, D. Șandru, *Din insurecția unei zile mari. Contribuții la cronologia insurecției române din August 1944*, în "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol – Iași", vol. 16, 1979, p. 1-123; Florin Constantiniu, Mihai E. Ionescu, *August 1944. Repere Istorice*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 260; *23 August 1944. Documente*, vol. I, *1938-1943;* vol. II, *1944*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1984, CXLII + 656 p. (I); 871 p. (II); pentru studiile și articolele privind evenimentele din August 1944, apărute în intervalul 1979-1984 (inclusiv); *Bibliografia istorică a României*, vol. VI, 1979-1984, bibliografie selectivă de Ștefan Pascu, Gh. Hristopol, Ludovic Bâthory, Gh. Iancu, Adrian Rusu, Nicolae Păun, Stelian Mândruț, Ion Nistor – Ed. Academici, București, 1985, p. 286-301.

de specialitate – că partidul comunist român a fost inițiatorul și organizatorul memorabilului eveniment. Cum nu exista posibilitatea unei analize critice a versiunii oficiale, aceasta a fost impusă opiniei publice timp de zeci de ani.

Care au fost factorii de decizie și forțele cărora le datorăm schimbarea din august 1944?

Au fost două componente: politică și militară.

3. COMPONENTA POLITICĂ a inclus, la rândul ei, tatonările diplomatice pentru ieșirea României din război, cât și repetatele contacte interne între diferiții lideri politici.

Tatonările diplomatice au fost efectuate prin Mihai Antonescu și cu participarea unor diplomați din Centrala Ministerului Afacerilor Externe din București și de la legațiile din Madrid, Lisabona, Berna, Ankara, Stockholm. Discuțiile cele mai elaborate au fost purtate prin legația României de la Stockholm, cât și la Cairo, unde s-au deplasat principele Barbu Știrbey și ulterior Constantin Vișoianu[21].

---

[21] Unele din aceste telegrame privind discuțiile de la Cairo mai ales, au fost publicate în volumul *23 August 1944, Documente*, vol II citat anterior. Vezi de exemplu doc. nr. 465, 466, 480, 482, 490, 495, 497, 502, 503, 505, 506, 507, 509, 510, 512, 513, 514, 516, 517, 518, 520, 521, 526, 530, 534, 535, 538, 539, 540, 543, 546, 547, 555, 556, 558, 575, 576, 580, 582, 583, 608, etc.

Pentru discuțiile de la Stockholm vezi telegramele lui Frederic Nanno, ministrul plenipotențiar al României din Capitala Suediei, către MAE București, publicate de Stelian Neagoe sub titlul "*1943-1944. Ministrul României din Stockholm transmitea*", *Expres Magazin* nr. 26, 27, 28, 29 și 30 din 1991, toate la pagina 11.

Discuțiile confidențiale de la Stockholm au fost analizate și de F.C. Nanno, *The first Soviet double cross. A chapter in the secret history of World War II*, în *Journal of Central European Affairs*, vol. 12, October 1952, nr. 3, p. 236-258.

Vezi, de asemenea, studiul analitic al lui Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, Ed. Didactică și Enciclopedică, București 1988, p. 229-304.

Analiza acestor contacte şi discuţii s-a efectuat în parte numai, unele rapoarte diplomatice au fost publicate, cele mai multe îşi aşteaptă rândul la cercetare.

În atari demersuri au fost angrenaţi şi reprezentanţi ai guvernului Antonescu, dar şi ai opoziţiei – îndeosebi din Partidul Naţional Ţărănesc, cu liderul său Iuliu Maniu. Guvern şi opoziţie au conlucrat uneori, alteori au acţionat în paralel, fără a lipsi obişnuitele rezerve, suspiciuni, rivalităţi, animozităţi personale, agravate de împrejurările speciale ale anilor 1943 şi 1944.

În sfera politicului s-a înscris şi "dialogul" epistolar dintre liderii PNŢ şi PNL, Iuliu Maniu şi Constantin I.C. Brătianu de o parte, şi mareşalul Ion Antonescu de altă parte. Chiar şi fără existenţa legală a unui parlament şi a unor partide, a funcţionat şi în timpul războiului schimbul critic, uneori polemic, de idei şi opinii privind treburile ţării, între guvern şi "opoziţie". Această corespondenţă a fost în mare parte publicată şi aşteaptă să fie analizată[22].

În paralel, a avut loc activitatea *de facto* a unor reprezentanţi ai PNŢ, PNL, ai PSD, cât şi aceea, clandestină, a Partidului Comunist din România. Discuţiile, activitatea în teritoriu, întâlniri confidenţiale, tot mai numeroase în 1943 şi 1944, sunt consemnate pe larg în rapoartele Siguranţei statului[23].

Liderii partidelor tradiţionale, de comun acord cu Suveranul ţării, au considerat soluţia efectuării armistiţiului de către mareşalul Ion Antonescu drept calea cea mai directă, într-un fel normală, pentru ieşirea din război. O atare ipoteză a fost luată în considerare până în ziua de 23 August inclusiv.

---

[22] Mareşal Ion Antonescu, *Epistolarul infernului*, avertisment, note, indici de nume de Mihai Pelin, Ed. Viitorul Românesc, Bucureşti, 1993, 430 p.; *Iuliu Maniu – Ion Antonescu. Opinii şi confruntări politice, 1940-1944*, cuvânt înainte, îngrijire de ediţie, note şi comentarii de Ion Calafeteanu, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, 218 p.; vezi şi: C.I.C Brătianu, Carol II, Ion Antonescu, *Amintiri, documente, corespondenţă*, cuvânt înainte, note, îngrijire de ediţie, indici de Ion Ardeleanu, Ed. Forum – S.R.L., Bucureşti 1992, 167 p.

[23] Asemenea rapoarte şi note ale siguranţei în *23 August 1944. Documente*, vol. I, *1939-1943*, sub. nr. 357, 361, 362, 366, 371, 372, 373, 377, 379, 382, 386, 387, 389, 393, 396, 400, 401, 402, 404, 407, 413, 428, 432, 448, 453; toate aceste rapoarte şi note datează din anul 1943.

A fost însă examinată şi soluţia alternativă: înlăturarea mareşalului de la conducere şi formarea unui guvern, care să rupă alianţa cu Reich-ul şi să semneze armistiţiul. Alternativa a fost formulată în protocolul de constituire, la 20 iunie 1944, a Blocului Naţional Democrat, care grupa partidele tradiţionale Naţional Ţărănesc, Naţional Liberal, Social Democrat, cât şi Partidul Comunist din România. Acesta din urmă – aflat în ilegalitate din 1924 – avea sub o mie de membri şi răspândise de mai multe ori manifeste; influenţa sa era minimă în opinia publică. PCdR a fost inclus în Blocul Naţional Democrat întrucât armata sovietică se afla deja pe teritoriul României şi era pe cale de a câştiga confruntarea cu Wermacht-ul.

La constituirea Blocului Naţional Democrat divergenţele şi antagonismele dintre oamenii politici s-au desfăşurat ca de obicei, deşi evenimentele, de o extremă gravitate, ar fi impus o altă atitudine. Iuliu Maniu şi Constantin I.C. Brătianu au respins categoric ideea oricărei colaborări cu personalităţile care slujiseră regimul regelui Carol al II-lea (după februarie 1938), ca de exemplu Gheorghe Tătărescu sau Mihail Ralea.

4. Pentru COMPONENTA MILITARĂ, toate documentele şi mărturiile dau un răspuns foarte explicit. În după-amiaza zilei de 23 August, decizia ultimă a fost luată de regele Mihai, care a avut alături de sine câţiva ofiţeri superiori şi câteva persoane din Casa Regală. Liderii partidelor politice nu s-au aflat la Palat în după-amiaza zilei de 23 August. Regele în persoană a hotărât atunci declanşarea întregii operaţiuni[24].

[24] a) Mircea Ionniţiu, *Amintiri şi reflecţii*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti 1993, p. 45-47.

"În dimineaţa zilei de 23 August, după ce regele hotărâse ca acţiunea de scoatere a României din război să aibă loc chiar în acea zi, nu mai exista posibilitatea de a primi avizul şefilor partidelor politice. Cei de la Palat nu ştiau unde s-au dispersat conducătorii partidelor, întrucât nu ne gândiserm că va fi nevoie de a lua legătura cu dânşii înainte de 26 August. Prin urmare regele de unul singur îşi ia răspunderea acţiunii..."

"... Reveniţi din oraş, Buzeşti şi Stârcea raportează Suveranului rezultatul misiunii lor. Buzeşti nu izbutise să-l vadă pe Maniu, dar i se promisese că îl va putea întâlni mai târziu. Stârcea găsise pe omul de legătură al lui Pătrăşcanu,

Armata română a acționat fară nici o defecțiune şi a îndeplinit integral ordinul Suveranului. Fără armata română

---

care îi făgăduise că Pătrăşcanu şi Titel Petrescu vor veni la Palat, însă nu înainte ca să se întunece."

Deci, în momentele hotărâtoare, elementele reprezentative politice nu se aflau în preajma Suveranului.

b) Iuliu Maniu, *Scrisoarea către Tribunalul Poporului* (la procesul mareşalului Ion Antonescu) la 12 mai 1946:

"Despre arestarea mareşalului Antonescu am fost informat după săvârşirea actului deodată cu ceilalți conducători ai partidelor din Blocul Democratic, adică în ziua de 23 August 1944 orele 17:30 prin dl. Aurel Leucuția de către dl. mareşal al Palatului, Mocsonyi Stârcea. Într-un apartament al domnului A. Leucuția se aflau, în acel moment, reprezentanții Blocului Democratic în frunte cu domnii Pătrăşcanu şi Titel Petrescu, care aşteptau rezultatul loviturii de stat şi chemarea la Palat..."

"... Am fost întrebat ce ştiu despre ultima şedință de la Palat a mareşalului Antonescu şi am precizat că nu pot da relații, nefiind martor ocular".

Apoi: "În dimineața zilei de 24 August 1944, fiind la Palatul Regal de la orele 6, am contribuit împreună cu membrii noului guvern, aflați la Palat, la luarea măsurilor pentru respingerea coloanelor germane ce se îndreptau spre Capitală..."; în volumul Iuliu Maniu, *Testament moral politic*, ediție Victor Isac, Editura Gândirea Românească, Bucureşti 1991, p. 195-197.

c) Florin Constantiniu, Mihai E. Ionescu, *August 1944 – Repere istorice* Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1984, sub *"Arestarea lui Ion Antonescu şi Mihai Antonescu"*, p. 43-44. Relatarea confirmă pe Mircea Ionnițiu în ce privește misiunea lui I. Mocsonyi-Stârcea de a stabili legătura cu un reprezentant al PCdR. Din relatarea autorilor rezultă implicit, dar foarte clar, că până în seara zilei de 23 August nici un lider politic nu s-a aflat la Palatul regal.

c) regele Mihai I, în interviul dat ziarului "*Evenimentul zilei*" nr. 665 din 29 august 1994, pag. 2: "Când ştiam că-l voi chema pe Antonescu la Palat şi se va întîmpla ceea ce s-a întâmplat, am trimis pe cineva de la Palat să-i anunțe pe toți cei patru, adică pe Maniu, pe Brătianu, pe Titel Petrescu şi pe Pătrăşcanu să vină imediat la Palat, în după-amiaza acelei zile, la orele 16 (23 August, nota D.C.G.). Or, mie mi s-a raportat că nu au putut fi găsiți la timp. Dar după mulți ani, relativ recent, am aflat cu surprindere că Maniu a fost găsit şi convocat la Palat a doua zi la orele 4 dimineața"...

d) În expunerea făcută miercuri 1 aprilie 1992 la Facultatea de Istorie, dl. Corneliu Coposu a precizat că L. Pătrăşcanu şi Titel Petrescu s-au aflat până în seara zilei de 23 August în locuința lui Sabin Mănuilă din strada Schitu Măgureanu (însemnări făcute de mine, D.C.G).

Tot dl. Coposu a adăugat că Iuliu Maniu se afla în Palatul regal la 24 August, când clădirea a fost bombardată de avioane germane şi că C.I.C. Brătianu era la Florica în ziua de 23 August.

şi faptele ei exemplare, toate planurile şi tatonările factorilor politici în 1943-1944 ar fi rămas simple consemnări în arhive. România ar fi cunoscut situaţia Italiei din august – septembrie 1943, sau a Ungariei din martie 1944 şi ar fi fost ocupată efectiv de forţele Reich-ului. Altfel spus, componenta politică indispensabilă a actului din august 1944 a devenit realitate numai prin reuşita acţiunii militare.

5. CUM EVALUAU OAMENII POLITICI din România situaţia atunci când căutau să scoată ţara din război?

Câteva evoluţii erau bine cunoscute, şi anume:

a) Pe frontul de Est, Wehrmacht-ul se afla în retragere, începând din noiembrie-decembrie 1942; războiul se purta direct pe teritoriul României, începând din martie 1944; un alt front, secundar, se deschisese în Italia din septembrie 1943 şi înainta foarte lent spre nord; debarcarea anglo-americană de la 6 iunie deschisese un al doilea front major în Vest.

b) La diferitele tatonări pentru pace, diplomaţii anglo-americani răspunseseră laconic, prin formula "capitulare necondiţionată".

c) Guvernul sovietic "interpretase" conceptul de "capitulare necondiţionată", atât în declaraţia publică făcută de Viaceslav Molotov la 12 aprilie 1944, cât şi în discuţiile confidenţiale purtate la Stockholm şi Cairo cu reprezentanţii români. Retrocedarea Transilvaniei constituia partea esenţială a propunerilor sovietice; i se adăuga posibilitatea ca unităţile române să lupte alături de cele sovietice. Neoficial, partea sovietică acceptase, în principiu, să discute ca o zonă (neprecizată) din teritoriul român să nu fie ocupată, acolo urmând, probabil, să funcţioneze şi guvernul[25].

[25]Pentru condiţiile oferite de guvernul sovietic şi discuţiile confidenţiale cu emisarii români la Cairo şi Stockholm: Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu, Relaţiile germano-române 1938-1944*, ediţie şi studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Ed. Humanitas 1994, p. 233-239,

Aceste perspective deveneau operaționale numai din momentul în care România rupea legăturile cu Axa şi întorcea armele.

Cum şi cât aveau să se împlinească cele propuse, nimeni nu putea răspunde.

Nici nu era de ales, dată fiind situația militară şi politică din vara anului 1944.

Afară doar de a continua rezistența şi retragerea inevitabilă, cu transformarea întregii țări în teatru de război, inclusiv continuarea bombardamentelor anglo-americane, tot mai puternice.

6. CE SPERAU OAMENII POLITICI DE LA BUCUREŞTI?

Cunoşteau, de la radio, Charta Atlanticului (14 august 1941), cu unele promițătoare principii ale unei posibile organizări a lumii după război. Ca de exemplu: dreptul popoarelor de a-şi alege forma proprie de guvernământ; garanții ca oamenii să trăiască eliberați de frică şi nevoi; schimbări teritoriale efectuate numai cu acordul liber exprimat al poporului în cauză; renunțarea la folosirea forței. Charta rămânea totuşi o enumerare de principii şi intenții. Mai era speranța unei debarcări aliate în Balcani. Speranță întreținută, poate, şi de "războiul informațional" lansat pentru a induce în eroare pe conducătorii Wehrmacht-ului. Se adăuga amintirea primului război mondial, cu un front al aliaților în Grecia, care, în 1918, s-a pus în mişcare spre nord până la Belgrad şi linia Dunării.

În timpul convorbirilor secrete de la Cairo, din martie-iunie 1944, a reieşit implicit, dar limpede, că o debarcare a aliaților occidentali nu va avea loc în Balcani. De aceea, până în ultimul moment, personalitățile din România implicate în aceste discuții au sperat că o unitate aeropurtată americană sau britanică va putea sosi în țară[26].

Politica externă a României. Dicționar cronologic, coordonatori Ion Calafeteanu, Cristian Popiştcanu, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1986, p. 245.

[26]Andreas Hillgruber: *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relații germano-române, 1938-1944*. Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 233-239.

7. CE NU ŞTIAU OAMENII POLITICI DE LA BUCUREŞTI, care, ca şi omologii lor de la Sofia sau Budapesta, căutau ieşirea din război?

a) Că pe 1 decembrie 1943, la Conferința de la Teheran, "cei trei mari" parafaseră cu inițialele lor – F(ranklin) D(elano) R(oosevelt), I(osif) S(talin) şi W(inston) S.C(hurchill) – concluziile militare ale conferinței. Cei trei căzuseră de acord ca:

– "Operațiunea OVERLORD să fie lansată în mai 1944, în conjuncție cu o operațiune în sudul Franței. Aceasta din urmă va avea proporțiile pe care le va îngădui numărul navelor de debarcare disponibile".

– "Partizanii din Iugoslavia să fie cât de mult sprijiniți cu hrană şi echipament (militar); de asemenea, cu operațiuni de comando".

– "... ca statele majore implicate să pună la punct un plan pentru a încurca şi induce în eroare pe inamic asupra acestor operațiuni"[27].

La Conferința de la Teheran, cei mari conveniseră, aşadar, ca debarcarea principală şi aceea secundară a anglo-americanilor să aibă loc în Franța. Nici un fel de referire la aria Balcanilor, afară de ajutoarele specificate pentru partizanii conduşi de Iosip Broz Tito.

b) La 30 mai 1944 intervenise un alt element cu referire directă la România. Ambasada britanică de la Washington se adresează Departamentului de Stat în chestiunea raporturilor anglo-sovietice în Balcani.

După o temeinică analiză, Anthony Eden, ministrul de externe al Marii Britanii, sugera următoarele: "cea mai bună soluție ar fi ca guvernul Regatului Unit să cadă de acord – drept aranjament practic – cu guvernul sovietic, anume ca afacerile româneşti să fie de resortul principal al guvernului sovietic, întrucât România cade în aria de acțiune a armatelor ruse; şi,

[27] O traducere în limba română, apropiată celei de mai sus, în *Relații internaționale în acte şi documente*, vol. II (1939-1945), de Alexandru Vianu, Constantin Buşe, Zorin Zamfir şi, Gheorghe Bădescu, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1976, p. 155-156.

deopotrivă, ca, din perspectiva sovietică, afacerile greceşti să fie de resortul principal al guvernului Regatului Unit..."

"O astfel de înţelegere între guvernul Regatului Unit şi guvernul sovietic s-ar aplica numai pe timp de război şi – întrucât s-ar referi în principal la operaţiunile militare ale forţelor celor două guverne (o atare înţelegere, nota D.C.G.) nu ar afecta în nici un fel drepturile şi responsabilităţile ce revin celor trei mari puteri la încheierea păcii şi după aceea privind întreaga Europă"[28]. În acelaşi sens, primul ministru britanic Winston Churchill s-a adresat preşedintelui Statelor Unite[29].

F.D. Roosevelt, ca de altfel şi Departamentul de Stat, răspunde că propusul acord anglo-sovietic va avea "ca rezultat cert... împărţirea regiunii Balcanilor în sfere de influenţă, în ciuda intenţiei declarate de a limita aranjamentul la chestiuni militare"[30]. Pentru partea americană, soluţia ar fi "să se dea atenţie propunerilor de stabilire a unui mecanism adecvat pentru consultări deschise asupra zonei Balcanilor", pentru ca astfel "să se înlăture neînţelegerile şi să se restrîngă tendinţa spre dezvoltarea unor sfere exclusive (de influenţă)"[31].

Dar primul ministru britanic revine şi insistă pentru un aranjament de trei luni, de probă, întrucât "ruşii sunt pe punctul de a invada România în mare forţă, şi de a ajuta România să redobândească acea parte a Transilvaniei de la Ungaria, dacă românii îşi îndeplinesc partea lor; considerând toate acestea... că nici Dvs., (Statele Unite) şi nici noi (Marea Britanie) nu avem nici un fel de trupe acolo (în România), ei (ruşii) vor face probabil ceea ce doresc, în orice caz"[32].

Pe 12 iunie, Franklin Delano Roosevelt telegrafiază că este de acord cu propunerea premierului britanic, adăugând:

---

[28] *Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers*, 1944, vol. 5, p. 113.

[29] *Idem*, p. 114-115, nr. 687.

[30] *Idem*, p. 117-118, nr. 557.

[31] *Idem*, p. 119-120 şi 117-118, nr. 55.

[32] *Idem*, p. 118-119, nr. 700.

"Să avem grijă s-o spunem limpede că noi nu stabilim nici un fel de sfere de influență după război"[33].

În acest fel, la mijlocul lunii iunie, situația României era clar definită: Sovietele dobândeau oficial răspunderea dominantă pentru treburile româneşti. Acest aranjament între cei trei aliați era, firește, total necunoscut la Bucureşti.

8. O ÎMPĂRȚIRE A CONTINENTULUI în sfere de influență putea fi anticipată de oamenii politici din România şi din sud-estul Europei atunci, în 1944?

În retrospect – la distanță de cincizeci de ani de la evenimente – lucrurile apar cu destulă claritate.

Cancelarul Adolf Hitler a dezlănțuit atacul împotriva Uniunii Sovietice. Câştigând confruntarea militară, era normal ca trupele sovietice să avanseze în Europa de centru-est şi de sud-est. Führerul a deschis de fapt cel dintâi drumul trupelor sovietice spre ariile amintite.

Când balanța de forțe s-a înclinat definitiv în favoarea celor trei aliați – SUA, URSS şi Marea Britanie – s-a pus direct problema reglementărilor în zonele scoase de sub dominația Reich-ului.

Partenerii occidentali ai coaliției au ales soluția de la Teheran. Au prevalat atunci, foarte probabil, considerente de ordin pur militar, plus dorința factorilor de decizie de a pierde cât mai puțini oameni.

Singurul care pare să fi înțeles consecințele politice ale ocupării ariei balcanice în exclusivitate de către armata sovietică a fost Winston Churchill. Dar, fără sprijinul Washington-ului, soluția unei debarcări anglo-americane în zona Adriaticei, spre Trieste de exemplu, nu a putut fi realizată.

Alta era însă perspectiva văzută din Bucureşti, ca şi din alte capitale sud-est-europene. Opinia publică, în covârşitoarea ei majoritate, privea cu foarte multă temere o ocupație unilaterală sovietică. Zeci de mii de combatanți ai armatei române văzuseră direct – timp de trei ani – ce înseamnă regi-

[33] *Idem*, p. 121, nr. 560.

mul sovietic la el acasă. Pentru oamenii din România, unde țărănimea forma atunci peste 75% din populație, consecințele înaintării trupelor sovietice erau întrevăzute, oricum intuite.

Cât despre oamenii politici de la București, ei erau formați, de generații, la școala Europei. De-a lungul secolului al XIX-lea și în continuare până în 1939, diplomația cuprinsese totdeauna zona de sud-est în jocul și echilibrul european și veghease ca Balcanii să nu rămână în aria exclusivă de acțiune a unei singure mari puteri.

Cum să gândești, în 1943-1944, că regulile jocului erau acum răsturnate?

Războiul al doilea mondial începuse cu o delimitare în 1939-1940 a zonelor de influență între Reich și URSS. Faptul fusese constatat, chiar fără a se ști ceva despre protocolul secret adițional semnat la Moscova la 23 August 1939. Urmările acestui protocol secret erau de asemenea cunoscute: trei țări – Estonia, Lituania și Letonia fuseseră încorporate forțat în URSS, Polonia desființată ca stat și împărțită între Reich și URSS; Basarabia, Bucovina de nord și părți din Finlanda, anexate tot de URSS. Mai înainte, în 1938-1939, avusese loc înglobarea Austriei și a Cehiei (Boemia și Moravia) în Reich. Cu alte cuvinte, șase țări și două teritorii reveniseră fie Reich-ului, fie Uniunii Sovietice. Se mai știa că războiul european izbucnise tocmai fiindcă Polonia fusese atacată de Germania.

Cum putea să-și imagineze opinia publică, oamenii politici îndeosebi, că al doilea război mondial se va încheia cu o nouă delimitare a sferelor de influență? Că zece țări, plus Germania de Răsărit și Basarabia (inclusiv Bucovina de Nord) vor fi înglobate în sistemul sovietic?

Atunci, în 1943 și în primele luni din 1944, o asemenea încheiere a conflictului mondial, împărțirea continentului în două era foarte greu de gândit, mai ales pentru opinia publică și oamenii politici din Europa de sud-est și centru-est.

O atare răsturnare, cât și natura regimului sovietic – atât de contrar stării normale a ființei umane – explică de ce ideea eliberării țărilor respective de către aliații din Occident a stăruit pînă la obsesie timp de peste un deceniu, din 1944-1945 și până la revoluția ungară din 1956.

9. Ca militar de certă valoare, MAREŞALUL ŞI-A DAT SEAMA CĂ REICH-UL PIERDE RĂZBOIUL. Guvernul sovietic arătase că este dispus să trateze şi să semneze încetarea luptelor cu guvernul Antonescu. Până în noaptea de 22 spre 23 August, cât şi în după-amiaza zilei de 23 August, personalităţi politice şi Regele l-au solicitat pe Ion Antonescu să accepte condiţiile propuse de Soviete.

La întrevederea hotărâtoare de la Palat în după-amiaza zilei de 23 August, Mareşalul a spus că nu poate încheia armistiţiul. El şi-a motivat atitudinea. Avem mărturia scrisă de a sa mână în orele cât a fost deţinut la Palat[34].

Iată argumentele sale:

a) "De aproape 2 ani dl. Mihai Antonescu a căutat să obţină de la anglo-americani asigurări pentru viitorul ţării". Dacă ar fi "găsit înţelegere", Ion Antonescu nu ar fi ezitat să iasă din război chiar şi atunci "când Germania era tare".

b) A cerut la Berlin să i se "dea dezlegarea de a trata un armistiţiu".

Acceptarea propunerilor avansate de Viaceslav Molotov la 12 aprilie 1944 ar avea, potrivit mareşalului Ion Antonescu, următoarele consecinţe:

c) "... Să lăsăm Rusiei dreptul de a pătrunde pe teritoriul României oriunde va fi necesar... Adică, sub altă formă... ocupaţiunea rusească cu toate consecinţele ei".

d) "Să bag ţara pentru vecie în robie fiindcă propunerile de armistiţiu conţin şi clauza despăgubirilor de război neprecizate"...

e) Altă clauză "şi cea mai gravă e aceea de a întoarce armele în contra Germaniei. Cine... poate să-şi ia răspunderea consecinţelor viitoare asupra neamului, a unui asemenea gest odios, când putem să ieşim din război oricând dorim".

f) "... Să dau ordin soldaţilor să se predea ruşilor şi să depună armele, care ne vor fi puse la dispoziţie pentru ca, împreună cu ruşii, să alungăm pe nemţi din ţară".

---

[34] Vezi *Magazin Istoric*, XXIV, Seric nouă, nr. 8, August 1990, p. 29-31.

g) A accepta propunerile lui Molotov înseamnă totodată "a face un act politic de renunțare și pierdere a Basarabiei și Bucovinei..."

Și conducătorul statului adaugă:

"Vecinătatea cu Rusia, reaua ei credință față de Finlanda, țările baltice și Polonia, experiența tragică făcută de alții, care au căzut sub jugul Rusiei crezându-i pe cuvânt, mă dispensează să mai insist".

Fiecare din motivele invocate putea fi, desigur, luat în considerare. După cum temerile justificate ale Mareșalului față de vecinul de la răsărit erau împărtășite de aproape toți oamenii politici români, fie guvern, fie opoziție.

Dar tot atunci, cu aceleași informații la dispoziție, a existat și o evaluare alternativă a situației militare și politice. Ea s-a materializat în cele din urmă în evenimentele din august 1944. Iată elementele acestei evaluări:

– După felul cum evoluase frontul de răsărit între noiembrie 1942 și august 1944, armatele sovietice aveau oricum să ocupe toată țara.

– Cum războiul era virtual pierdut, despăgubirile trebuiau plătite, iar decizia asupra cuantumului aparținea, de fapt, Moscovei.

– "Asigurările" așteptate de doi ani de la anglo-americani deveneau tot mai iluzorii; astăzi știm că nu ar fi venit niciodată. De altfel, în noaptea de 22-23 August, Ion Mihalache a spus Mareșalului că ei, liderii național-țărăniști "... s-au înșelat; au crezut în sprijinul anglo-americanilor, însă și-au făcut convingerea definitivă că aceștia sunt total nepregătiți de a indispune pe ruși și că suntem lăsați la totala lor discreție, ca și Polonia și poate și alte țări. În consecință trebuie să ne considerăm o generație sacrificată..." Opinia lui Ion Mihalache "a constituit o surpriză pentru mine", mărturisește Mareșalul, care însă i-a replicat: "Este de preferat ca un popor, pe care-l așteaptă, dacă are siguranța că îl așteaptă, o

asemenea soartă, să moară eroic, decât să-şi semneze singur sentinţa de moarte"[35].

Cincizeci de ani după drama din august 1944, se poate adăuga că supravieţuirea unui popor şi stăruinţa sa de a continua, chiar în cele mai grele împrejurări, sunt preferabile unei "morţi eroice". Dar "dezlegarea" cerută Berlinului ca România să iasă din război? Demersul arată, cel mult, o bună-credinţă de o mare naivitate: în august 1944 cancelarul Adolf Hitler se agăţa amarnic de putere şi nu ar fi dat niciodată o atare "dezlegare".

De altfel, Führer-ul nu ezitase nici un moment să sacrifice unităţile române – ca şi pe cele germane – la cotul Donului, Stalingrad şi în Crimeea, deşi mareşalul Ion Antonescu îi arătase în scris şi din timp situaţia primejdioasă şi precară în care se aflau trupele.

Aceste tragedii succesive erau cunoscute în 1944 de întreaga armată română şi de zeci şi zeci de mii de familii îndoliate. Ultima dramă se încheiase cu abia trei luni în urmă, la Sevastopol.

10. CARE ERA, în termeni reali, ALTERNATIVA ÎN AUGUST 1944?

Se mai putea, eventual, rezista, cu o ipotetică oprire, de scurtă durată, pe linia Focşani – Nămoloasa – Galaţi. După care, trupele sovietice ar fi înaintat în câmpia munteană şi mai departe.

Astăzi ştim prea bine cum întreaga Ungarie, până la frontiera cu Austria, a fost teren de luptă; la fel şi partea de răsărit a Germaniei, din Prusia Orientală şi până la Berlin. După cum ştim că Wehrmacht-ul, prins între cele două fronturi, de Est şi de Vest, şi cu al treilea front în Italia, nu a putut în nici un fel opri înaintarea progresivă a Aliaţilor. România era, oricum, cuprinsă în această mişcare a frontului.

Din examinarea tuturor datelor cunoscute astăzi, alternativa pentru România, în august 1944, era:

---

[35] *Magazin Istoric* nr. 8, 1990, p. 30.

- să accepte condițiile formulate de Soviete şi susținute fără rezerve de Aliații din Vest;

- să continue rezistența, fără vreo speranță, cu întregul teritoriu devenit câmp de război şi cu deteriorarea condițiilor oferite.

Actul de la 23 August 1944 a fost singura soluție rațională şi viabilă în condițiile date.

După decembrie 1989, evenimentele din august 1944 au continuat să fie măsluite. Nu se mai putea susține că PCR a fost inițiatorul şi polarizatorul întregii acțiuni. Au apărut însă comentatori-amatori, care încearcă să rescrie istoria după o metodă stranie: "Ce s-ar fi întâmplat dacă?"

Procedeul acestor diletanți este relativ simplu. Pornesc de la unele fapte atestate documentar, apoi fac o serie de presupuneri şi deducții, neatestate şi neverificate, învăluite într-o beție de cuvinte şi de considerații; după care, în final, formulează "concluzii" prezentate drept veridice.

Una din temele lor favorite este că Mareşalul ar fi obținut condiții mai bune de la Soviete dacă ar fi continuat rezistența şi, concomitent, negocierile. Cu ipoteze şi presupuneri se poate afirma orice. În acest caz nu mai este vorba de aflarea adevărului, ci de alte socoteli.

Atari "comentarii şi considerații" au un țel precis: să mențină confuzia în opinia publică; totodată, să reducă, să tăgăduiască aportul personal, inițiativa, curajul şi determinarea regelui Mihai când a luat hotărârea la 23 August 1944.

"Rescrierea" istoriei pentru țeluri politice continuă – pentru unii – şi în prezent.

11. DE CE N-A REUŞIT COMANDAMENTUL WEHRMACHT-ULUI SĂ RECAPETE CONTROLUL ÎN ROMÂNIA – aşa cum izbutise în Italia în 1943 – sau să împiedice actul de la 23 August printr-o ocupare preventivă, ca în Ungaria în martie 1944?

Conducerea de la Berlin pregătise planul "Margarete II" pentru ocuparea României. Este meritul incontestabil al mareşalului Ion Antonescu de a fi menținut pentru România statutul de țară aliată Reich-ului, dar nu ocupată şi controla-

tă direct. La ultima întrevedere din 5 august 1944, conducătorul român reuşise să-l asigure o dată mai mult pe cancelarul Hitler că România va continua lupta alături de Reich. În intervalul august 1941-martie 1944, unităţile române trimise dincolo de Bug au avut rolul de simpli executanţi, potrivit ordinelor venite de la Marele Cartier General al Führer-ului. Rezultatele sunt cunoscute. Demersurile făcute în scris de mareşalul Ion Antonescu, rapoartele înaintate de comandanţii marilor unităţi române de pe front nu au putut schimba în nici un fel hotărârile cancelarului Hitler şi nici seria de înfrângeri, începând cu cele din noiembrie 1942.

Odată cu revenirea frontului pe teritoriul ţării, în Moldova (martie 1944), trupele române au intrat, într-un fel, sub comanda directă a Marelui Stat Major român, chiar dacă operaţiunile erau strâns coordonate cu cele ale Wehrmacht-ului.

Drept urmare, când Marele Stat Major, la porunca regelui Mihai, a dat ordinul de încetare a luptei pe frontul de Est, ordinul a fost executat integral, fără nici o defecţiune. Întregul front din Moldova, aflat sub presiunea ofensivei sovietice, s-a dezintegrat. Aproximativ cu un an în urmă, şi guvernul italian încetase lupta (3 septembrie 1943); dar între demiterea lui Benito Mussolini (25 iulie) şi semnarea armistiţiului italian trecuseră aproape 7 săptămâni, iar conducerea Reich-ului avusese timp să gândească contramăsurile necesare.

Retragerea României din alianţa cu Reich-ul a venit dintr-o dată, ca un trăsnet. Până în ziua de 23 August, ambasada Reich-ului la Bucureşti, ca şi oficialităţile de la Berlin, socoteau că mareşalul Ion Antonescu îşi menţine ferm controlul şi va continua lupta.

S-a mai adăugat şi un alt factor. O dată cu demiterea Conducătorului, regimul instaurat la 5-6 septembrie 1940 a încetat practic să mai existe. Armata şi administraţia au îndeplinit de îndată hotărârile Suveranului şi ale noului guvern, condus de generalul Constantin Sănătescu.

Cancelarul Adolf Hitler îşi făcea mari iluzii când poruncea reocuparea Bucureştilor şi instalarea acolo a unui alt guvern.

Nici o autoritate civilă sau militară românească nu mai era dispusă să continue alături de Berlin, în august 1944.

12. EVENIMENTELE DIN ROMÂNIA DIN AUGUST 1944 AU CONSTITUIT O SURPRIZĂ TOTALĂ PENTRU CEI TREI "ALIAȚI". Desigur, contacte confidențiale aveau loc de mai multe luni, îndeosebi prin Stockholm şi Cairo. Dar factorii de răspundere de la Londra şi Washington se arătau sceptici la perspectiva unei reuşite a acțiunii militare româneşti.

Când demiterea mareşalului Ion Antonescu şi constituirea noului guvern Sănătescu au fost anunțate public, cercurile de la Moscova, Londra şi Washington se tot întrebau ce se întâmplă la Bucureşti.

Primele ştiri au fost difuzate de BBC, reluând cele comunicate de radio Bucureşti.

De îndată, ambasadorul Statelor Unite la Moscova, Averell Harriman, a întrebat Comisariatul Poporului pentru Afacerile Externe "dacă guvernul sovietic are şi alte informații asupra evenimentului, în plus față de cele anunțate prin radio, de la Bucureşti". Diplomatul sovietic de serviciu a răspuns că nu ştie nimic, dar a făgăduit să transmită întrebarea "autorităților superioare"[36].

La 24 August după-amiază, Averell Harriman întreabă din nou. Andrei Ianuarevici Vâşinski îi răspunde că "autoritățile sovietice nu au nici un fel de informație afară de ceea ce s-a auzit prin radio şi că, în prezent, nu are nici un fel de instrucțiuni de la guvernul său de a face vreo declarație asupra acestei probleme"[37].

Pe 25 August, la orele 3, în zori, Viaceslav Molotov spune ambasadorilor Marii Britanii şi Statelor Unite că "guvernul

[36] Telegrama nr. 3121, 23 August 1944, de la Moscova la Washington, 740.00119E.W/8-2344, National Archives, Washington, D.C.

[37] *FRUS (Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers* – se va prescurta *FRUS*), 1944, vol. IV, Washington, D.C., 1966, p. 192; telegrama nr. 3135 de la Moscova, la 24 August, orele 5 după-amiaza: 749.00119E.W./8-2444, National Archives, Washington, D.C.

sovietic a aşteptat toată ziua (24 August 1944, nota D.C.G.), dar până acum nu a primit nici o comunicare din Bucureşti, cu excepţia celor relatate de radioul oficial românesc"[38].

În aceeaşi zi (25 August), Comisariatul Poporului pentru Afaceri Externe dă următorul comunicat:

"Înaltul Comandament Sovietic este de părere că, în cazul când armatele române încetează acţiunile militare împotriva Armatei Roşii şi se alătură, umăr la umăr, Armatei Roşii în războiul de eliberare /.../ atunci Armata Roşie nu va dezarma trupele române, le va lăsa să-şi păstreze armele şi le va ajuta deplin să-şi îndeplinească această demnă misiune"[39].

Îndată după aceasta, Înaltul Comandament Sovietic s-a răzgândit. Pe unde a putut, a luat prizonieri români – peste 100.000 – sub pretextul că, până la semnarea convenţiei de armistiţiu, România se afla, juridic, în stare de război cu Uniunea Sovietică!

Într-un fel, Moscova, Londra şi Washingtonul aveau motive să nu creadă în reuşita unei acţiuni pornite de la Bucureşti. România se afla într-o largă arie controlată de Reich; pe teritoriul ei se aflau cel puţin 500.000 de militari ai Wehrmacht-ului; felul cum se desfăşurase "capitularea" guvernului italian (septembrie 1943), ca şi ocuparea preventivă a Ungariei erau prea cunoscute. De altfel, cercurile "aliate", chiar dacă teoretic nu excludeau posibilitatea unei încercări militare româneşti, considerau că mareşalul Antonescu va rămâne, deocamdată, alături de Reich şi că în orice caz, atât el cât şi Wehrmacht-ul vor reacţiona de îndată la orice încercare de răsturnare[40].

Nu numai că desprinderea de Reich a devenit repede fapt împlinit, dar acţiunea militară românească a avut urmări pe

---

[38] *Idem*, vol. IV, p. 193, telegrama nr. 3147 din 25 August, din Moscova; 740.00119 E.W./8-2544.

[39] *Idem*, vol. IV, p. 193, telegrama nr. 3148 din Moscova, la 25 August.

[40] Vezi şi Memorandumul din 8 Februarie: 1944; 871.00/1010, National Archives, Washington, D.C., vezi mai sus p. 5.

care nici cele mai optimiste scenarii elaborate de aliați nu le întrevedeau.

Actul de la 23 August 1944 a cuprins:

- hotărârea de a începe acțiunea și de a merge până la capăt: aparține direct și exclusiv, regelui Mihai;

- operațiunea propriu-zisă, împlinită integral și cu o lealitate exemplară: este meritul armatei române;

- un factor mare de risc, date fiind atâtea imprevizibile intrate în ecuație: riscul a fost asumat, totuși, în întregime;

- multă improvizație și ingeniozitate în aflarea soluțiilor practice, trăsătură tipic românească;

- reacția de fond a tuturor celor implicați, reacție la care nu s-a așteptat nici unul din analiștii situației din România;

- folosirea la maximum a situației militare – anume ofensiva Armatei Sovietice, aflată în înaintare rapidă în sudul Moldovei.

Toți acești factori au intrat simultan în interacțiune. O operațiune de o atare amploare cu atâția factori încă neprecizați nu a intrat nicicum în socotelile meticuloase și precaute ale forurilor de decizie militare și civile, fie germane, fie anglo-americane. Este foarte probabil că nici partea sovietică nu s-a așteptat defel ca în România Suveranul țării – atunci în vârstă de 23 ani – să fie efectiv în comandă; ca armata română, după trei ani de război și atâtea pierderi, să împlinească atât de eficient și rapid întreaga operațiune și să reziste încercărilor Wehrmacht-ului de a ocupa Transilvania; ca partidele tradiționale ale României – reprezentând peste 90% din opinia publică – să sprijine acțiunea.

Văzut de departe, actul înfăptuit la 23 August 1944 a fost considerat o simplă ipoteză. Privit din perspectiva românească, actul avea sorți de izbândă și a reușit.

13. CUM SE PROIECTEAZĂ EVENIMENTELE DIN AUGUST 1944 DUPĂ O JUMĂTATE DE SECOL?

Pe plan general, acțiunea militară română a dus la prăbușirea întregului front al Wehrmacht-ului în sud-estul Europei, și anume:

a) trupele române au ținut sub control teritoriul țării și au oprit încercările unităților germano-ungare de a înainta spre linia Carpaților;

b) frontul sovietic a făcut un salt de 500-600 Km, în mai puțin de trei săptămâni, fără a întîmpina, practic, vreo rezistență. Drumurile erau deschise de armata română.

c) Wehrmacht-ul a fost obligat să evacueze repede Bulgaria, apoi în următoarele circa 8 săptămâni Grecia (inclusiv Creta și celelalte insule din Egeea), Macedonia, Albania, Serbia și o parte din Bosnia;

d) durata războiului european a fost, evident, scurtată, întrucât aprovizionarea Reich-ului cu petrol din România a fost întreruptă;

e) pe plan politic, exemplul României a fost urmat, la scurt timp, de Finlanda, apoi de Bulgaria, mai târziu și de Ungaria.

Până la 23 August 1944 erau două fronturi principale, în Est și Vest, și un al treilea, secundar, în Italia. Acțiunea militară și politică a României a deschis, în fapt, un "al patrulea front". Caracterizarea are deplin temei, date fiind consecințele militare și politice mai sus amintite.

Douăzeci de zile de la începutul acțiunii militare române, Convenția de armistițiu a fost semnată cu România în condițiile fixate de partea sovietică, în prezența ambasadorilor Marii Britanii și Statelor Unite (12 septembrie 1944).

14. CARE AU FOST OBIECTIVELE DE POLITICĂ INTERNĂ ALE CELOR CE AU ÎNFĂPTUIT ACTUL DE LA 23 AUGUST?

"Dictatura a luat sfârșit, și cu ea încetează toate asupririle" – preciza Regele Mihai în proclamația sa difuzată la radio în seara memorabilei zile. "Noul guvern înseamnă începutul unei ere noi în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor țării sunt garantate și vor fi respectate". Și, luând drept adevărate declarațiile oficiale sovietice, Regele adăuga: "Națiunile Unite ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne".

Din seara zilei de 23 August 1944, cârmuirea sovietică s-a aflat în fața unei noi situații în România. Până atunci urmă-

rise, foarte probabil, două căi de acțiune. Prima soluție: cucerirea treptată a țării și constituirea unei administrații provizorii. Așa procedase în Polonia. La 21 iulie 1944, la Lublin, sub oblăduirea sovietică, își începuse activitatea Comitetul polonez de eliberare națională[41]. Între timp, Wehrmacht-ul proceda la distrugerea sistematică a unităților polone care, constituite clandestin – Armja Krajowa – declanșaseră o răscoală de mari proporții la Varșovia, începând de la 1 august 1944. Trupele sovietice, aflate pe malul drept al Vistulei, la puțini kilometri de Varșovia, nu au intervenit defel. De ce? Fiindcă armata clandestină polonă, condusă de generalul Tadeusz Bor–Komorovski, reprezenta forțele tradiționale ale Poloniei, ce se împotriveau atât nazismului, cât și comunismului[42].

A doua soluție pentru cârmuirea de la Moscova era să semneze un armistițiu cu mareșalul Ion Antonescu, după care avea să-și instaureze un control absolut asupra României.

Dar noul guvern român nu se constituise sub ocupația și oblăduirea Armatei Roșii. Acest guvern avea sprijinul principalelor partide politice. În plus – și faptul este esențial – noul cabinet acționa repede pentru revenirea spre monarhia constituțională parlamentară. Un Înalt Decret Regal din 31 august, publicat în Monitorul Oficial la 2 septembrie 1944 prevedea:

"Articolul I. Drepturile românilor sunt cele recunoscute de Constituția din 1866 cu modificările ce ulterior i-au fost aduse și de Constituția din 29 martie 1923.

---

[41] Petre Bărbulescu, Ioncl Cloșcă, *Repere de cronologie internațională 1914-1945*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1982, p. 347.

[42] Leonida Loghin *Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice, Cronologie*, Ed. Politică, București, 198 p. 371. Adam B. Ulam, *Stalin. The man and his era*, Beacon Press, Boston, 1989, p. 597; Alexander Werth, *Russia at war 1941-1945*, Carroll and Graf Publishers, New York, 1984, p. 869-883; Winston S. Churchill, *Triumph and Tragedy*, Bantam Books, New York, 1962, p. 110-124.

Articolul II. Sub rezerva celor cuprinse în articolele III şi IV, puterile statului se vor exercita după regulile aşezate în Constituţia din 29 martie 1923.

Articolul III. Un decret dat în urma hotărârii Consiliului de Miniştri va organiza Reprezentanţa Naţională. Până la organizarea reprezentanţei naţionale, puterea legislativă se exercită de către rege, la propunerea Consiliului de Miniştri.

Articolul IV. O lege specială va statornici condiţiile în care magistraţii sunt inamovibili..."[43]

"Drepturile românilor" potrivit prevederilor constituţionale din 1866 şi 1923 însemnau:

- guvern reprezentativ, un sistem politic bazat pe mai multe partide şi alegeri libere;
- separarea puterilor în stat: legislativă (parlamentul), executivă (guvernul) şi judecătorească;
- proprietatea individuală, ca temei al vieţii sociale şi politice;
- drepturile cetăţeneşti: drepturi politice, libertatea individuală, de conştiinţă, de opinie, religioasă, inviolabilitatea domiciliului, secretul corespondenţei, libertatea presei, de asociere, de întrunire...

Pe aceste concepte şi valori fundamentale urma să se dezvolte viaţa politică în toamna lui 1944.

Sovietele aveau însă alte gânduri. Anume să aducă la putere regimuri comuniste în toate ţările est europene unde înaintase Armata Roşie. O va spune direct Iosif Visarionovici Stalin într-o convorbire cu fruntaşul iugoslav Milovan Djilas, în aprilie 1945:

"În războiul acesta nu este la fel ca în cel trecut; cel care ocupă un teritoriu îşi impune şi sistemul său social. Fiecare îşi impune sistemul său acolo unde ajunge armata sa. Altfel nici nu poate fi"[44].

---

[43] *Monitorul Oficial CXII*, nr. 202 din 2 Septembrie 1944, p. 6232, cf. *23 August 1944. Documente, 1944-1945*, vol. III, Ed. Ştiinţifică 1985, p. 5-6.

[44] Milovan Djilas, *Întâlniri cu Stalin*, Traducere şi postfaţă de Dorin Gămulescu, Editura Europa, Craiova, f.a., p. 74-75.

Un atare regim a devenit fapt împlinit în patru etape:

– 6 martie 1945 – impunerea guvernului Petru Groza;

– 19 noiembrie 1946 – "alegerile";

– Iulie – octombrie 1947 – dizolvarea PNŢ şi "procesul" liderilor săi;

– 30 decembrie 1947 – abdicarea silită a regelui Mihai.

Regimul instaurat prin forţă şi menţinut prin violenţă, represiune şi dictatură, a fost recunoscut diplomatic de celelalte state cât şi de ONU (1955).

Peste atari evoluţii, programul politic din august 1944 îşi păstrează deplina însemnătate până astăzi. După mai bine de patru decenii de experiment comunist, societatea românească încearcă cu greu să revină la normal. La acea normalitate, proprie rânduielilor europene, pe care o voiau factorii de răspundere ai ţării în august 1944.

Moscova avea toate atuurile. Armata Roşie controla ţara aşa cum – în timpul dominaţiei germane (octombrie 1940 – august 1944) – nimeni nu-şi închipuia că poate fi o ocupaţie străină. E drept că România pierduse războiul şi suporta consecinţele.

Fiecare sector din administraţia română era de aproape supravegheat de Comisia Aliată (Sovietică) de Control, instituită prin Convenţia de armistiţiu[45]. Sovietele dispuneau şi de un vârf de lance – Partidul Comunist – sprijinit total de autorităţile sovietice.

Partidul Comunist din România (PCdR) avea în august 1944 sub 1000 membri înregistraţi[46]. Drumul său pentru aca-

---

În ediţia engleză a volumului, *Conversations with Stalin*, New York, Harcourt, 1962, p. 114, pasajul este similar ca înţeles dar altfel formulat: "this war is not as in the past; whoever occupies a territory also imposes on it his own social system. It cannot be otherwise". Cf. Voytech Mastny, *Russia's Road to the Cold War*, Columbia University Press, N.Y., 1979, p. 212.

[45] Articolul 18 din Convenţia de Armistiţiu. Textul Convenţiei a fost publicat în română, rusă şi engleză în *Monitorul Oficial*, 1944.

Textul în engleză publicat şi de Department of State, *Bulletin*, September 17, 1944, pp. 289-292, Washington D.C.

[46] Robert R. King, *History of the Romanian Communist Party*, Hoover Institution Press, Stanford University, 1980, p. 64, tabelul 2.

pararea puterii centrale începe chiar din septembrie 1944. Etapa se încheie prin impunerea, de către autoritățile sovietice, a guvernului de la 6 martie 1945.

Prima mişcare: înființarea, chiar de la 1 septembrie 1944, a "Comisiei de organizare a mişcării sindicale unite din România", formată din 6 reprezentanți ai PCdR şi 6 ai PSDR. Formal, cele două partide îşi împărțeau egal locurile.

Preşedinte – Victor Brătfăleanu, social democrat; vicepreşedinte – Alexandru Sencovici, comunist; secretari – Gh. Apostol, comunist şi Avram Azriel, social democrat; casier – Emilian Angheliu, comunist. Dar principiile diriguitoare ale Frontului Unic Muncitoresc erau cele comuniste: "lupta de clasă" şi educația "în spiritul luptei de clasă şi al solidarității internaționale a clasei muncitoare"; hotărârile luate cu "votul majorității" şi obligatorii față de toți[47]. Foarte curând, organizațiile sindicale vor fi controlate de activiştii partidului comunist.

A doua mişcare: declanşarea artificială a unei crize politice. Motivarea formală? Curățirea instituțiilor şi administrației de "fascişti" şi "antonescieni". Convenția de armistițiu cerea direct o atare epurare. Motivul real al crizei politice: acapararea puterii de Partidul Comunist.

La 24 septembrie 1944, are loc o "adunare populară" pe stadionul ANEF din Bucureşti; era prima demonstrație mai amplă organizată de PCdR. Gheorghe Gheorghiu-Dej afirmă apăsat:

"Legionarii şi elementele reacționare antonesciene sunt principalul pericol intern... Atâta vreme cât aparatul de stat, instituțiile publice şi întreprinderile industriale n-au fost curățate de aceşti duşmani, suntem obligați să nu încetăm o clipă lupta începută.

... *Această acțiune de curățire nu poate fi făcută de către acest guvern*[48] ... A trecut o lună de la 23 August şi cu toate

---

[47] *România Liberă*, II, nr. 24, 8 septembrie 1944. Text publicat şi în *23 August 1944. Documente 1944-1945*, vol. III, coordonatori Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Muşat, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, 1985, p. 6-9.

[48] Adică guvernul format la 23 August; în guvern era reprezentat şi PCdR.; (sublinierea D.C.G.)

că muncitorii, prin Partidul Comunist şi Partidul Social Democrat, au cerut să se curețe aparatul de stat şi întreprinderile de fascişti, nu s-a luat încă nici o măsură".

Soluția? O spune tot Gheorghe Gheorghiu-Dej:

"Numai un guvern care să reprezinte cele mai largi pături muncitoare de la oraşe şi sate, toate forțele democrate ale țării, poate rezolva sarcinile actuale, de interes vital pentru poporul român."[49]

Epurarea aparatului de stat a fost formula prin care PCdR a eliminat pe toți oponenții, indiferent de afilierea lor politică. Guvernul dorit de fruntaşul comunist, în septembrie 1944, avea să fie impus la 6 martie 1945.

A treia mişcare: proiectul de platformă al "Frontului Național Democrat din România elaborat de CC al Partidului Comunist din România şi propus tuturor forțelor democratice".

Este un program de guvernare care insistă, în toate felurile, asupra "democratizării" armatei, a aparatului de stat şi administrativ, al municipalităților şi comunelor, a învățământului.

"Proiectul" spune explicit că libertățile democratice nu trebuie să servească duşmanului democrației.[50] Se cere naționalizarea Băncii Naționale, a "18 bănci mari", a unităților din industria de bază. Se cere "o nouă Constituție", deşi cea din 23 martie 1923 abia fusese repusă în vigoare. Platforma cere un guvern care să reprezinte "toate forțele naționale şi democratice" şi care să se bucure "de sprijinul activ al păturilor largi ale poporului". Era formularea tip pentru un guvern dominat şi controlat de Partidul Comunist. Comitetul Central al PCdR se adresa "tuturor partidelor, grupărilor, organizațiilor democratice, invitându-le să adere la această Platformă pentru alcătuirea unui Front Național Democratic"[51].

---

[49] *Scânteia*, I, nr. 7, 28 septembrie 1944, pag. 1 şi 4; *23 August 1944, Documente, 1944-1945*, vol. III, p. 99-103 şi *România Liberă* (*R.L.*), II, nr. 42, marți 26 septembrie 1944, p. 3.

[50] adică celor ce se împotrivesc preluării puterii de către partidul comunist.

[51] *R.L.*, II, nr. 42, marți 26 Septembrie 1944, p. 1-3.

Activiştii PCdR încep de îndată "mobilizarea" lucrătorilor din fabrici. "Platforma" cuprindea promisiuni pentru o viaţă mai bună[52]. Presa procomunistă publică ştiri despre demonstraţii de stradă şi adunări menite să exprime "voinţa populară" în sprijinul "Platformei" şi a unui guvern FND[53]. Au urmat, firesţe, adeziunile la Frontul Naţional Democrat: PCdR, Partidul Social Democrat, Frontul Plugarilor[54], Partidul Socialist Ţărănesc[55], Uniunea Patrioţilor[56], Partidul Ţărănesc Popular[57], Frontul Unic Muncitoresc (FUM), Frontul Naţional Democrat al Tineretului[58], Tineretul Democrat Universitar[59] . Cu excepţia social-democraţilor, toate aceste"partide", "fronturi" şi "uniuni" aveau un număr foarte redus, uneori simbolic, de aderenţi. Zilnic presa procomunistă publica ample relatări despre mitinguri şi demonstraţii pro-FND, ca expresie a "voinţei populare".

Ce motivaţii aveau participanţii la manifestaţiile FND? Unii – o minoritate – credeau în doctrina comunistă; alţii socoteau că promisiunile "Platformei" vor mai ameliora cumva situaţia prezentă. N-au lipsit, firesţe, oportuniştii. Mulţi s-au

---

[52] O "largă reformă agrară", "condiţii omeneşti de muncă pentru muncitori, funcţionari, cărturari"; "salariu minimal în raport cu scumpetea"; *R.L.*, loc. cit.: formularile sunt cu totul generale.

[53] Vezi de ex., *R.L.* II, 50, din 4 Octombrie 1944; *idem*, din octombrie 6, 15(p. 1), 19 (p. 1), 21, 22, 29, 30 (p. 1 şi 4), noiembrie 1, 4, etc.

Scânteia, cotidianul PCdR, publică de asemenea atari ştiri însoţite de comentarii tot mai agresive.

[54] O organizaţie locală a ţărănimii din judeţul Hunedoara, constituită de dr. Petru Groza în 1933.

[55] Constituit de Mihail Ralea cu un număr foarte restrâns de aderenţi.

[56] Organizaţie constituită de PCdR încă din timpul războiului.

[57] Nu dispun de date asupra acestei formaţiuni.

[58] Constituit la iniţiativa Uniunii Tineretului Comunist.

[59] *R.L.* II, nr. 48, 2 octombrie 1944, p. 1 şi 3; nr. 45 din 29 septembrie, p. 7; nr. 47 din 1 octombrie, p. 3, pentru Uniunea Patrioţilor şi Partidul Ţărănesc Popular; nr. 52 din 6 octombrie, pentru F.U.M; nr. 49 din 3 octombrie, pentru Frontul Naţional Democratic al Tineretului; nr. 59 din 13 octombrie, pentru Tineretul Democrat Universitar.

conformat pur şi simplu, fiindcă erau "convocaţi" la manifestaţie şi se temeau – în caz de refuz – să nu-şi piardă slujba.

Câţi au participat?

"Peste 100.000 cetăţeni" scrie *Scânteia* despre mitingul de la ANEF, ţinut duminică 8 octombrie[60]. Stadionul aşa cum era în 1944, cu locurile din tribune plus terenul de sport propriu-zis cuprindea cca. 30.000 de oameni, adică 30% din ceea ce afirma *Scânteia*!

Preliminariile acestei manifestări sunt lămuritoare. "Cu câteva zile înainte" uzinele, întreprinderile, instituţiile au fost în mod repetat vizitate de activiştii Frontului Unic Muncitoresc, PCdR, PSD, Sindicatelor Unite, Uniunii Patrioţilor şi Apărării Patriotice. Salariaţii erau "chemaţi" la "marea adunare şi demonstraţie cetăţenească de la ANEF".

Mitingul a fost dominat de vorbitori comunişti: Constantin Agiu, Teohari Georgescu, Chivu Stoica, Alexandru Drăghici, Lucreţiu Pătrăşcanu...

Social-democraţii au venit la remorca Partidului Comunist cu două luări de cuvânt: Constantin Titel Petrescu şi Victor Brătfăleanu.

Vorbitorii repetau: "poporul întreg cere", "ţara întreagă cere", "dorinţele întregului popor". Formulările-tip, rostite apăsat, strigate aproape, erau menite să creeze în auditoriu o atmosferă de criză, de primejdie, ca venind din partea "fascişti-lor", ai legionarilor şi ai oamenilor lui Antonescu.

Tehnica lozincilor a fost utilizată din plin (ea va continua până în 1989 de altfel). *Scânteia* relatează cum mulţimea scanda: "Să fie curăţat aparatul de stat! Afară cu legionarii! Dacă nu poate guvernul s-o facă, o vom face noi! Cerem arestarea trădătorilor! Să-i băgăm în locul unde 11 ani a suferit Gheorghiu-Dej! Jos guvernul!"[61]

Orice atac şi orice măsluire erau îngăduite atunci când era vorba de PNŢ şi PNL.

---

[60] *R.L.* II, nr. 56, marţi 10 Octombrie 1944, p. 1.

[61] *Idem*, p. 1, 2 şi 4.

Vineri 13 octombrie 1944 avusese loc o manifestație a tineretului țărănist și liberal pe Calea Victoriei și în fața Palatului Regal. Manifestația a decurs în ordine până la venirea unor grupuri "de muncitori" care i-au atacat pe demonstranți. A doua zi, în versiunea dată de *Scânteia* și *România Liberă*, manifestanții erau "huligani, legionari" și au strigat "Trăiască Horia Sima"!

"În asemenea condiții – citim în protestul publicat de *Dreptatea* – este foarte greu să se ducă o luptă politică. Se poate abuza în acest fel de buna credință a maselor muncitorești..."

"A susține și a scrie că tineretul democrat, care și-a manifestat atașamentul față de Iuliu Maniu și față de principiile libertății, a strigat "Trăiască Horia Sima", este mai mult decât o mișelie..."

"Cine își bate joc de opinia publică și cine nu respectă adevărul, poate fi bătăuș, poate fi nazist, dar nu poate fi democrat"[62].

Mitinguri FND bine sincronizate au avut loc și la Constanța[63], Brașov, Galați, Craiova, Moreni[64], la Griviția CFR – București[65], Ploiești, Timișoara, Câmpulung etc.[66]

Câtă lume a participat la mitingurile FND? Adunând la un loc toți participanții în amintitele orașe obținem câteva zeci de mii. Ce însemna această cifră față de forța totală de muncă a țării unde, în 1944, peste 76% din populație trăia în mediu rural?

Cele câteva zeci de mii de manifestanți reprezentau câteva procente, probabil între 5 și 10% din salariați![67]

---

[62] *Dreptatea*, S2, I, nr. 45, luni 16 Octombrie 1944, p. 2, o notă intitulată "huliganism de presă sau democrația relei credințe".

[63] *R.L.* nr. 64, miercuri 18 octombrie, p. 6.

[64] *R.L.* nr. 72, joi 26 octombrie, p. 3.

[65] *R.L.* nr. 70, marți 24 octombrie, p. 1 și 4.

[66] *R.L.* nr. 71, miercuri 25 octombrie, p. 1 și 4.

[67] În industrie numai, numărul salariaților a fost evaluat, în 1940, la 1.043.000. Potrivit recensământului din 1930, populația activă din industrie, comerț, finanțe, transport, instituții publice, sănătate, sport și altele, însumează 2.298.200. Cele câteva zeci de mii de demonstranți raportați numai la 1.043.000 (salariații din industrie în 1940!) reprezintă cel mult între 5 și 10%!!:

Pentru PCdR şi autorităţile sovietice, numărul nu avea cine ştie ce însemnătate. Principalul era punerea în scenă, spectacolul. Presa trebuia să scrie, zi de zi, cu o mare risipă de cuvinte şi sloganuri, că "poporul", "masele" cer şi vor un "guvern FND". Versiunea comunistă a istoriei contemporane a început să fie scrisă chiar din toamna anului 1944.

De ce a fost nevoie de umbrela politică a Frontului Naţional Democrat?

Prin FND, prezentat ca o coaliţie de partide şi organizaţii, partidul comunist obţinea o poziţie dominantă. Toţi partenerii săi de coaliţie – cu excepţia social-democraţilor – erau prea slabi pentru a putea influenţa în mod real "linia" propusă şi impusă de PC. De altfel, multe din organizaţiile participante la FND fuseseră constituite chiar de partidul comunist.

Totodată acum, în toamna lui 1944, era încă prea devreme pentru ca dintr-o dată PCdR să se afirme public, deschis, drept lider al "coaliţiei". Era nevoie de cel puţin două etape. Prima, în care Frontul Naţional Democrat să obţină o poziţie substanţială în cadrul guvernului de coaliţie, ca partener egal cu PNŢ şi PNL.

Această etapă va fi străbătută la începutul lunii noiembrie 1944, odată cu constituirea celui de-al doilea guvern Sănătescu.

Urma faza a doua – eliminarea din guvernul de coaliţie a Partidelor Naţional Ţărănesc şi Naţional Liberal şi constituirea unui guvern exclusiv al Frontului Naţional Democrat. Această a doua etapă va fi încheiată la 6 martie 1945. Dar în ambele faze era încă nevoie de existenţa unei "coaliţii" care, formal, să arate existenţa mai multor partide şi organizaţii, între care şi PCdR. După ce controlul complet al guvernului va fi fost obţinut, se va trece, cândva, şi la "organizarea" alegerilor.

La 19 octombrie presa anunţă propunerile FND pentru un guvern condus de dr. Petru Groza. Din 18 miniştri şi secretari de stat, unsprezece urmau să fie FND – adică 61%; cinci

---

pentru cifre, Dinu C. Giurescu, *Istoria ilustrată a românilor*, Ed. Sport Turism 1981, p. 479.

de la PNŢ împreună cu PNL – 27,7%; iar două ministere, Externele şi Apărarea – 11,2%, reveneau unor titulari "neutri"[68]. Cunoscând componenţa guvernului de la 6 martie 1945, se poate socoti, fără a greşi defel, că ministrul de război ar fi fost, în octombrie 1944, tot unul din cei câţiva generali favorabili PCdR.

Propunerea din 19 octombrie oferea partidelor tradiţionale PNŢ şi PNL o participare modestă, ca fază intermediară până la preluarea completă a controlului de către partidul comunist.

Consiliul FND adresă naţiunii un manifest prin care în cuvinte violente acuza şi ponegrea guvernul "reacţionar" pentru toate greutăţile şi lipsurile îndurate de populaţie[69]. De reamintit că PCdR şi PSD erau reprezentate în primul guvern Sănătescu chiar de la formarea sa.

Prima reacţie[70] a partidelor tradiţionale[71] a fost pentru constituirea unui cabinet de coaliţie bazat pe un program comun, cu câteva obiective majore ce urmau a fi îndeplinite[72].

La 15 octombrie, conducerea PNŢ declară că îşi asumă răspunderea de a forma un nou guvern fie numai PNŢ, fie împreună cu partidele gata să constituie un adevărat guvern de coaliţie[73]. A doua zi[74], PNŢ dă publicităţii propriul său program bazat pe câteva principii esenţiale: viaţă politică pluralistă, cu participarea mai multor partide; separarea puterilor în stat; drepturi şi libertăţi individuale; proprietate privată; monarhie constituţională[75].

---

[68] *R.L.* nr. 54, joi 19 Octombrie, p. 1.

[69] *R.L.* nr. 68, duminică 22 octombrie, p. 1 şi 3.

[70] Cam între 4 şi 13 octombrie 1944.

[71] "Partide tradiţionale": PNŢ şi PNL.

[72] *Dreptatea*, S2, I, miercuri 4 octombrie 1944, editorial de N. Carandino; *idem*, nr. 39, luni 9 Octombrie, p. 6, interviu cu Iuliu Maniu.

[73] *Dreptatea*, S2, I, nr. 44, duminică 15 octombrie, p. 1.

[74] 16 octombrie 1944.

[75] *Dreptatea*, S2, I, nr. 45, luni 16 octombrie, p. 3-4.

Dar când PNŢ a convocat, tot la 15 octombrie, un miting, guvernul Sănătescu, la cererea anume a Comisiei Aliate de Control, a interzis adunarea[76]. Cu toate intimidările şi ameninţările FND, mitinguri în sprijinul PNŢ au loc în diferite părţi ale ţării, în judeţul Maramureş, la Buzău, Braşov, Ţăndărei (judeţul Ialomiţa) etc.[77]

La 29 octombrie are loc la cinematograful ARO din Bucureşti o adunare PNŢ, urmată de o largă manifestaţie de stradă. Iuliu Maniu şi Ion Mihalache au explicat obiectivele principale ale partidului. Au fost de faţă corespondenţii de presă străini de la *Associated Press, New York Times, Journal de Genève* (Elveţia), *Der Bund* (Elveţia), *Gazette de Lausanne* (Elveţia), *Havas* (Franţa), *BBC* (Marea Britanie), *Daily Express* (Marea Britanie), ai presei din Portugalia...

Cuvântarea lui Ion Mihalache a arătat principiile diriguitoare ale PNŢ, acoperind principalele domenii ale vieţii publice. Vicepreşedintele a preconizat drumul partidului spre "statul muncitoresc al ţăranilor şi al muncitorilor şi al păturilor producătoare ce nu trăiesc din exploatare capitalistă".

"Ce înţelegem prin stat ţărănesc?"

"Înţelegem noul stat muncitoresc al viitorului..." preciza Ion Mihalache.

"Stând pe baza proprietăţii individuale în marginile în care e legitimată prin muncă şi îndeplineşte funcţia socială impusă de primatul interesului colectiv; stând la baza treptatei etatizări în industrie ca mijloc radical de a înlătura ex-

---

[76] *Dreptatea*, S2, I, nr. 44, duminică 15 octombrie, p. 3 publică anunţul de convocare a mitingului; *idem*, nr. 46, miercuri 18 octombrie, p. 3 arată că adunarea programată la cinematograful Scala din Bucureşti *nu a* fost aprobată de guvern; *Dreptatea*, nu face nici o referire la intervenţia Comisiei Aliate de Control. Un raport al OSS (serviciul de informaţii SUA) trimis din Bucureşti la Washington D.C. – via Caserta, Italia, datat 29 Octombrie 1944 dă detalii despre şedinţa guvernului român din 17 octombrie 1944. Iuliu Maniu şi C.I.C. Brătianu au subliniat atunci că adunarea PNŢ din 15 octombrie a fost interzisă la cererea generalului V.P. Vinogradov, vicepreşedintele Comisiei Aliate (sovietice) de Control.

[77] *Dreptatea*, S2, I, nr. 54, vineri 27 octombrie 1944, p. 4.

ploatarea muncii româneşti şi decalajul de preţuri în dauna muncii agricole; servindu-se de metoda democraţiei ca metodă de guvernare; şi cooperând în pace şi amiciţie cu vecinii săi din spaţiul geopolitic unde Dumnezeu a destinat Neamul Românesc dintru început; şi mai ales colaborând leal şi de aproape cu puternica vecină Rusia, pentru satisfacerea legitimelor interese reciproce..."[78] Ion Mihalache adăuga:

"Democraţia are marele avantaj că se adaptează ea însăşi şi respectă ceea ce deosebeşte făptura omenească de celelalte făpturi: sufletul omenesc cu aspiraţia spre libertate de gândire, de exprimare, de voinţă".[79]

Un asemenea program radical, ce amintea, de fapt, pe acela al Partidului Ţărănesc înfiinţat de Ion Mihalache în decembrie 1918[80], avea, după toate probabilităţile, să fie bine receptat de opinia publică din România, în toamna anului 1944.

Adunarea PNŢ din sala ARO a adoptat o moţiune, de fapt un program de guvernare, cu următoarele puncte principale:

1) Continuarea războiului până la victorie;

2) Îndeplinirea "loială şi justă a condiţiunilor armistiţiului, precum şi realizarea unei colaborări rodnice şi sincere cu marele vecin de la rasărit...";

3) "Pedepsirea tuturor acelora care au ajutat instaurarea regimului de dictatură de la 1938 şi până astăzi"

4) "Epurarea aparatului de stat şi a vieţii noastre de toţi aceia care au colaborat cu aceste regimuri"

5) "Asigurarea unei vieţi economice normale pentru aprovizionarea armatelor şi populaţiunei civile";

6) "Dezarmarea gărzilor paramilitare pentru restabilirea ordinei publice...";

7) Măsuri imediate pentru ajutorarea sinistraţilor;

---

[78] *Ion Mihalache în faţa istoriei*, coordonatori Ion Diaconescu, Gabriel Ţepelea; redactor Niculae Paraschiv, Editura Gândirea Românească, 1944, p. 474.

[79] *Idem*, p. 482. Definiţia statului muncitoresc... la p. 486.

[80] Ioan Scurtu, *Viaţa politică din România 1918-1944*, Editura Albatros, 1982, p. 54-57.

8) "Regim de largă democraţie cu respectarea libertăţii omului, a cuvântului, a dreptului de întrunire, de asociaţie sub orice formă, profesională sau sindicală, dreptate pentru muncitorime";

9) "Alcătuirea unui guvern de colaborare cu partidele alături de care a fost înfăptuit actul istoric de la 23 August";

10) "Pregătirea din timp, pe baza programului, a marilor reforme pe temeiul cărora se va înfăptui Statul Naţional Ţărănesc".[81]

Programul PNŢ putea sluji ca o bază de negociere şi acord. Dar Partidul Comunist era împotriva oricărui guvern de coaliţie PNŢ – PNL – PSD şi PCdR.

După cum acelaşi Partid Comunist înţelegea prin "libertate" obligaţia cetăţeanului de a se supune politicii hotărâte de "centru".

Într-o viaţă politică normală, un "Front" condus de partidul comunist nu ar fi reuşit în nici un fel să obţină o substanţială împărţire a puterii. Într-o ţară ocupată de armata sovietică, lucrurile se desfăşurau însă cu totul altfel. Comisia Aliată (Sovietică) de Control constituia un supraguvern care îşi impunea voinţa la momente decisive.

La 1 noiembrie 1944, vicepreşedintele Comisiei Aliate (sovietice) de Control, generalul V.P. Vinogradov trimite o notă regelui Mihai şi primului ministru cerând formarea unui guvern de coaliţie cu Constantin Sănătescu prim-ministru şi dr. Petru Groza ca vicepreşedinte, iar Lucreţiu Pătrăşcanu ministru de justiţie. Iuliu Maniu şi C.I. Brătianu "nu urmau a fi incluşi în noul cabinet"[82]. A doua zi, reprezentantul britanic în Comisia Aliată (Sovietică) de Control, vicemareşalul aerului

---

[81] *Dreptatea*, S2, I, nr. 58, miercuri 1 noiembrie 1944, p. 4.; sublinierea D.C.G.

Iuliu Maniu dorea să dea în judecată nu numai persoanele direct implicate în crime de război dar şi oamenii politici care serviseră regimul autoritar al regelui Carol II între februarie 1938 şi septembrie 1940.

[82] Telegrama nr. 1164 din 5 Noiembrie 1944, p. 1-2, de la Kirk, din Caserta (Italia) către Departamentul de Stat, Washington D.C.: N.A.W.

Donald Stevenson întreabă pe generalul V.P. Vinogradov despre prezentarea acestei note în numele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, notă pe care partea britanică nu o văzuse în prealabil. Când autoritatea Comisiei de Control este invocată, adaugă Stevenson, reprezentanții Marii Britanii și ai Statelor Unite ale Americii "trebuie să fie consultați (în prealabil) pentru ca o asemenea autoritate sa aibă legalitate".

Generalul Vinogradov era oarecum jenat de situația creată[83]. Firește, "nota" – de fapt ordinul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control – a fost integral menținută și guvernul a trebuit schimbat.

Nu era prima dată când partea sovietică în Comisia Aliată de Control proceda asffel:

"Atitudinea conducătorului Comisiei Aliate de Control, în trimiterea de comunicări etc., guvernului român, în numele Comisiei, fără a da reprezentanților britanici posibilitatea de a vedea comunicările sau de a-și exprima opinia, este pe de-a întregul nejustificată și trebuie să i se reziste" – telegrafiază la 14 octombrie 1944 Foreign Office-ul către ambasada britanică de la Moscova.

"Altminteri – adaugă telegrama – reprezentanții noștri[84] în Comisia Aliată de Control vor deveni nimic mai mult decât observatori ai acțiunilor deja hotărâte de autoritățile sovietice".[85]

Tot la 1 noiembrie Iuliu Maniu trimite un mesaj vicemareșalului Donald Stevenson. E adevărat că guvernul britanic are de gând "să predea România Sovietelor"?[86] Răspunsul: "*...guvernul britanic nu are intenția de a preda România*"[87]. Precizarea lui Donald Stevenson venea la 24 zile după ce

---

[83] *Ibidem.*

[84] britanici

[85] Telegrama nr. 3773 de la Londra, în vol. *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane*, doc. editate de Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, Ed. Iconica, București, 1993, p. 94.

[86] Telegrama nr. 1164 din 5 Noiembrie 1944, p. 2-3, de la Kirk, din Caserta (Italia) către Departamentul de Stat, Washington D.C.: N.A.W.

[87] sublinierea D.C.G

primul ministru Winston Churchill şi premierul Iosif Visarionovici Stalin conveniseră, la Moscova, pentru o dominaţie de 90% a Sovietelor în România.

Dar, la 8 noiembrie Foreign Office-ul trimite o telegramă strict confidenţială şi foarte explicită reprezentantului politic al Marii Britanii la Bucureşti, John Le Rougetel: "... noi (britanicii, D.C.G.) ne orientăm după faptul *că între noi şi guvernul sovietic există înţelegerea ca ei să ia conducerea în România, luând în considerare poziţia noastră de conducere în Grecia...*".

"Vice-mareşalul aerului (Donald Stevenson, nota D.C.G.), trebuie să continuie să ceară să fie informat înainte ca Comisia (Aliată de Control, nota D.C.G.) să ia o măsură, *însă nu trebuie să insiste pentru o consultare prealabilă...*"[88] (sublinierile D.C.G.)

Al doilea guvern Sănătescu a depus jurământul la 6 noiembrie 1944. A durat 28 de zile. Raportul de forţe era de 8 titulari PNŢ şi PNL, faţă de 7 FND, comunişti sau aliaţii lor. Prim-ministru era, în continuare, generalul Constantin Sănătescu, iar vicepremier – post nou constituit – Dr. Petru Groza susţinut de FND[89].

Totuşi PCdR nu a obţinut controlul ministerelor de Interne şi de Război. Prin intervenţia directă a autorităţilor sovietice, PCdR străbătuse o parte importantă a drumului său către controlul complet a autorităţii centrale.

La câteva zile, către mijlocul lunii noiembrie, FND reîncepe campania menită să îndepărteze şi acest nou guvern. Orice pretext era potrivit.

Grupuri conduse de activişti PCdR şi care se autointitulau reprezentanţi ai voinţei populare pornesc înlocuirea prin forţă a administraţiei locale. Motivarea era "epurarea de fascişti" şi

---

[88] Acordul verbal din 9 octombrie 1944: Winston Churchill, *Triumph and Tragedy*, Bantam Books, New York, 1962, p. 196-197; Tel. din 8 noiembrie 1944 către John Le Rougetel în *23 August. Documente*, vol. III, p. 236-239, nr. 988.

[89] *R.L.* II, nr. 83, luni 6 Noiembrie 1944, p. 1.

"democratizarea" instituţiilor statului. Aşa-zisa "voinţă populară" înlocui, tot prin forţă, prefecţi şi/sau primari la Constanţa, Brăila, Aiud, Griviţa – CFR Bucureşti, Ploieşti, Târgovişte.[90]

O violentă campanie de presă este îndreptată împotriva Partidului Naţional Ţărănesc şi îndeosebi a ministrului de Interne Nicolae Penescu.[91] Presa procomunistă reclamă insistent şi în termeni duri demiterea prefectului Poliţiei Capitalei.[92]

Liderul comunist Teohari Georgescu – subsecretar de Stat la Interne – cerea numirea generalului Vasiliu Răşcanu, un adevărat "patriot", ca ministru de război şi a unui "sincer democrat" ca titular la Interne. Mitingurile şi presa procomunistă reclamau mereu şi mereu, cu insistenţă, un guvern FND.[93]

În aceste împrejurări sosi la Bucureşti[94], Andrei Ianuarievici Vâşinski, locţiitor al Comisarului Poporului pentru afaceri externe. Misiunea sa – oficial anunţată – era de a obţine "acordul" guvernului român pentru plata reparaţiilor, potrivit condiţiilor şi interpretării Moscovei.[95] Tot Vâşinski avea de transmis un mesaj verbal al guvernului sovietic către Suveranul României, "cu scopul unei mai bune îndepliniri a condiţiilor armistiţiului".[96]

---

[90] Detalii în: *R.L.* II, nr. 82, duminică 5 noiembrie 1944, p. 3; nr. 88, sâmbătă 11 noiembrie, p. 3; nr. 94, vineri 17 noiembrie, p. 3; nr. 91, marţi 14 noiembrie p. 5; nr. 93, joi 16 noiembrie, p. 3; nr. 99, joi 23 noiembrie, p. 3; nr. 105, 30 noiembrie, p. 3; nr. 106, vineri 1 decembrie, p. 1 şi 3.

[91] Secretar general al PNŢ: *R.L.* II, nr. 104, miercuri 29 noiembrie, p. 1-2, cu cinci articole anti-PNŢ; nr. 105, joi 30 Noiembrie.

[92] *R.L.* II, nr. 100, vineri 24 noiembrie, p. 1; nr. 101, sâmbătă 25 noiembrie, p. 3; nr. 102, duminică 26 noiembrie, p. 1; nr. 103, luni 27 noiembrie, p. 1 şi 3.

[93] *R.L.* II, nr. 105, joi 30 noiembrie, p. 3.

[94] La 8 noiembrie 1944.

[95] O relatare detailată a activităţilor lui A. Vâşinski la Bucureşti în Liliana Saiu, *The Great Powers and Rumania, 1944-1946. A Study of the early Cold War Era*, East European Monographs, Nr. CCCXXXV, Boulder, 1992, p. 53-72.

[96] *Idem*, p. 65. Pentru sosirea lui A. Vâşinski în Bucureşti: *R.L.* II, nr. 84, vineri 10 noiembrie, p. 8.

Pe la mijlocul lunii noiembrie trei noi divizii sovietice au fost aduse în România şi încartiruite "în zona industrială".[97] Guvernul român trimite o notă Comisiei Aliate (Sovietice) de Control: erau trupele destinate unei şederi mai îndelungate? În caz afirmativ, faptul ar constitui o încălcare a articolului 3 al Convenţiei de Armistiţiu.[98]

Spre finele lui noiembrie autorităţile sovietice notifică guvernului român reducerea poliţiei din Capitală la 700 de oameni şi a jandarmeriei întregului teritoriu la 14.000; efectivele celor trei divizii rămase în ţară să fie plafonate la 3.500 fiecare. În aceste condiţii, guvernul de la Bucureşti nu ar mai fi putut menţine ordinea în cazul unor tulburări bine sincronizate.[99]

În faţa acestei situaţii, liderii PNŢ şi PNL îşi retraseră sprijinul dat cabinetului Sănătescu. Criza politică deveni publică. Cei doi lideri socoteau pe primul ministru drept un om "slab şi şovăitor".[100]

Tulburările sunt în creştere, iar structurile politice şi economice ale ţării se deteriorează repede, declară Constantin I.C. Brătianu lui Burton Berry, reprezentantul politic al SUA la Bucureşti. Grupurile comuniste nu au putut fi dezarmate, aşa cum s-a convenit. Dezordinile în fabrici sporesc. Autorităţile locale legale sunt înlocuite, sub ameninţarea pistolului, cu devotaţi ai FND-ului. Moldova se află în afara controlului guvernului central – a continuat liderul PNL – admi-

---

[97] Tel. nr. 25 din 24 noiembrie 1944, Burton Berry din Bucureşti către Secretarul de Stat la Washington D.C.: 87100/11-2444 N.A.W.; în Liliana Saiu, *The Great Powers and Rumania, 1944-1946. A Study of the early Cold War Era*, East European Monographs, Nr. CCCXXXV, Boulder, 1992, p. 53-72. Sovieticii au anunţat autorităţilor române sosirea celor trei divizii la 15 noiembrie 1944.

[98] Art. 3. al Convenţiei de Armistiţiu prevedea că Guvernul şi Înaltul Comandament al Românici "vor asigura forţelor sovietice şi a celorlalţi aliaţi, înlesniri pentru libera lor mişcare pe teritoriul României, în orice direcţie, dacă este cerut de situaţia militară...". Cf. tel. nr. 25 din 24 noiembrie 1944: vezi nota 95).

[99] Tel. nr. 35, p. 3 din 28 noiembrie 1944. Burton Berry din Bucureşti către Secretarul de Stat la Washington D.C.: 871.00/11-2844, N.A.W.

[100] *Idem*, p. 1. Cea mai recentă lucrare pentru intervalul 1939-1945 aparţine lui Gh. Buzatu, *România şi Războiul Mondial din 1939-1945*, Iaşi, Centrul de Istorie şi Civilizaţie Europeană, 1995; cuprinde o serie de analize, who's who, documente inedite şi o foarte amplă bibliografie.

nistrația română a fost dată afară din Transilvania de nord, iar problema comunicațiilor feroviare devine tot mai acută.[101]

Multe din criticile aduse personal premierului nu erau probabil întemeiate.

"Deşi guvernul actual e compus din oameni politici, deci mai pricepuți în treburile statului, trebuie să recunosc cu durere că până la finele lunii noiembrie nimic nu am realizat fiindcă membrii guvernului nu au în vedere decât politica şi nicidecum gospodăria statului" – notează generalul Sănătescu în al său jurnal. Şi adaugă: "Liberalii au fost mai moderați; lupta se dă între comuniști şi național-țărăniști".

"Comuniştii îşi urmează planul dictat de Moscova şi scot masele de muncitori la manifestații. Miniştrii comuniști din guvern nici nu se interesează de treburile departamentelor lor, fiind ocupați cu întrunirile şi discursurile incendiare ce trebuie să țină la aceste întruniri..."

"Cu toate apelurile ce fac către membrii guvernului, nu găsesc înțelegerea necesară la comuniști – de a ne aşterne pe lucru serios şi a scăpa țara din greutățile prin care trece."

La 30 noiembrie, "şedință furtunoasă a Consiliului de miniştri, în care comuniştii cer cu insistență ca Ministerul de Interne şi Ministerul de Război să le fie date lor. Pretenție absurdă şi nejustificată, dar formulată probabil pentru a provoca o criză de guvern..."

La 2 decembrie se reiau discuțiile în Consiliul de miniştri: "Fiecare partid a stat pe poziție. Față de această situație, mi-am prezentat demisia Regelui, care a primit-o, şi chiar în

---

[101] *Idem*, p. 1-2; ordinul sovietic de evacuare a administrației române din Transilvania de Nord în *R.L.* II, nr. 92, miercuri 15 noiembrie 1944, p. 1. Vezi şi: *R.L.*, nr. 89, din 12 noiembrie, p. 1; nr. 90 din 13 noiembrie, p. 1; nr. 93 din 16 noiembrie, p. 3 (2 articole); vezi şi tel. nr. 37 din 29 noiembrie 1944, Burton Berry din București către Secretrul de Stat la Washington D.C., în FRUS, IV, 1944, p. 269-270.

după-amiaza zilei au început consultările cu şefii de partide" notează în continuare Constantin Sănătescu.[102]

Opinia publică era tot mai alarmată. "C. I. C. Brătianu, ca şi majoritatea românilor pe care i-am întâlnit, susţin că Sovietele se pregătesc să preia direct controlul în România" – comunică la Washington D.C. la 28 noiembrie, Burton Berry din Bucureşti.[103]

Cum a reacţionat A. Vâşinski la aceste zvonuri? La începutul lui decembrie demnitarul sovietic se întâlni cu profesorul Mihail Ralea, preşedintele" Partidului Socialist - Ţărănesc".[104]

"Vâşinski informă pe Ralea că Uniunea Sovietică nu intenţionează să impună un regim comunist în România şi nici nu doreşte să încorporeze România în Uniunea Sovietică".

"Întrucât însă, în trecut, România a fost ostilă şi a constituit o ameninţare pentru Uniunea Sovietică" – a adăugat Vâşinski – "*Rusia va insista pentru o schimbare în clasele conducătoare* în aşa măsură încât să ofere garanţia că România a devenit un vecin cu adevărat prieten".[105] (sublinierea D.C.G.)

"Schimbare în clasele conducătoare" însemna, de fapt, impunerea unui regim comunist care să aducă la putere oameni cu totul devotaţi politicii sovietice. Pentru moment însă – decembrie 1944 – autorităţile de la Moscova nu voiau să forţeze schimbarea regimului. Era o amânare de aproximativ trei luni.

La 6 decembrie 1944, un nou guvern de coaliţie condus de generalul Nicolae Rădescu a depus jurământul. Raportul de forţe între partidele tradiţionale PNŢ, PNL şi FND-ul procomunist a rămas acelaşi. Acest guvern va ţine până la 28 februarie 1945. La 1 martie, acelaşi Vâşinski va comunica regelui Mihai că dr. Petru Groza este alesul Moscovei ca prim-mi-

---

[102] Constantin Sănătescu, *Jurnal*, cu o prefaţă de Simona-Ghiţescu Sănătescu, Ed. Humanitas, Bucureşti 1993, p. 180-181. Pt. demisie: *R.L.* nr. 109, luni 3 decembrie 1944, p. 3.

[103] Tel. 35 din 28 noiembrie 1944, vezi nota nr. 99.

[104] "Partid" alcătuit din câţiva aderenţi ai profesorului Mihail Ralea. La 2 Decembrie 1944, presa a anunţat fuziunea "partidului" condus de M. Ralea cu "Frontul Plugarilor" al dr. Petru Groza: *R.L.*, II, nr. 107, vineri 2 Decembrie.

[105] Tel. nr. 1743 din 13 decembrie 1944, Kirk din Caserta (Italia) către Secretarul de Stat la Washington D.C.: 871.01/12-1344, N.A.W.

nistru al unui guvern FND. Cinci zile mai târziu noul cabinet, dominat în întregime de PCdR, devenea fapt împlinit.

* * *

Volumul de față constituie prima analiză detailată a evenimentelor interne din România, între 6 decembrie 1944 şi 6 martie 1945. Expunerea se întemeiază în mare măsură pe documente de arhivă, civile şi militare, aflate în Arhivele Naționale din Washington D.C. – Statele Unite ale Americii; de asemenea, pe unele mărturii inedite din Biblioteca Academiei Române, pe documentele recent tipărite de *Magazin Istoric* şi Arhivele Statului cât şi pe memorialistica apărută după 1989.

Invităm cititorii care au participat direct la evenimentele înfățişate în acest volum să comunice în scris Editurii ALL mărturiile lor.

Analiza poartă asupra evenimentelor interne aşa cum au fost ele înțelese şi văzute de principalii participanți. Două capitole speciale privesc dezbaterile din Comisia Aliată (Sovietică) de Control asupra aceloraşi desfăşurări.[106]

Pentru informarea cercetătorilor şi cititorilor din alte țări asupra evoluțiilor interne – prea puțin cunoscute – din România, şi care au precedat impunerea unui guvern dominat şi controlat de Partidul Comunist, a apărut în 1994, în Statele Unite ale Americii, în cunoscuta colecție "East European Monographs", sub nr. CCCLXXXVIII (388) şi în difuzarea Editurii Universitare "Columbia University Press": *Romania's Communist takeover: The Rădescu government*, 202 pagini, din care 60 de pagini documente inedite – de Dinu C. Giurescu.

[106] Pentru evoluțiile diplomatice privind situația din România a se vedea: Paul Quinlan, *Clash over Romania. British and American Policies towards Romania, 1938-1947*, Los Angeles 1977; Liliana Saiu, *Op. cit.* (vezi supra nota nr. 95). Volumnul Lilianei Saiu cuprinde la pag. 271-281 o amănunțită bibliografie a aspectelor diplomatice ale temei.

CAPITOLUL I

Guvernul Nicolae Rădescu

1. Formarea noului guvern

Criza de guvern devenise oficială o dată cu demisia miniştrilor PNŢ şi PNL, la 2 decembrie. În aceeaşi zi regele Mihai încredinţă generalului de corp de armată adjutant Nicolae Rădescu formarea noului cabinet. Premierul desemnat era binecunoscut pentru integritatea sa morală şi credinţa în valorile tradiţionale ale ţării. Suveranul se consultă cu liderii celor trei partide tradiţionale, Constantin I.C. Brătianu (PNL), Titel Petrescu (PSD), Iuliu Maniu (PNŢ) şi cu Lucreţiu Pătrăşcanu (PCdR)[1].

Circulau zvonuri despre o posibilă lovitură de stat a stângii.

Presa comunistă era ostilă noului premier. Conducerea FND, de fapt PCdR, cerea din nou portofoliile Internelor şi Apărării, ca o condiţie pentru participarea la un guvern de coaliţie cu PNŢ şi PNL.

Scânteia din 5 decembrie[2] a găsit nimerit să reproducă şi comentariul "Situaţia din România", apărut în revista moscovită *Războiul şi clasa muncitoare* şi semnat V. Livetki.

"Timp de două luni[3] guvernul român n-a făcut aproape nimic ca să asigure îndeplinirea suficientă a condiţiilor principale din Convenţia de armistiţiu. Guvernul român s-a eschivat sistematic de la îndeplinirea datoriei sale directe şi a susţinut deschis administraţia care sabota Convenţia de armistiţiu".

---

[1] *M.O.* (PI) nr. 281 din 3 decembrie 1944, p. 7854. Consultările au avut loc separat în următoarea ordine: Brătianu, Pătrăşcanu, Titel Petrescu şi Maniu.

[2] Datată 6 decembrie, deoarece atunci ziarele se antedatau.

[3] Adică: septembrie, octombrie 1944.

Acuzațiile erau lipsite de cea mai elementară bună-credință. Erau menite să lovească în forțele politice tradiționale ale țării. Comentatorul continuă:

"Inițiatorii principali ai acestui joc nedemn sunt liderii așa numitelor partide istorice din România: partidele național-țărănist și național liberal reprezentate în mod larg în guvernul Sănătescu".

"Comandamentul armatelor sovietice din această porțiune a frontului sovieto – german manifestă o răbdare din cele mai mari, de care abuzează acei politicieni români care au transformat regiunea de front într-o arenă de intrigi, ce subminează mobilizarea forțelor poporului român și ordinea elementară din țară, sabotând îndeplinirea Convenției de armistițiu".[4]

Articolul fusese publicat la Moscova îndată după constituirea celui de-al doilea guvern Sănătescu dar *Scânteia* găsise nimerit să-l reproducă acum, la începutul lui decembrie, ca mijloc de presiune și șantaj politic. Afirmațiile comentatorului sovietic cuprindeau, de altfel, câteva din principalele "argumente" și "motivări" pe care Andrei Vâșinski le va repeta la finele lui februarie 1945, când va impune demisia primului ministru Rădescu.

La 4 decembrie când discuțiile ajunseseră la un punct critic, Suveranul României interveni cu îndrăzneală și îndemânare: "... regele, în ciuda vârstei sale tinere, a arătat un indiscutabil talent politic și ca atare se bucură de o mare popularitate în întreaga țară", comunica la Londra un observator atent al desfășurărilor de la București.[5]

---

[4] Reprodus din *Magazin Istoric*, serie nouă, 12 decembrie 1994, p. 49-50, din "Cronica de București acum 50 de ani" de Ioan Lăcustă.

[5] *The developement of the Political Situation in Romania, December 1944 – Jannuary 1945*, datat Istanbul 1 februarie 1945 și trimis la 5 martie 1945 Secretarului de stat la Washington D.C. prin intermediul Ambasadei Statelor Unite de pe lângă guvernul

Regele se adresă direct lui A.I. Vâşinski: Dacă activităţile Partidului Comunist continuă, ele ar putea duce ţara la anarhie. Dacă Sovietele şi reprezentanţii lor din România continuă să sprijine sau numai să tolereze activităţile anarhice ale comuniştilor, El, ca Suveran, nu are mijloacele de a păstra ordinea şi legea. Dacă Guvernul Sovietic hotărăşte să patroneze mai departe alte activităţi comuniste, Suveranul nu ar mai avea condiţii potrivite să-şi exercite rolul constituţional şi ca atare va fi nevoit să abdice şi să părăsească ţara.

"Mai mult", continuă regele Mihai, "i-am comunicat lui Rădescu să nu se mai străduie să alcătuiască un guvern de coaliţie, dar să încerce formarea unui cabinet de tehnicieni, în afara partidelor."

Andrei Ianuarievici Vâşinski a fost vizibil surprins de cuprinsul şi de tonul ferm al comunicării regale. Prim-Comisarul Adjunct al Poporului pentru Afaceri Externe a negat, fireşte, orice amestec sovietic. A reamintit declaraţia lui Viaceslav Molotov din 2 aprilie 1944 privind neamestecul URSS în afacerile interne ale României. Rusia este interesată în prezent numai îndeplinirea completă şi rapidă a prevederilor armistiţiului! După care, evenimentele au evoluat repede.

La 5 decembrie, reprezentanţii FND sunt înştiinţaţi de premierul desemnat că Partidele Naţional Ţărănesc şi Naţional Liberal nu acceptă titulari FND la Ministerul de Interne şi "de Război".

În aceeaşi zi, reprezentanţii FND află, tot de la generalul Rădescu, că urmăreşte să formeze, din ordinul regelui, un guvern de tehnicieni.

Dintr-o dată, FND renunţă la "precondiţii". Lista noului cabinet a fost gata în câteva ceasuri, mulţumită şi eforturilor de culise ale lui Iuliu Maniu.[6]

Cum se explică această bruscă schimbare?

Andrei Vâşinski avea două pârghii eficiente la dispoziţie pentru a impune politica sovietică în România: Comisia Alia-

polon din Londra: National Archives, Washington D.C. N.A.W. 871.00/3545. Se va cita în continuare, *Raport*.

[6] *Raport*, p. 2.

tă (Sovietică) de Control şi Partidul Comunist din România. Cât de repede şi cât de departe putea merge o atare impunere?

Răspunsul era în funcţie de desfăşurări externe şi interne.

În acele zile la Atena se dădeau lupte grele însoţite de atrocităţi, între detaşamentele comuniste şi de stânga, pe de o parte, grupate în E.A.M., şi unităţile regaliste şi republicane anticomuniste elene pe de altă parte, sprijinite şi de trupe britanice.[7] Luptele erau în cumpănă la acest început de decembrie 1944. Înţelegerea Churchill – Stalin din 9 octombrie 1944, la Moscova, acorda Sovietelor 90% preponderenţă în România şi un procent egal britanicilor în Grecia. Pentru moment, "înţelegerea" celor doi lideri nu era confirmată de fapte şi cârmuirea sovietică se gândea, probabil, să mai aştepte.

Oficial, A.Vâşinski venise la 7 noiembrie la Bucureşti pentru a grăbi îndeplinirea clauzelor armistiţiului. Dar observatorii locali notaseră întâlnirile repetate ale Prim-Comisarului Adjunct pentru Afaceri Străine al URSS cu liderii comunişti din România şi cu afiliaţii lor. Acelaşi înalt demnitar sovietic evitase discuţii cu I. Maniu şi C.I.C. Brătianu, cât şi o colaborare reală cu guvernul român.

Să nu fi ştiut Andrei Vâşinski că opinia publică şi ţărănimea din România erau cu totul opuse unui regim comunist? Dacă, în plus, regele Mihai ar fi abdicat, atunci Sovietele ar fi fost obligate, probabil, să preia direct administraţia ţării, până când PCdR şi ai săi ar fi format un minimum de cadre. O administraţie militară sovietică în România, în decembrie 1944, nu era nicicum folositoare politicii generale sovietice faţă de aliaţii săi occidentali. Se cuvenea aplicată o altă formulă care să păstreze, într-un fel, aparenţele alianţei celor trei puteri.

De aceea, după toate probabilităţile, Moscova a transmis afiliaţilor ei din România – PCdR – să oprească deocamdată manifestaţiile pentru acapararea puterii. Ceea ce s-a şi

[7] Winston Churchill, *Triumph and Tragedy*, volumul VI al memoriilor de război, Bantam Books, N.Y., 1962, cap. 19, Crăciun la Atena, pp 264-279.

întâmplat. Chiar şi emisiunile postului de radio Moscova au adoptat, temporar, un ton mai puţin ostil faţă de "reacţionarii" din România.

La 7 decembrie Andrei Ianuarievici Vâşinski participă la un dejun oferit de regele Mihai.[8] A doua zi înaltul demnitar sovietic părăsi Bucureştii, anulând unele întâlniri deja fixate. Înainte de plecare a primit vizitele protocolare ale membrilor noului guvern format la 6 decembrie:

Generalul Nicolae Rădescu, dr. Petru Groza, Constantin Vişoianu, Lotar Radăceanu, Ştefan Voitec, Gh. Gheorghiu-Dej, Gh. Nicolau, Gh. Fotino, Vlădescu-Răcoasa, Victor Papacostea, C. Zamfirescu, Emil Ghilezan, Tudor Ionescu, generalii Teodorescu, Mardare, V. Dombrovschi, Pretorian; de asemenea reprezentanţii USA – generalul C.V. Schuyler şi al Marii Britanii – vicemareşalul aerului Donald Stevenson.[9]

Noul Guvern condus de General de Corp de Armată Adjutant Nicolae Rădescu a fost aprobat de suveran la 6 decembrie 1944 şi a depus jurământul în aceeaşi zi la orele 17. Raportul de forţe dintre PNŢ – PNL, de o parte şi "coaliţia" FND condusă de PCdR, de altă parte, rămânea acelaşi ca în cabinetul precedent.

Ţărăniştii şi liberalii deţineau şapte ministere:

Finanţe, Economia Naţională, Agricultură şi Domenii, Producţia de război, Afacerile externe, Cultele şi Artele, Cooperaţia.

Frontul Naţional Democrat avea opt portofolii:

Justiţie, Educaţie Naţională, Muncă, Lucrări Publice, Comunicaţii, Sănătate şi Asistenţă Socială, Asigurări Sociale, Naţionalităţile Minoritare, plus postul de vicepremier.

---

[8] *M.O.* (*P.I.*), nr. 286 din 9 decembrie 1944, p. 8014. Vâşinski a fost însoţit de general locotenent Serghei Alexandrovici Vinogradov şi consilierul S.A. Golunski din partea Comisiei Aliate de Control; au participat la dejun şi generalul Nicolae Rădescu, Constantin Vişoianu ministrul de externe şi consilierul interpret Celibidache.

[9] *Ardealul*, IV, nr. 48, marţi 12 decembrie 1944, p. 1.

PCdR nu a reuşit însă să obţină controlul internelor şi al armatei, aşa cum ceruse insistent.[10]

Repartizarea titularilor (miniştrilor) pe departamente (ministere) era următoarea (la 6 decembrie 1944):

1. Preşedinte al Consiliului de Miniştri – ministru *ad-interim* la interne: General de Corp de Armată Adjutant Nicolae Rădescu; devine titular (ministru secretar de stat) la "Departamentul Afacerilor Interne" de la 14 decembrie 1944;[11]

2. Vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri Dr. Petru Groza; Reprezentanţii PNŢ şi PNL:

3. Constantin Vişoianu, Departamentul Afacerilor Străine;

4. Gheorghe Popp, Departamentul Cultelor şi Artelor;

5. Constantin Brătianu, Departamentul Producţiei de Război;

6. Mihail Romniceanu, Departamentul Finanţelor;

7. Aurel Leucuţia, Departamentul Economiei Naţionale;

8. Prof. Ioan Hudiţă, Departamentul Agriculturii şi Domeniilor;

9. Prof. Gheorghe Fotino, Departamentul Cooperaţiei. Reprezentanţii PCdR (şi afiliaţi) şi PSD:

10. Lucreţiu Pătrăşcanu, Departamentul Justiţiei (PCdR);

11. Prof. Daniel Danielopolu, Departamentul Sănătăţii şi Asistenţei Sociale;

12. Ştefan Voitec (PSD), Departamentul Educaţiei Naţionale;

13. Lotar Rădăceanu (PSD), Departamentul Muncii;

14. Prof. ing. Gheorghe Nicolau (PSD), Departamentul Asigurărilor Sociale;

15. Gheorghe Gheorghiu-Dej (PCdR), Departamentul Comunicaţiilor;

16. Dr. Virgil Solomon (PSD), Departamentul Lucrărilor Publice şi al Refacerii;

17. Prof. Vlădescu-Răcoasa (UP-PCdR), Departamentul Naţionalităţilor Minoritare.

---

[10] Lista noului guvern în *M.O.* (P.I.), nr. 283 bis, miercuri 6 decembrie 1944, p. 7957-7958.

[11] *M.O.*, Partea I, nr. 297, 22 dec. 1944, p. 8326.

La "Departamentul Războiului":

18. General de Corp de Armată Ion Negulescu – fără afiliere politică.[12]

Au fost numiți și 15 subsecretari de stat din care 3 militari de carieră la "Ministerul de Război":

1. General de brigadă Dumitru Petrescu (armata de uscat);
2. Contraamiral August Roman (marină);
3. General Gheorghe Vasiliu (aviație).

Subsecretarii de stat aparținând PCdR sau unor organizații afiliate:

4. Teohari Georgescu (PCdR), la Ministerul Afacerilor Interne "pentru chestiuni administrative";
5. Dumitru Căpățâneanu (PSD), la Ministerul Educației Naționale;
6. Romulus Zăroni (Frontul Plugarilor), la Ministerul Agriculturii și Domeniilor;
7. Ing. Tudor Ionescu (PSD), la Ministerul Economiei Naționale;
8. General de brigadă Virgil Stănescu, la Ministerul Afacerilor Interne "pentru Siguranța Statului" (generalul V. Stănescu se va arăta favorabil Dr. Petru Groza în timpul crizei din februarie 1945).

Ceilalți subsecretari de stat reprezentau fie PNȚ – PNL, fie că erau specialiști fără afiliere politica declarată.

9. Dr. Sabin Manuilă "pentru organizarea Statului, a Statisticei și Inventarului";
10. Lucian Burchi "pentru aprovizionare" (ambii, nr. 9 și 10 la Președenția Consiliului de Miniștri);
11. Dimitrie Nistor (PNL), la Ministerul Afacerilor Interne "pentru chestiuni administrative";
12. Emil Ghilezan (PNȚ), la Ministerul Finanțelor;
13. Prof. Victor Papacostea (PNL), la Ministerul Educației Naționale;
14. Constantin Zamfirescu (PNL), la Ministerul de Război;

[12] Textul din *Monitorul Oficial* folosește în cazul miniștrilor termenul de "departament", iar în pentru subsecretari de stat, "minister".

15. Mihail Răutu la Ministerul Comunicațiilor.[13]

Prefect al Poliției Capitalei a fost numit general în rezervă Alexandru Ghica, la 7 decembrie 1944.[14]

*

În opinia publică atmosfera rămânea foarte amestecată. Constantin Rădulescu–Motru ne lasă câteva sugestive însemnări privind cercurile academice şi cărturăreşti:

"30 noiembrie 1944, Bucureşti,

Colegul D. Gusti îmi comunică despre aceea ce era să i se întâmple alaltăieri. Pe la 10 ore seara a primit înştiințarea din partea Poliției, că a doua zi până la orele şase seara, trebuie să părăsească domiciliul (dânsul locuieşte în Parcul Jianu) luând cu dânsul numai rufele de corp, pentru a lăsa casa la dispoziția comandamentului rus. Asemenea înştiințare au primit-o mai mulți alți locatari de prin blocurile din B-dul. Take Ionescu, str. Dionisie şi str. G. Cantacuzino. Gusti a scăpat de evacuare numai cu mare greutate. De regulă, trebuie, cine vrea să scape, să plătească bacşişuri grase.

Octav G. Lecca şi locatarii blocului său au plătit două sute mii lei. Pe lângă groaza de evacuare forțată, persistă, în Bucureşti şi provincie groaza de a vedea înmulțindu-se diviziunile ruseşti, sosite pentru aşa-zisa refacere. De fapt, pentru jefuirea populației. În timp ce sărăcia creşte şi înfometarea devine din ce în ce mai amenințătoare, taberele politice luptă între ele pentru putere.

Se vorbeşte de retragerea de la guvern a partidului țărănist şi a celui liberal şi înlocuirea lor cu clientele de politicieni din jurul lui Dr. N. Lupu şi Guță Tătărăscu. Ana Pauker, dimpreună cu Dej şi Luca, anihilează pe zi mai mult pe Lucrețiu Pătrăşcanu. Pe stradă manifestațiile se țin lanț. Acum au început să strige şi "Jos Comuniştii", nu numai "Jos

[13] Pentru depunerea jurământului vezi *M.O.* (P.I) nr. 285 din 8 dec. 1944, p. 7990, comunicatul nr. 33 al Casei M.S. Regelui.

[14] *Ibidem.*

Maniu". Sindicatul băieților de tipografie s-a substituit cenzurii, precum se vede din comunicatul, aci alăturat, publicat astăzi:

Comunicat

Comitetul Sindicatului Muncitorilor Tipografi din Capitală, luând act de declarațiile infame şi provocatoare ale partidelor național țărănesc şi național liberal la adresa Frontului Național Democrat, făcute în şedința consiliului de miniştri din 20 noiembrie crt., hotărăşte ca ele să nu fie publicate în nici unul din ziare.

Din partea Comitetului Sindicatului Arte Grafice,
Gheorghe Bodnărescu.

"Anarhia este aşadar în marş. O doreşte comandamentul rus, sau ea vine prin forța împrejurărilor, în contra chiar a voinței comandamentului rus? Nimeni nu poate şti încă precis. Căci pe când politicienii noştri comunişti şi socialişti îndeamnă la demonstrații de stradă, reprezentanții autorizați ai Moscovei, cum este generalul Vinogradov, îndeamnă la muncă. Iată în adevăr ceea ce citim în răspunsul dat de acest general rus delegației sindicatelor unite din România." (Rădulescu-Motru reproduce darea de seamă din "Universul" datat 30 noiembrie / 1 decembrie 1944).

"Alte ziare adaugă că generalul Vinogradov, după ce a sfârşit, a strâns călduros mâna delegaților şi le-a urat: spor la muncă! O urare pe care n-au făcut-o încă şefii partidelor de stânga şi nici nu o vor face vreodată!"[15]

O altă însemnare dezvăluie ceva din gândurile unor membri ai Academiei Române:

"1 Decembrie 1944, Bucureşti

În şedința Academiei de astăzi, am avut ocazia să constat că sentimentele acelora care fac parte din Asociația pentru strângerea legăturilor cu Rusia nu sunt de loc sincere. Nimeni dintre cei întâlniți nu gîndeşte să schimbe orientarea culturii româneşti pentru a se arunca în curentul slavismu-

[15] C. Rădulescu-Motru: *Memorii*, caietul XI, p. 1527-1531, Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscrise.

lui bolşevic. Traian Săvulescu, profesor la Academia de agricultură, vicepreşedintele Asociaţiei, consideră Asociaţia de prietenie cu ţara bolşevismului ca o frăţie cu dracul, pentru ca să poţi trece puntea. Tot astfel şi profesorii de la Facultatea de ştiinţe, care se aflau de faţă, ca Vâlcovici, exprimă aceleaşi sentimente. Profesorul Al. Lapedatu este chiar foarte optimist. Valul rusesc va trece fără a lăsa urme, fiindcă organizaţia de Stat a Rusiei este în ajunul prăbuşirii. Armata rusă este complet dezorganizată, iar aproape întreg teritoriul rusesc este bântuit de foamete. Membrii Asociaţiei, care au relaţii strânse cu partidele istorice, merg cu optimismul lor foarte departe. Ei cred în intervenţia de ultimă oră a anglo-americanilor. Despre această intervenţie, de altfel, se vorbeşte şi în publicul cel mare.

Că în ceea ce priveşte orientarea culturii noastre domneşte o adevărată babilonie în mintea celor ce conduc Ministerul Culturii Naţionale, se învederează din următoarea listă a autorilor de cărţi didactice socotiţi ca dăunători educaţiei şcolarilor. În această listă sunt puşi alături de autori de seamă, autori fără seriozitate, cărturari cu scrieri citite şi cu numeroşi elevi, alături de scriitori de ocazie."[16]

Sau impresii de la sărbătorirea zilei de 1 Decembrie, la Patriarhie:

"Astăzi, 1 Decembrie 1944, fiind sărbătoarea Unirii Ardealului cu Patria mumă, a fost la Patriarhie un Te Deum. Andrei Vâşinski, mai bătrân de cum este arătat în fotografiile din gazete, înconjurat de Statul Major rusesc, primeşte onorurile. Toată lumea se înconvoaie înaintea lui. Un batalion defilează într-o ţinută neglijentă. Primul efect al democratizării armatei.

Miniştri prezenţi, în atitudine de curci plouate, afară de asistentul la catedra de sociologie, Gh. Vlădescu-Răcoasa, care radiază de fericire.

[16] *Idem*, p. 1533-1536.

Bietul țărănoi mehedințean nu știe ce l-a găsit. Mai ieri închis și bătut de poliție, pentru că era bănuit de comunism, și de care el însă se lepăda ca de dracu; astăzi Ministru al frontului comunist! La Dumnezeu și în Țara Românească toate sunt cu putință."[17]

2. Programul Guvernului Nicolae Rădescu

Premierul se întâlni cu presa chiar la 6 decembrie orele 12.

Declarațiile sale au fost directe și foarte explicite. Punctul "cardinal" al guvernării este

"de a strânge la maximum raporturile între noi și vecina noastră puternică din răsărit, Rusia Sovietică. Dacă cineva dintre conducătorii noștri n-ar adopta punctul acesta de vedere, pentru noi ar putea să însemneze aproape o sinucidere".[18]

Îndeplinirea condițiilor armistițiului urmează a fi efectuată "fără șovăire și cu toată hotărârea".

Pentru a împlini însă atari cerințe – a continuat primul ministru – este neapărată nevoie de "muncă, muncă încordată... supramuncă".

---

[17] *Idem*, p. 1537-1538.

[18] O politică aliniată la opțiunile externe majore ale URSS constituia o realitate cu care partidele tradiționale PNȚ și PNL sau PSD erau întrutotul de acord. Exemplul Finlandei este concludent pentru tot intervalul 1945-1989. Clasa politică din România anilor '40 avea o prea îndelungată experiență în aprecierea balanței de forțe dintre marile puteri, pentru a nu respecta și împlini opțiunea externă spre URSS. Dar cârmuirea de la Moscova socotea o atare orientare insuficietă. Moscova urmărea constituirea unei "zone de securitate" la frontiera europeană a URSS prin impunerea unor regimuri comuniste în țările respective: Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria, plus Republica Democrată Germană.

Dacă muncitorii nu vor lucra în fabrici, nu "vor putea face mare lucru. Plimbările lor pe străzi, în momentul în care trebuie să lucreze în fabrici, strică şi lor, strică şi ţării".[19]

Premierul rămâne "partizan al libertăţii celei mai desăvârşite"; dar "să nu se abuzeze de libertate".

"Să nu se pună patimă" în ceea ce scrie presa, să nu se învenineze lucrurile cu "neadevăruri, neadevăruri care pot fi dăunătoare chiar celor mai bine intenţionaţi..."[20]

Generalul Nicolae Rădescu îşi exprimă disponibilitatea de a păstra contactul cel mai strâns cu presa; de a găsi "mijloacele cele mai potrivite pentru ca în orice moment fiecare să-şi poată trage informaţii despre toate lucrurile care se petrec în stat".

Cât despre programul de guvernare, el continuă pe acela al guvernului precedent.

Este acela "pe care cele patru partide din guvernarea trecută (al doilea cabinet Sănătescu, nota D.C.G.), l-au stabilit de comun acord".

"Am cerut să se restabilească în ţară disciplina şi ordinea – a precizat Primul Ministru – ordinea în toate locurile de muncă, ordinea în toată ţara. Nu înţeleg să se mai vadă în fabrici ca lucrătorii, atunci când au o nemulţumire – pe care eu o înţeleg, căci poate să fie reală, dar care se poate satisface pe căi legale – să înlăture, din proprie iniţiativă, ei singuri, conducerea, prin acte ca acelea la care s-au dedat; o vom înlătura noi, când cererea lor va fi întemeiată şi când vom dovedi că această conducere este vinovată".

---

[19] Referire la manifestaţiile organizate de Frontul Naţional Democrat şi care întrerupeau şi dezorganizau munca în instituţii şi întreprinderi.

[20] Aici primul ministru Rădescu face aluzie la campaniile violente pe care presa PCdR sau afiliată, le ducea împotriva oricărui adversar al politicii preconizate de partidul comunist. Pretextul repetatelor articole, pline de ură şi ocară, era "democratizarea" ţării, curăţirea instituţiilor şi întreprinderilor de fascişti, legionari şi antonescieni.

Aceeaşi cerinţă pentru administraţia locală:

"... Nu înţeleg să se instaleze prefecţi şi primari prin intervenţia acelora care se consideră că au dreptul să se substituie autorităţii legale, înlocuind pe reprezentanţii acesteia cu oameni aleşi de ei".

Pentru ca guvernul să funcţioneze, primul ministru cere:

"... Un armistiţiu în luptele dintre partide în sistemul de acuzare împotriva membrilor guvernului, de presa aparţinând partidelor ce colaborează în guvern".

De asemenea:

"... Suprimarea tuturor gărzilor armate şi am cerut luarea imediată de măsuri în vederea pregătirii alegerilor comunale".

Cerinţe stringente de ordine şi disciplină nu înseamnă de fel "ducerea din nou la tiranie":

"Domnilor, ţin să fac afirmaţia categorică: urăsc tirania, urăsc despotismul. Sunt partizan neînduplecat al libertăţii; dar, în ce priveşte libertatea, fac o rezervă: libertatea nu înseamnă pentru unii totul şi pentru alţii nimic.

Înţeleg libertatea deopotrivă pentru toţi."

Dovadă în acest sens sunt cei 15 ani de când "lupt cu cea mai îndârjită hotărâre împotriva tuturor încercărilor de dictatură".

Cerinţele formulate de generalul Nicolae Rădescu erau normale pentru un guvern de coaliţie, cu un program rezultat din negocieri între partenerii de coaliţie. Dar un atare compromis politic era inacceptabil pentru PCdR şi stăpânii de la Moscova.

Sub umbrela Frontului Naţional Democrat, partidul comunist urmărea constituirea unui guvern pe care să-l poată controla şi domina. Ţelul era să acapareze administraţia centrală, şi prin ea, pe aceea locală. PCdR nu avea de gând să împartă puterea cu partidele tradiţionale – PNŢ şi PNL. Voia puterea numai pentru sine. Iar ca o etapă tranzitorie, de scurtă durată, avea nevoie de "aliaţi", de organizaţii şi partide *ad-hoc* care să îndeplinească întocmai obiectivele partidului comunist.

Declarația primului ministru a fost publicată integral de *Scânteia* și *România Liberă*.[21] Comentariile presei procomuniste reținеau un punct îndeosebi: promisiunea generalului Rădescu de a strânge "la maximum" raporturile cu URSS. Dar pentru a ajunge la aceasta – adăugau comentariile presei procomuniste, se impunea epurarea urgentă, largă și cuprinzătoare, a administrației, îndepărtarea reprezentanților "fostului regim".

Comentariile laudă acțiunile maselor, care au dus la înlocuirea prefecților și primarilor legal numiți.[22]

3. Guvernarea propriu-zisă

Prin participarea PNȚ, PNL și a organizațiilor grupate în FND dominat de Partidul Comunist, guvernul prezidat de generalul Nicolae Rădescu era un cabinet de coaliție.

Primul ministru enunțase direcțiile principale ale programului. Ele deveneau realitate numai în măsura în care principalii participanți doreau cooperarea pentru aflarea unor soluții politice de compromis.

Dar realitatea politică era alta.

Pentru PCdR formarea guvernului condus de generalul Nicolae Rădescu a reprezentat un scurt armistițiu. Din motive tactice și de conjunctură generală, criza artificială menită să ducă la demisia premierului și a cabinetului său a fost declanșată spre finele lunii ianuarie (vezi capitolul următor).

---

[21] *R.L.*, II, nr. 113, sâmbătă 9 decembrie 1944, p. 3, *Scânteia*, I, nr. 79, sâmbătă 9 dec. 1944, p. 5.

[22] De ex.: Editorialul semnat de N. Moraru în *R.L.*, II, nr. 114, duminică 10 dec. 1944, p. 1. Prin aceste afirmații editorialul respingea, de la început, unele principii formulate de primul ministru, referitoare la ordine și legalitate.

Principiile formulate de generalul Nicolae Rădescu la conferința de presă din ziua instalării sale au fost transpuse în practică numai în parte, cu mare greutate, şi pentru scurt timp.

PCdR şi afiliații săi s-au opus oricărei măsuri care ar fi consolidat cabinetul de coaliție. Au urmărit totodată să aplice legile adoptate numai în folosul propriu.

a) Administrația locală

Conducerea şi controlul administrației locale constituia un punct sensibil. Încă din octombrie – noiembrie 1944, PCdR începuse schimbarea prin forță a unor prefecți şi primari (vezi mai sus, Introducerea). Scenariul era acelaşi: o manifestație condusă de activişti alunga pe dregătorul în funcție şi impunea pe cel desemnat de Frontul Național Democrat. O dată instalat, prefectul numea în comune şi sate primari selectați tot dintre aderenții FND.

Încercările de a se ajunge la un acord de principiu între PNȚ-PNL şi formațiunile organizate de PCdR nu au depăşit faza declarațiilor şi au dat greş.

Generalul Rădescu a încercat să facă ordine în această direcție. Legea nr. 21 din 13 ianuarie 1945 preciza:

– Primarii din municipii, oraşele reşedință de județ şi stațiunile balneo-climaterice să posede un titlu universitar pe lângă celelalte condiții cerute în genere funcționarilor publici.

Pentru oraşele nereşedință primarul să fie cel puțin absolvent de liceu sau cu studii echivalente. Pentru comunele rurale – cel puțin absolvent al învățământului primar.

În toate cazurile, vârsta minimă – 25 de ani.

Numărul ajutoarelor de primari era fixat la: 1 – pentru comunele rurale şi centrele urbane nereşedință; 1-2 pentru oraşele reşedință de județ şi 2 în municipii.

Condițiile de studii nu erau totuşi strict obligatorii. "Ministerul Afacerilor Interne – preciza Legea 21 – va putea dispensa de condițiile studiilor, arătate în alineatele precedente,

persoanele care s-au distins printr-o activitate publică remarcabilă." (sublinierea D.C.G.).[23]

Formularea adoptată valida de fapt instalări ilegale de primari efectuate prin forță de activiştii FND.

Legea, aplicată în continuare, ar fi îngăduit selectarea unor primari cu o pregătire şi o instruire corespunzătoare. S-au făcut şi numiri de primari, mai ales în oraşele din Moldova – Bacău, Bârlad, Botoşani, Câmpulung Moldovenesc, Dorohoi, Rădăuți, Vaslui, Vatra Dornei, Huşi, Fălticeni, Roman, Iaşi, Suceava. Cu 2 excepții cei numiți erau: avocați (6), învățători (2), profesori (2), şi un maior.[24] Au fost numiți şi ajutori de primari, tot în oraşele din Moldova.

De asemenea noi prefecți în județele: Botoşani, Câmpulung, Roman, Suceava, Tecuci, Tutova, Prahova şi Vaslui.[25]

O comisie interministerială a fost constituită pentru desemnarea noilor prefecți. Şi aici PCdR a obținut majoritatea. Din 16 prefecți numiți în Moldova, 9 în județele cele mai importante, erau membri ai PCdR (cca. 56%), 3 – PNL, 2 – PNȚ şi 2 fără de partid.

Reprezentanții partidelor tradiționale din comisia interministerială, au ținut totuşi să mulțumească colegilor lor comuniști pentru cooperarea de care aceştia au dat dovadă în desemnarea noilor prefecți!

Fusese convenit totodată ca prefecții PCdR– FND să aibă subprefecți membri ai PNȚ sau PNL. Înțelegerea nu a fost respectată.

La 2 ianuarie 1945 a avut loc la Ministerul de Interne o consfătuire a Comisiei Interministeriale pentru examinarea situației din Moldova. Comunicatul dat presei a fost laconic.

---

[23] *M.O.* (P.I), nr. 11 din 15 ianuarie 1945, p. 227.

[24] *M.O.* (P.I) nr. 9 din 12 ianuarie 1945, p. 167; nr. 18 din 23 ian. 1945, p. 465 şi p. 466; nr. 20 din ian. 1945, p. 495. În stadiul actual al cercetării nu se poate preciza afilierea politică a celor numiți.

[25] *M.O.* (P.I.) nr. 5 din 8 ian. 1945, p. 88; nr. 15 din 19 ian. 1945, p. 374; nr. 20 din 25 ian. 1945, p. 495. Cei numiți erau avocați (4), ingineri (2), profesor, preot, licențiat în teologie, medic.

Consfătuirea a examinat modul de aplicare a hotărârilor luate de Comisia Interministerială referitor la: epurarea funcționarilor din Moldova; reîntoarcerea la reședințele lor a membrilor administrației și familiilor lor; aprovizionarea Moldovei cu articole de primă necesitate; modul de utilizare a funcționarilor angajați de autoritățile din Moldova pentru asigurarea serviciilor publice pe tot timpul cât autoritățile legale au fost evacuate. Era o referire la administrația *ad-hoc* instalată la venirea trupelor sovietice.

Deși ziarele PNȚ, PNL și cele independente îndemnau pe cetățeni să se înscrie în listele de alegători, pregătirile pentru alegerile locale au fost amânate fără termen. Frontul Național Democrat nu vroia în nici un fel o consultare electorală care ar fi demonstrat atunci cât de puțină audiență aveau formațiunile sale în electorat. Audiență invers proporțională cu barajul crescând de propagandă și afirmații zilnice ale presei comuniste.

Nici grupurile comuniste înarmate nu au fost dizolvate. Ele dispuneau de circa 10-12.000 oameni, deși cifra nu este confirmată.[26]

Felul în care o comisie ministerială a cercetat situația administrației din Moldova în decembrie 1944 este descris de Adriana Georgescu, redactor la *Viitorul* (ziarul oficial al PNL), care a însoțit comisia.[27]

"Trei zile mai târziu, mă prezint la șase și jumătate de dimineață la subsecretarul de stat de la Interne, Dimitrie Nistor, pe care îl cunosc fiindcă i-am luat un interviu cu câteva zile în urmă.

---

[26] Pentru ședința Comisiei Interministeriale din 2 ian. 1945: *Ardealul*, V, nr. 212, vineri 5 ian. 1945, p. 3. Vezi și *Developement of the Political situation in România, December 1944 – January 1945*, London, March 5, 1945: 871.00/3 – 545, N.A.W, p. 3 și 5.

[27] Extrasele sunt din volumul Adriana Georgescu, *La început a fost sfârșitul, Dictatura roșie la București*. Editura Humanitas, 1992, p. 36-40.

În faţa Ministerului de Interne, douăzeci de maşini în şir indian. Iau loc în ele nu numai reprezentanţii partidelor din guvernul de largă concentrare democratică, ci şi medici, ingineri agronomi, tehnicieni, care trebuie să restabilească o ordine democratică în Moldova. E foarte frig – suntem în plină lună decembrie – şi ne acoperim cum putem mai bine. D. Nistor îmi explică situaţia amănunţit, în timp ce străbătem sate distruse şi câmpuri îngheţate. Călătoria mi se pare interminabilă.

Oprire la Focşani, prima capitală de judeţ unde trebuie să restabilim ordinea. Discursul oficial este rostit de prefectul legal. Prefectul comunist nu se arată la faţă. Dimitrie Nistor răspunde aducând mesajul guvernului. De vreme ce alegeri judeţene nu sunt posibile pentru moment, câte doi membri din fiecare partid reprezentat în guvern sunt invitaţi să discute cu oaspeţii de la Bucureşti. Comisia se instalează în spatele unei mese mari; în faţa mesei, zece scaune frumos aliniate îşi aşteaptă ocupanţii; câte doi reprezentanţi din fiecare partid: naţional ţărănesc, liberal, comunist, socialist, Frontul Plugarilor.

Dar, în ultimul minut, nişte cetăţeni, cu scaune în mână, îşi fac apariţia. Se prezintă singuri, încercând să acopere cu vocile lor vacarmul general care a pus stăpânire pe sala la sosirea lor:

Doi reprezentanţi ai Tineretului Comunist

Două femei antifasciste

Doi reprezentanţi ai Confederaţiei Generale a Muncii

Doi reprezentanţi ai Uniunii Patrioţilor

Încep să înţeleg: cum românii manifestau într-adevăr prea puţină simpatie faţă de PC, au apărut de la o zi la alta formaţiuni de tip ciupercă, cu denumiri neutre, menite să îi atragă pe naivi. Când s-a descoperit că unele organizaţii erau menite să camufleze PC, cei care şi-au dat demisia au fost arestaţi de echipele de şoc. Aviz amatorilor!...

Acum, reprezentanţii acestor noi partide sunt instalaţi în faţa comisiei.

Comisia – cu excepția, firește, a comuniștilor – protestează, invocând ilegalitatea partidelor de tip ciupercă, nereprezentate în guvern.

Emil Bodnăraș, reprezentantul PC în comisie, începe să strige:

– În numele partidului comunist... ta ta ta... reacțiunea burghezo-moșierească... ta ta ta... Trăiască Armata Roșie... ta ta ta... Trăiască gloriosul ei conducător, mareșalul Stalin... ta ta ta... în numele comitetului central al partidului comunist, propun pe X ca prefect și pe Y ca primar.

Scandal. Comuniștii scandează: Stalin, Stalin, iar pe stradă auzim pașii patrulelor rusești, însărcinate să vegheze... asupra comisiei.

A doua escală: Botoșani. Aceeași scenă. În timpul discuțiilor, nu reușim să scoatem de la comuniști altceva decât veșnicele lozinci pe care le cunoaștem acum pe dinafară. La prânz, ca să stabilim o atmosferă de destindere și colaborare, nu discutăm. De altfel, eu soseam mereu în momentul desertului. Veneam de la poștă de unde îmi telefonasem reportajul. Indicam totdeauna în capul listei prefecții și primarii aleși. Erau, fără greș, membri FND (Frontul Național Democrat, altfel spus, comunist).

La celălalt capăt al firului, colegul de redacție se mira:

– De ce toate voturile merg întotdeauna către F.N.D.?

– Foarte simplu. Ascultă. Comuniștii nu vor să admită votul secret. Doar votul prin ridicare de mâini pare să le fie pe plac. Și chiar cu votul secret, intrușii invitați de Bodnăraș, care sosesc aducându-și scaunele, formează o majoritate covârșitoare.

– Dar ceilalți miniștri dorm? De ce nu protestează? De ce nu revin la București, ci continuă călătoria asta inutilă?

– Pentru că, oricum, alegerea primarilor și prefecților trebuie ratificată de Consiliul de Miniștri. Presupun că discuția cea mare va avea loc în fața consiliului, la înapoiere. Singurul rezultat pozitiv ar putea să fie o profundă cunoaștere a metodelor de lucru ale P.C. Cât despre ancheta sanitară...

Scena continuă să se desfăşoare în fiecare judeţ, identică până ţi se face greaţă: în faţa comisiei, reprezentanţii partidelor democrate îşi exprimă punctul de vedere asupra reorganizării judeţului, indicând în general persoane mai degrabă neutre, dar pregătite în acest sens. Comuniştii şi adepţii lor recită o lecţie învăţată pe dinafară, ale cărei laitmotive sunt Stalin şi glorioasa Armată Roşie. Adevăraţi papagali.

Iaşi: capitala Moldovei. Bodnăraş propune pentru funcţia de prefect pe domnul Alexiuc. Domnul Răutu, naţional-ţărănist, se ridică, speriat.

– Ascultă, domnule Bodnăraş, nu mai putem continua aşa. Ne este imposibil să numim la Iaşi, leagăn al întregii culturi româneşti, un prefect care n-are decât patru clase primare şi e străin de judeţ. E împotriva tuturor legilor noastre.

– Vrei să spui, împotriva legilor reacţionare?

Toată lumea începe să urle.

Şi deodată, printr-o pură întâmplare parcă, nişte gloanţe sparg geamurile şi se înfig în pereţi. Se trage asupra noastră. Nu sunt răniţi. Totuşi şedinţa se suspendă fără să fi intervenit nici un acord."

b) Înfiinţarea Universităţii de Vest

La 30 decembrie 1944, prin Legea nr. 660 a fost înfiinţată Universitatea de Vest la Timişoara, cu următoarele Facultăţi: Drept, Litere şi Filozofie, Ştiinţe, Medicină umană, Medicină veterinară, Farmacie şi Teologie.[28]

Pentru finanţarea noii instituţii a luat fiinţă prin lege Eforia Universităţii de Vest alcătuită din reprezentanţi ai autorităţilor locale – ca membri de drept – şi 30 de reprezentanţi ai vieţii culturale şi economice locale, numiţi de Ministerul Educaţiei Naţionale. Eforia se constituia ca persoană juridică de drept public şi era autorizată a întrebuinţa

[28] *M.O.* (P.I.) nr. 302 din 31 dec. 1944, p. 8462.

toate mijloacele legale pentru adunarea fondurilor necesare înzestrării şi întreţinerii Universităţii.[29]

Cheltuielile de personal urmau a fi acoperite din bugetul Ministerului Educaţiei Naţionale care va înlesni şi formarea Bibliotecii Universităţii.

Cursurile începeau chiar din anul universitar 1944-1945, dar numai cu anii pentru care s-au putut organiza catedre şi exista un număr suficient de studenţi.[30]

Raportul către regele Mihai al ministrului educaţiei naţionale precizează:

"Populaţia din regiunea Banatului şi Ardealului a cerut guvernului ţării să organizeze în capitala Banatului o universitate. Acest deziderat corespunde unui sentiment de legitimă încredere, nu numai în capacitatea spirituală a acelei regiuni, ci şi în posibilităţile de a da universităţii proprii o dezvoltare, care să servească drept sursă de energie intelectuală, pentru ridicarea culturală a acelei părţi a ţării care, prin calitatea şi numărul instituţiilor de cultură ce deţine astăzi, aspiră la titlul de cel mai înalt colţ de cultură al ţării...

Afirmarea acestei voinţe nu este de ordin pur platonic. Populaţia regiunii este gata să-şi afirme voinţa sa de colaborare la realizarea idealului său, printr-o finanţare generoasă, nu numai a instalării, ci şi a întreţinerii instituţiilor sale universitare."[31]

Preşedinte al Eforiei Universităţii de Vest şi al Comitetului Eforiei a fost numit Sever Bocu.[32]

Ca membri de drept – în număr de 12 – au fost numiţi – tot prin decret al Ministerului Educaţiei Naţionale – primarii municipiilor Timişoara şi Arad (nenominalizaţi), prefecţii

---

[29] *Idem*, art. 3 , 4 şi 5.

[30] *Idem* art. 28, p. 8463.

[31] *Idem*, p. 8464. Raportul către Suveran este semnat de Ştefan Voitec, ministrul Educaţiei, M. Romniceanu – finanţe, A. Leucuţia – economia naţională, dr. D. Danielopolu – sănătate şi asistenţă socială şi Victor Papacostea – subsecretar de stat.

[32] La 5 ian. 1945, *M.O.* (P.I.), nr. 5 din 6 ian. 1945, p. 82.

județelor: Timiş – Torontal, Arad (ambii nenominalizaţi), Caraş – lt. col. Grigore Mihaiuţiu, Severin – Gh. Dongoroz; rectorul Politehnicii din Timişoara – prof. ing. Marin Bănărescu; episcopii ortodocşi de Timişoara, Arad şi Caransebeş – P.S.S. dr. Vasile Lăzărescu, P.S.S. dr. Andrei Magier, P.S.S. dr. Veniamin Nistor; episcopul greco-catolic de Lugoj – P.S.S. dr. Ioan Bălan; episcopul romano-catolic al Timişoarei – P.S.S. dr. Augustin Pacha.[33]

c) Legea sindicatelor profesionale

Prin Legea nr. 52 din 20 ianuarie 1945 a fost aprobat Decretul-Lege asupra sindicatelor profesionale.[34] Ele au ca obiect studiul, apărarea şi dezvoltarea intereselor profesionale, fără a urmări împărţirea de beneficii.[35]

Persoanele lucrând în aceeaşi profesiune sau în altele similare şi conexe au dreptul de a se constitui *în mod liber* în sindicate profesionale, *fără a avea nevoie de vreo prealabilă autorizare.* (subliniere D.C.G.)

Nimeni nu poate fi constrâns de a face parte, de a nu face parte sau de a înceta de a face parte dintr-un sindicat profesional în contra voinţei sale.[36]

Teoretic, legea enunţa principiul deplinei libertăţi de asociere.

Dar, ca să poată funcţiona legal, un sindicat trebuia să dobândească personalitate juridică[37] prin hotărâre judecătorească. Şi la acest punct intervenea Ministerul Muncii cu un aviz special obligatoriu, fără de care sindicatul respectiv nu avea existenţă legală.[38]

În raportul către regele Mihai, ministrul Lotar Rădăceanu este foarte explicit asupra exercitării controlului:

---

[33] *Idem*, p. 82 şi 83.

[34] *M.O.* (P.I.), nr. 17 din 21 ian. 1945, p. 419-424.

[35] *Idem*, articolul 1 p. 419.

[36] *Idem*, articolul 2, p. 419.

[37] Articolul 5, *ibidem*.

[38] Art.7, alineatul e, *ibidem*.

"Interesul Statului cere, însă, ca libertatea de organizare a salariaților să nu poată fi folosită de eventuale tendințe fasciste sau profasciste pentru scopurile lor. De aceea Ministerul Muncii și-a rezervat dreptul de a se opune cererilor de constituire ce ar putea fi bănuite din acest punct de vedere sau care nu ar prezenta o vădită utilitate".[39]

Și pentru a nu lăsa nici o îndoială asupra obligativității dobândirii personalității juridice, inclusiv avizul favorabil al Ministerului Muncii, articolul 31 al legii prevede:

"Sindicatele profesionale, care nu au dobândit personalitate juridică, *chiar dacă sunt constituite în vederea urmării pe căi legale, a scopurilor arătate în această lege, sunt inexistente* și nu se bucură de nici unul din avantajele acordate de prezenta lege."[40]

Cele 53 de articole ale legii sunt grupate în 11 capitole: I – principii generale; II – dobândirea personalității juridice; III – statute; IV – conducătorii sindicatului profesional și adunarea generală; V – efectele dobândirii personalității juridice; VI – sindicatele profesionale de muncitori și de funcționari particulari; VII – raporturile dintre sindicatele profesionale și membri și dintre sindicate și terți; VIII –dizolvarea statutară și voluntară; IX – penalități; X – uniuni și confederații; XI – dispoziții finale și tranzitorii.

O curiozitate: potrivit articolului 21, alineatul 2, majoritatea membrilor comitetului care conduce un sindicat trebuie să fie cetățeni români.[41] De unde rezultă că într-un comitet sindical în anul 1945 puteau lucra și cetățenii altui stat.

Încă din septembrie 1944, activiștii PCdR izbutiseră să preia controlul sindicatelor la metalurgiști, tipografi, ziariști, scriitori. În alte locuri, lideri erau social-democrații, sub egida Frontului Unic Muncitoresc (vezi Introducerea).

---

[39] Raportul ministrului Lotar Rădăceanu către Regele Mihai I, *idem*, p. 423.

[40] *Idem*, p. 421.

[41] *Ibidem*

Comitetele sindicale provizorii fuseseră alese prin ridicare de mâini. Nicăieri, până în ianuarie 1945, nu fusese folosit votul secret. După constituirea Confederației Generale a Muncii, o încercare de alegere prin vot secret a comitetului sindical de la uzinele Malaxa va fi repede anulată, prin violență, de activiștii îndrumați de PCdR (vezi în continuare cap. V).

Congresul general al Uniunilor Sindicale s-a desfășurat la București, între 26 și 30 ianuarie, în sala mare a fostului Parlament. (Camera Deputaților pe Dealul Mitropoliei)

Prezenți la deschiderea lucrărilor: Ana Pauker, Vasile Luca, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lotar Rădăceanu, Lucrețiu Pătrășcanu și Teohari Georgescu – primiți de asistență, după cum relatează *Scânteia* – "cu ovații ce nu se sfârșesc."

Reprezentanții sovietici ai Comisiei Aliate de Control, în frunte cu generalul Vinogradov – sunt întâmpinați cu "un tunet" de aplauze. Pentru misiunile militare și diplomatice aliate (adică USA și Marea Britanie) are loc "o puternică manifestație de simpatie."

Când s-a anunțat prezidiul de onoare – I.V. Stalin, F.D. Roosevelt și Winston Churchill – "întreaga asistență izbucnește în urale nesfârșite."

În schimb, potrivit acelorași corespondenți ai *Scânteii*, nici o reacție a sălii atunci când "Dl. prim-ministru, generalul N. Rădescu, aduce salutul guvernului."[42]

În prima zi, vineri 26 ianuarie, principalii vorbitori de la PCdR au fost: Gheorghiu-Dej, ing. N. Profiri, Miron Constantinescu, dr. Simion Oeriu, Petre Constantinescu-Iași, Mihai Moraru; de la social-democrați: Lotar Rădăceanu și V. Brătfăleanu; de la Frontul Plugarilor: dr. Petru Groza; de la Uniunea Preoților Democrați: Pr. C. Burducea.

"Un colonel", nenominalizat, aduce cuvântul armatei române.

În versiunea *Scânteii* acest colonel și-a încheiat cuvântul cu următoarele lozinci primite de participanți astfel:

---

[42] *Scânteia*, II, nr. 122, duminică 28 ian. 1945.

Cuvântarea generalului N. Rădescu nu a fost redată de *Scânteia*. Textul ei în *Ardealul*, V, nr. 230, duminică 28 ian. 1945, p. 5.

"Trăiască MS Regele" – aplauze

"Trăiască Mareşalul Stalin, cel mai mare militar" – aplauze puternice şi îndelung repetate.

"Trăiască Mareşalul Stalin, trăiască aliaţii noştri din Vest şi din Est" – aplauze frenetice.[43]

A doua zi, sâmbătă 27 ianuarie, luările de cuvânt au aparţinut, în cea mai mare parte, reprezentanţilor PCdR, tovarăşii[44]: Gheorghe Apostol, Emilian Angheliu, D. Duma, Leonte Mihai, Chivu Stoica, Paul Veres etc.

Au avut câte o intervenţie "colegul" Emanoil Vinea şi "prietenii" dr. N. Bagdasar, Romulus Zăroni şi ing. Virgil Economu.[45]

Un amplu raport al Comisiei de organizare a Mişcării Sindicale Unite din România a fost citit de "tovarăşul" Chivu Stoica.[46]

În a treia zi a Congresului, luni 29 ianuarie, au vorbit între alţii, reprezentanţii tineretului sindical: "tovarăşii" Bandi Bela, Tolea, Trofimovschi, Târnoveanu şi Mărgineanu. Reprezentanta "femeilor sindicalizate", "tovarăşa" Liuba Kişinevskaia, a fost întâmpinată cu "aplauzele entuziasmate ale sălii."[47]

Rezoluţia Congresului General al Sindicatelor Unite din România a detailat principiile diriguitoare ale mişcării, sarcinile generale şi prevederi speciale privind asigurările sociale; legislaţia muncitorească; impozitele – impozitele pe salarii sunt nedrepte şi prea împovărătoare; administraţia fostelor întreprinderi inamice; problema naţională; funcţionarii publici şi particulari; femeia muncitoare şi sindicatul; tineretul; încheiere.

La baza organizaţiilor sindicale stă "unitatea indestructibilă":

---

[43] *Idem*, p. 5.

[44] *Scânteia* a marcat la fiecare vorbitor apartenenţa la PCdR prin prescurtarea "tov".

[45] *Scânteia*, II, 123, luni 29 ian. 1945, p. 4-5.

[46] *Idem*, p. 1-2 şi nr. 124 de marţi 30 ian. 1945, p. 3 şi 5.

[47] *Scânteia*, II, 125, miercuri 31 ian. 1945, p. 3.

"Orice încercare de subminare a unității sindicale, orice încercare de fărâmițare a mișcării sindicale – deschisă sau ascunsă – este și va fi socotită ca o crimă contra celor care muncesc și tratată ca atare."[48]

Mesajul final al Congresului este cuprins în aceeași Rezoluție: guvern FND![49]

Imaginile și nuanțele aprioric stabilite de organizatorii PCdR sunt redate de corespondențele *Scânteii* și ale celorlalte ziare procomuniste prin gradațiile bine cumpănite de aplauze, ovații etc. arătate anterior. Iată alte două exemple:

Astfel telegrama trimisă "gloriosului dezrobitor de popoare, mareșalul Stalin, pe care participanții îl roagă să primească salutul fierbinte și recunoscător al Congresului General al Sindicatelor Unite."[50]

În schimb, telegrama către regele Mihai are o exprimare cu totul aparte:

"Congresul General... nu-și poate încheia lucrările înainte de a-și îndrepta privirile spre Armata țării noastre, al cărei Comandant Suprem sunteți. Primiți Majestate, asigurarea

---

[48] *Scânteia*, II,127, vineri 2 februarie 1945, p. 3.

[49] *Ibidem*. A fost adoptată și o altă rezoluție în 10 puncte a Congresului General al Sindicatelor Unitare. Între cereri:

– să fie abrogată legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă "fiind reacționară și antimuncitorească; să se modifice legea sindicatelor profesionale pe baza principiului unității sindicale";

– "să se desființeze dispozițiile din codul penal cu caracter antimuncitoresc;"

– să se desființeze camerele de muncă și să fie "înlocuite cu alte organe, emanate din sindicate, puse în slujba exclusivă a salariaților...";

Ultima cerere (punctul 10):

– "modificarea tuturor celorlalte legi într-un sens democratic".

Cererile citate convergeau către un țel singur: scoaterea sindicatelor de sub regimul unui stat de drept și subordonarea și controlarea lor în întregime de către partidul comunist. Textul acestei rezoluții în 10 puncte în *România. Viața politică în documente*, 1945. Coordonator Ioan Scurtu. Arhivele Statului București, 1944, p. 96.

[50] *Scânteia*, II, 123, luni 29 ian. 1945, p. 1.

că muncitorimea organizată îşi va face datoria faţă de popor şi de patrie."[51]

La finele lui ianuarie 1945, Partidul Comunist din România controla îndeaproape sindicatele. Deocamdată împărţeau, *pro forma*, conducerea cu social-democraţii. Treptat aceştia vor fi neutralizaţi sau eliminaţi.

La acest început de an 1945, organizaţiile sindicale deveniseră deja curele de transmisie ale politicii partidului comunist. Sporadice încercări de a slăbi strânsoarea vor fi repede împiedicate.

A fost totuşi un incident. Primul ministru, generalul N. Rădescu, a dispus ca din lucrările Congresului, Radiodifuziunea să transmită numai saluturile delegaţilor străini. Iată cum explică "tovarăşul" Chivu Stoica lucrurile:

"... Ordinul de oprire a difuzării dezbaterilor Congresului a fost dat de dl. prim ministru personal deoarece unii din vorbitori au arătat că numai un guvern FND poate rezolva marile sarcini ce stau în faţa poporului român; întrucât D-sa (generalul N. Rădescu, nota D.C.G.) ar constitui elementul de echilibru între partidele istorice şi FND, (D-sa) nu înţelege să se lase liberă difuzarea dezbaterilor, cu excepţia discursurilor delegaţilor străini."

Evident Chivu Stoica "a arătat d-lui prim-ministru că oprirea difuzării dezbaterilor Congresului este o jignire adusă întregii muncitorimi române, aliaţilor noştri şi în special URSS, care ar fi dorit să urmărească dezbaterile Congresului prin Radio".[52]

Posibil ca între zecile de mii de trupe sovietice staţionate în România să se fi aflat şi vorbitori de limba română. Este îndoielnic însă că ar fi manifestat un interes atât de viu pentru atari dezbateri pe care oricum presa comunistă din România le-a reprodus pe larg. Dar PCdR a invocat – ori de câte ori a crezut potrivit – respectul ce se cuvine Uniunii Sovietice; era o modalitate de a-şi ameninţa oponenţii şi pe această cale.

---

[51] *Ibidem*.

[52] *Idem*, p. 5.

În încheiere, Chivu Stoica cere ca întreaga muncitorime să ducă lupta pentru democratizarea Societății de Radiodifuziune, iar *Scânteia* adaugă: "Sala protestează vehement împotriva conducerii Societății de Radiodifuziune".[53] De fapt, obiectivul principal era controlul complet al radioului de către Partidul Comunist. În următoarea lună, primul ministru va reuşi să se adreseze țării direct prin radio, trecând peste cenzura Comisiei Aliate (Sovietice) de Control. După aceea, timp de aproape 45 de ani, radio Bucureşti şi radio România vor difuza numai textele controlate şi aprobate de forurile de partid şi de stat.

Conducerea sindicatelor este "radicală şi de coloratură politică comunistă; sindicatele sunt manipulate pentru țeluri politice", notează un raport din Bucureşti, al Misiunii Statelor Unite ale Americii. De altfel, în timpul manifestațiilor din februarie, muncitorii au ieşit grupați pe sindicate, ordonați şi îndrumați de organizatori cu banderola FND pe mânecă. [54]

d) "Instituirea unui regim tranzitoriu de organizare judecătorească" s-a efectuat prin Legea nr. 640 din 18 decembrie 1944, la propunerea ministrului de justiție, Lucrețiu Pătrăşcanu.[55]

Se repunea în vigoare cea mai bună dintre legile anterioare de organizare judecătorească, şi anume aceea din 26 iunie 1924 datorată lui George Mârzescu.[56]

---

[53] *Ibidem*.

[54] Raportul, datat 25 martie 1945, este întocmit de reprezentantul militar al USA în Comisia Aliată de Control, generalul brigadier R.C.V. Schuyler, War Department Archives OPD 33653, Washington D.C. Raportul are 13 pagini dactilografiate, iar mențiunea despre sindicate în capitolul "Political Developments".

[55] *M.O.* (P.I.) nr. 294 din 19 dec. 1944, p. 8223-8233.

[56] *Idem*, p. 8232, articolele 22-28 şi 39-42 inclusiv din legea Mârzescu rămâneau abrogate; art. 126, al. III căpăta o nouă formulare (vezi art. IX din Legea nr. 640 din 18 dec. 1944).

Dar, unele prevederi ale regimului tranzitoriu dădeau posibilitatea exercitării unor presiuni directe ale executivului asupra magistraților. Astfel:

"*Art. VI.* Pe timp de 4 luni de la intrarea în vigoare a prezentei dispoziţiuni, *se suspendă inamovibilitatea membrilor corpului judecătoresc, inclusiv stabilitatea lor.*

În acest timp, ministrul de justiţie va avea dreptul de a aplica motivat măsuri disciplinare, pe bază de fapte constatate... *cât şi dreptul de a pune în disponibilitate pe orice magistrat, fără arătare de motive şi fără ca această categorie de puneri în disponibilitate să aibă caracter disciplinar.*"

"*Art. VII.* ... Ministrul justiţiei va putea reduce, din consideraţiuni de economii bugetare sau simplificare a serviciilor, pe data de 1 ianuarie 1945, 1 februarie 1945, 1 martie 1945, 1 aprilie 1945, numărul instanţelor şi compunerea lor numerică. (sublinierile D.C.G.)"[57]

Judecătorii erau astfel puşi sub controlul factorului politic, şi anume al ministrului justiţiei, pe atunci membru marcant al conducerii Partidului Comunist din România.

Nu era prima dată când magistraţii din România se aflau puşi sub îndrumarea puterii executive. La 4 octombrie 1940 guvernul prezidat de generalul Ion Antonescu adoptase, la propunerea ministrului de justiţie Mihai Antonescu, un Decret-Lege pentru suspendarea inamovibilităţii membrilor corpului judecătoresc.[58]

Dar diferenţa între cele două suspendări – din octombrie 1940 şi decembrie 1944 – se va dovedi a fi de esenţă. Acţiunea regimului Antonescu asupra magistraţilor a fost limitată.

În aprilie 1944, 66 de profesori de la Universităţile din Bucureşti, Iaşi şi Cluj, precum şi membri ai Academiei Ro-

[57] *M.O.* (P.I.), nr. 294, 19 dec. 1944, p. 8223.

[58] *M.O.* (P.I.), nr. 233 din 5 oct. 1940. În expunerea de motive, Mihai Antonescu precizează "suspendarea inamovibilităţii... este cea dintâi măsură care se impune" pentru reorganizarea Corpului judecătoresc.

mâne au înaintat mareşalului Ion Antonescu şi lui Mihai Antonescu un memoriu cerând încetarea de îndată a războiului purtat cu Naţiunile Unite. Mareşalul Ion Antonescu a trimis memoriul Ministerului de Justiţie pentru a aviza dacă profesorii universitari pot întreprinde o astfel de acţiune.[59] Ministerul a răspuns că nu poate deschide o procedură judiciară împotriva semnatarilor. Nici o sancţiune nu a fost luată împotriva lor.

Acum, în 1944, au fost totuşi unele reacţii. Dr. Anton Ionel Mureşanu, directorul ziarului independent *Ardealul* publică un studiu "Contra suspendării inamovibilităţii şi stabilităţii magistraţilor". După ce arată pe puncte, funcţiile şi prerogativele justiţiei într-un regim de drept, autorul adaugă: *"suspendarea inamovibilităţii şi stabilităţii magistraţilor e o mare şi fundamentală greşeală"* (sublinierea A.I. Mureşanu).

De ce?

Astfel "se constituie un precedent periculos pentru viaţa noastră democratică de stat şi constituţională". În plus, "se suprimă însăşi fiinţa legală şi constituţională a instituţiei puterii judecătoreşti."

Autorul admite nevoia "purificării" (= epurării) magistraturii şi face propuneri în acest sens.

Atari obiecţii şi proteste nu au avut, fireşte, nici un efect. Suspendarea inamovibilităţii judecătorilor a rămas în vigoare pe toată durata regimului comunist, timp de 45 de ani.

De altfel, judecătorii vor deveni repede – ca şi alte categorii profesionale – simpli auxiliari ai puterii politice, îndeplinind ordinele şi hotărârile partidului comunist.[60]

---

[59] Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *August 1944, Repere istorice*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1984, p. 165-166 sub "Memoriul intelectualilor".

[60] Studiul lui Anton Ionel Mureşanu în *Ardealul*, V, nr. 224, sâmbăta 20 ian. 1945, p. 1 şi 4. Pentru extinderea suspendării inamovibilităţii, vezi Eleodor Focşeneanu, *Istoria Constituţională a Romîniei, 1854-1991*, Ed. Humanitas 1992, p. 90-91.

Potrivit Înaltului Decret Regal nr. 1626 din 31 august 1944 fuseseră repuse în vigoare toate prevederile constituționale din 1866 și 1923 privind drepturile românilor. Între acestea și articolul 103 alineatul ultim, al Constituției din 1923 privind "dreptul de recurs împotriva hotărârilor judecătorești pronunțate în ultimă instanță de fond...", ori de câte ori acest drept nu fusese admis.

Totuși, recursul nu putea fi aplicat în hotărârile de epurare.[61]

e) Ministerul Naționalităților Minoritare și Statutul corespunzător

Prin Legea nr. 7 din 30 decembrie 1944 a fost înființat *Ministerul Naționalităților Minoritare*, cu următoarele atribuții: studiul și evidența problemelor puse de existența diferitelor naționalități minoritare de pe teritoriul statului român; soluționarea acestor probleme pe plan juridic, administrativ și politic, conform Statutului Naționalităților Minoritare; supravegherea și controlarea aplicării măsurilor corespunzătoare. Ministerul avea în componența sa organe de conducere, execuție și control. Era preconizată și funcționarea unui Oficiu de studii și documentare cu serviciile: presă, informații, traduceri, bibliotecă și cartotecă. De asemenea, un serviciu al naționalităților, cu patru secții: maghiară, germană, slavă și balcanică.[62]

---

[61] *M.O.* (P.I), nr. 13 din 17 ian. 1945, p. 315, legea nr. 30.

[62] *M.O.* (P.I) nr. 4, 5 ian. 1945, p. 64 și 65. Legea cuprinde 18 articole dispuse în trei capitole: I – Dispozițiuni generale; II – Organele Ministerului Naționalităților Minoritare; III – Dispozițiuni finale și tranzitorii. Legea este contra-semnată de ministrul naționalităților minoritare G. Vlădescu-Răcoasa și de miniștrii Constantin Vișoianu (Externe), Aurel Leucuția (Economia Națională) și Mihai Romniceanu (Finanțe).

75. Art. 7 din Legea nr. 57 din 24 ian. 1945.

Decretul-Lege pentru *Statutul Naționalităților Minoritare* a fost aprobat la 6 februarie 1945.[63]

Fiecare cetățean român era singur îndreptățit a-şi stabili limba maternă sau naționalitatea. Autoritățile nu aveau nici un drept de amestec şi erau obligate să accepte opțiunea celui (celei) în cauză.

Limba oficială a statului era limba română. În locurile unde, potrivit ultimului recensământ, 30% din locuitori au limba maternă comună alta decât româna, tribunalele, judecătoriile, autoritățile comunale şi cele județene sunt obligate a accepta orice fel de scripte din partea locuitorilor ce formează cota de 30%, în limba lor maternă, fără a pretinde şi o traducere în română. Aceleaşi autorități vor asculta părțile în limba lor maternă.[64]

Numele de străzi vor fi bilingve în zonele susnumite (30%). Legile vor traduse şi în alte limbi când naționalitățile conlocuitoare reprezintă cel puțin 5% din populația totală a țării.

În plus, statul român se angaja să asigure învățământul în limba maternă prin şcolile de stat primare, secundare şi superioare pentru naționalitățile conlocuitoare care posedă un număr suficient de şcolari solicitanți.[65] Statul va sprijini material şi şcolile confesionale ale românilor şi ale celorlalte naționalități. La Universitatea din Cluj se vor înființa catedre de predare în limba maghiară şi germană, după necesități, avându-se în vedere şi numărul studenților respectivi.[66]

Ministerul Naționalităților urma să pună în aplicare noua lege. În expunerea de motive, ministrul naționalităților minoritare, Gh. Vlădescu-Răcoasa (PCdR), invoca "linia largei şi generoasei noastre înțelegeri față de toate popoarele pe care soarta le-a determinat să conviețuiască pe teritoriul sta-

[63] Legea nr. 86 din 6 februarie 1945, în *M.O.* (P.I.), nr. 30, anul XCIII, 7 februarie 1945, p. 819-821. Cuprinde 28 de articole.

[64] Articolele 8, 9 şi 10 din Legea nr. 86.

[65] Articolele 18-21 din Legea nr. 86.

[66] Articolul 22 din Legea nr. 86.

tului nostru". Amintea, de asemenea, de "prevederile din Proclamația de la 1 decembrie la Alba Iulia," de tratatul minorităților şi Constituția din 1923.[67]

f) Repunerea în drepturi a militarilor şi farmaciştilor evrei

Au fost abrogate toate măsurile legislative antievreieşti.[68]

Funcționarii publici evrei "... vor fi reintegrați, la cererea lor, pe data îndepărtării, cu vechimea şi toate drepturile de încadrare de la acea dată, inclusiv gradațiile..."[69]

"Patronii, persoane fizice sau juridice... sunt obligați a reprimi în serviciu, la cerere, pe toți salariații evrei pe care i-au concediat... din cauze rasiale, după 1 iulie 1940".[70]

"Brevetele de meserii, cărțile de capacitate profesională a lucrătorilor, meşterilor şi patronilor evrei... retrase sau anulate... redobândesc puterea lor legală şi titularii lor îşi vor relua exercițiul liber al îndeletnicirii lor".[71]

Se pot anula, la cerere, divorțurile sau alte modificări ale statutului personal făcute sub imperiul necesității, între 1 ianuarie 1938 şi 23 august 1944.[72] Se prevăd în amănunțime modalitățile de restituire a lucrurilor mobile şi imobile, confiscate de la evrei pe temeiul măsurilor legislative discriminatoare.[73]

Încă de la 7 octombrie 1944, prin Legea nr. 494 fuseseră abrogate dispozițiile adoptate în 1940 (Legea 873) referitoare la statutul militar al evreilor. Ofițerii şi subofițerii, maiştrii şi submaiştrii militari foşti activi şi şterşi în 1940 din controalele armatei urmează a fi reprimiți – la cerere – în cadrele active. Intervalul 1940-1944 va fi socotit pentru avansare,

---

[67] *M.O.*, citat, p. 821.

[68] Legea nr. 641 din 18 dec. 1944, în *M.O.*(P.I.) nr. 294, din 19 dec. 1944, p. 8233-8239.

[69] Art. 2 din Legea nr. 41.

[70] Art. 5, *idem.*

[71] Art. 14, *idem.*

[72] Art. 17-18, *idem.*

[73] Art. 19-37, *idem.*

ca vechime în grad. Aceleaşi categorii de militari evrei care fuseseră în rezervă în 1940 se reînscriu în controale în aceeaşi calitate. În acest fel, cetăţenii români de naţionalitate evreiască erau repuşi în drepturile şi obligaţiunile lor militare faţă de stat.[74]

Pe acest temei, în ianuarie 1945, 3445 de ofiţeri de rezervă au fost reintegraţi în controalele ofiţerilor de rezervă. Ei făceau parte din toate armele: infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, chimişti, veterinari, medici, administrativi.[75]

Farmaciştii evrei au fost repuşi în drepturi prin Legea nr. 57 din 24 ianuarie 1945.[76] Concesiunile de farmacii precum şi autorizaţiile de drogherii, depozite de medicamente sau laboratoare de produse farmaceutice care aparţineau unor cetăţeni români de origine evreiască fuseseră anulate în 1941.[77]

Acum, prin efectul Legii 57, ei intrau din nou în drepturile lor. Erau considerate "nule de plin drept" şi toate actele de vânzare – cumpărare încheiate între 6 septembrie 1940 şi 23 august 1944 şi care avuseseră ca obiect: mobilier, inventar, vase şi ustensile de farmacie, precum şi medicamente.

Întrucât locurile rămase vacante în 1941 fuseseră ocupate prin examen de farmacişti creştini, pentru rezolvarea tuturor litigiilor astfel create s-a instituit o Comisiune de arbitraj pe lângă Ministerul Sănătăţii şi Asistenţei Sociale, alcătuită din 3 membri: un consilier de la Curtea de Apel din Bucureşti, un farmacist evreu "repus în concesiune" şi un farmacist creştin "scos din concesiune". Deciziile Comisiunii de arbitraj se dădeau cu majoritate de voturi şi trebuiau motivate în drept şi în fapt.[78]

Pentru ca repunerea în drepturi să se efectueze cât mai echitabil, Ministerul Sănătăţii era autorizat să creeze conce-

---

[74] *M.O.* (PI), nr. 235, 11 oct. 1944, p. 6583.

[75] Lista nominală, cu gradele respective, pe arme şi specialităţi în *M.O.* (PI), nr. 10 din 13 ian. 1945, p. 187-205.

[76] *M.O.* (PI), nr. 20 din 26 ian. 1945, p. 502-504.

[77] Prin Legea 1039 din 29 nov. 1941.

[78] Articolul 4 din Legea 57 din 24 ian 1945.

siuni noi de farmacii "în aşa fel ca fiecare concesiune fostă evreiască, ocupată de un concesionar creştin, să-şi aibe echivalentul său cu o concesiune nou înfiinţată". În acest fel, farmacistul evreu avea un drept de opţiune, fie pentru farmacia sa proprie, fie pentru cea echivalentă; a doua farmacie, rămasă vacantă după opţiune, revenea farmacistului creştin.[79]

Federaţia Uniunilor de comunităţi evreieşti din România a fost repusă în drepturile anterioare. Conducerea ei era încredinţată unui comitet alcătuit din reprezentanţii cultului mozaic, câte un rabin din fiecare Uniune de comunităţi evreieşti.[80]

g) Legile privind pe criminalii şi profitorii de război

Articolul 14 din Convenţia de Armistiţiu stabilea obligaţia guvernului şi a Înaltului Comandament Român de a colabora cu Înaltul Comandament Aliat (Sovietic) la arestarea şi judecarea persoanelor acuzate de crime de război.[81] Constituţia din 1923 interzicea însă înfiinţarea de jurisdicţii speciale pentru judecarea anumitor persoane (articolul 101 al. 2), cât şi pedeapsa confiscării averilor (articolul 15).[82]

Apăruse astfel necesitatea de a pune în concordanţă legislaţia internă cu noua practică şi jurisprudenţă internaţională în curs de formare privind sancţionarea crimelor de război.

O atare obligaţie devenea cu atât mai imperioasă cu cât cele patru puteri învingătoare îşi vor împărţi – în vara anului

---

[79] Art. 7 din Legea 57 din 24 ian. 1945.

[80] Inclusiv Biroul Central ortodox israelit din Transilvania şi Banat. Din comitet faceau parte şi 25 membri desemnaţi astfel: 14 de Uniunile din Vechiul Regat; 3 desemnaţi de către comunităţile israelite de rit spaniol şi cele evreieşti *neologe* din Ardeal şi Banat (occidentale); 3 membri desemnaţi de Biroul Central ortodox israelit din Transilvania şi Banat; 2 membri de Uniunea comunităţilor evreieşti din Bucovina de Sud: *M.O.* (P.I.), nr. 26 din 2 februarie 1945, p. 708-709, şi legea nr. 67 din 31 ian. 1945.

[81] *România... Documente*, vol. I, coordonator Marin Radu Mocanu, Arhivele Statului din România, Bucureşti 1994, p. 312.

[82] Eleodor Focşeneanu, *Op. cit.* p. 90.

1945 – atribuțiile în cercetarea și judecarea cazurilor: Statele Unite – războiul de agresiune al Reich-ului; Marea Britanie – crimele pe fronturile maritime și violările de tratate; Uniunea Sovietică – crimele comise de autoritățile naziste în Răsăritul Europei; Franța – pentru cele din vestul continentului.[83]

De aceea, actul constituțional din 31 august 1944 a fost completat prin Decretul nr. 1849 din 10 octombrie 1944 cu următorul cuprins:

"Legi speciale vor prevedea condițiunile în care vor putea fi urmăriți și sancționați toți acei care în orice calitate și sub orice formă au contribuit la dezastrul țării, în special în legătură cu războiul purtat împotriva Națiunilor Unite.

Aceste legi vor putea prevedea și măsuri pentru urmărirea averilor lor."[84]

Tot la 10 octombrie a fost adoptat și un Decret-Lege nr. 1850 prin care Consiliul de Miniștri era autorizat să dispună arestarea "autorilor și complicilor morali și materiali ai dezastrului țării..." cât și luarea "oricăror măsuri asiguratoare asupra bunurilor acestor persoane."[85]

Pe temeiul Decretului nr. 1849 din 10 octombrie 1944, Consiliul de Miniștri a dezbătut și aprobat două decrete-legi, puse în aplicare prin Legile nr. 50 și 51 din 20 ianuarie 1945.[86]

Prima se referă la urmărirea și pedepsirea criminalilor și profitorilor de război.

Pentru categoria criminali de război se defineau opt cazuri. Șase din acestea erau clar formulate, cu speranța unei acțiuni

---

[83] Allen Paul – *Katyn, The untold story of Stalin's Polish massacre*. Charles Scribner's Sons, New York, 1991, p. 335.

[84] *M.O.* (P.I.), nr. 235 din 11 oct. 1944, p. 6578. Actul constituțional din 31 august repunea în vigoare numeroase articole din constituțiile din 1866 și 1923: *M.O.* (P.I.), nr. 202 din 2 sept. 1944.

[85] *M.O.* (P.I.), nr. 235 din 11 oct. 1944, p. 6580.

[86] *M.O.* (P.I.), nr. 17 din 21 ian. 1945, p. 415-419.

juridice autentice.[87] Două definiri îngăduiau însă o interpretare largă aşa încât să cuprindă cât mai multe persoane.[88]

Pedepsele? De la închisoarea corecţională 5-10 ani, până la pedeapsa cu moartea.[89]

Pentru profitorii de război criteriile de încadrare erau aproximative şi puteau fi extinse după voinţa, interesele sau conjunctura politică.[90]

Legea nr. 50/1945 stabilea o procedură specială. Se instituia o funcţie nouă, aceea de acuzatori publici. Ei erau desemnaţi de ministrul de justiţie, dintre magistraţi, jurişti, membri ai corpurilor constituite sau membri ai organizaţiilor profesionale.[91]

Se instituia şi o instanţă nouă Curtea specială pentru crimele de război.[92] Mandatele de arestare se emiteau de Consiliul de Miniştri – altă excepţie de la regulă – şi nu puteau fi atacate prin nici o procedură ordinară sau extraordinară.[93]

Curtea specială pentru crimele de război va avea 7 membri din care 3 judecători desemnaţi de Ministerul de Justiţie, iar 4 persoane desemnate de cele patru partide ale coaliţiei guvernamentale: PNL (l), PNŢ (l) şi FND (2). O clauză din lege anulă şi această aparentă paritate între partidele tradiţionale şi cele procomuniste grupate în FND: "dacă o grupare nu-şi va desemna membrii săi, *listele se vor forma numai cu persoanele indicate de celelalte grupări*".[94] Iar articolul 13 este şi mai

---

[87] Legea nr. 50, art. 1, punctele b, c, d, e, f, şi g: *M.O.* (P.I.), nr. 17, p. 415-416.

[88] Art. 1a: "cei care, în orice calitate au supus la un tratament inuman, contrariu dreptului internaţional, pe prozonierii de război". Art. 1, pct. h: "*cei care, în orice alt mod au călcat regulile internaţionale cu privire la conducerea războiului*" (sublinierea D.C.G.), *ibidem*.

[89] Art. 3 al Legii nr. 50.

[90] Art. 2, *idem*.

[91] Art. 4, *idem*.

[92] Art. 12, *idem*.

[93] Art. 7, *idem*.

[94] Art. 11, *idem*, sublinierea D.C.G.

explicit: "Dacă două din grupări nu-şi vor desemna listele membrilor lor, judecătorii aleşi vor fi traşi la sorţi din lista celei de a treia grupări".[95] Altfel spus dacă din Curtea specială nu mai făceau parte reprezentanţi PNŢ sau/şi PNL, atunci ei erau înlocuiţi cu persoane desemnate de FND.

Atari prevederi ale Legii nr. 50 acordau preponderenţă vădită factorului politic. Atât acuzatorii publici cât şi cei 4 din cei 7 judecători ai Curţii speciale erau selectaţi mai ales pe criterii politice.

În ianuarie 1945 se putea încă socoti că urmărirea crimelor de război se va efectua potrivit interpretărilor şi procedurilor judiciare întemeiate pe lege. Ţara era condusă de un guvern de coaliţie, iar Legea 50 prevedea că "urmărirea... va trebui să se producă într-un termen de cel mult 6 luni de la publicarea legii".[96] Dar nu va fi astfel. Aplicarea acestor prevederi speciale s-a extins. Mai mult. În august 1947, sub pretextul îndeplinirii clauzelor tratatului de pace atunci intrat în vigoare, guvernul a trecut repede prin parlament Legea nr. 291: de urmărire şi sancţionare a celor vinovaţi de crime de război sau împotriva păcii ori umanităţii.[97]

Ministru de justiţie era tot Lucreţiu Pătrăşcanu.

Cealaltă Lege din 1945, nr. 51, a fost dată *"pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării"*.[98] Ministrul justiţiei este foarte explicit: "Ca şi în cazul criminalilor de război, se prevăd şi pentru vinovaţii de dezastrul ţării, instanţe de judecată mixte *în care însă elementul politic este în masivă majoritate*" (sublinierea D.C.G.)[99]

Cazurile de răspundere penală priveau pe:

a) "acei care au instaurat regimul de dictatură, au încheiat alianţă cu Germania şi au pornit războiul împotriva URSS..."

b) "acei care... au consimţit la cedarea Transilvaniei de nord..."

---

[95] *Idem*, p. 417.

[96] Art. 20, *idem*.

[97] *M.O.* (P.I.), nr. 189 din 18 august 1947, p. 7423-7425.

[98] *M.O.* (P.I.), nr. 17 din 21 ian. 1945, p. 418-419.

[99] *Idem*, p. 419. Raportul ministrului justiţiei, Lucreţiu Pătrăşcanu către Rege.

c) "acei care interesat s-au pus în slujba organelor de propagandă germană, activând în scopul de a alătura şi a aservi România Germaniei hitleriste".[100]

Pedepsele mergeau de la muncă silnică pe viaţă, la închisoare corecţională de la 5 la 10 ani.

Pe temeiul amintitelor Legi nr. 50 şi 51/1945 au fost publicate primele trei liste de acuzatori publici. Unii erau cunoscuţi membri ai Partidului Comunist şi vor arăta mult zel şi mare înverşunare în îndeplinirea mandatului lor: Dumitru Săracu – muncitor – viitorul acuzator public în procesul mareşalului Ion Antonescu; Alexandrina Sidorovici, inginer; Constanţa Crăciun, profesor; Avram Bunaciu, avocat; Emilian Angheliu, muncitor; Alexandru Drăghici, muncitor – viitorul ministru de interne şi al securităţii...[101]

Obligaţia impusă prin Convenţia de Armistiţiu de a urmări şi judeca criminali de război deschidea un capitol nou în istoria României.

Din 1859 şi până în 1944, ţinând seama de interesul primordial al menţinerii şi apărării statului, clasa politică românească se adaptase succesiv balanţei de forţe de pe continent. De aceea, opţiunile au fost, succesiv, pentru: Puterile Garante ale Convenţiei de al Paris (1858) care se pronunţaseră în favoarea unirii Moldovei şi Munteniei; pentru adaptarea la echilibrul creat prin Congresul de pace de la Berlin (1878); pentru semnarea unui tratat secret cu Austro-Ungaria şi Germania, ca o contrapondere faţă de Imperiul Rusiei (1883); pentru alăturarea României la Tripla Înţelegere – Franţa, Marea Britanie şi Rusia (1916) – alăturare determinată de imperativul înfăptuirii unităţii naţionale. I-a urmat încadrarea României în sistemul Ligii Naţiunilor (1919-1939).

---

[100] *Ibidem.*

[101] *M.O.* (P.I.), nr. 31 din 8 februarie 1945, p. 871, Decretele 319 şi 320; *M.O.* (P.I.), nr. 39 din 17 februarie 1945, p. 1136, Decretele 437 şi 438.

Când a intervenit ultimatumul sovietic (26-27 iunie 1940), factorii de decizie au optat pentru cedarea teritorială cu scopul de a menține statul român şi instituțiile sale fundamentale. Cedarea Basarabiei şi Bucovinei de nord a fost astfel urmată de cedarea jumătății de nord a Transilvaniei (30 august 1940).

O dată ce opțiunea fusese determinată de prioritatea păstrării statului – chiar redus cu 1/3 din teritoriu şi populație – alinierea la Reich devenea inevitabilă. O atare aliniere a fost inițiată de la finele lunii mai 1940 şi accelerată în lunile iunie – iulie 1940. În final, a fost nevoie la Bucureşti de o echipă care să aibă acceptul Berlinului, dar care să păstreze cât mai mult din întocmirile esențiale şi din tradițiile statului şi societății româneşti. Generalul Ion Antonescu a alcătuit şi a condus o atare echipă de guvernare, după ce experimentul cu Statul național-legionar a dat faliment şi a fost încheiat în ianuarie 1941.

Opțiunile succesive ale clasei conducătoare româneşti în intervalul 1859 – 1944 nu au fost cu nimic diferite de opțiunile succesive ale marilor puteri în acelaşi interval. Cu o deosebire totuşi: învingătorii din 1944 – 1945 hotărâseră să tragă la răspundere pe cei învinşi.

Din perspectiva învingătorilor, echipa de guvernare din România anilor 1940 – 1944 era trasă la răspundere nu numai pentru crimele de război definite ca atare potrivit dreptului internațional, dar deopotrivă pentru războiul purtat împotriva URSS[102].

---

[102] Actul de acuzare al mareşalului Ion Antonescu cuprinde la pct. 3: "Astfel, la data de 22 iunie 1941, când Hitler a declarat război contra URSS, găseşte România cu totul aservită politicii germane şi aceasta *prin fapta acuzatului Ion Antonescu şi a celor care l-au secondat* în politica sa, comițând cea mai mare crimă petrecută în istoria poporului român, alăturându-se Germaniei hitleriste la *agresiunea contra popoarelor din Rusia*, care doreau o colaborare pașnică cu poporul român": Ioan Dan, *Procesul Mareşalului Ion*

Din perspectivă românească realitatea are mai multe componente. Războiul contra URSS începuse ca un război de eliberare a teritoriilor anexate de Soviete prin forță, în iunie 1940. Pentru opinia publică din România anilor 1940 – 1941, puterea agresoare fusese URSS. De aceea, când armatele române au trecut Prutul pentru a elibera Basarabia şi nordul Bucovinei, aceeeaşi opinie publică susținuse, în covârşitoarea ei majoritate, redobândirea acestor teritorii.

În plus, guvernul Antonescu reprezenta echipa care, în condițiile limită ale celui de-al doilea război mondial, asigurase continuitatea statului român şi a instituțiilor sale.

Aceeaşi echipă purta răspunderile – ce urmau a fi delimitate individual – pentru deportările şi uciderile evreilor din Basarabia, Bucovina de nord şi Transnistria.

Acelaşi guvern hotărâse participarea unităților române la operațiunile militare dincolo de Nistru.

O dată cu trecerea Nistrului datele se schimbaseră. Pe de o parte erau imperativele militare: ofensiva, o dată începută, trebuia continuată până la eliminarea armatei adverse. Războiul îşi arătă însă adevărata față pentru zeci de mii de familii care pierduseră pe front pe unul din ai lor. Pierderile mari au început mai ales după trecerea Nistrului, în toamna anului 1941, apoi au fost tot mai ridicate în campaniile din 1942 – 1944. Reich-ul nazist declanşase un război de agresiune împotriva URSS; depăşind hotarul Nistrului, România participa la acest război de agresiune.

Legea 50/1945 fusese astfel redactată încât încadra în categoria criminalilor de război pe cei răspunzători de ucideri, violențe, deportări împotriva populației civile sau a prizonierilor de război, precum şi pe acei care au "călcat regulile dreptului internațional cu privire la conducerea războiului".[103]

Dar Legea 50/1945 nu făcea pe nimeni răspunzător pentru purtarea războiului ca atare.

Antonescu, Editura Tempus, Bucureşti 1993, p. 82 (sublinierile D.C.G.).

[103] *M.O.* (P.I.), nr. 17 din 21 ian. 1945, p. 415-416, art. 1, pct. a-h.

Se cuvine însă a fi reamintit că epurările şi judecarea criminalilor de război vor fi modalităţile cele mai directe şi eficiente pentru Partidul Comunist de a elimina pe toţi oponenţii şi nu numai de a pedepsi pe cei cu adevărat vinovaţi.

De altfel PCdR a criticat legile nr. 50 şi 51 chiar înainte de publicarea lor în Monitorul Oficial.

Ca de exemplu *Scânteia* sub titlul: "Legea pentru sancţionarea criminalilor de război nu corespunde proiectului tov. ministru Lucreţiu Pătrăşcanu. Acest proiect a suferit importante modificări".[104] Articolul lasă să se întrevadă controversele dintre reprezentanţii PCdR şi cei ai PNŢ şi PNL:

"*După 2 săptămâni de prelungite discuţii,* atât în Comisiile interministeriale cât şi în Consiliul de miniştri, legile privind pe criminalii de război şi pe vinovaţii de dezastrul ţării au căpătat fomă definitivă, urmând să apară luni în Monitorul Oficial... *Legile de faţă prezintă modificări*, afară de (faţă de, nota D.C.G.) proiectul ministrului de justiţie, atât în fond cât şi în formă".

Care au fost divergenţele de fond?

Au fost probabil cele dintre o judecată întemeiată pe lege şi pe dreptul efectiv la apărare şi sistemul de judecată de tip comunist, în care cel învinuit era oricum condamnat. Reprezentanţii partidului comunist voiau probabil o lege redactată în termeni generali, încât să poată incrimina repede pe orice oponent. Comentariul *Scânteii*:

"Pe când proiectul (prezentat de Lucreţiu Pătrăşcanu, nota D.C.G.) forma un tot organic şi *prevedea o largă cuprindere a întregii probleme, textele* (ce vor apărea în *Monitorul Oficial*, nota D.C.G.) *prezintă îngrădiri, rezultat al intervenţiei reprezentanţilor celorlalte două partide prezente în guvern.*" (adică PNŢ şi PNL, sublinierile D.C.G.)

Comentariul continuă:

"Cu toate că ce cele două legi de faţă *sunt mai restrictive*, iar în anumită măsură *oferă o mai puţin promptă şi substan-*

[104] *Scânteia*, II, 116, luni 22 ian. 1945, p. 3.

țială tranșare a uneia din problemele de bază actuale – aceea a criminalilor de război și a vinovaților de dezastrul țării – decât proiectul Pătrășcanu, aceste legi trebuie cel puțin să-și găsească o imediată aplicare în practică, cu toate consecințele lor."[105] (sublinierile D.C.G.)

Înainte de definitivarea legii criminalilor de război, guvernul luase o primă hotărâre pentru arestarea tuturor demnitarilor membri ai guvernelor între decembrie 1937 și 23 august 1944.

Cei vizați erau împărțiți în două categorii:

a) persoane răspunzătoare de pregătirea României pentru război de partea Germaniei: 32 de foști miniștri și 28 de subsecretari de stat;

b) de la guvernul prezidat de Ion Gigurtu și până la 23 august 1944: 41 foști miniștri și 25 subsecretari de stat.

Au mai fost incluși 5 foști consilieri regali care au participat fără portofolii în cabinetul Miron Cristea constituit la 10 februarie 1938. În total se prevedeau 131 arestări, între care Gheorghe Tătărescu și Mihail Ralea[106].

Din pricina dușmăniei sale inflexibile față de regele Carol II, Iuliu Maniu urmărea cu aceeași stăruință și pe colaboratorii regimului instaurat în februarie 1938 și voia să-i aducă în fața justiției.

Această hotărâre a guvernului din decembrie 1944 nu a fost pusă în aplicare. Gheorghe Tătărescu și grupul său se arătau favorabili Frontului Național Democrat, iar Mihail Ralea, președintele unui minuscul Partid Socialist Țărănesc, fuzionase, la începutul lunii decembrie 1944, cu Frontul Plugarilor al dr. Petru Groza, vicepreședinte al Consiliului de miniștri (al doilea cabinet C. Sănătescu).

---

[105] *Ibidem.*

[106] Tel. 66 din București, 18 dec. 1944, Burton Y. Berry către Departamentul de Stat în volumul *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane, (1944-1947)* de Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, Ed. Iconica, București 1933, p. 105-106.

Guvernul a dispus şi instituirea unor comisii pentru punerea provizorie sub pază şi triere a membrilor şi simpatizanţilor fostei mişcări legionare. Decretul-Lege a fost dat în vederea îndeplinirii clauzelor Convenţiei de Armistiţiu şi hotăra formarea a trei comisii pe lângă Prefectura Poliţiei Municipiului Bucureşti şi chesturilor de poliţie şi poliţiile din oraşele de reşedinţă: a) de punere provizorie sub pază (adică de arestare); b) de triere a celor arestaţi; c) Comisia specială pentru definitivarea operaţiunilor efectuate la punctele a) şi b). Măsurile erau destinate a pune în imposibilitate pe membrii organizaţiilor "hitleriste de tip fascist... de a periclita ordinea şi siguranţa publică"[107]

Pe temeiul Legilor 486 şi 594 din 1944 privitoare la purificarea administraţiei publice au fost "licenţiaţi din serviciu, încetând de a mai face parte din Corpul didactic universitar", următoarele persoane:

– de la Facultatea de Drept a Universitaţii Bucureşti, profesorii universitari Mihai A. Antonescu şi Gheorghe Alexianu; conferenţiari universitari: Ovidiu Vlădescu şi Radu Meitani:

– de la Facultatea de litere şi filozofie din Bucureşti, profesorii: P. P. Panaitescu, Ion Petrovici, Alexandru Marcu, Nicolae Herescu;

– de la Facultatea de medicină umană din Bucureşti, profesorii: dr. Petre Tomescu şi dr. Virgil Nitzulescu;

– de la Facultatea de teologie din Bucureşti, profesorul Nichifor Crainic.[108]

A fost adoptat şi un Decret-Lege "pentru purificarea Corpului avocaţilor". Comisiuni interimare sau Consiliile barourilor erau autorizate să pornească "din oficiu, sau în urma unei sesizări scrise şi semnate", cercetări pentru "descoperirea şi sancţionarea cazurilor de nedemnitate şi incompatibilitate morală..." de a mai face parte din Corpul avocaţilor. Erau enumerate 9 criterii de epurare.[109] Formularea unor

[107] *M.O.* (P.I.), nr. 8 din 11 ian. 1945, p. 144, Legea nr. 18.
[108] *M.O.* (P.I.), nr. 20 din 26 ian. 1945, p. 494, Decretul nr. 152.
[109] *M.O.* (P.I.), nr. 294 din 19 dec. 1944, p. 8239, Legea nr. 643.

criterii era destul de generală pentru a îngădui cele mai flexibile interpretări, fie incluzând pe cât mai mulți, fie operând unele excepții. Urmau a fi excluși, de exemplu, cei care: a) s-au pus prin acțiuni proprii, sub orice formă, în slujba hitlerismului și a fascismului, slujind astfel interese străine de acelea ale națiunii Române; b) au militat propagând idei contra principiilor democratice... c) au promovat în viața publică țeluri fasciste, hitleriste sau rasiste...[110]

De adăugat că aplicarea legii pentru purificarea administrației publice a fost extinsă până la 1 mai 1945.[111]

În ședința din 29 ianuarie 1945, Consiliul de miniștri ordonă arestarea a 89 de persoane bănuite a fi comis crime de război spre a fi deferite acuzatorilor publici. Măsura era luată în conformitate cu articolul 14 din Convenția de Armistițiu[112] și cu Legea 50 din 21 ianuarie 1945.[113] Din demnitarii de până la 23 august 1944, lista cuprindea pe: mareșalul Ion Antonescu, Mihai Antonescu, general Constantin Pantazi, Eugen Cristescu, colonel Mircea Elefterescu, Radu Lecca, generalii Constantin Z. Vasiliu, Constantin Tobescu, Cornel Calotescu, Constantin Voiculescu, Gh. Carlaonț. Alte 37 de persoane erau urmărite pentru funcțiile deținute în timpul administrației românești în Transnistria. Lista începea cu profesorul Gh. Alexianu, fost guvernator al provinciei. Urmau comisari de poliție, comandanți de legiuni și posturi de jandarmi, prefecți de județe din Transnistria, personal al serviciilor de siguranță. Dar erau cuprinse și alte persoane ce lucraseră la Odesa, de exemplu: Popescu Nicolae, fost director PTT; Antonin Ciolan,

---

[110] *Ibidem.*

[111] Decret nr. 62 din 31 ian. 1945, în M.O. (P.I.) nr. 25 din 1 februarie, p. 667.

[112] "Guvernul și Înaltul Comandament Român se obligă să colaboreze cu Înaltul Comandament Aliat (sovietic) la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război" – textul Convenției în Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944-1947*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 345-351.

[113] Vezi mai sus nota 86.

fost director al Operei; Liviu Rusu, fost şef al biroului cultelor; pictorul Vasile Ştefan, profesor la Şcoala de arte frumoase; profesor Ion Tinculescu, fost şef al serviciului muzicii la Direcţia culturală Odesa; prof. universitar Dumitru Rantea, fost decan al Universităţii; avocat T. Solacolu, fost director al fabricii de talpă din oraş...

Se afla pe listă şi Dr. Alexandru Birkle, delegat al Crucii Roşii din România la ancheta făcută de autorităţile Reich-ului la Katyn (URSS). [114]În 1943, mărturiile şi datele culese la faţa locului arătaseră că miile de ofiţeri poloni fuseseră lichidaţi sumar de NKVD. Fapt care produsese reacţia violentă a Kremlinului, care aruncă întreaga vină asupra ocupanţilor germani. Ca atare, orice martor al investigaţiei din 1943 – deci şi dr. Alexandru Birkle – trebuia urmărit şi neutralizat.

La 13 aprilie 1990, într-o ceremonie specială la Kremlin, Mihail Gorbaciov a remis generalului polon Wojciech Jaruzelski mai multe mape cu documente. Sunt dovezi "indirecte dar convingătoare", a spus preşedintele URSS, că asasinatele au fost făcute de NKVD. O declaraţie oficială transmisă de TASS a exprimat "regretul profund" al oficialităţilor URSS "asupra tragediei de la Katyn... una din cele mai grave crime ale stalinismului."[115]

În aceeaşi şedinţă din 29 ianuarie 1945, Consiliul de miniştri ordona şi arestarea a 65 persoane bănuite a fi responsabile de dezastrul ţării şi deferirea lor acuzatorilor publici spre cercetare şi instrucţie.

Lista cuprinde şi pe unii din foştii demnitari învinuiţi şi de crime de război, ca de exemplu, mareşalul Ion Antonescu, Mihai Antonescu, general Constantin Pantazi, prof. Gh. Alexianu,

---

[114] *M.O.* (P.I.), nr. 38, 16 februarie 1945, p. 1105-1106.

[115] Allen Paul, *Katyn, The untold story of Stalin's Polish massacre,* Charles Scribner's Sons, New York, 1991, XXIV + 390p. Pentru ceremonia de la 13 aprilie 1990, vezi p. 339: circa 15.000 de ofiţeri poloni au fost lichidaţi, împuşcaţi, unul câte unul, în cap; au fost îngropaţi la Katyn (lângă Smolensk), în pădurea de la Miednoye (şoseaua Moscova – Leningrad) şi nord de Harkov.

Eugen Cristescu, Radu Lecca. Urmau miniştrii din guvernul legionar: Horia Sima, Vasile Iasinschi, Constantin Papanace (toţi trei consideraţi criminali de război) apoi generalul Constantin Petrovicescu, prof. Traian Brăileanu, Mihail Sturdza, Nichifor Crainic, Alexandru Constant, Radu Budişteanu... Urmau şi unii din foştii miniştri ai cârmuirii Antonescu, după ianuarie 1941: arhitect I. D. Enescu, V. Dimitriuc, Ovidiu Vlădescu, generalul Gh. Jienescu, prof. Ion Petrovici...

În sfârşit, lista include şi pe: prof. univ. Gh. A. C. Cuza, Alexandru Hodoş, prof. Traian Herseni, prof. Ion Băcilă, Ion Al. Brătescu-Voineşti, Veturia Goga (văduva lui Octavian Goga) şi Maria Mareşal Antonescu.[116]

Erau urmăriţi pentru "dezastrul ţării" şi Ion Gigurtu, fost ministru, profesor Mihail Manoilescu, Valer Pop.[117]

h) Aplicarea Convenţiei de Armistiţiu

Articolul 11 din Convenţia de Armistiţiu semnată la 12 septembrie 1944 stipula că "Pierderile pricinuite Uniunii Sovietice prin operaţiunile militare şi prin ocuparea de către România a teritoriului sovietic vor fi despăgubite de către România...": 300 milioane de dolari, plătibili în mărfuri: produse petroliere, cereale, materiale lemnoase, vase maritime şi fluviale, diverse maşini etc. Baza pentru evaluarea livrărilor era dolarul USA la paritatea 35 dolari pentru o uncie de aur.[118]

La 16 ianuarie 1945 a fost semnată Convenţia "asupra mărfurilor pe care România urmează să le livreze, în compensarea daunelor cauzate de către România Uniunii Sovietice prin operaţiunile militare şi ocuparea teritoriului sovie-

---

[116] *M.O.* (P.I.), nr. 38, 16 februarie 1945, p. 1106-1107.

[117] Iuliu Maniu îi socotea şi răspunzători pentru cedarea Transilvaniei de nord în august 1940, ceea ce evident era o învinuire lipsită de orice temei.

[118] *România... Documente*, vol. I, coordonator Marin Radu Mocanu, Arhivele Statului din România, Bucureşti 1994, p. 312 (art. 11) şi 314 (anexa b, art. 11).

tic".[119] Livrările erau eşalonate pe şase ani, de la 12 septembrie 1944 şi până la 12 septembrie 1950, în părţi egale de câte 50 milioane dolari anual. Calcularea valorilor urma a se face la preţurile mondiale din 1938 în dolari USA cu o majorare de 15% pentru maşini şi material de cale ferată, locomotive, vagoane, cisterne şi vase şi de 10% pentru toate celelalte mărfuri[120]. Pentru toate maşinile industriale, materialul rulant CFR şi vasele maritime şi fluviale se stabileau reducerile de preţuri corespunzătoare stării lor tehnice.[121]

Pentru urmărirea operaţiunilor de livrare, partea sovietică a înfiinţat în Bucureşti Direcţia livrărilor din România. Direcţia avea toate privilegiile diplomatice, inclusiv imunita-

---

[119] Textul plus anexele în *23 August 1944, Documente 1944-1945*, vol. III, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică 1985, p. 482-514. Convenţia a fost semnată "Prin împuternicirea guvernului român" de Preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul afacerilor interne general de corp de armată adjutant, Nicolae Rădescu, de miniştrii Constantin Vişoianu (externe) şi Aurel Leucuţia (economia naţională) şi de Savel Rădulescu, Preşedintele Comisiunii române pentru aplicarea armistiţiului. Din împuternicirea guvernului URSS a semnat Mareşal al Uniunii Sovietice, Malinovski. Convenţia are 10 articole şi 2 anexe: I – totalul mărfurilor de livrat pe 6 ani; II – cantităţile pe intervalul 12 sept. 1944 – 12 sept. 1945.

[120] După unele estimări, preţurile în dolari pe piaţa internaţională se majorează cu 33% faţă de 1938: Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1986, p. 38, nota 107.

[121] Articolul 3 din Convenţie, în *vol. citat*, p. 483. Coeficienţii de uzură prevăzuţi în anexa II (12 sept. 1944 – 12 sept. 1945) sunt în medie de 50%. Pentru vasele fluviale construite până în 1901 coeficientul era 0,20 (deci 80% uzură); pentru cele între 1901-1929 era între 0,36 şi 0,63 (deci uzură între 64% şi 37%); pentru vasele construite între 1929 şi 1938, coeficienţii variau între 0,70 şi 0,85 (uzură între 30 şi 15%), vezi anexa II, *vol. citat*, p. 511-512.

tea personalului său, intangibilitatea bunurilor şi arhivelor, avea dreptul să comunice prin cifru şi curieri diplomatici.[122]

Orice defecte la livrarea mărfurilor sau a utilajelor urmau a fi remediate de partea română "fără întârziere... în termen rezonabil".[123] Statul român se obliga să livreze în termen de 6 ani, în contul despăgubirilor, următoarele (după fiecare produs sau utilaj se arăta cantitatea):

– produse petroliere: 10.195.800 tone

– cereale: 682.700 tone

– bovine: 200.000 capete

– porci: 100.000 capete

– oi: 500.000 capete

– cai şi armăsari: 190.000 capete (cu specificarea a 5 categorii de înălţime şi 3 categoii de calitate)

– material lemnos: 1.967.483 metri cubi

– vase maritime: 4 – vasele de pasageri Basarabia şi Alba Iulia şi 2 remorchere

– vase fluviale: 160 buc.

– flota tehnică, docuri plutitoare: 23 buc.

– vase noi ce urmau a fi construite de partea română (docuri, remorchere, şlepuri): 168 buc.

– utilaj industrial din cel existent, precum şi utilaj nou ce urma a fi fabricat de partea română, în valoare totală de 7.070.489 dolari USA, ca de exemplu: poduri rulante electrice, aparate de sudat, electromotoare, pompe cu piston de diferite tipuri, cazane de aburi, pompe de mână...

– utilaj petrolier în valoare totală de 20.964.404 dolari SUA

– utilaj feroviar în valoare totală de 48.504.000 dolari SUA, din care: 190 locomotive din stocul existent, plus utilaj ce urma a fi construit de partea română şi care includea, între altele 300 locomotive, 6000 vagoane cu 4 osii şi 1200 cisterne cu 4 osii.[124]

---

[122] Convenţia art. 7, în *vol. citat*, p. 485.

[123] Art. 9, în *vol. citat*, p. 485.

[124] Toate aceste cifre în anexa I-a Convenţiei, în *vol. citat*, p. 486-501.

Nu s-a efectuat până în prezent o cercetare a felului cum s-au îndeplinit stipulațiile Convenției de Armistițiu. După calcule incomplete ale Ministerului Finanțelor, valoarea totală a livrărilor şi transporturilor, întreținerii trupelor sovietice staționate în România, a rechizițiilor etc., se ridică, numai pe intervalul 12 septembrie 1944 – 31 martie 1947, la cifra de 1500 miliarde dolari SUA (în care se includ şi livrările în contul despăgubirilor de război).[125]

O notă păstrată în arhivele Hoover Institution dă un total de 1.050.006.910 dolari SUA cheltuiți de România în intervalul 12 septembrie 1944 – 30 iunie 1946 în îndeplinirea Convenției de Armistițiu, la care se adaugă alți 302.406.048 dolari, efortul propriu-zis al României după 23 august 1944 pentru ducerea războiului.[126]

Din totalul de 1.050.006.900 dolari SUA livrările de mărfuri şi utilaje în cadrul articolului 11 al Convenției de Armistițiu, însumau, în intervalul 12 septembrie 1944 – 30 iunie 1946, 126.331.800 dolari. Altfel spus, în circa 22 de luni România achitase 42,1% adică echivalentul pe 25 de luni.

În aceeaşi notă confiscările "peste plan" efectuate de autoritățile sovietice în acelaşi interval 12 septembrie 1944 – 30 iunie 1946 se ridicau la 305.368.538 dolari SUA!

S-a publicat în schimb Memoriul Oficial al reprezentanței române în Comisia Aliată (sovietică) de Control privind executarea Convenției de Armistițiu, pe intervalul 12 septembrie 1944-30 iunie 1945 (ceva mai puțin de 10 luni). Rezultă că, numai pentru împlinirea obligațiilor de despăgubiri înscrise în

---

[125] Ion Alexandrescu, *Op. cit.*, p. 42, nota 10. Date parțiale privind îndeplinirea clauzelor Convenției de armistițiu, în Valeriu Florin Dobrinescu, *România şi organizarea postbelică a lumii, 1945-1947*, Ed. Academiei RSR, Bucureşti 1988, p. 59-85. Pt. art. 11 din Convenția de Armistițiu, p. 79.

[126] Valeriu Florin Dobrinescu, *Op. cit.*, p. 242-243. Nota se află în arhiva D. Danielopolu de la Hoover Institution, Palo Alto, California, USA. Textul nu are semnătură şi nici nu arată cine a efectuat totalurile.

articolul 11, România livrase în plus, peste cele prevăzute, produse, mărfuri şi utilaje în valoare de 5.693.353 dolari SUA.[127]

Pe ansamblu, din 855.999 miliarde lei cheltuiţi de statul român de la 1 septembrie 1944 şi până la 26 iunie 1945, 50,5% au fost întrebuinţaţi pentru executarea Convenţiei de Armistiţiu în toate articolele ei şi 49,5% pentru statul şi armata română.[128]

Pentru a înţelege felul cum partea sovietică interpreta Convenţia de Armistiţiu, se cuvine amintit un exemplu: în cursul lunii mai 1945 – deci la peste 2 luni de la impunerea guvernului de la 6 martie – Comisia Aliată (Sovietică) de Control a comunicat autorităţilor române că de la 23 august şi până către 12 septembrie 1944, unităţile armatei roşii au numărat pe teritoriul României circa 23.000 vagoane de cale ferată şi 1115 locomotive, toate proprietate românească. Pe toate acestea Înaltul Comandament Sovietic le consideră captură de război şi în consecinţă este în drept a le lua! Totuşi ţinând cont de situaţia dezastruoasă a transporturilor române, Comisia Aliată (sovietică) de Control reduce numărul vagoanelor de preluat la 15.000, iar al locomotivelor la 115.[129]

Cercetările ulterioare vor determina exact toate aceste livrări. Ceea ce se poate afirma de pe acum, fără posibilitatea de a greşi în minus, este că România a plătit cu vârf şi în-

---

[127] *23 August 1944. Documente 1944-1945*, vol. IV. Colectivul de coordonare: Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Muşat, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 519-527. Cifrele citate la p. 522-523.

[128] Inclusiv cheltuielile de război ale armatei române, în vol. citat, p. 525-526.

[129] Memoriul citat; idem, p. 526. Până la finele lunii iunie 1946 partea sovietică preluase deja 13707 vagoane şi 37 locomotive. Savel Rădulescu, preşedintele Comisiunii române pentru aplicarea armistiţiului, a întocmit "Memorial privind executarea Convenţiei de Armistiţiu", datat 23 ianuarie 1945. Extrase au fost publicate în *Magazin Istoric*, S.N., nr. 11 (noiembrie) 1992, p. 3-8 şi nr. 12 (decembrie) 1992, p. 36-40.

desat, mult peste daunele materiale provocate pe teritoriul URSS de operațiunile unităților române între august 1941 şi martie 1944.[130]

Şederea sa la Bucureşti în luna noiembrie 1944 fusese "motivată" de Andrei Ianuarievici Vâşinski prin "necesitatea" de a grăbi şi întări îndeplinirea întocmai a Convenției de Armistițiu. Autoritățile sovietice îşi exprimaseră nemulțumirea față de felul cum partea română îndeplinea atari condiții.[131]

Pentru a răspunde obiecțiunilor sovietice, guvernul N. Rădescu a adoptat şi Legea 651 pentru "*sancționarea celor vinovați de sabotarea aplicării convenției de armistițiu*".[132]

Pedepsele – închisoarea corecțională – mergeau de la 1 la 5 ani pentru "funcționarii publici militari", mărite de la 5 la 12 ani în cazul când din actul de sabotare rezultau şi beneficii materiale pentru delincvent. Instigatorii şi complicii primeau aceleaşi pedepse.

Motivarea emiterii decretului? "Necesitatea unei aplicări cât mai riguroase a Convenției de Armistițiu cu Națiunile Unite."[133]

Pentru *restituirea bunurilor de pe teritoriul URSS*, guvernul Rădescu a înființat un *Secretariat General* anume, cu următoarele atribuții: centralizează datele privind materialele şi valorile ce urmează a fi restituite; îngrijeşte primirea în bună stare a obiectelor respective; asigură ambalarea şi transportul la punctele indicate de Înaltul Comandament Aliat (Sovietic).

---

[130] Cu atât mai lipsită de temei apare învinuirea repetată mereu şi mereu de PCdR, anume că guvernele de coaliție anterioare lui 6 martie 1945 nu îndeplineau obligațiile asumate prin Convenția de Armistițiu.

[131] Ambasadorul SUA Kennan din Moscova către Departamentul de Stat Washington D.C., la 11 noiembrie 1944, în Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane*, Editura Iconica, Bucureşti 1993, p. 96.

[132] *M.O.* (P.I.), nr. 296, 21 decembrie 1944, p. 8299.

[133] *Ibidem.*

Secretariatul a fost înființat pentru îndeplinirea articolului 12 din Convenția de Armistițiu.[134]

Până la 10 octombrie 1945, Secretariatul a asigurat restituirea unor atari bunuri în valoare de 153.313.392 dolari USA.[135]

Pentru identificarea, evaluarea şi supravegherea bunurilor, drepturilor şi intereselor inamice s-a înființat, în cadrul fiecărei prefecturi de județ, câte un *Oficiu al Bunurilor Inamice*. Măsura se arătase necesară pentru îndeplinirea articolului 8 din Convenția de Armistițiu.[136]

Relațiile între trupele de ocupație şi populație nu erau totdeauna dintre cele mai liniştite. Iată şi câteva mărturii oficiale ale vremii:[137]

---

[134] Legea 126 din 23 februarie 1945, *M.O.* (P.I.) nr. 45 din 24 februarie 1945, p. 1433.

[135] Nota amintită (vezi nota 120) în Valeriu Florin Dobrinescu, *Op. cit.*, p. 243.

[136] Jurnal al Consiliului de miniştri din 9 februarie 1945, *M.O.* (P.I), nr. 37 din 15 februarie 1945, p. 1067. Din miniştrii FND semnează numai Gh. Nicolau. Articolul 8 al Convenției de Armistițiu are următorul cuprins:

"Guvernul şi Înaltul Comandament Român se obligă să nu permită exportul cu expropierea oricărei forme de proprietate (inclusiv obiecte de valoare şi bani) aparținând Germaniei, Ungariei sau naționalilor lor, sau persoanelor cu reşedința în teritoriile lor sau în teritoriile ocupate de ele, fără autorizația Înaltului Comandament Aliat (Sovietic). Guvernul şi Înaltul Comandament Român vor păstra aceste bunuri în condițiile ce urmează a se stabili de Înaltul Comandament Aliat (Sovietic)": textul în volumul *România... Documente*, I, coordonator Marin Radu Mocanu, Bucureşti, 1994, p. 311.

[137] Documentele sunt publicate în *Revista de Istorie militară* nr. 4 (26) 1994, p. 2-10 şi nr. 5 (27) 1994, p. 3-6. Documentele fac parte din volumul, în pregătire pentru tipar, *Armata Sovietică de ocupație în România (1944-1958)* de colonel Aurel Pentelescu şi maior dr. Constantin Hlihor.

COMANDAMENTUL MILITAR AL CAPITALEI
Nr. 22 20/22.XI.1944

COMANDAMENTUL MILITAR AL CAPITALEI
către
MINISTERUL DE RĂZBOIU
cabinet

La ord. Dvs. nr. 11 898 din 2.XI.1944 şi urmare la nr. 22 474 din 22.X.1944

Am onoare a raporta mai jos rezultatele cercetării întreprinse de Parchetul Curții Marțiale al acestui comandament, în legătură cu asasinarea, în seara zilei de 22.X.1944, de către un grup de patru ostaşi sovietici, a medicului lt. colonel dr. Valeriu Constantinescu:

În seara zilei de 22.X.1944 un grup de patru ostaşi sovietici au atacat şi jefuit mai multe persoane pe B-dul Schitu Măgureanu.

Astfel a fost jefuit şi lovit cpt. Chitic D. Scăpat de agresori, ofițerul a plecat la Casa Oştirii şi a alcătuit o gardă pentru a porni în urmărirea celor ce l-au atacat.

Între timp, ostaşii sovietici au mai jefuit pe locuitorul Catană Ion, căruia i-au luat pardesiul şi suma de 50.000 (lei). Apoi au jefuit şi bătut pe plot. Tătaru, pe care l-au târât în Cişmigiu; acesta, văzându-şi viața în pericol, a strigat după ajutor.

Trecând pe acolo lt. col. dr. Constantinescu Valeriu, însoțit de nepotul său, a intervenit spre a scăpa pe subofițer. Ostaşii sovietici l-au lăsat pe subofițer şi au înconjurat pe cei doi trecători.

Plut. Tătaru, profitând de neatenție, a fugit, fiind urmărit cu focuri de armă. Lt. col. dr. (Valeriu Constantinescu – n.n.) vroind să fugă, a fost prins de unul din agresori, târât înapoi, apoi ucis cu câteva focuri de armă (revolver).

Ostaşii sovietici au căutat să dispară, însă în acest timp se apropia patrula condusă de cpt. Chitic; văzându-se urmăriți au tras câteva focuri asupra patrulei, după care au fugit, intrând într-o cârciumă din apropierea hotelului "Royal Palace".

Intrând în local, cpt. Chitic a recunoscut pe agresorul care îl jefuise şi a condus pe (cei) trei ostaşi sovietici la hotelul "Royal Palace", unde, intervenind, un maior sovietic i-a pus în libertate, sub motiv că sunt sub comanda sa şi nu se poate admite ca

oamenii săi să fi săvârşit astfel de fapte şi a acuzat pe cpt. Chitic şi soldaţii români că au înscenat toată întîmplarea.

Cercetările sunt continuate de Parchetul Militar Sovietic.

COMANDANTUL MILITAR AL CAPITALEI
General de Corp de Armată
Iosif Teodorescu

ŞEFUL DE STAT MAJOR
Colonel
M. Vasiliu

*

LEGIUNEA JANDARMI CONSTANŢA
Direcţia Poliţiei şi Siguranţei
Către
INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI
Direcţiunea Siguranţei şi Ordinii Publice

Am onoare a raporta următoarele:

1. La data de 27 sept. a.c., pe la orele 18-19, în comuna Năvodari (au sosit) trei ostaşi sovietici de la Şcoala Tir şi Bombardament Mamaia-Sat.

– Cei trei ostaşi sovietici marinari s-au dus direct la primarul Comunei Năvodari, anume Ştefan Onea, fost plut. maj. de jandarmi şi i-au cerut să le dea bani.

– Primarul Ştefan Onea spunându-le că n-are bani a fost împuşcat mortal de către unul din ostaşii sovietici.

– După comiterea crimei cei trei ostaşi sovietici s-au dus la Şcoala Tir şi Bombardament.

– Cazul a fost adus la cunoştinţa Comandamentului Sovietic de la Şcoala de Tir şi Bombardament şi în prezent cazul se cercetează de către şeful postului de jandarmi Năvodari.

COMANDANTUL LEGIUNII JANDARMI CONSTANŢA
Lt. Colonel,
Iordan Grigore

*

Către

INSPECTORATUL JANDARMI ORADEA-ARAD
– Birou Comandant –

Am onoarea a raporta următoarele:

În ziua de 28 oct. 1944, jandarmul serg. maj. Stoica Anghel însoțit de jandarmul cap. Ciosici Vasile de la postul jandarmi Tețchea, secția Tileagd, din aceeași Legiune, fiind în serviciu în comuna Tilecuș pentru a scoate oameni la lucru la fabrica de cherestea "Tileagd" ceruți de armata sovietică.

În acest timp patrula s-a întâlnit cu un ofițer rus și trei soldați în stare de ebrietate, au dezarmat pe cap. Ciosici Vasile iar jand. serg. maj. Stoica Anghel opunându-se de a fi și el dezarmat, a fost împușcat de unul din soldații sovietici prin piciorul stâng ieșind glonțul prin abdomen.

În stare gravă a fost imediat transportat la Spitalul Militar din Oradea, de către șeful de post jandarmi Tețchina, jand. plot. Mihăilescu Teodor.

Atât ofițerul cât și soldații fiind cu căruța au dispărut fără să se poată identifica cine sunt și din ce unitate fac parte.

COMANDANTUL LEGIUNII JANDARMI BIHOR
Lt. colonel
Rusu Ștefan

*

Nr. 45 441
11 oct. 1944

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI
Direcția Siguranței și Ordinii Publice
către

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE-Cab. și S.S. Poliție
MINISTERUL AGRICULTURII ȘI DOMENII – Cabinet

Urmare la raportul nostru nr. 45 193 din 8 oct. 1944, referitor la abuzurile Comandamentului sovietic din comuna Poenarii-Burchii județul Prahova care în mod arbitrar a dispus împărțirea la săteni a moșiei D. Matac din localitate:

Am onoare a vă ruga să binevoiți a dispune să se intervină de urgență prin Președinția Consiliului de Miniștri la Comandamentul sovietic și Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului, spre a se da o dispoziție comandamentelor militare sovietice, care prin procedeul arătat mai sus săvârșesc grave acte de imixtiune, nu numai în administrația românească ci și în ordinea socială din Statul Român.

Solicităm ca intervenția să se facă, în termenii ce veți aprecia – cât mai curând posibil – pentru că perpetuarea acestei stări de lucruri va avea grave repercusiuni asupra ordinii în stat, întrucât țăranii încurajați de procedeele abuzive ale Comandamentelor sovietice, vor părăsi linia de ordine și vor trece direct la acte agresive pentru realizarea revendicărilor, ignorând autoritatea constituită și punând în pericol ordinea politică și socială existentă în Stat.

INSPECTOR GENERAL AL JANDARMERIEI
General
Anton

*

MARELE STAT MAJOR
Secția VII Nr. 972 275/22.IX.1944
MARELE STAT MAJOR
către
PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINIȘTRI
– Cabinet –

Am onoare a supune cunoștinței și hotărârii D-Lui Președinte al Consiliului de Miniștri raportul nr. 300 din 16 septembrie 1944 a(l) generalului Gârbea Titus anexat în original.

p. ȘEFUL STATULUI MAJOR
General
S. Mardari

*

Secret

GENERALUL GÂRBEA TITUS
către
MARELE STAT MAJOR
(D-L G-ral Adj. Mardari)

Transportându-mă în județul Gorj la 15 IX 1944 pentru executarea misiunii ordonate de Dvs. cu nr. 65 944/1944, am onoarea a vă raporta cele constatate:

1. jafurile, tâlhăriile, silniciile, violurile și chiar omorurile sunt în continuare. Elemente de coloane și elemente izolate (sovietice – n.n.) s-au revărsat în toată zona, după prădăciuni și nelegiuiri.

2. dezertori și răufăcători băștinași îngroașe numărul celor care sunt nebăștinași.

3. populația înfricoșată a părăsit satele luînd drumul bejaniei prin păduri. Toate muncile au fost oprite de 10 zile. O mare criză amenință ținutul și însăși aprovizionarea trupelor proprii și aliate.

4. Am luat legătura cu autoritățile noastre care s-au arătat înfricoşate, lipsite de energie şi de ținută. Unde a fost ținută şi energie tâlharii au fugit. Am recomandat tuturor tact, cu energie şi ținută.

5. Am luat şi am stabilit raporturi bune cu comenduirea sovietică – foarte bucuroasă de colaborare cu autoritățile militare româneşti care să o ajute.

*

General Titus Gârbea
ARMATA I
Stat major
Secția a IV-a

COPIE
Nr. 63 614/6 sept. 1944

Către

MARELE STAT MAJOR – SECȚIA a IV-a

Garnizoana Timişoara raportează cu nr. 72 din 3 octombrie 1944: Trupele sovietice nu respectă ordinele cu privire la aprovizionare.

În afară de cantitatea care se predă prin serviciul intendenței Corpului 7 Teritorial trupele sovietice ridică de pe teritoriu din depozitele instituțiilor de stat şi particulare alimente, vite, etc., fără nici o autorizație şi înlăturând prin amenințare serviciul de pază.

În acest mod au fost secătuite multe depozite şi localitățile sărăcite fără să poată opune vreo rezistență.

Comandantul garnizoanei a adus personal la cunoştința delegaților sovietici toate abuzurile.

Deşi aceştia i-au dat asigurări că s-au dispus măsuri, totuşi sistemul continuă.

Din comunele eliberate se strâng toate animalele (vaci, porci, boi, cai, oi, etc.).

În zilele de 1 şi 2 octombrie s-au trecut prin Timişoara spre Arad cirezi de câteva sute de vite şi turme de oi şi porci.

În garnizoana Timişoara funcţionează Serviciul Intendenţă al Corpului 7 Teritorial, care poate să aprovizioneze trupele sovietice fără nici o greutate.

Rugăm dispuneţi.
D.O.
SUBŞEFUL DE STAT MAJOR
Colonel
(ss) Gh. Anghelescu
ŞEF SECŢIA IV-a
Lt. col.
(ss) I. Gheorghiu

Pentru conformitate
Mr. O. Ardeleanu

*

LUCRARE EXTRARAPIDĂ
ARMATA I
Stat Major
Secţia IV-a
27 sept. 1944

ARMATA I
către
MARELE STAT MAJOR

Secţia a IV-a

Am onoarea a raporta următoarele:

1. În noaptea de 16/17 sept. a.c., trupele sovietice au spart casa de bani a Ocolului Silvic Cosava (Severin), de unde au luat suma de 720.000 lei fără nici o formalitate.

2. În aceeaşi comună ostaşii sovietici au ridicat cu forţa de la diferiţi locuitori vite, porci cai, căruţe, hamuri, alimente, băuturi şi alte obiecte casnice.

Intervențiile făcute de jandarmi şi organele administrative pe lângă Comandamentele Armatei Roşii au fost fără rezultate.

Aceste jafuri produc vii nemulțumiri în rândul populației.

3. De la fabrica de oțet Marginea (Severin) ostaşii sovietici au ridicat o cantitate de spirt rafinat (stoc de război) fără nici o formalitate.

Valoarea spirtului ridicat se cifrează la un miliard şi jumătate de lei. Nu s-a eliberat nici un act doveditor.

4. De la aceeaşi fabrică sovieticii au ridicat cu forța 1000 l benzină şi o trăsură.

Raportându-vă cele de mai sus, vă rog binevoiți a dispune.

*

Ceea ce autoritățile române puteau face era – cel mult – să aducă faptele la cunoştința comandamentelor militare sovietice. Cu speranța, minimă de altfel, ca abuzurile, confiscările şi violențele să înceteze.

Vor fi avut loc însă reacții individuale pentru a-şi apăra viața şi avutul.

Răspunsul ministrului justiției a mers în direcția protejării forțelor ocupante. A emis – nu ştim dacă din inițiativă proprie sau la crearea Comisiei Aliate (Sovietice) – un *"Decret-Lege pentru sancționarea unor infracțiuni săvârşite contra militarilor armatelor aliate"*[138] (= sovietice D.C.G.)

Pedepsele – închisoare corecțională în toate cazurile – **erau mai mari** *decât cele înscrise în codul penal pentru infracțiuni similare săvârşite împotriva unor cetățeni români.* Astfel:

– lovirea (art. 470 C.P.), de la 6 luni la 2 ani;

– vătămarea integrității corporale (art. 471 C.P.), de la 1 an la 3 ani;

– vătămarea gravă a integrității corporale (art. 472 C.P.), de la 2 la 5 ani;

– vătămarea foarte gravă a integrității corporale (art. 432 C.P.), de la 3 la 10 ani plus amendă;

---

[138] Pus în aplicare prin Legea nr. 10 din 9 ianuarie 1945, în *M.O.* (P.I.), nr. 7 din 10 ianuarie 1945, p. 122-123.

– idem, (art. 474, C.P.), de la 5 la 15 ani, plus amendă;

– lovituri cauzatoare de moarte (art. 475, C.P.), de la 7 la 20 ani.

Şi "injuria" (art. 512 şi 513 C.P.) era sancţionată de la 6 luni la 2 ani!

"Complicii, tăinuitorii şi favorizanţii la infracţiunile de mai sus se vor pedepsi ca şi autorii principali".[139]

Infracţiunile se urmăreau "din oficiu, nefiind necesară plângerea prealabilă".[140]

Dacă partea sovietică vătămată nu se prezenta în instanţă, acţiunea penală continua totuşi împotriva celui învinuit (şi aceasta prin derogare de la codul de procedură penală!).

Motivarea ministrului justiţiei Lucreţiu Pătrăşcanu este de tot interesul: legiuitorul a prevăzut în codul penal, pentru infracţiunile de mai sus citate "sancţiuni care se dovedesc insuficiente atunci când victimele aparţin armatelor aliate alături de care luptă şi armata noastră în realizarea aceloraşi înalte scopuri."[141] Pedepsele au fost majorate – continuă ministrul justiţiei – pentru a preveni comiterea amintitelor infracţiuni, iar excepţiile de la procedura penală obişnuită au fost instituite pentru a da "o imediată satisfacţie" militarilor lezaţi ai armatelor aliate.

Dar "incidentele" dintre români şi militari sovietici vor fi continuat. O ştire a răzbătut în presă, probabil cu voia cenzurii, pentru a sluji de avertisment tuturora. Muncitorul Alexandru Pană Mircea din Constanţa, Str. Aviator Romeo Popescu nr. 21, a înjunghiat la 8 ianuarie 1945 pe locotenenţii sovietici Pavlovici Constantin Micracov şi Mihail Iosifovici Dogaciuc. "În stare gravă – notează ziarul – victimele au fost transportate la spital unde se găsesc şi azi internate".

Nu se arată de fel în ce împrejurări a avut loc rănirea.

Urmarea?

---

[139] Art. 6 din Legea 10.

[140] Art. 8 din Legea 10.

[141] Raportul lui Lucreţiu Pătrăşcanu din 19 decembrie 1944, în *M.O.* citat, p. 123.

Curtea Marţială din Constanţa a condamnat la moarte prin împuşcare pe muncitorul Alexandru Pană Mircea. Recursul a fost respins iar condamnatul îşi aşteaptă execuţia scrie ziarul *Ardealul*, la 21 ianuarie 1945. Pedeapsa nu intra în nici una din prevederile noului decret-lege "pentru sancţionarea unor infracţiuni săvârşite contra militarilor armatelor aliate (sovietice)."

i) Alte hotărâri ale Guvernului

Numărul persoanelor rămase fără adăpost de pe urma bombardamentelor era apreciabil, în Bucureşti şi alte câteva centre. Pentru a rezolva, fie şi provizoriu, cazarea lor, guvernul a hotărât ca toate barăcile disponibile – inclusiv cele ridicate cu ocazia dispersării serviciilor publice în primăvara şi vara 1944 – să fie trecute în patrimoniul primăriilor Bucureşti şi din capitalele de judeţ. Aceste construcţii – înzestrate cu apă şi lumină – urmau să fie instalate pe terenuri publice sau în zonele bombardate şi puse la dispoziţia "sinistraţilor". Termen: cel mult două luni de la adoptarea decretului-lege.[142]

A fost înfiinţat *Institutul de Credit al Invalizilor, Orfanilor şi Văduvelor de Război*, urmând a funcţiona sub controlul şi supravegherea Casei I.O.V.R. şi a Ministerului de Război. Scopul Institutului: acordarea de împrumuturi în condiţiuni avantajoase pe termen lung, "invalizilor şi accidentaţilor de război, împrumuturi pentru exercitarea profesiunii pentru care au fost reeducaţi, iar invalizilor, accidentaţilor, orfanilor şi văduvelor de război, împrumuturi pentru exercitarea unui comerţ, inventar agricol, unelte sau scule pentru meseriaşi, precum şi împrumuturi pentru nevoi familiare".[143]

---

[142] Legea nr. 89 din 8 februarie 1945, *M.O.* (P.I.), nr. 32 din 9 februarie 1945, p. 909-910.

[143] Legea nr. 70, din 31 ianuarie 1945, *M.O.* (P.I), nr. 26, 2 februarie 1945, p. 710-711.

Cum clinicile facultăților de Medicină nu mai făceau față "învățământului practic" al studenților de la medicină a fost dat un decret pentru "*coordonarea învățământului clinic cu așezămintele spitalicești*". "Serviciile spitalicești" din centrale universitare urmau să servească pentru practica medicală. Se estima că, în acest fel, "numărul de paturi pentru învățământul clinic" va fi cel puțin triplat, fără ca aceasta să constituie o încărcare bugetară".[144]

S-a instituit o *Comisiune specială de anchetă pentru verificarea întregii gestiuni a Consiliului de Patronaj al Operelor Sociale*. Comisia avea dreptul de a consulta orice acte, documente și registre, de a lua depoziții scrise, de a cere copii legalizate după acte aflate în păstrarea altor departamente, cita pentru audiere persoane fizice și conducătorii persoanelor juridice.[145]

Alte hotărâri adoptate de guvern au cuprins: modificarea legii și statutul societății "Orient Radio" (Rador), care pe viitor urma să se numească: "Rador, agenție de informații telefonice"[146]; modificarea organizării Ministerului Internelor în sensul că ministrul va fi ajutat de trei secretari generali[147]; decret-lege pentru funcționarea în lichidare a Direcției Generale a lichidării Centrului Național de Românizare[148]; înființarea Comisariatului General pentru administrarea și lichidarea bunurilor grupului etnic german[149].

---

[144] Legea nr. 88 din 8 februarie 1945, *M.O.* (P.I.) nr. 32, 9 februarie 1945, p. 909.

[145] Legea nr. 87 din 8 februarie 1945, *M.O.* (P.I.) nr. 32, 9 februarie 1945, p. 908.

[146] Legea nr. 657 din 28 decembrie 1944 în *M.O.* (P.I.) nr. 300, p. 8417-8419.

[147] Legea nr. 658 din 28 decembrie 1944, *idem*, p. 8419.

[148] Legea nr. 1 din 29 decembrie 1944, *M.O.* (P.I.), nr. 2, din 3 ianuarie 1945, p. 15-16.

[149] Legea nr. 2 din 29 decembrie 1944, *M.O.* (P.I.), nr. 2, din 3 ianuarie 1945, p. 16-17.

4. Ocupația sovietică și consecințele ei. Un memoriu al regelui Mihai I adresat președintelui Franklin Delano Roosevelt

La 24 ianuarie 1945 regele Mihai I trimite președintelui Statelor Unite ale Americii un cuprinzător memoriu: "În momentul de față – scrie Suveranul – sunt cuprins de o dureroasă și profundă neliniște în ceea ce privește viitorul nostru, după ce am observat atitudinea diverșilor reprezentanți ai URSS în România..."[150]

În esență memorandumul cuprindea următoarele:

a) *Cooperarea militară cu Armata Roșie a început chiar din 24 august 1944 când unitățile române au declanșat operațiunile împotriva Wehmacht-ului.* Până la 20 septembrie, când trupele sovietice și-au încheiat concentrările în aria Transilvaniei, armata română a îndeplinit două obiective principale:

– a lichidat rezistențele germane pe tot teritoriul român (56.800 prizonieri);

– *a acoperit și păstrat pozițiile din Transilvania*, astfel încât unitățile sovietice au trecut nestingherite trecătorile Carpaților sudici. De pe aliniamentul Bacău – P. Neamț – Chișinău unde se aflau în seara zilei de 23 august, și pînă la 20 septembrie, trupele sovietice au străbătut, aproape fără lupte, între 600 și 800 km până la noua linie a frontului ce urma, în mare, frontiera trasată prin "arbitrajul" de la Viena, în august 1940.

---

[150] Memoriul, împărțit în 11 paragrafe, a fost înaintat cabinetului Președintelui Roosevelt abia la 5 martie 1945, de către William J. Donovan, director al Oficiului de Servicii Strategice (OSS): 871.00/3-545, N.A.W. Documentul are 40 pagini dactilo plus o scrisoare semnată de suveranul României. Traducerea românească în *Convorbiri cu Mihai I al României*, de Mircea Ciobanu, Ed. Humanitas 1991, București, p. 246-259.

Într-o a doua fază, 14 până la 19 divizii româneşti au cooperat cu armata sovietică pentru eliberarea Transilvaniei de nord şi au continuat înaintarea, în Ungaria şi Cehoslovacia.

Cu tot efortul masiv de război al României şi contrar stipulaţiilor Convenţiei de Armistiţiu – continuă memorandumul regelui Mihai I – *Comisia Aliată (Sovietică) de Control a impus o drastică reducere a forţelor române din interiorul ţării,* şi anume, desfiinţarea a 14 divizii, demobilizarea mai multor unităţi, scăderea efectivelor unor servicii şi şcoli militare, ale grănicerilor (cu 18%), ale jandarmilor (cu 20%). *Navele militare ale României au fost confiscate*, deşi ele nu erau nicicum menţionate în Convenţia de Armistiţiu.

Toate acestea lovesc în însăşi starea de spirit a oamenilor de pe front:

"Nici o armată, după patru luni de cooperare şi sacrificii, luptând umăr la umăr cu o armată străină, nu ar putea avea moralul foarte ridicat dacă ştie că *temeliile însăşi ale organizării ţării sale sunt suprimate de camarazii ei de arme*[151] şi dacă ştie că grănicerilor nu li se permite să-şi ocupe posturile la frontierele pentru care ea (= armata română) luptă, sau că pe acel teritoriu n-a fost instalată o administraţie română, care să reprezinte cu adevărat idealul pentru care ea a luptat şi continuă să lupte".[152]

Cea mai mare parte a industriei grele, a arsenalelor armatei, a industriilor textile şi de pielărie lucrează pentru armata sovietică. *Comandamentul sovietic a confiscat peste 50% din stocul sanitar al armatei române, inclusiv tot disponibilul de novocaină, indispensabilă oricărei anestezii.*[153]

"România a constituit şi continuă să formeze o bază de aprovizionare şi alimentare de mare importanţă pentru toate trupele sovietice care au luptat şi luptă în Balcani şi Ungaria".

În plus, România a purtat şi poartă în continuare războiul "exclusiv cu propriile ei resurse fără a primi nici un sprijin de

[151] Adică de trupele sovietice

[152] *Memoriul regelui Mihai*, p. 247.

[153] *Memoriul regelui Mihai*, p. 248, sublinierile D.C.G.

nicăieri de la aliați". A avut pe front în permanență 14 divizii. Comunicatele de război din septembrie şi octombrie 1944 date de "Înaltul Comandament Sovietic care acționează alături de armata română sunt... cea mai bună dovadă că acțiunile trupelor româneşti au fost luate în vedere..."[154] Luând în considerare toate evoluțiile începând cu 24 august 1944 şi contribuția la cauza aliaților, opinia publică din România speră că reprezentanții celor trei mari puteri vor recunoaşte țării "calitatea de cobeligerant"[155]

b) Prin articolul 19 al Convenției de Armistițiu, guvernele sovietic, american şi britanic sunt de acord ca Transilvania (de nord) (sau cea mai mare parte a ei) să fie retrocedată României. Administrația civilă română urma să se restabilească pe întreg teritoriul transilvan până la o distanță de minimum 50-100 km de la linia frontului (articolul 17).

Cu toate acestea, la 12 noiembrie 1944, scurt timp după ce trupele sovietice şi române eliberaseră tot nordul Transilvaniei *"Comisia Aliată de Control a cerut în mod imperativ guvernului român ca întreaga administrație română*, ca şi autoritățile româneşti stabilite pe acest teritoriu, *să fie retrase. Guvernul Român a trebuit să cedeze în fața acestui ordin ...*" (sublinierile D.C.G.), dar a arătat părții sovietice de ce o atare cerere "este în întregime injustă."

Comisia Aliată răspunde că retrocedarea, în principiu, a amintitului teritoriu este recunoscută prin articolul 19 al Convenției de Armistițiu. Totuşi "acest articol (19) nu rezolvă problema timpului sau a căii de stabilire a administrației

---

[154] *Idem*, p. 250.

[155] *Ibidem*. Până aici am redat esențialul din paragrafele I, II, III şi IV ale Memoriului regelui Mihai. Presa română a publicat editoriale şi comentarii în acest sens, ca de ex.: *România, a patra națiune combatantă*, de Vlaicu Bârna, în *Ardealul*, V, nr. 217, vineri 12 ianuarie 1945, p. 1; *România, a patra națiune combatantă*, de dr. Anton Ionel Mureşanu, în *Ardealul*, V, nr. 226, luni 22 ianuarie 1945, p. 1 şi 4...

române pe teritoriul Transilvaniei de Nord. Această problemă trebuie hotărâtă prin discuții între guvernele URSS-ului şi României, fapt care este direct legat de toate celelalte probleme referitoare la aducerea la îndeplinire a Convenției din 12 septembrie 1944. "

Comisia Aliată considera că felurite prevederi ale Convenției, îndeosebi acelea din articolul 11, "până acum sunt executate într-un mod nesatisfăcător de Guvernul Român."[156]

În memoriul său, Suveranul României explică în detaliu numeroasele şi serioasele nedreptăți produse prin "menținerea arbitrară" a situației create pe acest teritoriu în intervalul 1940-1944.[157]

Concluzia: "... atât interesele de stat şi naționale, cât şi interesele populației Transilvaniei, cer ca această provincie să revină Statului Român, restabilindu-se acolo, fără întârziere, toate ramificațiile civile administrative. Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944 stabileşte în favoarea României dreptul de a cere acest lucru cu insistență... "[158]

În plus, dificultățile "reale create de anumite elemente ale armatei sovietice" împiedică administrația română "să-şi reinstalaze în mod satisfăcător funcționarii" în Dobrogea – îndeosebi pe litoral –, pe Dunăre, în apropiere de granița cu Iugoslavia.

Mai mult. Comandamentele militare sovietice sau Comisia Aliată de Control încalcă în continuu atribuțiile administrației române în zonele unde ea mai funcționează. Totodată, activitățile militare sovietice "au interzis cu strictețe grănicerilor români să se instaleze ei înşişi de-a lungul frontierei

---

[156] *Memoriul regelui Mihai*, p. 250, paragraful IV. Articolul 11 privea reparațiile pe care România urma să le plătească URSS-ului: textele român, rus şi englez a Convenției de Armistițiu în: *România. Marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial*, vol. I, coordonator Marin Radu Mocanu, Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1994, p. 310-324.

[157] *Memoriul regelui Mihai*, p. 251-253, capitolul IV.

[158] *Idem*, p. 253.

româno-sovietice... ". În sfârşit, un număr de cetăţeni români "au fost arestaţi, judecaţi şi uneori chiar executaţi de autorităţile sovietice, fără a se ţine seama de protestele Guvernului Român..."[159]

c) La 11 noiembrie 1944 Comisia Aliată (Sovietică) de Control *a cerut verbal Guvernului Român întoarcerea "în cel mai scurt timp" în Basarabia şi Bucovina de Nord a locuitorilor din aceste teritorii şi care se află acum în România.*

"Motivarea" invocată era un decret al Prezidiului Suprem al URSS din 8 martie 1941 privind "restabilirea cetăţeniei URSS pentru locuitorii Basarabiei şi dobândirea cetăţeniei sovietice de către locuitorii Bucovinei de Nord. "

Guvernul Român trimite Comisiei Aliate (Sovietice) de Control o notă diplomatică (15 noiembrie 1944), prin care cere dreptul de opţiune pentru locuitorii Basarabiei şi Bucovinei, potrivit principiilor dreptului internaţional.

"Pentru locuitorii Basarabiei şi Bucovinei de Nord n-a existat o opţiune generală şi colectivă la 28 iunie 1940...". "Întoarcerea" acestor locuitori în amintitele teritorii "este aşadar un act de violenţă împotriva acestor locuitori" precizează memoriul întocmit de Suveranul României.[160]

La 3 decembrie 1944, Comisia Aliată de Control respinge nota Guvernului Român pe motivul că Basarabia a fost "luată cu forţa" de la URSS "de către România în 1919" (sic!). Ca atare actul de bază ce determină cetăţenia locuitorilor Basarabiei şi Bucovinei de Nord este amintitul Decret al Prezidiului suprem al URSS din 8 martie 1945.[161]

Ce s-a întâmplat între timp? Memoriul regelui Mihai arată:

"Totuşi, autorităţile sovietice, obligând autorităţile noastre de poliţie să adopte măsuri drastice, au procedat neîntâr-

---

[159] *Ibidem* (paragraful V).

[160] *Memoriul regelui Mihai*, p. 253-255, paragraful VI, sublinierile D.C.G.

[161] Nota este semnată de "Locţiitorul Preşedintelui Comisiunii Aliate de Control... general-locotenent Vinogradov" şi de Şeful Statului Major al aceleiaşi Comisii, general maior de gardă Vasiliev. Notă publicată de Marin Bucur în *Cotidianul* nr. 146, vineri 29 noiembrie 1991, p. 5, sub titlul "Calvarul românilor de peste Prut".

ziat la ridicarea cu forța a basarabenilor şi bucovinenilor, provocând printre ei panică şi grave tulburări. În toate părțile țării s-au înregistrat sinucideri – oameni care n-au vrut să-şi abandoneze familiile, care, trăind în România, n-au vrut să-şi părăsească țara, care nici măcar nu cunoşteau limba rusă şi n-au vrut cu nici un chip să plece pe teritoriul sovietic."

"În câteva județe, locuitorii au fost legați şi ținuți timp de câteva zile în trenuri pregătite să fie trimise cu forța în URSS."[162]

Guvernul Rădescu a încercat atunci o interpretare a legii sovietice din 8 martie 1941 şi a propus o serie de excepții de la aşa zisa "repatriere", de fapt o deportare forțată. Excepțiile priveau pe cei care nu mai trăiau de mult timp pe teritoriul Basarabiei, pe cei ce se născuseră sau se căsătoriseră sub jurisdicția legii româneşti, copiii adoptați de cetățeni români, oameni bătrâni de peste 60 de ani, invalizi, soldați, funcționari de stat şi pensionari care au lucrat pentru Statul Român. Reprezentanții Comisiei Aliate de Control s-au mărginit să transmită la Moscova interpretările părții române. La 30 decembrie 1944, ministrul Savel Rădulescu cere generalului locotenent Vinogradov suspendarea oricărui transport de basarabeni şi bucovineni spre URSS, până când excepțiile ridicate de Guvernul român vor fi soluționate.

"Nu se poate – a replicat guvernul sovietic. Mâna de lucru este atât de necesară la noi încât nu putem zăbovi". Savel Rădulescu a făcut un ultim apel – direct, personal – generalului locotenent Serghei Alexandrovici P. Vinogradov. Răspunsul acestuia: Niet! (Nu).[163]

---

[162] *Memoriul regelui Mihai*, p. 254 (paragraful VI).

[163] După Marin Bucur, în articolul citat. Memoriul învățătorilor este reprodus după Mihai Gribincea, *Satul românesc din stânga Prutului în anii postbelici, 1944-1950*, teză de doctorat susținută la Universitatea Bucureşti, Fac. de Istorie, la 7 aprilie 1995, p. 17, (sublinierile D.C.G.)

Iată şi reacţia învăţătorilor din judeţul Soroca refugiaţi în Romanaţi, în memoriul lor către primul ministru:

"Faptul că ne-am refugiat din Basarabia în interiorul Ţării nu constituie un delict pentru ca şefii de post să ne culeagă ca pe borfaşi şi să ne ducă la Caracal, pentru a ne înscrie forţat pentru plecarea în Basarabia, obligându-ne să semnăm declaraţii că plecăm de bunăvoie...

Faptul că ne simţim români, ne-am născut din părinţi români, am crescut româneşte, am învăţat româneşte, am luptat pentru ţara românească şi ne-am dedat cauzei româneşti şi ieri şi azi, nu constituie un delict pentru şefii de post de a ne aduna ca pe nişte criminali.

Faptul că în 1940 am locuit în Basarabia nu constituie un certificat de proprietate asupra noastră din partea sovieticilor...

Noi, învăţătorii soroceni refugiaţi pe teritoriul judeţului Romanaţi, protestăm vehement şi vestejim măsurile brutale luate de cei în drept, pentru a ne trece în Basarabia, şi aceasta cu copii, femei şi bătrâni.

În numele umanităţii, în numele democraţiei, în numele lui Dumnezeu, *protestăm contra acestui procedeu terorist* de a ne trece în Basarabia. *Cerem cu hotărâre să fim lăsaţi să trăim în patria noastră România şi cerem să ne dea libertate de a ne alege patria*. Hotărârea noastră de a rămâne pe meleagurile acestei ţări este atât de mare, încât suntem decişi cu toţii să murim imediat aici pe loc, decât să plecăm în Basarabia."

d) La 6 ianuarie 1945 Comisia Aliată de Control trimitea următoarea "solicitare" – de fapt ordin – către Preşedintele Consiliului de Miniştri:

"COMISIA ALIATĂ DE CONTROL

6 ianuarie 1945

Nr. 031

CĂTRE PREŞEDINTELE CONSILIULUI

"În conformitate cu decizia Înaltului Comandament, noi vă solicităm următoarele:

În perioada 10-20 ianuarie 1945 vă solicităm *să mobilizaţi pentru muncă toţi locuitorii germani apţi de muncă, indiferent de cetăţenia lor.* Bărbaţii între 17 la 45, femeile între 18 la 30 ani. Femeile care alăptează copii pînă la 1 an nu vor fi mobilizate.

Cetăţenii mobilizaţi vor fi folosiţi la muncă în conformitate cu instrucţiunile date de Înaltul Comandament. Cei mobilizaţi vor avea asupra lor: îmbrăcăminte de iarnă, bocanci, cămăşi şi lenjerie de pat, cuţit şi furculiţă şi obiecte sanitare şi hrană pentru 15 zile, greutatea totală nedepăşind 20 Kg.

Inventarul detaliat al acestor obiecte v-a fost înmânat personal.

Cetăţenii germani mobilizaţi vor avea dreptul să scrie şi să primească scrisori şi colete poştale. În instrucţiunile care le veţi emite în acest sens vă solicităm să menţionaţi că cei care nu se vor supune ca şi familiile lor şi cei care îi ajută să se sustragă ridicărilor vor fi aspru sancţionaţi.

Vă solicităm să alcătuiţi o listă specială a celor care, deşi intră în această categorie, potrivit Statului Român sau a organelor locale, merită să fie scutiţi. Aceste liste vor fi înaintate Comisiei Aliate de Control sau reprezentanţilor ei locali."

Preşedintele Comisiei Aliate de Control
din România"

La 18 ianuarie, "solicitarea" autorităților militare sovietice devine publică printr-un comunicat dat presei,[164] care se încheie astfel:

"Ridicarea are un caracter provizoriu, întrucât este vorba de muncă necesară pentru nevoile războiului."

Nu se preciza unde vor merge cei "ridicați" – dar toată lumea știa – cum s-a și adeverit – că destinația era URSS.

Guvernul Rădescu a reacționat de îndată împotriva cererilor Comisiei Aliate (Sovietice) de Control. A arătat rațiunile economice, juridice și umanitare pentru care atari deportări se cuvin oprite.

În Memoriul său către Președintele Franklin Delano Roosevelt, regele Mihai reia aceste argumente:[165]

"... aceşti cetăţeni (de etnie germană, nota D.C.G.) constituie o parte din existența reală a națiunii române, de care sunt legați în întregime și, prin urmare, a-i lua fie și pentru o scurtă perioadă din gospodăriile lor, ar perturba într-un mod foarte serios toate ramurile de activitate ale țării (stat, armată, industrie, comerț, activitate bancară, agricultură, ş.a.m.d.)".

Deportarea etnicilor germani înseamnă

"o serioasă lovitură dată întregii activități economico-administrative a statului, într-o perioadă când pierderile noastre pe front, prizonierii noștri ținuți în URSS și efortul nostru de război ridică foarte grava problemă a mâinii de lucru disponibile."[166]

---

[164] Nota 031 din 6 ianuarie reprodusă din volumul *Deportarea etnicilor germani din România în Uniunea Sovietică, 1945*, culegere de documente de arhivă întocmită de Hannelore Baier, volum editat de Forumul Democrat al Germanilor din România, Sibiu, 1994, p. 40; Pentru comunicatul din 18 ianuarie: Ardealul, nr. 222, joi 19 ianuarie 1945, p. 3, sublinierile D.C.G.

[165] *Memoriul regelui Mihai*, paragraful VII, p. 255-256.

[166] Idem, p. 255, Pentru intervențiile guvernului român vezi convorbirea dintre C. Vişoianu şi Burton Berry la 3 ianuarie 1945: Hannelore Baier, Op. Cit. p. 23.

Evident, guvernul român era gata a lua toate măsurile de securitate în interesul operațiilor efectuate de unitățile sovietice sau române.

În plus, Convenția de Armistițiu nu cuprinde nici o stipulație privind deportarea unor categorii pentru muncă obligatorie.[167]

Erau şi considerente umanitare: "... suferința mutării, în plină iarnă, a unei întregi populații la o distanță atât de considerabilă de casele lor sau suferința familiilor despărțite..."[168]

Liderul Partidului Național Liberal, Constantin I.C. Brătianu, protestează în termenii cei mai categorici împotriva "mobilizării" plănuite (9 ianuarie 1945):

"Nu ne putem permite să fim instrumente în executarea unor măsuri împotriva unei categorii întregi de cetățeni români, în totalitatea ei, indiferent de originea ei etnică şi indiferent de faptul că între ei sunt sau nu criminali de război.

Ne întoarcem astfel pe o altă cale la discriminare rasială, a cărei eradicare a fost una din condițiile armistițiului..."

"... Aceste cerințe sunt împotriva condițiilor armistițiului din 12 septembrie 1944 şi vin în contradicție cu declarațiile făcute de guvernul rus la data respectivă, care afirmă că Guvernul Sovietic nu intenționează să realizeze deportarea pentru muncă în Rusia, un zvon care a fost răspândit la acea dată de propaganda nazistă..."

"... Pe lângă aceste cereri de deportare, există un număr mare de prizonieri români, luați după 23 August 1944, care au fost transferați *de facto* în Rusia..."[169]

---

[167] Art. 2 din Convenția de Armistițiu impunea guvernului român obligația de a interna pe *cetățenii Germaniei sau Ungariei*, cu reşedința în aceste două state şi aflați în România, la data semnării Convenției (12 septembrie 1944).

[168] *Memoriul regelui Mihai*, p. 256.

[169] Scrisoarea este adresată Primului Ministru general N. Rădescu. Liderul liberal se referă în final la cei peste 100.000 de militari români luați prizonieri de sovietici după 23 august 1944.

Generalul Nicolae Rădescu a făcut demersuri către generalul Vinogradov împotriva "mobilizării pentru lucru în URSS", subliniind următoarele:

– cetățenii români de etnie germană sunt stabiliți de șapte secole în Transilvania și două veacuri în Banat;

– ei se află astfel "integrați în complexul de viață al neamului românesc încât alcătuiesc o adevărată parte organică a acestuia...";

– îndepărtarea lor, fie și temporară "ar aduce în toate ramurile de activitate a țării (aparat de stat, armată, industrie, comerț, bănci, agricultură etc.) o gravă și ireparabilă perturbațiune.";

– dacă Înaltul Comandament Sovietic socotește această "mobilizare" ca indispensabilă, a se examina în atare caz, "dacă ea nu s-ar putea efectua pe teritoriul românesc după indicațiunile autorităților sovietice...";

– datoria guvernului român este "de a veghea asupra intereselor tuturor supușilor săi, indiferent de originea lor etnică...";

– Guvernul român recunoaște că bunul mers al operațiunilor militare "poate cere ca anume zone și căi de comunicație să fie garantate contra vreunor tulburări"; este de aceea de acord cu luarea unor măsuri de securitate.

În concluzie, *Guvernul român "nu poate să fie de acord cu măsurile cerute de Comandamentul Sovietic"* (sublinierea D.C.G.).[170]

Demersurile părții române au dat câteva rezultate; numărul celor "mobilizați" a fost redus de la circa 80.000 la circa. 69.000 efectiv deportați (vezi în continuare).

Proteste au înaintat și diplomații Statelor Unite. La 12 ianuarie Burton Y. Berry comunică oficial lui Constantin

---

Articolul 6 al Convenției de Armistițiu preciza: "Guvernul român... va desființa orice legislație discriminatorie și restricțiile impuse de această cauză" (adică de originea rasială, nota D.C.G.):

Textul scrisorii de protest al lui Constantin I.C. Brătianu, în Hannelore Baier, *vol. citat*, p. 49-51.

[170] Textul în Hannelore Baier, *Op. cit*, p. 51-53. Cf: Ursula Maurer, *Proteste bleiben erfolglos. Welche zeitgeschichtlichen Umstände führten zur Deportation der Deutschen aus Rumänien in die Sowiet Union im Jahre 1945?*, în *Neuer Weg* 13 mai 1990, p. 1 și 4.

Vişoianu, ministrul de externe al României că Guvernul Statelor Unite:

– nu a fost înştiinţat de guvernul sovietic asupra ridicării cetăţenilor români de origine germană;

– "dezaprobă această măsură";

– "că măsura deportării depăşeşte" necesitatea "de a asigura liniştea şi securitatea liniilor de comunicaţie în spatele frontului sovietic";

– "că guvernul Statelor Unite ia răspunderea de a apăra interesele româneşti pe această chestiune în împrejurările şi la momentul cuvenit."

Dar bunele intenţii ale autorităţilor de la Washington nu au depăşit faza notelor diplomatice.

În schimb primul ministru al Marii Britanii este de acord cu hotărârea Comandamentului Sovietic:

"Luând în considerare tot ce a suferit Rusia, şi atacurile premeditate întreprinse de România împotriva ei, şi armatele vaste pe care Rusia le foloseşte pe front în prezent, şi condiţiile groaznice ale popoarelor în multe părţi ale Europei, *nu înţeleg de ce ruşii ar greşi dacă cer ca 100 sau 150 mii din aceşti oameni să lucreze în subteranul lor. De asemenea trebuie să ţinem minte că am promis să lăsăm destinul României în mare măsură în mâinile ruşilor*. Eu nu pot să consider că ar fi greşit din partea ruşilor *să ia români de orice origine doresc*, ca să lucreze în minele ruseşti, în lumina celor întâmplate."[171]

Totuşi, în faţa protestelor, locţiitorul Comisarului Poporului pentru Afaceri Externe, Vladimir D. Dekanozov declară, la 28 ianuarie 1945, că deportările se datoresc unor considerente de securitate militară, pentru a neutraliza activitatea unor spioni nazişti în mijlocul acestor comunităţi de etnie germană.[172] Dar în comunicatul oficial dat presei române şi

[171] Textele citate în Hannelore Baier, *Op. cit*, p. 24-25 şi 31 (pt. Churchill). Vezi alte demersuri ale USA, *idem*, p. 25-29; cf. Ursula Maurer, articolul citat. Sublinierile D.C.G.

[172] Ursula Maurer, articolul citat.

în nota Comisiei Aliate (Sovietice) de Control se amintea numai de nevoia de mână de lucru. De altfel, măsuri similare pentru lucru în URSS au fost luate de autoritățile sovietice şi în comunitățile germane din Ungaria şi Iugoslavia.[173]

Numărul celor efectiv trimişi în URSS în vagoane de marfă a fost de circa 69.000 – potrivit estimării viceamiralului Bogdenko. Cifra inițială, a spus reprezentantul sovietic, a fost de "aproximativ 80.000 de români-germani", dar 11.000 au fost totuşi exceptați în urma unui raport special al guvernului român.[174]

Pentru "a satisface cât mai complet cerințele articolului 8 din Convențiunea de Armistițiu din 12 septembrie ", guvernul a publicat în Monitorul Oficial, la 20 februarie 1945, lista, pe localități, cu

"cetățenii germani şi unguri, persoanele indiferent de naționalitatea lor" care au reşedința în Germania, Ungaria sau teritoriile ocupate de armatele acestor state, inclusiv persoanele care au părăsit România odată cu retragerea armatelor germane.[175]

---

[173] *Sechs Monate nach dem 23 August 1944. Aus dem Nachlaussaufzeichnungen von Hans Otto Roth (1890-1953)*, I, II, III şi IV în *Karpatenrundschau* nr. 39, 40, 41 şi 42, Oktober 1992; aceste memorii dau o sumă de detalii asupra svonurilor şi acțiunilor premergătoare deportărilor. Din memoriile deportaților germani în URSS: *Russland-Deportiere erinnern sich. Schicksale Volksdeutscher aus Rumänien, 1944-1956*, Verlag der Zeitung *Neuer Weg*, Bukarest 1992; Hermann Rehner, *Wir Waren Sklaven. Tagebuch eines nach Russland Verschleppten*, Bukarest 1993.

[174] Dare de seamă a întâlnirii Comisiei Aliate de Control, la 14 februarie 1945, la Bucureşti: 871.00/3-845, N.A.W, p.1.

[175] *M.O.* (Partea I) nr. 41, 20 februarie 1945, p. 1214-1290; tabelele grupate în 10 anexe. De exemplu: anexa 1 cu 2619 supuşi (cetățeni) germani din Bucureşti; anexa 2 cu 1065 cetățeni germani din mediul urban exceptați de la internare în lagăr; anexa nr. 3 cu 581 "supuşi germani" dispăruți din teritoriul urban al României; anexa 4 "tabel de supuşi germani internați în lagăr"; anexa nr. 5 – tabel cu cetățenii germani care nu au fost internați (de obicei cehi sau

Acum, după cincizeci de ani (1995), deportările la muncă din ianuarie 1945 capătă câteva înțelesuri care merg mai departe, şi anume:

– Introducerea şi aplicarea principiului incriminării colective. Grupuri, categorii, colectivități sunt sancționate şi discriminate ca atare pentru simplul fapt că unii membri ai acestor grupuri au comis fapte ce intră sub incidența legii penale; sau pentru simplul motiv că autoritatea statului a decis să aplice o anume politică represivă împotriva categoriei respective.

– Pentru societatea din România în ansamblul ei, deportările din ianuarie 1945 au prefigurat politica Partidului Comunist Român. Începând chiar din 1945 – şi mai ales după aceea, sute de mii de oameni au fost spoliați de bunuri, deportați, arestați, discriminați, hărțuiți, pentru simplul motiv că aparțineau unor anume categorii: oameni politici, foşti ofițeri, mari proprietari, "chiaburi", întreprinzători de toate categoriile, clerici, dregători ai statului, intelectuali socotiți "reacționari" etc. etc.

Dar atunci, în toamna lui 1944 şi iarna lui 1945 opinia publică încă nu înțelegea măsurile luate împotriva românilor basarabeni şi a etnicilor germani în toate consecințele lor.[176]

---

slovaci); anexa nr. 6 cu cetățenii germani aflați în România la 23 august, în prezent dispăruți, etc.

Articolul 8 al Convenției de Armistițiu cuprinde obligația Guvernului şi a Înaltului Comandament Român de a păstra la dispoziția Înaltului Comandament Aliat (Sovietic) bunurile şi valorile aparținând Germaniei, Ungariei sau naționalilor lor.

[176] Vezi şi un memoriu din iunie-iulie 1945 adresat guvernului dr. Petru Groza, care arată grăitor starea de spirit a cetățenilor români de etnie germană despre deportări: *România. Viața politică în documente, 1945*, coordonator Ioan Scurtu. Culegere întocmită de Tudor Bucur, Marin Radu Mocanu, Ioana Alexandru Negreanu, Silvia Popovici, Ioan Scurtu, Natalia Tampa, – Arhivele Statului din România, Bucureşti 1994, p. 152-162.

e) În memoriul către preşedintele Franklin Delano Roosevelt, regele Mihai adaugă:

"Deşi Declaraţia Domnului Molotov din 3 aprilie (de fapt 2 aprilie 1944 nota D.C.G.) garantează independenţa României şi neamestecul URSS în treburile ei interne, ne convingem cu mult regret şi cu adâncă îngrijorare de faptul că, în realitate, *un astfel de amestec are loc, fie nemijlocit, fie prin intermediul Partidului Comunist Român, care este direct condus de Moscova în aproape orice domeniu al activităţii naţionale* şi, în special, în ceea ce priveşte propaganda şi informarea opiniei publice."[177]

Un atare amestec, continuă memoriul, se manifestă sub variate forme, astfel:

– instalarea unei administraţii "improvizate" în multe zone din Moldova, cu asistenţa armatei sovietice;

– numirea "forţată" a reprezentanţilor PCR în administraţia locală la Constanţa, Brăila, Galaţi etc, cu colaborarea unităţilor sovietice;

– controlul integral al mijloacelor de informaţie; cenzura sovietică verifică şi adesea modifică chiar şi telegramele corespondenţilor de presă români şi străini; cenzorii sugerează cum ar trebui redactate corespondenţele de presă;

– programele de radio sunt controlate în prealabil tot de autorităţile sovietice; acestea decid fără a se mai consulta cu forurile române de resort;

– articolele de presă sunt publicate numai cu aprobarea prealabilă a părţii sovietice; hârtia de ziar este distribuită preferenţial publicaţiilor favorabile extremei stângi; ziarele "care nu sunt bine văzute duc lipsă de hârtie sau obţin o cantitate mult mai mică decât au nevoie."

---

[177] *Memoriul regelui Mihai*, p. 256 (cu paragraful VII al Memoriului). Sublinierile D.C.G.

– "orice fel de atac sau chiar aluzie la Partidul Comunist Român sunt sancționate de cenzura sovietică, care, în schimb, nu protestează niciodată împotriva violenței tonului Partidului Comunist împotriva altor personalități politice";

Concluzia?

– "Opinia publică românească este înecată de articole ale partidului politic de extremă stânga şi tot mai mult lipsită de articole real democratice şi independente".

Care sunt perspectivele politice?

"Partidul Comunist, care reprezintă o foarte mică parte din populația României şi care, pe când se țineau alegeri libere, înainte de război, n-ar fi putut niciodată să obțină mai mult de 2 sau 3 deputați, şi în mod obişnuit nici unul, preconizează o politică de forță, şi în mod sigur va desfăşura o activitate opusă ordinii şi păcii în țară şi într-o proporție complet contrară puterii sale electorale."[178]

f) Rețeaua CFR este deplin controlată de Soviete, care au confiscat şi flota danubiană şi aceea maritimă comercială, precum şi toate instalațiile portuare. De altfel liniile ferate române au fost în parte lărgite şi adaptate ecartamentului căilor ferate ruseşti; personalul feroviar sovietic a înlocuit în mare măsură pe ceferişti; aproximativ 12.500 vagoane şi 140 locomotive cu abur au fost expediate dincolo de hotarele țării; stocul de cărbune necesar transportului feroviar a fost dramatic redus; comunicațiile prin calea ferată au fost dezorganizate" în mod serios... suprasolicitînd efortul nostru de război ca şi traficul intern, periclitând grav aprovizionarea diferitelor părți ale țării cu produsele de strictă necesitate".[179]

În plus, întreaga flotă dunăreană şi toată flota maritimă comercială au fost confiscate, iar toate instalațiile portuare sunt utilizate exclusiv de autoritățile sovietice.

---

[178] *Idem*, p. 257.

[179] *Idem*, p. 258.

g) Prin Convenția de Armistițiu, articolul 10, Guvernul Român era obligat "să facă, în mod regulat în monedă românească, plățile cerute de Înaltul Comandament Aliat (Sovietic), pentru îndeplinirea funcțiunilor sale..."[180]

Memoriul enumeră şapte categorii de plăți efectuate de Guvernul Român potrivit articolului 10 sus-menționat. Ele au totalizat, pe intervalul septembrie 1944 – 15 ianuarie 1945, sume de aproximativ 120 miliarde lei – ceea ce reprezintă "mai mult decât cheltuielile anuale" ale bugetului statului.

Ca urmare, inflația a crescut brusc pentru a face față cheltuielilor. Banca Națională a României, a fost obligată să emită hârtie-monedă, totalul emis sporind cu 50,4%, de la 242 miliarde la 364 miliarde lei, tot în intervalul septembrie 1944 – 15 ianuarie 1945.

În concluzie, cererile sovietice privind îndeplinirea articolului 10 din Convenția de Armistițiu "sunt mult mai mai mari decât cele care rezultă din despăgubirile de război stabilite pentru o durată de 6 ani, la o rată de 50 milioane $ pe an."[181]

*

[180] Articolul 10 continuă astfel: "... şi, în caz de necesitate, va asigura folosința, pe teritoriul românesc, a întreprinderilor industriale de utilitate publică, depozitelor de combustibil, petrol, alimente şi alte materiale sau servicii, în acord cu instrucțiunile date de către Înaltul Comandament Aliat (Sovietic).

Vasele de comerț româneşti, care se găsesc în apele româneşti cât şi în cele străine, vor fi supuse controlului operativ al Înaltului Comandament Aliat (Sovietic), pentru folosirea lor în interesul general al aliaților"; textul în volumul de documente coordonat de Marin Radu Mocanu, p. 311-312.

Această parte din *Memoriul regelui Mihai* formează paragraful X.

[181] *Memoriul regelui Mihai*, p. 259. Paragraful XI se ocupă de cei 33 membri ai fostelor misiuni diplomatice şi consulare germane, ungare şi italiene arestați de autoritățile militare sovietice.

Memoriul regelui Mihai I n-a ajuns niciodată la preşedintele Franklin Delano Roosevelt. Secretarul de Stat Edward Stettinius Jr. a trimis – la 21 aprilie 1945 – următoarele instrucţiuni reprezentantului politic al Statelor Unite la Bucureşti:

"Nu se consideră oportun să se dea un răspuns formal scrisorii Regelui, având în vedere tonul şi conţinutul memoriului alăturat, într-o perioadă în care noi căutăm să ajungem la o bază comună cu Guvernul Sovietic în legătură cu situaţia României.[182] Nu dorim, totuşi, ignorând scrisoarea Regelui, să întărim impresia pe care el o poate avea că în Statele Unite nu există înţelegere pentru problema României. Sunteţi, prin urmare, autorizat să-i spuneţi Regelui că vi s-a comunicat să-l informaţi că preşedintele Roosevelt a primit scrisoarea şi că acest guvern (al SUA, nota D.C.G.), priveşte cu simpatie dorinţa României de a-şi recâştiga locul printre naţiunile independente şi iubitoare de pace în lume.

Ar trebui să evitaţi exprimarea oricăror puncte de vedere asupra memoriului, spunând pur şi simplu, dacă se pune problema, că documentul a fost remis Departamentului (de Stat) spre studiere."[183]

---

[182] Referire la convorbirile tripartite, fără rezultat de altfel, privind impunerea de către autorităţile sovietice, a guvernului procomunist instalat la 6 martie 1945.

[183] *Convorbiri cu Mihai I al României*, de Mircea Ciobanu, Ed. Humanitas, Bucureşti 1991, p. 261-262. Vezi şi comentariul Regelui Mihai privind atitudinea Departamentului de Stat, în interviul dat lui Liviu Vălenaş la Versoix în 1994 şi publicat în *Evenimentul zilei* nr. 706, 15 octombrie 1994, p. 3.

5. Un raport american privind situația din România

Reprezentantul militar al SUA în Comisia Aliată (Sovietică) de Control, generalul brigadier C.V.R. Schuyler[184] a schițat un tablou grăitor al României după aproape şase luni de ocupație sovietică. "Socot că a reieşit în mod evident din telegramele mele" – scrie generalul Schuyler în raportul său datat 25 martie 1945[185] – că *dominația economică şi politică a țării de către Ruşi*[186] *este acuma foarte puternică*... Începe să devină cu totul evident că cererile ruseşti tot mai mari par să fie parte *dintr-un anume plan de a fărâma structura economică a națiunii (române) pentru ca apoi ea să fie reconstruită strict potrivit conceptelor comuniste.*"[187]

Raportul american dă cifre grăitoare.

Autoritățile militare sovietice au cerut – pe temeiul articolului 10 din Convenția de Armistițiu – livrarea, din România, pentru nevoile Frontului 2 Ucrainian, a următoarelor cantități: încălțăminte din piele pentru femei şi copii – 40.000 bucăți; taioare şi rochii de damă – 20.000; pulovere tricotate – 20.000; ciorapi de iarnă – 30.000 perechi; ciorapi bărbăteşti 30.000 perechi; lenjerie feminină – 30.000 bucăți; mănuşi – 25.000 perechi; stofă de lână – 30.000 metri; țesături din bumbac şi mătase – 30.000 metri; săpun de toaletă – 200.000 bucăți; zahăr 30 de tone etc.[188]

---

[184] Se pronunță "Skailer".

[185] Raportul, adresat generalului maior J.E. Hull adjunct al şefului de Stat Major, a fost trimis Ministerului de război al USA. Sublinierile D.C.G.

[186] Aşa în textul original.

[187] Arhivele Departamentului de Război, OPT 336TJ. Raportul are 13 pagini dactilografiate şi este împărțit în patru capitole: secțiunea aeronautică; situația militară; desfăşurări politice; economia României.

[188] Raportul Schuyler, cap. Economia României, pt. 2.

Circulația fiduciară a sporit cu 600% între 30 iunie şi 30 decembrie 1944, şi se ridică la 143 miliarde lei din care 122 miliarde – cca. 80% – reprezintă numai cereri sovietice.[189]

Se constată o lipsă acută de cărbune, locomotive şi vagoane. Până la 10 ianuarie 1945, 13.773 vagoane CFR au fost trimise dincolo de granițele țării. Au fost impuse nemotivate restricții asupra transportului feroviar pentru nevoile populației civile, cu urmări foarte negative asupra economiei.[190]

Reacția Comisiei Aliate de Control față de lipsa acută de cărbune a fost cu totul caracteristică. În interpretarea sovietică, declinul producției de cărbune se datora încercării părții românești de a sabota cu bună ştiință contribuția țării, aşa cum era cerută de Convenția de Armistițiu. Bineînțeles, acuzația de sabotaj nu era demonstrată, ci numai afirmată. Ca urmare, Comisia Aliată (Sovietică) de Control "a ordonat" sporirea producției zilnice de cărbune la 7000 tone din care 4000 tone să fie repartizate la CFR (după unele date, producția medie zilnică de cărbune în anul 1945 a fost de 5700 tone). Ordinul Comisiei Aliate de Control urma să fie îndeplinit în 24 ore!! Totodată, Comisia a aprobat importuri de cărbune din Turcia şi Bulgaria.[191]

Partea română vedea însă lucrurile altfel. În scrisoarea primului ministru Rădescu datată 12 februarie 1945 şi adresată Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, scăderea producției de cărbune se datora următorilor factori: deportarea în URSS a minerilor de origine germană şi ungară; "repatrierea" (forțată) în URSS a românilor originari din Basarabia şi Bucovina de Nord; demonstrațiile necontenite cu caracter politic la minele de cărbune. Generalul Nicolae Rădescu preciza că guvernul a şi negociat un import zilnic de 1000 – 1500 tone

[189] *Idem, idem*, pct. 3.

[190] *Idem, idem*, pct. 3.

[191] *Idem, idem*, pct. 8. Nota Comisiei Aliate (sovietice) de Control referitoare la cărbune este datată 6 februarie 1945.

de cărbune din Bulgaria şi a încheiat un contract cu Turcia pentru o cantitate globală de 175.000 tone.[192]

Raportul generalului C.V.R. Schuyler cuprinde şi cifre privind deportările. La ordinul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, Guvernul Român a întocmit liste cu 93.538 etnici germani. Dintre aceştria 80.853 au fost "mobilizaţi" şi anume 41.230 bărbaţi şi 38.853 femei. În cele din urmă 69.332 au fost trimişi forţat în URSS ca "mână de lucru".

În plus, continuă generalul C.V.R. Schuyler, 75.336 români din Basarabia şi Bucovina de Nord au fost înregistraţi între 20 decembrie 1944 şi 15 februarie 1945.

Până la 23 martie 1945, 59.230 persoane fuseseră deja trimise în URSS, iar 16.106 se aflau încă pe "liste de aşteptare"![193]

---

[192] Ibidem.

[193] Raportul citat, capitolul Situaţia militară din România, pct. d şi e. Raportul generalului brigadier C.V.R. Schuyler mai aminteşte la capitolul "Economia României", pt. 10, despre despăgubirile de război datorate de România Uniunii Sovietice; de asemenea, de protocolul sovieto-român semnat la 16 ianuarie 1945, care preciza cantităţile de produse şi materii prime ce urmau a fi anual livrate în contul despăgubirilor de război.

După datele Comisiei Române pentru Aplicarea Armistiţiului 56450 persoane – basarabeni, bucovineni şi români transnistreni – au fost "repatriate" forţat în URSS: Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Complot împotriva României 1939–1947*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1994, p 147-164

CAPITOLUL II

Sfârşitul unui armistiţiu politic de trei săptămâni

Apelul către țară al Frontului Național Democrat, publicat de Anul Nou 1945, a înlăturat orice speranță pentru continuarea unui armistițiu politic. Erau reluate toate învinuirile aduse partidelor tradiționale – îndeosebi celui Național Țărănesc.

Guvernul de coaliție – în care comuniștii și sateliții lor ocupau aproape 50% din posturi – era din nou acuzat de amânări în îndeplinirea termenilor armistițiului. FND cerea imediata aplicare a unei reforme agrare, o epurare generală etc.[1] Statistici fanteziste pretindeau că 32% din suprafața agricolă a țării, circa 3.000.000 hectare, urmau să fie expropriate. (În realitate, exproprierea operată de guvernul Groza, în martie 1945, a cuprins 1.468.000 hectare din care cca 900.000 au fost distribuite țăranilor, iar restul a constituit rezervă a statului.)

La 30 decembrie 1944, premierul Nicolae Rădescu a vrut să se adreseze corespondenților de presă români și străini. Declarația sa, redactată în termeni foarte cumpăniți, cuprindea implicit un apel către Soviete și Aliații Occidentali de a ușura condițiile economice ale Convenției de armistițiu. Altminteri țara era confruntată direct cu foametea și ruina.

Generalul Vinogradov, adjunct al președintelui Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, a ordonat confiscarea declarației. Protestele explicite ale primului ministru, inclusiv intenția sa de a demisiona, nu au slujit la nimic.[2]

Până la urmă generalul Nicolae Rădescu a vorbit națiunii prin radio. A evocat cele înfruntate în 1944 și a încheiat astfel:

---

[1] Textul apelului în *R.L.*, III, nr. 131, luni 1 ianuarie 1945, p. 6.

[2] *"Development of the Political situation in Romania, December 1944 – January 1945"* (Raport despre evoluția situației politice în România, decembrie 1944 – ianuarie 1945), Londra 5 martie 1945: 871.00/3 – 545, N.A.W., p. 6-8. Se va cita în continuare *"Raport"*.

"Să ne păstrăm deci liniştea şi să ne îndeplinim fără şovăire datoria, oricât de grea ne-ar fi povara, să n-avem decât un gând şi o vom duce: să învingem muncind din greu, îndeplinindu-ne cu cinste îndatoririle, luptând cu dârzenie alături de aliaţi, astfel ca să ajungem cât mai curând să vedem din nou întronându-se pacea în lume."

"Din voia lui Dumnezeu stă în fruntea noastră un Domnitor ca din poveşti, tânăr şi viteaz. El a fost cel care ne-a deschis drumul spre noi orizonturi."

"Cu credinţă în El şi în destinul neamului nostru, să ne avântăm cu îndrăzneală şi cu nădejde în anul ce intră acum în viaţă.

Trăiască Regele!

Trăiască Dinastia!

Trăiască România!"[3]

Şi Iuliu Maniu a făcut declaraţii de Anul Nou, cu urări îndeosebi către "poporul român transilvănean". A criticat aproape toate guvernele şi mişcările din trecut, punând pe primul plan partidul propriu:

"După Marea Unire poporul românesc a fost expus unor grele încercări, le-a înfruntat însă pe toate: şi averescanismul lărmuitor, şi fătul minuscul al acestuia, gogismul, legionarismul dezechilibrat şi pervers, antisemitismul absurd, frontul carlist cu ridicolele sale uniforme şi tirania aventuroasă antonesciană, au dispărut toate, lăsând neatins sufletul românesc."[4]

Nici naţional-liberalii n-au fost uitaţi:

"A rămas neatins în picioare Partidul Naţional Ţărănesc, reuşind cu barca sa, să evite şi stânca liberalismului."

Preşedintele PNŢ s-a referit şi la prezent:

---

[3] *Ardealul*, V, nr. 211, joi 4 ianuarie 1945, p. 1.

[4] Iuliu Maniu se referea la partidul întemeiat de mareşalul Alexandru Averescu; la acela condus de Octavian Goga; la Garda de Fier (ulterior "Totul pentru Ţară"), la Frontul Renaşterii Naţionale din timpul cârmuirii personale a regelui Carol II şi la guvernul Ion Antonescu.

"Sunt convins că poporul transilvănean va înfrunta şi va lepăda de la sine şi recentele încercări ale frontului patriotic, ale Frontului Plugarilor şi ale altor fronturi, care sunt toate *camuflări străvezii ale partidului comunist* şi sunt menite a fi undiţe pentru a prinde pe cei naivi.

Precum însă în trecut poporul românesc din Transilvania a simţit mirosul momelii care înşeală, aşa şi de data aceasta va şti să respingă tentativa încercată printr-o momeală uşor de recunoscut." (sublinierea D.C.G.)[5]

Referirile lui Iuliu Maniu numai către "poporul românesc din Transilvania" dau mesajului său o notă aparte. Predomina oare tendinţa de a privi politica ţării numai dintr-o perspectivă regională? Sau liderul PNŢ socotea că baza sa politică se află cu precădere în Transilvania?[6]

Situaţia internă devenea tot mai apăsătoare după 42 de luni de război (22 iunie 1941 – 31 decembrie 1944), după un război pierdut cu toate consecinţele sale, cu cereri şi rechiziţii de fiecare zi ale autorităţilor sovietice. Oraşele nu mai aveau nici aprovizionarea minimală. Costul vieţii urcase de la 100 în 1939, la 1300 – 1 septembrie 1944 şi la 2800 la 25 decembrie 1944. La benzină şi uleiuri indexul era de 1050 la 1 septembrie 1944 (în comparaţie cu 1939) şi 3200, la 25 decembrie 1944![7]

În ultima zi a anului 1944, Gheorghe Gheorghiu-Dej sosea la Moscova. Călătorise într-un vagon special pus la dispoziţie de guvernul sovietic. Venea în calitatea sa de ministru al transporturilor şi a fost întâmpinat la sosire de omologul său

---

[5] *Dreptatea*, S2, anul I, nr. 108, joi 4 ianuarie 1945, p. 1.

Frontul patriotic = Frontul Naţional Democrat constituit de PCdR;

Frontul Plugarilor, organizaţia condusă de dr. Petru Groza; "alte fronturi", referiri la Frontul Unic Muncitoresc, Uniunea Patrioţilor, etc.

[6] Iuliu Maniu a publicat un articol de Anul nou 1945, şi în *Glasul Dreptăţii*, Sibiu 1945; cf. *Ardealul*, nr. 212, vineri 5 ianuarie 1945, p. 3.

[7] *Raport*, p. 8. (vezi nota 2)

sovietic. Ştirea a fost dată publicităţii în România la 3 ianuarie 1945.[8]

După toate probabilităţile, Gheorghiu-Dej a fost primit de generalissimul Iosif Visarionovici Stalin şi de Viaceslav Molotov.

Gheorghiu-Dej i-a relatat lui Silviu Brucan întrevederea de la Kremlin:[9]

"Te-am chemat – a spus I.V. Stalin – ca să discutăm problema conducerii partidului vostru şi am să trec direct la subiect."

"S-a oprit din mers – relatează Brucan – şi s-a apropiat doar la un pas, privindu-l pe Gheorghiu în ochi, ca şi cum voia să afle ce e în capul lui. Pe moment, spuse Dej, m-am simţit ca în faţa procurorului militar, dar Stalin a sesizat situaţia şi coborând tonul, a zis: «Suntem doar între tovarăşi şi aş vrea să ne spui care crezi că este sarcina cea mai urgentă a partidului vostru?» (adică PCdR)

Gheorghiu-Dej a enumerat două sarcini "egal de urgente": a) mobilizarea tuturor resurselor pentru asaltul final, "dacă e nevoie până la Berlin" şi b) "să punem pe picioare economia ţării, ca să asigurăm producţia şi, totodată aprovizionarea populaţiei. Una fără alta nu merge."

A intervenit Viaceslav Molotov:

«Da, Iosif Visaronovici, am vorbit ieri la telefon cu tovarăşa Ana (Pauker, D.C.G.) şi ea a subliniat prioritatea frontului şi a spus că lozinca partidului este «Totul pentru Front.»

"Molotov o prefera pe Ana" notează Silviu Brucan.

I.V. Stalin a replicat:

«Sigur, sigur, dar trebuie avut grijă şi de populaţie, nu numai de de soldaţi, iar tovarăşul român (Dej, D.C.G.) a pus bine problema. Aşa să rămână!»

După o perioadă lungă de tăcere, I.V. Stalin a reluat:

«Dragă Viaceslav Mihailovici (Molotov, D.C.G.), Ana e o tovarăşă bună, de încredere, dar, vezi tu, ea este evreică şi de ori-

[8] *R.L.*, III, nr. 132, joi 4 ianuarie 1945, p. 1.

[9] Silviu Brucan, *Generaţia irosită*, *Memorii*, Editurile Univers şi Calistrat Hogaş, Bucureşti 1992, p. 58-59.

gine burgheză, iar partidul din România are nevoie de un conducător din rândurile clasei muncitoare, un adevărat român.»

Generalisimul s-a îndreptat spre Gheorghiu-Dej, i-a întins mâna şi a conchis: "Am decis. Îţi urez succes, tovarăşe secretar general!"

Dar Eduard Mezincescu îşi aminteşte altfel. Desemnarea provizorie a lui Gheorghiu-Dej ca secretar general a fost făcută de Biroul Politic PCdR, la Bucureşti.

La sfatul şi îndemnul lui Gheorghiu-Dej "Ion Gheorghe Maurer a atras atenţia celor de faţă că Ana Pauker era evreică, iar în România curentele antisemite fuseseră destul de susţinute ca să lase urme; că era femeie, într-o ţară în care femeile nu se bucurau încă de drepturi politice, şi, pe lângă toate acestea, trăise prea mult în emigraţie pentru a înţelege şi a se orienta în problematica vieţii social-politice a ţării."[10]

Confirmarea acestei hotărâri – pe atunci cu caracter provizoriu – a avut loc la Conferinţa Naţională a PCR din octombrie 1945. Cât despre întrevederea lui Gheorghiu-Dej cu I.V. Stalin, aceasta ar fi avut loc în 1946, îşi aminteşte Eduard Mezincescu.

Oricum vor fi fost lucrurile, cert este că liderii PCdR au privit călătoria tovarăşului lor la Moscova cu toată consideraţia.

La înapoiere (16 ianuarie), Gheorghe Gheorghiu-Dej este salutat la Ploieşti de Emil Bodnăraş, Petre Constantinescu-Iaşi, Iosif Rangheţ – toţi fruntaşi ai partidului comunist – şi de generalul Vasiliu-Răşcanu, presupus "independent", de fapt afiliat PCdR. Pe peronul Gării de Nord din Bucureşti îl aşteptau Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu.[11]

La 20 ianuarie Gheorghiu-Dej convocă o conferinţă de presă. A subliniat bunăvoinţa şi înţelegerea guvernului sovietic

---

[10] Eduard Mezincescu, *Memoria memorialistului. Comentarii pe urmele «Generaţiei irosite»*, în *România Literară*, nr. 6, anul XXVI, 18-24 februarie 1993, p. 14-15.

[11] *R.L.* III, nr. 143, joi 18 ianuarie 1945, p. 1 şi 3.

faţă de unele cereri ale României în domeniul transporturilor.[12] Cooperarea economică bilaterală putea fi extinsă şi un acord comercial semnat, de n-ar fi fost "politica îndoielnică şi şovăielnică dusă de primul guvern al *aşa-numitului Bloc Naţional Democrat* şi continuată de cabinetele următoare". Ministrul transporturilor vorbea ca şi cum PCdR nu ar fi făcut parte din toate cele 3 cabinete de până atunci. (sublinierea D.C.G.)

Apoi a declarat: "Prin tărăgănarea măsurilor de îndeplinire a condiţiilor de armistiţiu am dat serioase motive Uniunii Sovietice să ne privească cu neîncredere. În decursul acestui timp au mai avut de asemenea loc tot felul de manifestări antidemocratice la noi în ţară, venite din partea unor reprezentanţi de mare răspundere ai partidelor aşa zise istorice."

Gheorghiu-Dej a criticat pe "unii" din Liderii PNŢ (nenominalizaţi) pentru "atitudinea lor politică în legătură cu dreptul ţăranilor de a fi împroprietăriţi", "în legătură cu reforma agrară...; cu drepturile de organizare ale muncitorilor"...; poziţia faţă de naţionalităţile conlocuitoare. La care se adaugă faptul că "resturile Gărzii de Fier au găsit ocrotirea unora dintre şefii PNŢ".

Liderul comunist întreabă retoric: "Oare nu cumva tot datorită acestei politici antidemocratice faţă de populaţia Ardealului de Nord, această provincie românească nu s-a legat încă de corpul naţional?"

Şi atunci, ce-i de făcut?

"La această întrebare, noi cei din Frontul Naţional Democrat răspundem că numai o politică de sinceră prietenie şi de loială îndeplinire a condiţiilor de armistiţiu, o consecventă

---

[12] *R.L. III*, nr. 147, luni 22 ianuarie 1945, p. 5. Gheorghiu-Dej face şi unele precizări: guvernul sovietic a acceptat să amâne cu doi ani livrarea, în contul reparaţiilor de război, a 2000 vagoane CFR şi 310 locomotive; cota lunară de petrol destinată consumului intern a fost mărită de la 30.000 la "aproximativ 50.000 tone".

politică de democratizare a țării poate schimba situația de azi a României."[13]

În ianuarie 1945, "politică de democratizare" însemna preluarea puterii de către PCdR şi afiliații săi; "antidemocrat" era oricine şi orice partid ce se împotrivea sau exprima critici față de Frontul Național Democrat.

Cât despre legionari, Gheorghe Gheorghiu-Dej trecea cu vederea prezența multora dintre ei şi în rîndurile Partidului Comunist din România.

Cât timp Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a aflat la Moscova, presa comunistă şi-a reluat atacurile împotriva partidelor tradiționale, îndeosebi împotriva lui Iuliu Maniu şi a conducerii Partidului Național Țărănesc. Ideea implicită a comentariilor era ca membrii PNȚ să dea jos actuala lor conducere şi să se alăture Frontului Național Democrat.[14]

Ceea ce provocase în continuare atacurile presei comuniste era împotrivirea constantă a Partidului Național Țărănesc la politica de comunizare a țării. Se adăugau însă şi unele evoluții recente. PNȚ revendica pentru muncitori libertatea sindicală, posibilitatea lor de a se organiza în sindicate paralele, fără controlul partidului comunist.

Fruntaşul țărănist Ilie Lazăr lansase un manifest către muncitorime, afirmând dreptul ei de a-şi constitui sindicate libere de orice control politic. O parte din proletariat dorea aceasta. La alegerile sindicale din 19-20 februarie 1945 de la uzinele Malaxa – una din cele mai mari întreprinderi ale

---

[13] Toate citatele din *Ardealul*, V, nr. 226, luni 22 ianuarie 1945, p. 5.

[14] Câteva exemple de editoriale, toate semnate de Grigore Preoteasa: *Unde duce politica domnului Maniu* în *R.L.*, III, nr. 133, vineri 5 ianuarie 1945, p. 1 şi 3; *Domnul Iuliu Maniu şi frământările din Partidul Național Țărănesc*, *idem*, nr. 134, sâmbătă 6 ianuarie 1945, p. 1; *Domnul Vaida Voevod şi frământările din Partidul Național Țărănesc*, *idem*, nr. 137, joi 11 ianuarie 1945, p. 1; fruntaşul comunist Grigore Preoteasa era redactorul şef al ziarului "independent" *România Liberă*.

României – candidaţii procomunişti propuşi de Confederaţia Generală a Muncii au întrunit abia 13,4% din voturi, în timp ce 86,6% din muncitori au votat pentru un comitet sindical independent (vezi capitolul V).

Liderii comunişti îşi dădeau probabil seama că nu au majoritatea muncitorilor de partea lor. De aceea un articol din *Scânteia* califica manifestul lui Ilie Lazăr drept o "manevră" menită să ducă "la ruperea sindicatelor, la formarea organizaţiilor paralele galbene".[15] Era reluarea formulelor folosite în anii '20 şi '30 când partidul comunist ducea o înverşunată campanie împotriva sindicatelor social-democrate susţinute de majoritatea absolută a muncitorilor.

Primit în audienţă de Suveranul României, Gheorghe Gheorghiu-Dej afirmă că, *deşi nu a văzut pe conducătorii sovietici*, "şi-a format totuşi impresia generală" că un guvern "de stânga" ar avea mai mult succes pentru a obţine: cobeligeranţa, întoarcerea prizonierilor de război din URSS, reîntoarcerea administraţiei româneşti în Transilvania de Nord şi ajutor economic.[16]

Dar tocmai aceste patru puncte fuseseră formulate de ministrul de externe Constantin Vişoianu la semnarea convenţiei româno-sovietice din 16 ianuarie 1945, privind plata despăgubirilor de război.[17]

Generalul Vinogradov, locţiitorul şefului Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, promisese atunci că va comunica la

---

[15] *Scânteia*, II, nr. 103, 7 ianuarie 1945, p. 1, articol intitulat "Poziţia domnului Iuliu Maniu" vezi şi: *23 August 1944 – Documente, 1944-1945*, vol. III, p. 443-445. (vezi şi nota 17)

[16] Telegrama nr. 59 din 23 ianuarie 1945, de la Burton Berry către Secretarul de Stat, la Washington D.C.: 871.00B/1-2345, N.A.W.

Audienţa lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la Suveran *nu* este menţionată în Monitorul Oficial. Putem considera drept certă întâlnirea lui Dej cu conducerea sovietică.

[17] Textul Convenţiei din 16 februarie 1945 în *23 August 1944, Documente 1944-1945*, vol. III, Bucureşti 1985, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, p. 482-523, ediţie de Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Muşat.

Moscova cele patru puncte formulate de ministrul român. Câteva zile mai târziu, Gheorghe Gheorghiu Dej relua exact aceleaşi puncte, dar susţinea că ele pot fi soluţionate numai de un guvern "de stânga".[18]

Zvonurile au început de îndată.

La 22 ianuarie, Constantin Vişoianu spunea lui Burton Y. Berry[19] că – după o recentă informaţie – comuniştii români au intenţia "să provoace o criză politică în următoarele câteva zile". Prima mişcare va fi publicarea unei platforme FND care va cere imediata legiferare a reformei agrare, dar va renunţa la naţionalizările anterior preconizate.[20]

Unii comentatori locali bucureşteni, socoteau că "decizia britanică de a sprijini elementele de dreapta în Balcani" (de fapt în Grecia, nota D.C.G.), a "provocat" guvernul sovietic "să sprijine elementele de stânga din România".[21] Interpretarea observatorilor bucureşteni era corectă.

Partea sovietică respectase "înţelegerea" verbală Churchill – Stalin din octombrie 1944, privind Grecia. Acum, în ianuarie 1945, Moscova era hotărâtă să-şi impună în România partea ei a înţelegerii. Opinia publică din România nu ştia, la acea dată, de împărţirea ariei sud-est europene în sfere de influenţă. Oricum, legătura dintre evenimentele de la Atena din decembrie 1944 şi cele ce se pregăteau la Bucureşti în februarie 1945 era reală.

Lucreţiu Pătrăşcanu nu era de acord, pare-se, cu hotărârea tovarăşilor săi din partid. I-a spus lui Constantin Vişoianu, ministrul de externe, că "el (= Pătrăşcanu) nu este în favoarea declanşării unei crize acum şi că va lucra pentru amânarea ei."[22]

---

[18] Adică dominat de PCdR.

[19] Reprezentantul politic al USA la Bucureşti.

[20] Platforma program din septembrie 1944 înscrisese substanţiale naţionalizări. Tel. nr. 59 din 23 ianuarie 1945 a lui Burton Berry către Dept. de Stat: N.A.W. 871.00B/1-2345.

[21] *Idem.*

[22] Generalul Vasiliu-Răşcanu într-o conversaţie cu generalul Nicolescu, şeful Casei Militare a Regelui, confirmă spusele lui Lucreţiu Pătrăşcanu, *ibidem.*

Se mai vorbea în Bucureşti de "un conflict între trimişii Moscovei, Ana Pauker şi Luca Laszlo pe de o parte şi ministrul Pătrăşcanu pe de altă parte".[23]

Ce gândea şi ce ar fi dorit Lucreţiu Pătrăşcanu atunci în ianuarie 1945 nu avea prea mare însemnătate.

După toate probabilităţile, Moscova dăduse semnalul pentru impunerea unui guvern dominat şi controlat de PCdR. Iar conducerea de atunci a Partidului Comunist din România, indiferent de ciocnirile dintre liderii ei, era doritoare să pună mâna pe putere cât de repede.

Dar partidele tradiţionale?

Pentru PNŢ şi PNL un guvern de coaliţie – aşa cum era şi cel condus de generalul Nicolae Rădescu – constituia singura modalitate pentru a opri uzurparea totală a puterii de către PCdR. Oamenii politici, ca şi opinia publică în general, gândeau că războiul se va sfârşi curând.

Odată cu pacea, ei sperau că prezenţa puterilor occidentale va deveni mai reală în zonele ocupate de trupele sovietice. Principalul era de a câştiga timp, până la încheierea ostilităţilor.

Speranţele rămâneau însă departe de realităţi.

Comisia Aliată (Sovietică) de Control era numai formal tripartită, iar reprezentanţii Marii Britanii şi ai Statelor Unite aveau rolul unor simpli observatori. Erau adesea informaţi de anume hotărâri sovietice în numele "Comisiei Aliate", numai după ce acestea fuseseră deja comunicate autorităţilor române. Reprezentanţii puterilor occidentale primeau răspunsuri *pro forma* la întrebările lor privind evoluţiile din România.

Partea sovietică nu va lua defel în seamă propunerile occidentale, pentru menţinerea unui guvern de coaliţie sau pentru oprirea campaniei de violenţă şi ură dezlănţuită de PCdR.

Liderii PNŢ şi PNL intuiau totuşi ce se întâmplă dincolo de declaraţiile oficiale.

Încă din ultimele zile din octombrie 1944, Iuliu Maniu ceruse să vadă personal pe vicemareşalul aerului Donald Stevenson, reprezentantul britanic în Comisia Aliată (Sovie-

[23] *Raportul* din 5 martie 1945, vezi nota 2.

tică) de Control. Acesta refuzase! Atunci Iuliu Maniu trimise un mesaj prin inginerul Rică Georgescu. "Este adevărat" – întrebă Iuliu Maniu – "că britanicii au de gând să dea România ruşilor, legată de mâini şi de picioare?"

Dacă lucrurile stau aşa, Maniu se arăta gata să preia iniţiativa, să pregătească ţara şi s-o conducă spre comunism şi spre Uniunea Sovietică. "Dacă atari evoluţii ar fi lăsate pe seama partidului comunist din România" – continua liderul PNŢ – "atunci va fi cu vărsare de sânge şi singurul rezultat va fi exploatare şi nefericire."[24]

Dacă însă Marea Britanie se opune preluării puterii de către comunişti, atunci "el Maniu este gata să lupte împotriva comunismului".

Liderul PNŢ preciza totodată că a reuşit deja să îndepărteze oarecum pe social-democraţi şi Frontul Plugarilor din coaliţia organizată de PCdR. Ca atare, există posibilitatea constituirii unui guvern majoritar, incluzând pe naţionali liberali, pe social-democraţi şi pe naţionali-ţărănişti; în timp ce comuniştii vor rămâne "practic izolaţi".

Îşi făcea Iuliu Maniu iluzii că ar fi putut constitui un guvern de coaliţie fără participarea PCdR? Pare puţin probabil.

Mesajul către reprezentantul britanic era mai curând un sondaj. Răspunsul veni de îndată. Vicemareşalul aerului Donald Stevenson "asigură pe (Rică) Georgescu că *guvernul britanic nu avea defel intenţia* anticipată de Maniu".[25] Cu alte cuvinte, Marea Britanie nu are de gând să dea România "legată de mâini şi de picioare" ruşilor.

Acestea se petreceau la 1 noiembrie 1944. Curând însă, Londra îşi informă reprezentantul său politic la Bucureşti, asupra situaţiei reale.

Foreign Office preciza lui Le Rougetel, la 8 noiembrie:

"... noi trebuie să ne orientăm după faptul că între noi şi guvernul sovietic există înţelegerea ca ei să ia conducerea în

[24] Telegrama nr. 1164 din 5 noiembrie 1944, din Caserta (Italia) către Departamentul de Stat, 871.01/12-1344, N.A.W.

[25] *Raport*, (vezi nota 2) Sublinierea D.C.G.

România, luând în considerare poziţia noastră de conducere în Grecia... Vicemareşalul aerului (Donald Stevenson, nota D.C.G.) trebuie să ceară să fie informat înainte ca Comisia (aliată de Control, nota D.C.G.) să ia o măsură, *însă nu trebuie să insiste pentru o consultare prealabilă*..." (sublinierea D.C.G.)[26]

Lucrurile erau clare între Londra şi Moscova: sferele de influenţă şi acţiune erau trasate, iar reprezentantul britanic în Comisia Aliată (Sovietică) de Control urma să fie numai informat în prealabil, dar nu şi consultat, asupra feluritelor decizii ale Comisiei.

Maniu reveni cu aceeaşi întrebare faţă de Burton Y. Berry la 8 decembrie, la 2 zile după formarea guvernului Rădescu.

"El (= Maniu) mi-a vorbit – telegrafiază Burton Berry la Washington – despre o propunere făcută lui (= Maniu, D.C.G.) de Molotov acum un an, referitoare la relaţiile dintre România şi Uniunea Sovietică şi a explicat că, datorită loialităţii lui faţă de puterile democratice, el (= Maniu) nu primise această propunere.

În acea vreme el era convins că puterile democratice vor menţine România independentă şi suverană. Cu toate acestea totul indică astăzi că nu aceasta a fost intenţia acelor puteri.

Din contră, se pare că Rusia sovietică a proiectat în mod deliberat să facă din România o ţară comunistă, în timp ce puterile democratice priveau în linişte...

Cu deosebită emoţie Maniu a întrebat dacă America şi Marea Britanie doreau ca România să devină o parte a Uniunii Sovietice: «Dacă asta se doreşte, sfătuieşte-mă în consecinţă, întrucât aceasta poate fi uşor aranjată spre un avantaj mai mare pentru România decât o pot face comuniştii români».

Apoi el (= Maniu) a repetat că dacă intenţia noastră este de a abandona România, noi (= Statele Unite şi Marea Britanie)

---

[26] *23 August 1944. Documente, 1944-1945*, vol. III, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1985, p. 238. Colectivul de coordonare Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Muşat; Gh. Buzatu, *Românii în Arhivele Americii*, Iaşi, Editura Moldova 1992, p. 142-143.

avem obligația să i-o spunem, iar el datorează poporului să-i asigure cele mai bune condiții".

Răspunsul reprezentantului Statelor Unite a fost același cu acela al colegului său britanic: "declarația lui Molotov din primăvara trecută și articolele din armistițiu arătau că cei trei principali aliați anticipau ca România să fie un stat independent și suveran."[27]

În timp ce zvonurile "rele" se adunau, orice semn "pozitiv" dinspre vest dădea oamenilor speranțe. Ca de exemplu, declarația ambiguă a premierului Winston Churchill la dezbaterile din Camera Comunelor, la 18 ianuarie 1945:

"Recent, Bulgaria și România au trecut sub controlul autorităților militare sovietice. Secretarul de stat al afacerilor externe (Anthony Eden, nota D.C.G.), atunci când a fost la Moscova, a ajuns *la o înțelegere* cu mareșalul Stalin, *potrivit căreia Marea Britanie și Uniunea Sovietică vor urmări o politică comună în aceste două țări.*

Această înțelegere nu ridică *nici o chestiune a împărțirii teritoriilor sau a stabilirii unor sfere de influență după război.* Scopul este de a se evita în cursul acestor zile critice orice fricțiune între marii aliați. Eu am schimbat personal, în numele guvernului britanic, telegrame cu mareșalul Stalin asupra dificultăților care se ridică și asupra a ceea ce trebuie făcut pentru evitarea lor. Președintele Roosevelt a fost permanent informat."[28] (sublinierile D.C.G.)

"Politica comună" la care se referea premierul britanic era tocmai împărțirea sferelor de influență, stabilită la Moscova

---

[27] Tel. nr. 52 din 9 decembrie 1944, Burton Y. Berry către Dept. de Stat: *23 August 1944, Documente, 1944-1945*, vol. III, ed. citată, p. 338-339. O traducere, cu unele diferențe, în Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane*, Ed. Iconica, București 1993, p. 100-101.

[28] *23 August 1944, Documente, 1944-1945*, vol. III, p. 834 (ediția citată).

în Octombrie 1944. Evident, deputaţii britanici nu fuseseră informaţi asupra acestor aranjamente. Ascultătorii de la Bucureşti din ianuarie 1945 reţinuseră – cu satisfacţie – că "Marea Britanie şi Uniunea Sovietică vor urmări o politică comună" în România şi Bulgaria!

Cu speranţă de mai bine fusese primită şi o Declaraţie BBC de la Londra, în limba franceză, la 7 ianuarie 1945, orele 15:30:

"Primul ministru al României a declarat că România are acum 14 divizii care luptă efectiv pe front împotriva germanilor. Majoritatea acestor trupe luptă la Budapesta şi în Cehoslovacia."

Comentând această declaraţie, un redactor al ziarului «Sunday Times» consacră un articol României şi arată că din punct de vedere al efectivelor, România este a patra naţiune europeană angajată împotriva Germaniei. Ziarul scoate în evidenţă Divizia "Tudor Vladimirescu", compusă din prizonieri români şi care a jucat un rol important în luptele de la Debreţin."[29]

Una erau aprecierile "pozitive" privind armata română şi alta era politica efectivă urmărită de Soviete şi de PCdR la Bucureşti.

Într-un scenariu mai optimist unii observatori din Capitală se întrebau dacă proiectata criză politică nu era menită să ducă la o nouă sporire a puterii comuniştilor în guvern, aşa cum fusese în toamna lui 1944, menţinând totuşi un cabinet de coaliţie.[30]

Lucrurile se vor precipita însă.

Comuniştii erau hotărâţi de astă dată să elimine din guvern şi administraţie pe toţi reprezentanţii partidelor tradiţionale şi să preia întregul control. Pentru moment însă era important ca unele temeri să fie micşorate şi platforma FND să obţină mai mult sprijin.

---

[29] *Idem*, p. 446-447 (ediţia citată).

[30] Telegrama nr. 59 din 23 ianuarie 1945. (vezi nota 16)

Şi astfel, la 22 ianuarie la o adunare a ceferiştilor, ministrul transporturilor, Gheorghe Gheorghiu-Dej vorbi dintr-o dată şi în favoarea patronilor care sprijineau efortul de război.[31] S-a renunţat, deocamdată, la cererile de naţionalizare a băncilor şi industriilor de bază, aşa cum fuseseră incluse în platforma FND din septembrie 1944.

"Guvernul actual *trebuie* schimbat" (sublinierea D.C.G.), a spus Gheorghiu-Dej unor colaboratori la 26 ianuarie sau puţin înainte.[32] Se aştepta din zi în zi publicarea unui manifest FND către ţară.[33]

În penultima zi din ianuarie 1945, reprezentantul SUA la Bucureşti comunica Departamentului de Stat că ministrul justiţiei, Lucreţiu Pătrăşcanu, "care conduce aripa comunistă moderată", n-a izbutit să oprească noua criză politică. Acelaşi observator consemna şi existenţa unei "împotriviri" pasive, a unei "şovăieli" în interiorul Frontului Naţional Democrat faţă de presiunile comuniste.[34]

În stadiul actual al informaţiei este greu de precizat dacă, afară de Lucreţiu Pătrăşcanu, a existat o "aripă moderată" a PCdR, în ianuarie 1945. Vor mai fi fost poate unele persoane, dar nici una nu s-a manifestat public. Nici n-o puteau face de altfel.

"Şovăiala" sau "împotrivirea" pasivă veneau, cel mai probabil, de la social-democraţi. Mărturie stă scrisoarea adresată de Titel Petrescu, în numele C.C. al PSD, tovarăşilor din C.C. al PCdR, către finele lunii februarie 1945 (vezi capitolul VIII).

Oricare vor fi fost împotrivirile sau ezitările individuale sau de grup, ele vor fi repede curmate sub impactul acţiunilor de forţă orchestrate de partidul comunist.

---

[31] Telegrama nr. 61 din 24 ianuarie 1945, din Bucureşti, Burton Berry către Departamentul de Stat, 871.01/1-2445, N.A.W.

[32] Telegrama nr. 62 din 26 ianuarie 1945, Burton Berry din Bucureşti către Departamentul de Stat, 871.01/1-2645, N.A.W.

[33] *Idem*.

[34] Telegrama nr. 81 din 30 ianuarie 1945: 871.01/1-3045 şi telegrama nr. 68 din 26 ianuarie 1945: 871.01/1-2645 N.A.W.

CAPITOLUL III

Începutul unei noi crize politice

La 24 ianuarie, la Bucureşti a avut loc şedinţa Consiliului Frontului Naţional Democrat. Ordinea de zi:

a) o informare asupra celor discutate de ministrul Comunicaţiilor la Moscova;

b) Noul manifest – program al FND şi declanşarea unei crize politice care să ducă la răsturnarea guvernului de coaliţie prezidat de generalul N. Rădescu.

Au participat 16 persoane reprezentând PCdR, PSD, Sindicatele Unite, Uniunea Patrioţilor, Frontul Plugarilor şi un redactor al ziarului *Scânteia*.[1] Vocile dominante au fost acelea ale lui Vasile Luca şi Gh. Gheorghiu-Dej.

Gh. Gheorghiu-Dej a făcut unele precizări despre cele discutate la Moscova. Numai un guvern FND va readuce administraţia românească în Transilvania de Nord şi va rezolva: întoarcerea prizonierilor de război, importul unor materii prime strict necesare, scoaterea elementelor "profasciste" "din instituţii, din întreprinderi şi în special din armată", reforma agrară.

Stenograma şedinţei, publicată recent pentru întâia oară, cuprinde câteva idei şi aspecte ce se cuvin reţinute.[2]

---

[1] Anume: PCdR – Vasile Luca, Gh. Gheorghiu-Dej şi Teohari Georgescu; PSD – Theodor Iordăchescu, Lotar Rădăceanu şi Şerban Voinea; Sindicatele Unite – V. Brătfăleanu, Al. Sencovici, Prof. Gh. Nicolau, Chivu Stoica; Uniunea Patrioţilor – Constantin Agiu şi Vlădescu-Răcoasa; Frontul Plugarilor – Petru Groza, Romulus Zăroni, Gh. Micle; *Scânteia* – Ilie Zaharia.

[2] În volumul: *România. Viaţa politică în documente. 1945*, coordonator Ioan Scurtu, culegere întocmită de Tudor Bucur, Marin Radu Mocanu, Ioana Alexandru Negreanu, Silvia Popovici, Ioan Scurtu, Natalia Tampa; redactor Ioana Alexandru Negreanu; colaborator: Lidia Brânceanu; traducerile: Doina Brebeanu şi

Regimul constituțional al României

Vasile Luca: "... De altfel am mai spus că noi nu avem o Constituție, ci ne orientăm pe cea din trecut. Condițiunile actuale sunt de așa fel încât nu ne putem pierde în discuții juridice, ci să facem lucruri care trec peste cele cuprinse în Constituție, iar starea de fapt de acum o vom trece în Constituția viitoare."[3]

Care va fi viitorul regim politic?

Vasile Luca: "La noi muncitorimea nu este numericește cea mai tare, dar rolul ei nu trebuie subestimat. Ea este aceea care trebuie să meargă în frunte... puterea muncitorimii, în alianță cu țărănimea, garantează că *democrația populară va fi cea dominantă* și va lua măsuri" (sublinierea D.C.G.).[4]

Este momentul potrivit pentru răsturnarea guvernului? Este nevoie de o motivare pentru declanșarea crizei?

Șerban Voinea: "Se pune întrebarea... dacă e bine ca noi (= FND, nota D.C.G.) să fim aceia care să deschidem această criză. Din punct de vedere tactic nu găsesc că e bine.

Pentru a atrage în luptă toate elementele, nu e bine a provoca o criză printr-un manifest (= Platforma program FND, nota D.C.G.), care nu se leagă de un eveniment politic."[5]

Replica lui Vasile Luca: "Nu avem nevoie de un eveniment politic special, ci în orice moment se poate trece la o criză pe motiv că guvernul actual este unul care nu se bucură de încrederea aliaților, sistemul de coaliție, cu reacționari, e fals și nu rezolvă problemele țării, deci o schimbare e nece-

---

Mărguța Dumitrescu – Arhivele Statului din România, București 1994, p. 80-93.

[3] *Idem*, p. 87.

[4] *Idem*, p. 91.

[5] *Idem*, p. 85.

sară, căci altfel nu putem scoate țara din greaua situație în care se găsește.

... Privind în acest fel chestiunea nu mai trebuie să ne întrebăm pe ce chestiuni putem răsturna guvernul."[6]

Replica lui Vasile Luca nu răspundea de fapt obiecțiilor lui Şerban Voinea. Fruntaşul comunist face aprecieri pe care le consideră ca adevăruri ce nu mai trebuiesc demonstrate cu fapte. De altfel, aceasta era atitudinea întregii conduceri PCdR şi a aliaților ei.

Lotar Rădăceanu: "În privința motivului pe care trebuie să-l găsim pentru declanşarea crizei, cred că putem întrebuința tocmai chestiunea agrară, spunând că fără realizarea reformei producția e compromisă... Aceasta ar fi o temă favorabilă şi la țară, unde țăranii vor pământ, şi la oraş unde lumea se teme că va fi lipsită de pâine."[7]

Reforma agrară

Expropriere cu plată sau naționalizare (confiscare) pur şi simplu?

Şerban Voinea: "... dacă facem exproprierea fără plată nu obținem această liniştire. E bine ca țăranul *să plătească statului* pentru pământul primit, căci țăranul ține să aibă pământ plătit, cu zapis la mână..." (sublinierea D.C.G.).

Gheorghe Gheorghiu-Dej: "Dacă nu ştie cât are de plătit, nu se consideră *proprietar asupra pământului*."[8]

Petru Groza: "Cred că efectul cuvântului confiscarea asupra celor cari nu sunt interesați de reforma agrară, va fi că ei se vor teme că le va veni rândul şi lor.

... Eu sunt pentru cuvântul «expropriere»."[9]

---

[6] *Idem*, p. 91.
[7] *Idem*, p. 87.
[8] *Idem*, p. 86.
[9] *Idem*, p. 91 şi 92.

Vor fi expropriate şi pământurile bisericii?

Romulus Zăroni: "Şi biserica noastră are păduri multe. Să nu credeţi că aţi atins latura religioasă a ţăranilor, atunci când expropriaţi biserica şi daţi pământ ţăranilor"...

Gheorghiu-Dej: "Ţăranul are un sentiment religios, că e periculos să-l ridicăm împotriva noastră.".

Vasile Luca: "Popii au multă influenţă asupra ţăranilor."[10]

Petru Groza: "Zilele acestea a fost la mine o delegaţie de preoţi din U.P., neliniştiţi. După venirea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej am fost la Patriarh şi i-am spus că moşiile bisericeşti nu vor fi atacate. Atunci s-au liniştit."[11]

Dar colhozurile?

C. Agiu: "Sunt unii ţărani care spun că ar vrea să se facă colhozuri. Ce putem noi să le răspundem în această privinţă?"

Vasile Luca: "Nu e necesar să discutăm despre această chestiune, care nu este de actualitate."[12]

De reamintit că patru ani mai târziu, la 3-5 martie 1944, colectivizarea agriculturii şi desfiinţarea proprietăţii ţărăneşti vor deveni politică oficială.

Dar naţionalizarea industriilor, anunţată în Programul FND din septembrie 1944?

Vasile Luca: "Vom renunţa la naţionalizare. În ultimul timp am început de altfel să explicăm că nu vrem confiscarea industriilor, ci numai punerea lor sub control... Dacă moşierii se vor opune, burghezia va pune problema că ei trebuiesc sacrificaţi, ca să câştige astfel timp. Decât să rişte totul, încearcă mai bine să salveze ce pot."[13]

---

[10] *Idem*, p. 83.
[11] *Idem*, p. 92.
[12] *Idem*, p. 89.
[13] *Idem*, p. 91.

Politica externă: cu Uniunea Sovietică sau alături de puterile din Vest?

Petru Groza: "Noi am arătat pe vremuri că situația noastră geo-politică, cum spunea Titulescu, indică o alianță cu Uniunea Sovietică şi prietenie cu democrațiile apusene."

În programul FND se precizează "... baza noastră de acțiune şi de orientare" – este alianța, inclusiv un pact de asistență mutuală economică, politică şi militară cu Uniunea Sovietică. "Dar din când în când să pomenim şi pe aliați, ca să nu trezim sensibilitatea şi gelozia unor cercuri, care ar putea fi exploatată."[14]

Gheorghiu-Dej: "Să subliniem (= în programul FND, nota D.C.G.), legăturile ce trebuie să le avem cu URSS pentru a câştiga încrederea lor, deoarece până acum nu avem nici situația de cobeligerant... Trebuie să ajungem să avem şi noi un pact, aşa cum are Cehoslovacia..."[15]

Vasile Luca: "... România trebuie să se aşeze hotărâtă unde-i este locul, nu să caute vecinătatea Angliei sau Americii, ci o politică de prietenie cu URSS, şi alianța cu aceasta... Trebuie să arătăm că singura perspectivă de existență a țării noastre este prietenia cu URSS punând punctele pe care le putem cuceri imediat, dacă avem un guvern care să se bucure de încrederea URSS... Speranțele noastre nu pot fi puse în Anglia şi America, şi politica de sabotaj economic se face aici cu planul de înfometare a țării şi vânzare a ei capitalismului anglo-american."[16]

Atari aprecieri ale relațiilor şi nevoilor României cu ajutorul unor clişee ideologice vor domina regimul comunist din România ani de-a rândul, de fapt până în decembrie 1989.

Duminică 28 ianuarie 1945 Frontul Național Democrat dă publicității Programul său de guvernare în 9 puncte.

Într-un preambul afirmă – fără nici o dovadă de altfel – că toate greutățile din țară se datoresc elementelor "reacționa-

[14] *Idem*, p. 82.
[15] *Idem*, p. 89.
[16] *Idem*, p. 90.

re" din conducerea partidelor Național Țărănesc și Național Liberal cât și celor 3 guverne de după 23 august "în care domină elementul reacționar".

Programul propriu-zis cuprinde, pe plan extern: participarea cu maximum de forțe alături de Națiunile Unite; îndeplinirea "riguroasă" a condițiilor armistițiului; legături de prietenie "sinceră și durabilă", "cu toate țările democrate" și îndeosebi cu Uniunea Sovietică, "marea noastră vecină"; schimburi comerciale, mai ales cu URSS și țările vecine.

Se prefigura astfel intrarea României în sfera sovietică.

Pe plan intern se înscriu în primul rând aplicarea "unei politici democratice și de înfrățire între națiunile conlocuitoare ale țării" aceasta fiind o precondiție pentru "încadrarea Transilvaniei de Nord" în statul român.

De notat formularea ambiguă "națiunile conlocuitoare ale țării", înglobând pe toți, fără vreo referire la statul "național unitar și indivizibil", așa cum era înscris în articolul 1 al Constituției din 1923.[17]

Partidul comunist se opunea atunci, în numele internaționalismului, conceptului de minoritate națională.

Felul de a gândi al conducerii PCdR este limpede redat de Alexandru Sencovici în discuțiile din 24 ianuarie 1945 privind Programul de guvernare, punctul reintegrarea Transilvaniei de Nord.

"... «acest pământ românesc este despărțit de restul țării». Ar fi mai bine: «această parte a țării noastre este despărțită.» Nu este numai pământ românesc acolo. Sunt un milion de secui care spun că este pământul lor, pe care stau. Și de ce să ne angajăm noi (FND, PCdR, nota D.C.G.) că este pământ românesc, când putem spune: partea țării noastre. Pentru că românii vor spune: acesta este pământul nostru, și în jumătate de sate sunt români și în cealaltă jumătate a satului,

[17] Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, Mona-Lisa Pucheanu, Corneliu Liviu Popescu, *Constituțiile României. Texte. Note. Prezentare comparativă*, Editura autonomă Monitorul Oficial, București 1993, p. 71.

unguri. Sunt împletiți. Tocmai acestea sunt probleme de bază ale Transilvaniei. *Şi de ce să-l declarăm pământ românesc?*"[18] (sublinierea D.C.G.)

Alte puncte ale programului FND de guvernare cuprindeau: imediata legiferare a reformei agrare; măsuri severe împotriva sabotorilor şi speculanților; sprijinirea "factorilor economici", inclusiv "industriaşi, comercianți, meseriaşi, etc."; ridicarea nivelului economic, cultural şi sanitar al muncitorilor şi tuturor salariaților; reorganizarea armatei "în spirit democratic"; arestarea şi judecarea criminalilor de război, curățirea aparatului de stat "de toate elementele fasciste şi profasciste".

Şi o ultimă promisiune: "grabnica reîntoarcere a prizonierilor de război" din URSS. (Revenirea în țară a acestor prizonieri va dura ani de zile, iar o parte din ei vor fi ținuți în închisori de autoritățile comuniste române).

Reforma agrară, în concepția Programului FND se baza pe "confiscarea" pământurilor, care vor fi "date" țăranilor. Aceştia, la rându-le, vor plăti statului (nu foştilor proprietari!) o sumă egală cu valoarea recoltei pe un an.[19]

Programul FND *nu* era destinat unei dezbateri publice în contradictoriu. Era menit să fie numai difuzat şi repetat de vorbitori, oriunde şi oricând.

Două cuvinte aveau un înțeles special: "democrație – democratic" şi "fascist".

"Democratic" sau "democrație adevărată (reală)" însemna orice persoană sau faptă – eveniment care ajuta la uzurparea puterii de către Partidul Comunist. Persoane cu un trecut "compromițător" erau binevenite, dacă erau gata să lucreze necondiționat pentru programul FND.

"Fascist" devenea orice persoană ce se opunea comuniştilor, indiferent de atitudinea sau acțiunea sa împotriva Reich-ului nazist.

---

[18] *România. Viața politică în documente. 1945*, coordonator Ioan Scurtu, Arhivele Statului din România, Bucureşti 1994, p. 84.

[19] Textul programului în *R.L.* III, nr. 153, luni 29 ianuarie 1945, p. 3; idem şi în *România... 1945*, p. 93-96 (vezi nota 2).

Criteriul principal de apreciere devenea dorința de a se supune și a acționa potrivit ordinelor sau directivelor noului regim, condus de Partidul Comunist.

De îndată au reînceput atacurile violente împotriva partidelor politice tradiționale.

"Elementele reacționare din cercurile conducătoare" ale PNȚ și PNL erau acuzate că au dus "o politică de duplicitate față de URSS", și anume "prin sabotarea și tergiversarea împlinirii condițiunilor de armistițiu", atât înlăuntrul cât și în afara guvernului.

"Cercurile reacționare" au împiedicat stabilirea unor legături "sincere" și durabile cu URSS și alte țări "democratice"; ele "împiedică reala democratizare a țării"; au împiedicat țara să-și dobândească locul, "în rândurile popoarelor iubitoare de pace și libertate".[20]

Toate acestea rămâneau simple afirmații.

Programul de guvernare al FND nu aducea dovezi în sprijinul acuzațiilor sale. Pentru PCdR important era să repete aceleași și aceleași învinuiri, până când o parte din opinia publică se va obișnui cu ele.

Ce credeau oamenii cu adevărat despre PNȚ, PNL și despre situația politică în general nu avea pentru PCdR și afiliații săi nici o însemnătate.

Dar, mai mult. Manifestul FND confirma indirect, prin însești violentele sale atacuri, faptul că activitatea partidelor tradiționale împiedica, de fapt, controlul integral al țării de către PCdR.

Gheorghe Gheorghiu-Dej a ținut și o conferință de presă. Întrebat de ce era nevoie de un guvern FND, liderul comunist răspunde – tot ca o simplă afirmație, fără dovezi – că "problemele fundamentale" ale țării nu au putut fi rezolvate de nici unul din guvernele în funcție după lovitura militară de la 23 august 1944.[21]

Dar relațiile cu monarhia? Care este atitudinea FND?

---

[20] Citatele din "Programul de guvernare FND" vezi nota 19.

[21] Interviu în *R.L.*, III, nr. 155, joi 1 februarie 1945, p. 3.

Gheorghe Gheorghiu-Dej:

"Va fi aceeaşi atitudine pe care componenţii FND-ului, cât şi FND-ul, au avut-o consecvent, şi anume atitudinea de aleasă colaborare cu M.S. Regele Mihai, în vederea democratizării ţării, a luptei neşovăitoare împotriva fascismului, şi pentru redresarea economică a României."

"Recunoscând rolul important al M.S. Regelui ca factor constituţional în actul de la 23 august 1944, FND este hotărât să conlucreze în mod loial cu Majestatea Sa în marea operă de redresare a ţării, operă ce urmează a fi realizată pe baza programului de guvernare elaborat de FND."[22]

Cu alte cuvinte, liderul comunist invită pe Suveran să sprijine şi şi să susţină programul formulat de partidul comunist sub egida Frontului Naţional Democrat. Monarhia să sprijine comunizarea ţării.

La acest sfârşit de ianuarie 1945, problema nr. 1 era următoarea: cum să se declanşeze o criză politică majoră aşa încât partidele tradiţionale să fie îndepărtate din guvern şi să fie impusă o cârmuire dominată net de PCdR?

Desigur, comuniştii făcuseră importante progrese în acapararea puterii, în toamna lui 1944, datorită intervenţiei directe şi/sau implicite a Comisiei Aliate (Sovietice) de Control şi a ocupării întregii ţări de Armata Roşie. Mai mult, cenzura foarte strictă a Sovietelor împiedica orice critică efectivă împotriva FND. Cu toate acestea, cabinetul condus de generalul Nicolae Rădescu reprezenta o coaliţie în care autoritatea centrală era împărţită de PNŢ, PNL şi PCdR-PSDR.

Cum să se meargă mai departe?

Cum să pui la cale o situaţie "explozivă" care să "motiveze" intervenţia autorităţilor sovietice şi ca urmare impunerea unui guvern exclusiv F.N.D.?

După publicarea "Programului de guvernare", Consiliul F.N.D. s-a întrunit la 31 ianuarie, orele 20, sub preşedinţia

[22] *Ardealul*, V, nr. 233, joi 1 februarie 1945, p. 3.

lui Vasile Luca: 19 persoane reprezentând PCdR, PSD, CGM, Uniunea Patrioților, Frontul Plugarilor.[23]

Toți cei prezenți, fără excepție, sprijineau integral platforma redactată de partidul comunist.

Obiectivul central: acțiunile pentru "răsturnarea guvernului Rădescu şi pentru instaurarea unui guvern FND."[24]

Discuțiile au câteva trăsături dominante.

Prima – cei prezenți consideră răsturnarea cabinetului de coaliție ca un fapt absolut cert; nici o ezitare, nici o ipoteză despre un posibil eşec.[25]

A doua trăsătură – reacția violentă față de partidele şi persoanele care nu acceptau şi se împotriveau constituirii unui guvern dominat de partidul comunist.

Persoanele din opoziție sunt calificate în termeni de evidentă grosolănie şi vulgaritate. Nici vorbă – în decursul şedinței – de o expunere, nicidecum de o analiză a incriminărilor aduse partidelor de opoziție.

Interesa numai eliminarea şi distrugerea opozanților.

În al treilea rând – discuțiile s-au purtat aproape exclusiv pe tema lărgirii Frontului Național Democrat cu unele orga-

---

[23] Stenograma şedinței publicate în *România. Viața politică în documente. 1945*, (vezi supra nota 1). De la PCdR: Ana Pauker, Vasile Luca, Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu, Lucrețiu Pătrăşcanu; de la PSD: Lotar Rătăceanu, Ştefan Voitec, Theodor Iordăchescu, N. Deleanu; C.G.M.: Chivu Stoica, Victor Brătfăleanu, Gh. Nicolau; U.P.: Gh. Vlădescu-Răcoasa, Constantin Agiu; F.P.: Petru Groza, Romulus Zăroni, Gh. Micle, Baicu, Ioviță Dumbravă. Trimiterile se referă în continuare la acest document.

[24] *Idem*, p. 98.

[25] Atitudinea reprezentanților P.C. se înțelege astăzi. Răsturnarea guvernului de coaliție avea aprobarea şi sprijinul deplin al autorităților sovietice aşa cum dovedesc documentele, acum binecunoscute.

În plus, Moscova ştia că Londra nu va reacționa efectiv la instalarea la Bucureşti a unui guvern dominat de partidul comunist. Statele Unite al Americii *nu* aveau interese politice în zonă şi, ca atare, Moscova se aştepta cel mult la o reacție moderată, pe canalele diplomatice obişnuite.

nizații profesionale, cu dizidenții din PNȚ – dacă se poate – și cu alte personalități politice.

A patra caracteristică – modalitățile practice de declanșare a crizei politice.

În sfârșit, din discuții rezultă că liderii PCdR considerau programul FND ca o etapă cu totul provizorie. Din rațiuni tactice, de politică internă și internațională, Frontul Național Democrat avea nevoie să apară ca o coaliție reprezentativă a opiniei publice. Ulterior, persoanele care nu mai conveneau urmau să fie eliminate.

Iată principalele subiecte ale discuțiilor din 31 ianuarie 1945:

Despre rege ("Factorul constituțional")

a) "M-am dus astăzi (31 ianuarie 1945 – D.C.G.) la Rege și am avut o discuție și asupra situației generale... Regele a fost foarte rezervat în discuție... a subliniat că el este de părere că un guvern de coaliție și-a dovedit competența" (Lucrețiu Pătrășcanu).[26]

b) "Regele a luat acum un soi de atitudine: ... îi este frică de agitație... și în al doilea rând, argumentul constituțional că trebuie să fie reprezentate toate partidele care au influență în țară. Cu alte cuvinte, în țară nu și-au exprimat încă dorința să ne aibă pe noi. Este un argument foarte rău pentru ei, întrucât noi îi vom da peste cap. Noi nu avem timp să așteptăm și de bătut în loc."(Ana Pauker)[27]

c) "Noi nu putem veni acum cu chestiunea că nu recunoaștem factorul constituțional, cu acțiuni de răsturnare prin forță... Și atunci luăm o figură liniștitoare și dovedim că în afecțiunea (sic) noastră vrem să fim loiali cu Regele și vrem să lucrăm"(Vasile Luca).[28]

---

[26] *Idem*, p. 103.
[27] *Idem*, p. 110.
[28] *Idem*, p. 106.

Despre Opoziție

a) Despre PNȚ și liderii săi:

– "Ați văzut că partidele istorice au trecut la atac violent și isteric, pur și simplu. De la «istoric» au trecut la «isteric». Mai ales Partidul Național Țărănesc are o atitudine de provocare, ceea ce înseamnă că am lovit bine..."(Vasile Luca; liderul PCR nu face nici un fel de exemplificări).[29]

– "Acum vedeți că Partidul Național Țărănesc, de furie, de isterie, ia poziție de clasă și spune clasa burgheză să nu se lase înșelată de program și de platformă (= a FND, nota D.C.G.), program mai ieftin decât cel din trecut, cum spun ei, este o momeală de care clasa burgheză trebuie să se apere"(Vasile Luca).[30]

Despre N. Lupu:

– "Lupu a vorbit acolo[31] și a spus că nu înțelege să meargă cu FND, pentru că FND l-ar folosi pe el în scopul ruperii partidului (= PNȚ) și după aceea l-ar da peste gard. Așa că s-ar putea ca Lupu să treacă în fruntea luptei împotriva noastră"(Vasile Luca).[32]

– "Lupu, porcul acela bătrân, stă încă acolo și dovedește încă o dată că locul lui este la cimitir" (Gheorghiu-Dej).

"Ai găsit un calificativ foarte bun" (profesor Nicolau).[33]

"În timpul războiului, Tătărescu n-a avut atitudinea lui Maniu și amicului Lupu, care era – să zic că face acum în pantaloni – care a făcut pe codoșul ducând scrisorile lui Maniu și ale lui Antonescu încoace și încolo"(Ana Pauker).[34]

Despre Iuliu Maniu:

"Vă pot declara deschis că la Moscova nu se face nici o deosebire între Maniu și bestiile de Antonescu. Locul lui

---

[29] *Idem*, p. 98.

[30] *Idem*, p. 100.

[31] La ședința Delegației Permanente a PNȚ din ziua de 30 ianuarie 1945.

[32] *Idem*, p. 103.

[33] *Idem*, p. 105.

[34] *Idem*, p. 112.

este aici şi el (= Maniu) va fi judecat de popor[35] (sublinierea D.C.G.).

Să nu-şi închipuie că va putea să se ascundă sub masca democraţiei. Noi (= PCdR) nu am fost în stare să arătăm rolul lui pe lângă Antonescu şi cum a deschis drumul dictaturii la noi în ţară. Maniu a lucrat intens, făcând un pact de neagresiune cu Garda de Fier.

Dar câte nu sunt!" (Gheorghiu-Dej).[36]

– "Banditul acesta (= Iuliu Maniu, nota D.C.G.) vorbeşte despre inima lui, dar în acelaşi timp cere: «bărbieriţi-l, omorâţi-l, deşi în intimitatea mea mă doare că trebuie să facem acest lucru.[37] Eu (= Iuliu Maniu) nu propovăduiesc condamnarea cu moartea»."[38]

b) Despre PNL – Brătianu:

"Atitudinea liberalilor împotriva programului este de brutală respingere şi critică"(Vasile Luca – nu arată de fel în ce constă critica PNL).[39]

Politica FND. Principii generale

Lărgirea FND. Consiliul examinează posibilitatea lărgirii FND: prin obţinerea unor adeziuni din partea inginerilor agronomi, a "sfatului negustorilor";[40] prin disidenţe, mai ales de la PNŢ[41]; "posibilitatea ca anumiţi industriaşi care nu

[35] De fapt de conducerea partidului comunist; "procesul" va fi înscenat în octombrie 1947.

[36] *Idem*, p. 102-103.

[37] Referire la faptul că Iuliu Maniu a insistat ca Gh. Tătărescu să fie trecut pe lista celor răspunzători de dezastrul ţării. Reprezentanţii PC s-au opus la aceasta.

[38] *Idem*, p. 105.

[39] *Idem*, p. 98.

[40] *Idem*, p. 99.

[41] *Idem*, p. 105.

sunt în partide sau organizațiuni să intre în FND"[42]; aderări de la Industria textilă[43]...

Aplicarea pe față a luptei de clasă este lăsată de o parte – deocamdată:

"Credeți că este bine să începem numai cu lupta de clasă, să punem accentul pe lupta de clasă, şi nu pe lupta de eliberare națională, independență națională, de ridicarea întregii economii naționale...?" (Vasile Luca)[44].

Colaborarea FND cu Gheorghe Tătărescu a ocupat un loc proeminent în discuțiile Consiliului FND din 31 ianuarie 1945.

De ce o atare colaborare?

"Sunt *păreri din locuri foarte competente*, care ne indică *necesitatea de a-l apropia pe Tătărescu*, nu de a-l respinge..." (Gheorghiu-Dej, sublinierea D.C.G.)[45].

După ce s-a întors de la Moscova Gh. Gheorghiu-Dej s-a întâlnit cu Gh. Tătărescu, la cererea acestuia. Fruntaşul liberal nu-şi făcea iluzii în posibilitatea unui conflict între aliați:

"Domnule – a spus Tătărescu lui Gheorghiu-Dej – eu cunosc cercurile din care fac parte şi ele[46], nu în majoritatea lor, dar în bună parte se leagănă în iluzia unui conflict între anglo-americani şi ruşi. Dar nu se poate mai mare greşeală decât aceasta. [47] Trebuie să fii într-adevăr un cârpaci politic să crezi că după atâtea succese obținute de URSS, după ce şi-a întărit atât de puternic poziția internațională, ar mai îndrăzni Anglia şi America să intre în conflict"[48].

---

[42] *Idem*, p. 100.

[43] *Idem*, p. 111.

[44] *Idem*, p. 107.

[45] *Idem*, p. 102.

[46] Aşa în text! Din context nu rezultă la cine se referă cuvintele "ele" şi "lor".

[47] Iuliu Maniu insistase ca pe lista celor vinovați de dezastrul țării să figureze şi Gh. Tătărescu.

[48] *Idem*, p. 101.

Cu prilejul acelei discuții Tătărescu s-ar fi declarat gata să participe la un guvern F.N.D., cu condiția ca Iuliu Maniu să nu fie parte.

"El (= Tătărescu), pezevenghiul, spunea că este foarte recunoscător, mie și d-lui Pătrășcanu și Partidului Comunist că i-am luat apărarea." (Gheorghiu-Dej)[49]

Ștefan Voitec se opune net colaborării: "... o conlucrare cu Gh. Tătărescu este o imposibilitate. El este un farseur mare, dar din punct de vedere politic nu reprezintă nimic. Din punct de vedere economic reprezintă și mai puțin. Partidul Național Liberal, care reprezintă economia, stă grupat în jurul lui Dinu Brătianu, iar Tătărescu, dacă acceptă alianța cu F.N.D., o face pentru ca să-și refacă situația politică și să iasă la suprafață"[50] . Fruntașul liberal – opinează Șt. Voitec – este "mai mult decât o canalie"[51]

Dar Constantin Agiu, fruntaș al partidului comunist, are altă părere.Văzuse personal o întrunire a aderenților lui Tătărescu la Giurgiu: "Când am văzut ce a realizat (Tătărescu) la Giurgiu – continuă C. Agiu – nu mi-a venit să cred ochilor. A organizat o întrunire mai populară decât a F.N.D.-ului, la care au participat foștii primari și numeroși locuitori din satele județului Vlașca. Am văzut personal acest lucru".[52]

"În Gorj el are mult" – intervine Georghiu-Dej. "Și în multe alte părți", adaugă C. Agiu: "Rămâne deci ceea ce a spus tov. Pătrășcanu ca noi să fim vigilenți, să fim așa cum ne cere momentul politic în care ne aflăm, urmând să-l folosim noi pe el[53], nu el să ne folosească pe noi."[54]

Dar trecutul politic al lui Gh. Tătărescu?

---

[49] *Idem*, p. 101.
[50] *Idem*, p. 103-104.
[51] *Idem*, p. 112.
[52] *Idem*, p. 109.
[53] Adică Gheorghe Tătărescu.
[54] Toate citatele, *ibidem*.

"Eu nu mă uit la Tatar Bunar, într-o situație ca aceasta, ci mă uit la ce ar putea face Tătărescu, la ceea ce am putea să-l determinăm să facă în interesul F.N.D." (Gheorghiu-Dej).[55]

Ce anume ar aduce prezența aderenților lui Gh. Tătărescu într-un guvern F.N.D.?

"... noi trebuie să fim puțin mai diplomați și să mai turnăm puțină culoare în guvernul pe care îl facem. Acesta nu înseamnă că noi vom renunța la vreunul din principiile noastre de luptă sau din ceea ce trebuie să realizăm" (Vasile Luca).[56]

Și tot Vasile Luca:

"Noi nu trebuie să ne speriem de ceea ce a fost Tătărescu. Toți știm cine a fost. Dar, dacă cu Tătărescu putem sparge Partidul Liberal, dacă Tătărescu înțelege că singura cale este prietenia cu URSS – și el pare serios și înțelege că nu este altă cale – atunci să tratăm cu el".

Dacă Gh. Tătărescu participă la o guvernare F.N.D. acest fapt va da "un cadru burghez" și "va da o încredere imediată... fabricanților, forțelor economice din țară. Aceste forțe își vor spune că, dacă este vorba de Tătărescu, nu poate fi vorba de confiscarea averilor și astfel vor avea mai mult curaj să lucreze cu noi" (Vasile Luca).[57]

Dar dacă fruntașul liberal ar adopta ulterior o altă atitudine?

"Și linia Tătărescu o putem combate mâine. Îl putem și aresta dacă încearcă să danseze în altă parte" (Vasile Luca).[58]

Așa încât Consiliul FND a conchis în favoarea colaborării cu fracțiunea liberală condusă de Gh. Tătărescu.

*

[55] *Idem*, p. 105. O revoltă locală pusă la cale de activiști comuniști la Tatar Bunar la 12-17 septembrie 1924, a fost repede lichidată, subsecretar la interne fiind Gh. Tătărescu: Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, II, 1, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1986, p. 780-785.

[56] Stenograma ședinței din 31 ianuarie 1945, vezi nota 22.

[57] *Idem*, p. 107.

[58] *Ibidem*.

Acelaşi Consiliu a decis şi asupra acţiunilor practice pentru amplificarea crizei politice.

Modalitatea principală: întruniri în întreaga ţară, chiar începând de duminică 4 februarie: la Bucureşti, pe sectoare, în judeţele Ilfov, Prahova, Dâmboviţa, Romanaţi, Vlaşca, Teleorman, Ialomiţa, în oraşe ca Galaţi, Turnu Severin, Târgovişte etc.[59] Se vor face afişe "ca să vină intelectuali şi tot felul de lume."[60]: "generali, profesori universitari, preoţi, meşteşugari, să ia toţi cuvântul" (Vasile Luca); "ofiţeri, soldaţi, funcţionari" (Ana Pauker).

Întrunirile vor fi "în numele F.N.D."; vor lua cuvântul "oameni din aceia din care au hotărât" (Lotar Rădăceanu); "vom pune oameni pregătiţi din aceştia" (Vasile Luca)[61]

*
* *

Urmând calea folosită în octombrie – noiembrie 1944, presa controlată de PCdR atacă zilnic "opoziţia", pe "reacţionari", pe cei ce adăposteau "elemente fasciste" în instituţiile centrale şi locale. Editoriale după editoriale repetau nevoia unui guvern F.N.D.

Ce motive erau invocate pentru o atare schimbare? Nici unul de fapt. Presa procomunistă repeta mereu şi mereu felurite prevederi ale platformei – program F.N.D., odată cu cele mai grele învinuiri aduse opoziţiei, socotită aprioric "fascistă"[62]

Aceeaşi presă susţinea că numai un guvern F.N.D. putea obţine statutul de cobeligeranţă pentru România şi întoarcerea mai grabnică a prizonierilor români din URSS.[63] După

---

[59] *Idem*, p. 112-113.

[60] *Idem*, p. 112.

[61] *Idem*, p. 112-113

[62] *Scânteia, România Liberă, Libertatea* (oficiosul PSDR – deşi în mai mică măsură), Frontul Plugarilor au publicat atacuri zilnice împotriva PNŢ şi PNL cu cele mai felurite născociri.

[63] De exemplu: "*Garanţia statutului de cobeligeranţă: un guvern F.N.D.*" – editorial de N. Moraru, în *R.L.*, III, nr. 158, Duminică 5 februarie 1945, p. 1 şi 3

6 martie 1945, după instalarea guvernului dominat de PCdR, cobeligeranța n-a fost în nici un fel acordată. Cât despre prizonierii de război, aceştia au fost "eliberați" foarte încet – chiar şi după 1950 –, o parte din ei fiind preluați de securitatea română şi ținuți în închisoare, ani la rând!

Deocamdată însă, suntem în ianuarie – februarie 1945, şi chestiunea prizonierilor de război se cuvenea ținută în atenția cititorilor.

Ca urmare, articole de presă arătau, cu amănunte, tratamentul de care beneficiau ostaşii români prizonieri în URSS.[64]

După modelul din toamna anului 1944, au fost organizate mitinguri şi demonstrații de stradă – menite să arate, sprijinul "popular" pentru programul F.N.D. Lucrările Congresului General al Sindicatelor s-au încheiat printr-un miting în Piața Universității, unde participanții "au cerut un guvern F.N.D."

Câți oameni au fost de față?

"Aproape 300.000" anunță *România Liberă* cu litere de-o şchioapă, pe prima pagină.[65] Piața Universității, însă, are în jur de 13.800 mp (inclusiv spațiile care se întind spre biserica Colței). Socotind câte 2,5 persoane pe metrul pătrat, obținem cel mult cca. 34.500 participanți, adică 11,5% din totalul afirmat de presa procomunistă.

Aşa va fi de altfel timp de decenii sub regimul comunist. Cifrele vor fi totdeauna potrivite aşa încât să "demonstreze" concluziile oficialităților. Oamenii erau aleşi şi supravegheați de activişti. (Ulterior se vor iscăli şi convocatoare la miting!)

La amintitul miting din Piața Universității, Gheorghe Apostol, secretar general al Confederației Generale a Muncii,

---

[64] "*Prizonierii de război în URSS*", în *R.L.*, III, nr. 156 vineri 2 februarie 1945, p. 1 şi 3; "*Când se vor întoarce prizonierii de război români din URSS?*", articol de Tini Dumitru, *idem*, nr. 157, sâmbătă 3 februarie p. 1 şi 3 şi nr. 158, duminică 4 februarie; "*Aşteptând întoarcerea prizonierilor de război*" de Mihai Apostolescu, *idem*, nr. 165, luni 12 februarie, p. 1 şi 2.

[65] *R.L.*, III, nr. 155, joi 1 februarie 1945, p. 1 şi 2. La fel şi în *Scânteia*, II, nr. 126, joi 1 februarie, p. 1 şi 5.

a condamnat "politica criminală dusă de cercurile fasciste în frunte cu Maniu", la care participanții – relatează *Scânteia* – au strigat "Jos Maniu!"

Comentariul *Scânteii* – ca de altfel mai toate editorialele şi reportajele presei comuniste şi afiliate PCdR – îndeamnă şi incită la ură şi la violență. Un exemplu de felul cum este redat amintitul miting:

"Şi masa aceasta a poporului şi-a arătat ura înverşunată împotriva elementelor reacționare în frunte cu Maniu."

"... acest *întunecat reacționar* a fost răstignit pentru totdeauna de *protestul uriaş* şi de *pumnii vânjoşi* ce s-au ridicat din mulțime când tov. Gheorghe Apostol i-a citat numele" (sublinierile D.C.G.)[66]

Se inaugura astfel, pentru aproape 45 de ani, sistemul reportajelor oficiale, *telecomandate*, în care manifestanții cer exact ceea ce partidul comunist hotărâse, manifestă "puternic", "entuziast", "cu convingere", pentru partid şi regim.[67]

Scânteia prezintă un grupaj al manifestațiilor pro-F.N.D. din 10 februarie. Numărul total al participanților este estimat la "peste 100.000... în diferite localități"[68]

Comentariul începe cu fraza "Mişcarea populară din întreaga țară pentru un guvern F.N.D. capătă tot mai multă amploare"[69]

Ce însemna cifra de "peste 100.000", presupunând că ea exprima realitatea?[70] Sindicatele muncitorilor de la oraşe

---

[66] Reportaj de Silviu Brucan, în *Scânteia*, II, nr. 126, joi 1 februarie 1945, p. 1 şi 5.

[67] Vezi şi *R.L.*, III, nr. 159 din 5 februarie p. 3 şi 5; nr. 160 din 7 februarie, p. 5; nr. 162 din 9 februarie, p. 1 şi 3; idem nr. 166, 167, 169 etc.

[68] *Scânteia*, II, nr. 137 din 12 februarie 1945, p. 1 şi 4: textul în *România. Viața politică în documente 1945*, p. 129-135 (vezi mai sus nota 2) Citatele se reproduc din acest volum.

[69] Idem, p. 129.

[70] Cifra se cuvine luată cu mare rezervă, dată fiind tendința constantă a propagandei partidului comunist de a prezenta evenimen-

"numără 750.000", subliniază un apel al Frontului Plugarilor, care adaugă: "trei sferturi de milion de frați ai voștri, muncitori din uzine, fabrici și mine, fac și ei parte din Frontul Național Democrat".[71] Luând drept adevărată și cifra de 750.000, rezultă că aproximativ 13,3% din muncitorii sindicalizați sub egida Confederației Generale a Muncii[72] participaseră la manifestațiile pro-FND.

Telegramele arată de altfel cum s-au obținut cifrele. Astfel delegatul FND din comuna Țintea – Băicoi trimite o adeziune în numele tuturor locuitorilor comunei "de circa 24.000, organizați în sindicate, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților...".[73]

Celelalte telegrame sunt mai laconice:

"locuitorii comunei Ceamurlia de Sus, jud. Tulcea"; "plugarii din comuna Beidaud, Jud. Tulcea"; "lucrătorii fabricii «Albina» prin organizația sindicală"; "țăranii din comuna Gherghița"; "locuitorii din comuna Mihai Bravu, jud. Tulcea"; "reprezentanții aleși a 3000 muncitori metalurgiști din Galați..." etc. etc. Adunând numărul total al locuitorilor comunelor, a membrilor sindicatelor amintite, adăugând estimările corespondenților *Scânteii* – exemplu 35.000 la Timișoara – s-ar putea ajunge și la cifra de "peste 100.000". Ce gândeau și ce voiau de fapt, în realitate, acești oameni? Din formulele reproduse în presă nu se poate afla nimic altceva decât cererea pentru un nou guvern.

De fapt, în campania de presă a FND, cifrele nu aveau cine știe ce însemnătate. Din relatări trebuia să reiasă însă un singur lucru: anume că "țara" cere un guvern F.N.D.! În fiecare zi trebuiau tipărite cât mai multe asemenea știri. *Scânteia*, din 10 februarie relatează despre adunările cetățenești din orașele: Timișoara, Sânnicolaul Mare, Târgoviște și

---

tele cât mai favorabil politicii PCdR fără nici un fel de reticențe în modificarea adevărului.

[71] Apelul este datat 10 februarie 1945; a fost publicat în *R.L.*, II, 164 din 11 februarie, p. 1.

[72] Aflată sub controlul PCdR.

[73] Idem, p. 131.

Arad; urmează telegramele către Consiliul F.N.D., venind de la: 14 uzine timişorene, 8 comune rurale, 2 fabrici (fără indicarea localităţii), metalurgiştii din Galaţi, plus o adunare a medicilor democraţi în Bucureşti, plus felurite sindicate din Constanţa[74]

În aceste texte, cererea pentru constituirea unui guvern F.N.D. este repetată de 38 (treizeci şi opt) de ori! Telegramele erau semnate fie de "Comitetul Frontului Plugarilor" din comuna respectivă, fie de "comitetele de fabrică", fie de către un delegat sindical sau de un preşedinte de sindicat – de exemplu sindicatele marinarilor, cel alimentar, alimentar – secţia biscuiţi(!), secţia morari, secţia brutari, muzicanţi instrumentişti – toate din Constanţa.

Relatările şi telegramele sunt foarte succinte. Dar se arată şi cine sunt vorbitorii: la Timişoara au fost 8 reprezentând: Sindicatele Unite, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioţilor, Femeile Democrate, P.S.D.[75] La Arad au luat cuvântul 5 persoane din care 2 de la PCdR, şi câte una pentru PSD, Frontul Plugarilor şi Sindicate.[76]

Atari ştiri erau date aproape în fiecare zi. Ele au fost reluate în ansamblu de presa sovietică. Aşa încât în final, A.I. Vâşinski va declara regelui Mihai, la 27 februarie, la Bucureşti, că guvernul Rădescu nu este capabil să conducă ţara în ordine şi linişte, nu are încrederea şi sprijinul maselor largi ale poporului...[77]

Manifestările pro – F.N.D. reprezentau opinia unei restrânse minorităţi. Zeci de mii de cetăţeni, scoşi de repetate ori la manifestaţii de activiştii F.N.D. şi ai sindicatelor, nu însemnau defel ţara întreagă.

Din perspectiva Partidului Comunist şi a Uniunii Sovietice asemenea manifestaţii erau însă de absolută trebuinţă pentru:

---

[74] Vezi relatarea din *Scânteia*, în *vol. citat*, p. 129-136.

[75] Idem, p. 130.

[76] Idem, p. 134.

[77] Proces verbal al audienţei, în Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Ed. Humanitas, Bucureşti 1995, p. 236.

– a conferi o aşa-zisă "legitimitate" viitorului guvern;

– pentru a da prilejul unei intervenţii directe a guvernului sovietic, aşa cum va face A.I. Vâşinski începând cu 27 februarie;

– pentru a rescrie istoria, potrivit cu versiunea Partidului Comunist, singura versiune ce va fi trecută, an de an, în manualele şcolare şi în alte lucrări, singura versiune ce va fi cunoscută în viitor de populaţia României.

*
* *

Teohari Georgescu, subsecretar de stat la Interne, se adresă presei la 5 februarie.

Guvernul actual (de coaliţie) "nu poate şi nu vrea" să rezolve problema criminalilor de război, a celor vinovaţi de dezastrul ţării şi nici "curăţirea ţării de elementele fasciste şi legionare". În prezent,aparatul de stat este "infectat de spiritul fascist".

Răspunzătoare de această stare de lucruri sunt "elementele reacţionare din Partidul Naţional Ţărănesc".

Ce trebuie făcut?: "este nevoie de o operaţie radicală în aparatul de stat şi mai cu seamă în aparatul poliţienesc".

Cum procedăm? "Să ne uităm la ţara vecină nouă, Bulgaria..."

Prin "curăţirea ţării", liderul comunist înţelegea îndepărtarea tuturor celor ce se împotriveau comunizării. Referirea la Bulgaria era cu tâlc: acolo, începând din octombrie 1944, "tribunalele poporului" pronunţaseră sute de condamnări la moarte, cu sentinţe executate îndată.[78]

În noaptea de duminică 4 spre luni 5 februarie, s-ar fi produs, potrivit relatărilor *Scânteii*, o încercare de atentat asupra lui Miron Constantinescu redactor şef al ziarului, în momentul când, către miezul nopţii, se întorcea cu o maşină

[78] "*Declaraţiile tov. ministru Teohari Georgescu*", în *Scânteia*, II, nr. 132, miercuri 7 februarie 1945, p. 3, cf. *R.L.* din 7 februarie 1945.

de serviciu, de la sediul redacției către casă. Încercarea ar fi avut loc în zona Piața Paris – strada Eliza Filipescu.

S-au tras dintr-o altă mașină șase focuri de revolver; nimeni n-a fost rănit. Comentariul din *Scânteia* nu arată dacă s-a deschis vreo anchetă oficială asupra incidentului. Susține însă că faptul "face parte dintr-un plan diabolic" de a provoca neliniște și că este "o verigă criminală la lanțul sabotorilor războiului antihitlerist..."[79]

Au urmat, firește, moțiunile de protest. [80]

Agitația a cuprins și câteva comune rurale. Din inițiativa unor activiști comuniști, unii țărani au inițiat un fel de împărțire a pământurilor, fără promulgarea unei legi.[81] Cazurile rămân izolate și imensa majoritate a țărănimii așteptă să vadă cum se vor desfășura lucrurile.

Comunicatul PNȚ privind criza declanșată de F.N.D.

Programul FND a primit replica Partidului Național Țărănesc. Un comunicat al PNȚ accentuează asupra următoarelor:[82]

1. "Lipsa de seriozitate la Frontul Național Democrat" manifestată prin: renunțarea grabnică la etatizările și naționalizările anunțate cu mare publicitate în programul FND din septembrie 1944;

---

[79] "*Un mișelesc atentat neizbutit împotriva tovarășului Miron Constantinescu...*" comentariul este semnat de Silviu Brucan: *Scânteia*, II, nr. 132, miercuri 7 februarie 1945, p. 1.

[80] *Scânteia*, II, nr. 133, joi 8 februarie p. 1, și nr. 135, sâmbătă 10 februarie, p. 1.

[81] *R.L.*, III, nr. 166, 167, 168, 169 și 170, din februarie 14-18, 1945; *idem*, nr. 175 din 24 februarie, p. 3; nr. 180 din 1 martie, p. 6; nr. 181 din 2 martie, p. 3.

[82] Comunicatul datat "februarie 1945" este publicat în *România... 1945*, p. 156-158 (vezi nota 2). El se păstrează la Arhivele Statului, Arhiva CC al PCR, fond 103, dosar 8190, F. 23-24. Citatele date în continuare sunt după textul publicat în volumul indicat mai sus.

2. Atitudinea reprezentanților FND în guvernele de după 23 august 1944: "nerespectul înțelegerilor, *duplicitatea de guvernanți și opozanți în același timp*; autotorpilarea și denigrarea propriei guvernări, aruncând răspunderea pe partidele celelalte cu care în guvern semnau aceleași legi și luau aceleași măsuri" (sublinierea D.C.G.).

3. Pretenția PCdR de a fi deținător unic al încrederii aliaților:

"Dar ceea ce este cu desăvârșire unic și excepțional în istoria politică a poporului românesc este ca un partid politic minuscul «să se prezinte» pe sine ca unic deținător al încrederii aliaților" și "să tindă a denigra guvernul țării, afirmând că acesta ar urmări sabotarea alianțelor și angajamentelor..."

Comunicatul PNȚ continuă:

"Indignarea politică este cu atât mai mare, cu cât, din meschine calcule de partid, se caută a se da impresia, pe cât de dăunătoare țării, pe atât de falsă, că partidele ce reprezintă imensa majoritate a țării – Partidul Național Țărănesc mai întâi – nu sunt sincere față de aliații noștri..."

De altfel, stabilirea unor relații prietenești cu URSS nu este o atitudine de conjunctură. Această politică a fost urmărită de PNȚ încă din anul 1919, cât și ulterior.

4. Țelul PCdR este de a pune mâna pe putere: "Conștienți că de jos în sus nu pot dobândi încrederea opiniei publice, toată strădania lor (= PCdR și aliații săi, nota D.C.G.) se desfășoară pentru a cuceri puterea și a stăpâni țara de sus în jos."[83]

5. Poziția PNȚ cuprinde 3 puncte esențiale: executarea loială a condițiilor de armistițiu, cu respectarea angajamentelor internaționale; efortul de război dus "până la limita maximă a puterilor țării"; "cât mai strânse relații, nu numai juridice, ci și cât mai prietenești cu toți aliații, și mai ales cu URSS".

[83] Așa cum, de altfel, se vor desfășura evenimentele în continuare.

Cât priveşte "confiscarea" pământurilor de peste 50 de hectare anunţată de Programul F.N.D., punctul de vedere al Partidului Naţional Ţărănesc va fi în curând exprimat "printr-o comunicare specială".

Comunicatul se încheie astfel:

"Partidul Naţional Ţărănesc nu poate primi lecţii de democraţie de la acei care au luat sub aripa lor ocrotitoare pe criminalii politici,[84] care au introdus organizaţia fascisto-hitleristă în statul român prin *ocrotirea* Constituţiei din 1938, simplă imitaţie a principiilor totalitare fascisto-hitleriste, generatoare de politici antidemocratice rasiale şi filo-germane, care ne-a îndepărtat de vechii noştri aliaţi şi a dus ţara la dezastru."

Se cuvine remarcat că stilul folosit în acest ultim paragraf al comunicatului PNŢ, este asemănător cu acela al polemicilor din *Scânteia* sau din presa afiliată Partidului Comunist.

Dar replica dată de PNŢ nu a putut fi difuzată prin presă.

Procedeul a fost foarte simplu: sindicatul tipografilor, aflat sub controlul Partidului Comunist a interzis tipărirea.

Iată *Comunicatul* publicat la 3 februarie 1945:

"Comitetul sindical al muncitorilor şi muncitoarelor din Industria Grafică din Capitală, luând în discuţie – pe de o parte – atacurile pe care reacţiunea le-a dezlănţuit în ultimul timp împotriva Frontului Naţional Democrat şi a programului său de guvernare... iar, pe de altă parte, hotărârea muncitorilor de la atelierele «Curierul» de a nu mai lucra ziarul *Dreptatea*, atâta vreme cît face jocul anumitor elemente reacţionare din Partidul Naţional Ţărănesc prin înverşunate atacuri duşmănoase, hotărăşte să lanseze următorul apel către muncitorimea grafică din Capitală:

[84] Aluzie la faptul că reprezentanţii FND din guvernul N. Rădescu s-au opus includerii lui Gh. Tătărăscu şi altor foşti demnitari în lista celor răspunzători de dezastrul ţării.

Exemplul muncitorilor de la «Curierul» trebuie urmat de întreaga muncitorime grafică din Capitală, astfel că oriunde reacțiunea caută să strecoare atacurile, în broșuri, în presă sau manifeste, *muncitorii* să-și încordeze toată atențiunea și *să refuze a lucra tot ceea ce constituie un atac la adresa noastră*" (sublinierea D.C.G.)

Se mai precizează că "peste 300" comitete de fabrică din București au fost "într-un singur glas... de acord" ca hotărârea să fie dată publicității.[85]

Cenzura tipografilor, conduși de lideri comuniști, se adăuga astfel cenzurii riguroase instituite de autoritățile sovietice prin Comisia "Aliată" de Control.

Manifestarea unor opinii contrare determina întotdeauna la liderii, ca și la activiștii partidului comunist, o reacție de distrugere a opoziției. *Una din obsesiile Partidului Comunist a fost eliminarea oricărei împotriviri venind* dinafara *sau* dinăuntrul *sistemului. Regimul comunist de tip sovietic – introdus și în România – a respins permanent soluțiile și politicile alternative, fiindcă aplicarea acestora putea duce și la schimbarea echipei conducătoare.*

Deocamdată, în ianuarie – februarie 1945, PCdR oprea prin toate mijloacele ca opinia publică din țară să fie cu adevărat informată, să cunoască realitatea. De aceea, devenea prioritară eliminarea presei Partidelor Național Țărănesc și Național Liberal.

Ca urmare a hotărârii liderilor sindicali comuniști *Dreptatea* n-a apărut două zile.

Intervine dr. Petre Groza, vicepreședintele Consiliului de miniștri, cu declarații împăciuitoare:

"...Înțeleg să intervin personal pentru a restabili libertatea scrisului și afirmării ideologiilor politice a tuturor grupă-

[85] *Timpul,* IX, nr. 2761 din 3 februarie 1945, p. 5. Textul reprodus după volumul *România... 1945*, p. 119-120 (vezi nota 2).

rilor politice, ce nu pot fi împiedicate în libera manifestare a convingerilor lor. Voi interveni personal în cazul ziarului *Dreptatea*."[86]

Se fac cercetări la fața locului, la tipografia "Curierul". Ion Mihalache discută cu primul ministru.

Ca urmare, începând de sâmbătă 3 februarie ziarul *Dreptatea* va apărea din nou – anunță *Ardealul* care adaugă în final: "... sindicatul lucrătorilor tipografi de la "Dacia Traiana" au declarat că înțeleg şi respectă convingerile politice ale tuturor cetățenilor şi sunt gata să tipărească ziarul *Dreptatea*."[87]

Dar liderii comuniști din Comitetul Sindicatului pe Capitală[88] nu au fost de acord. Ei dau o dezmințire şi susțin că tipografii de la "Dacia Traiana" nu vor tipări *Dreptatea*. (De reținut că dezmințirea este dată de liderii Comitetului Sindical pe Bucureşti şi nicidecum de comitetul muncitorilor din imprimeria "Dacia Traiana").

Formula folosită de conducerea comunistă a Comitetului amintit a fost foarte simplă: redacția *Dreptății* să dea asigurări "că nu vor mai ataca muncitorimea, reforma agrară şi programul de guvernare al FND..." În caz contrar "acest ziar nu va mai fi lucrat de nici un muncitor tipograf."[89]

Reacția imediată a liderilor sindicaliști comuniști era de aşteptat. *Obiectivul principal rămânea interzicerea presei de opoziție.*

Numai aşa opinia publică putea fi dirijată, lipsind-o de orice informație alternativă, de cunoaşterea realității faptelor.

---

[86] *"Ziarul Dreptatea va apare mâine. Declarațiile dlui. dr. Petru Groza..."* în *Ardealul*, V, nr. 235, sâmbătă 3 februarie 1945, p. 3.

[87] Ibidem.

[88] Comitetul Sindicatului Muncitorilor şi Muncitoarelor din Industria Grafică din Capitală.

[89] *Dezmințire*, în *Scânteia*, II, nr. 129, duminică 4 februarie 1945, p. 3.

Unii tipografi au avut totuşi curajul să nu se supună ordinelor.

Un comunicat al Sindicatului muncitorilor şi muncitoarelor din Industria Grafică din Capitală anunţă excluderea din sindicat "a patru agenţi provocatori şi legionari"[90], şi anume: Ion Panga – maşinist; Gheorghe Bădoiu – legător; Vasile Marin – maşinist şi Constantin Niculescu – legător. Cei patru, muncitori autentici, rămâneau astfel fără slujbă, fără mijloc de trai.

Motivul excluderii: "... Activitatea provocatoare care au dus-o pentru spargerea unităţii sindicale", "propagandă fascistă", "terorizarea" comitetului sindical – citim în Declaraţia comitetului sindical al Uniunii Tipografilor. În plus, "maşinistul Panga Ion a provocat în ultimele zile un scandal la sediul sindicatului şi – mai mult decât atât – a lovit pe dl. Mitică Săracu[91], membru în Comitetul Executiv al Confederaţiei Generale a Muncii."[92]

Ca în orice relatare a presei comuniste, se foloseau formule generale. Nu se arată ce voiau de fapt aceşti muncitori.

A spune *nu* unei decizii a liderilor sindicali comunişti, însemna "spargerea unităţii", însemna să devii agent provocator şi legionar!

"Acţiunea provocatoare" era, de fapt, opoziţia împotriva controlului sindicatului de către comunişti. Prin excluderea celor patru muncitori şi pierderea locului de muncă, PCdR dădea un clar avertisment tuturor lucrătorilor, să nu mai îndrăznească să se opună politicii ordonate de partidul autointitulat "avangarda clasei muncitoare".

---

[90] *Scânteia*, II, nr. 129, duminică 4 februarie 1945, p. 3.

[91] Dumitru Săracu. acuzator public în "procesul" mareşalului Ion Antonescu.

[92] *R.L.*, III, nr. 158, duminică 4 februarie 1945, p. 2.

La 14 februarie 1945 a venit rândul ziarului *Viitorul*, al Partidului Național Liberal. Şi în acest caz muncitorii au refuzat – citim în relatarea *Scânteii* – să tipărească articole pe care "elementele cele mai reacționare ale partidului liberal încercau să le strecoare, urmărind să defăimeze şi să insulte muncitorimea sindicalizată şi organizațiile democratice."[93] Ca urmare, primul delegat al comitetului de fabrică "tov. Manea" a fost sechestrat şi amenințat cu concedierea de legionari camuflați în tineretul liberal". Apoi "tovarăşul" Manea a fost dezbrăcat şi lăsat gol în cameră! Tipografii au părăsit atunci atelierele, deoarece – continuă *Scânteia* – refuzau "să lucreze sub teroarea derbedeilor fasciști, a jandarmilor şi poliției"[94]. Aceeaşi relatare adaugă că încă de duminică 11 februarie, 200 de jandarmi au "blocat" imprimeriile "Viitorul", "pentru a intimida pe muncitori".

Relatarea rămâne confuză. Înțelegem că "tovarăşul" Manea, mai marele peste muncitori, era de acord cu cenzura instituită de conducerea comunistă a sindicatului. Dintr-o altă corespondență a *Scânteii* aflăm că unități militare au fost trimise la trei tipografii: "Viitorul", "Carol Göbl" şi "Finanțe şi Industrie".[95]

Prezența lor era menită mai curând să îngăduie unor tipografi ce nu se supuneau ordinelor sindicatului, să continue lucrul.

O dovadă în acest sens este ediția din 15 februarie a *Viitorului*; apărut într-o singură pagină, tipărită de 6 voluntari din care cinci tipografi calificați. Unul din ei era

---

[93] "Mârşava faptă a huliganilor de la *Viitorul*. Protejați de jandarmi «câinii turbați» au bătut doi muncitori şi două muncitoare din tipografie", în *Scânteia*, II, nr. 141, vineri 16 februarie 1945, p. 3.

[94] Ibidem.

[95] "Atitudinea dușmănoasă a generalului Rădescu față de muncitori. Comunicatul sindicatului tipografilor din Capitală", în *Scânteia*, II, nr. 143, duminică 18 februarie 1945, p. 3.

maşinistul Ion Pangă – pe care corespondentul *Scânteii* se grăbeşte să-l califice "agent provocator notoriu, abia eliberat din ospiciul de nebuni şi dat afară din sindicat." Ediţia din 15 februarie era socotită, evident, "fiţuică murdară."[96]

Reţine formularea "abia eliberat din ospiciul de nebuni"; este oare o anticipare a practicii de mai târziu, când regimul comunist trimitea pe unii dizidenţi şi opozanţi în spitalele de psihiatrie unde li se administrau cu forţa felurite tranchilizante?

Oricum, orice fel de ocară era socotită potrivită împotriva celor ce nu se supuneau politicii PCdR.

Acelaşi incident ne este relatat însă şi de Adriana Georgescu, şefa de cabinet a generalului Nicolae Rădescu:

"Când sosesc în dimineaţa aceea la *Viitorul*, găsesc redacţia întoarsă pe dos. Mihai Fărcăşanu[97] telefonează în dreapta şi în stânga, Gheorghe discută cu nişte muncitori, uşile se trântesc, alerg la Fărcăşanu, care îmi explică între două convorbiri telefonice ce s-a întâmplat."

"Nişte muncitori tipografi comunişti s-au transformat, cu de la sine putere, în cenzori şi, cum unele articole nu le conveneau, au refuzat să le tipărească şi au decis în şedinţa de noapte să suprime ziarul."

"N-avem nici măcar timp să ne indignăm. Trebuie să ne grăbim..."

"După încă o oră, cele două încăperi ale redacţiei sunt pline de voluntari. Cobor cu ei toţi la subsol unde îşi împart lucrul..."

"A doua zi *Viitorul* este tipărit şi asist la plecarea echipelor de voluntari care îi asigură distribuirea."[98]

---

[96] "Cu cine s-a tipărit ieri "*Viitorul*", Tineri de 80 de ani şi agenţi provocatori care şi-au vândut conştiinţa huliganilor", în *Scânteia*, II, nr. 142, sâmbătă 17 februarie 1945, p. 7.

[97] Directorul ziarului *Viitorul*.

[98] Adriana Georgescu, *La început a fost sfârşitul. Dictatura roşie la Bucureşti*, ediţie îngrijită de Micaela Ghiţescu. Prefaţă de Monica Lovinescu, Humanitas, Bucureşti 1992, p. 48.

O fotografie din *Scânteia* (duminică 18 februarie) ne sugerează cam cum se petreceau lucrurile, cum se obținea refuzul muncitorilor de a tipări presa partidelor de opoziție. Este înfățișată o delegație de tipografi care s-a prezentat la primul ministru (vezi mai jos). În stânga imaginii, un muncitor robust, în plină putere, cu un aer sigur pe sine. În rest, o sumă de tineri şi tinere cu figuri triste sau uşor absente. Fac parte din contingentul de muncitori care nu au cunoscut defel viața politică dinainte de război. Era destul de lesne ca un lider sindicalist autoritar să le spună ce au de făcut.

De altfel, la fel se vor lua toate hotărârile adunărilor sindicale după 1945 şi mai cu seamă odată cu instaurarea "republicii populare".[99]

Incidentul de la tipografia "Viitorul" a avut două urmări.

Mai întâi, un comunicat al Sindicatului Tipografilor din Capitală, care dădea o altă versiune incidentului: nu muncitorii de la "Viitorul" au încetat lucrul (vezi *Scânteia* din 16 februarie!) ci "ei au fost izgoniți din tipografie de elemente huliganice". În plus, o delegație de tipografi a avut o întrevedere cu primul ministru la 16 februarie.

În relatarea *Scânteii* "dialogul" a fost următorul:

"D. general Rădescu a declarat că bine au făcut acei care au provocat scandalul şi bătaia din Piața Palatului[100], că aceia sunt adevărații patrioți, iar cetățenii paşnici care au fost însângerați de huligani sunt împotriva păcii."

---

[99] Orice salariat din acei ani, fie de mai târziu din anii '70 sau '80, îşi aminteşte cum "adunările oamenilor muncii" şi ale sindicatului aprobau automat hotărâri şi dispoziții venite pe cale ierarhică. Unele din ele aveau consecințe ample, ca de exemplu, obligația fiecărui angajat de a da lunar o cotă din salariu pentru părțile sociale ale întreprinderilor.

[100] Vezi în continuare capitolul IV.

"Primul ministru a amenințat delegația că va face ca în Grecia şi le-a strigat că le declară război, va scoate armata şi va da ordin să tragă în muncitori."[101]

După toate probabilitățile, relatarea *Scânteii* era un fals evident. Într-o țară ocupată şi strict controlată de armatele sovietice este imposibil de imaginat că primul ministru va fi rostit atari amenințări. De altfel *generalul Rădescu va da ordine stricte armatei să nu tragă în manifestanți* la demonstrația din 24 februarie 1945 (vezi mai jos, capitolul VII).

De ce atunci o atare relatare?

Pentru ca sindicatul muncitorilor tipografi să protesteze "cu vehemență – citim în acelaşi comunicat – împotriva atitudinii provocatoare şi antidemocratice" a primului ministru. Peste câteva zile Andrei Ianuarievici Vâşinski va declara regelui Mihai că generalul Rădescu nu mai are încrederea maselor! (vezi capitolul XI).

A doua urmare a incidentului de la *Viitorul* a fost intervenția directă a autorităților sovietice. *Comisia Aliată (Sovietică) de Control a ordonat încetarea tipăririi ziarului Viitorul (PNL)* cu începere de la 17 februarie 1945. Motivul? Publicarea unui text ce contravenea prevederilor Convenției de Armistițiu.

Ce cuprindea textul incriminat?

Era o carte poştală trimisă Preşedintelui Partidului Național Liberal de un țăran din județul Iaşi. Cenzorul sovietic pretindea că scrisoarea cuprindea un mesaj cifrat. Din ancheta efectuată de partea română a rezultat că interpretarea sovietică nu avea nici un temei. Comisia aliată (Sovietică) îşi menținu învinuirea şi *Viitorul* îşi încetă apariția.[102]

---

[101] *Atitudinea dușmănoasă a generalului Rădescu față de muncitori. Comunicatul sindicatului tipografilor din Capitală*, în *Scânteia*, II, nr. 143, duminică 18 februarie 1945, p. 3.

[102] Telegrama nr. 125 din 19 februarie 1945, Burton Berry către Departamentul de Stat: 871.00B/2-1945, N.A.W.

Concomitent, un editorial al *României Libere* cerea un control sever al presei şi o epurare serioasă a ziariştilor.[103]

Tot acum, Constantin Vişoianu se întâlni cu reprezentantul politic al Statelor Unite la Bucureşti.

"În ce priveşte presa – spuse ministrul de externe al României – situaţia este astăzi de departe mai rea decât sub regimul mareşalului Antonescu" iar *"autorităţile sovietice se amestecă direct în afacerile interne ale României şi aceasta duce, de fapt, direct la distrugerea statului."*[104]

Controlul complet al presei era esenţial pentru acaparare puterii de către partidul comunist.

Prima etapă era suprimarea celor două ziare ale PNŢ şi PNL. Foarte curând, spre finele lunii februarie 1945, va urma radioul. În acest fel, locuitorii nu mai aveau la dispoziţie decât ştiri strict controlate, inclusiv informaţii prefabricate.

[103] *R.L.*, III, nr. 168, vineri 16 februarie 1945, p. 1.

[104] Telegrama nr. 125 din 19 februarie, citată anterior (nota 97).

CAPITOLUL IV

Cuvântarea premierului Rădescu în sala ARO, 11 februarie

La 9 februarie sunt descoperite arme şi muniţii adunate şi ascunse – după cât se pare – cu ştirea şi aprobarea vicepreşedintelui guvernului, dr Petru Groza, şi a generalului Virgil Stănescu, subsecretar de stat la interne. Armele urmau să fie folosite în cazul unei lovituri de forţă pentru instaurarea unui guvern FND.

Generalul Nicolae Rădescu cheamă de îndată pe reprezentanţii comunişti, social – democraţi şi ai sindicatelor din guvern. Le cere, indignat, demisia celor implicaţi. Reprezentanţii stângii îşi afirmă dorinţa de a continua guvernul de coaliţie!

Atitudinea şi răspunsul acestora este foarte greu de explicat. De peste zece zile, FND organiza mitinguri după mitinguri pentru îndepărtarea cabinetului de coaliţie. Acum, aceiaşi reprezentanţi FND afirmau contrariul! În cele din urmă, primul ministru ar fi acceptat să considere pe dr. Petru Groza „în concediu pe termen nelimitat", iar pe generalul Stănescu „în concediu de boală"[1]. Zvonuri despre o lovitură de stat circulau de mai multe zile.

Vineri 26 ianuarie la amiază, dr. Petru Groza primise pe Bebe Brătianu – ministrul înzestrării armatei, Mihail Romniceanu – ministrul finanţelor şi pe Ion Lapedatu, guvernatorul Băncii Naţionale.

Am fost întrebat „foarte serios" – a spus dr. Petru Groza – „dacă am cunoştinţă de o proiectată lovitură de stat pentru cucerirea puterii şi confiscarea tezaurului".

---

[1] Tel. nr. 111 din 12 februarie 1945, p. 1; Burton Berry din Bucureşti către Departamentul de Stat: 871.00/2 – 1245 – 08/EG, N.A.W.

Răspunsul vicepremierului:

„De lovitură de stat şi de revoluţie, nu aveţi încă a vă teme. Reformele necesare într-un regim de libertăţi cetăţeneşti şi de dreptate socială se realizează la timpul lor şi prin voinţa unitară a tuturor".

„D. Bebe Brătianu a stăruit în temerea sa. Am răspuns categoric că FND nu va întreprinde nici o acţiune decât în spirit democratic şi în asentimentul maselor"[2].

„Spiritul democratic" în concepţia Frontului Naţional Democrat, se va manifesta prin:

Manifestaţiile unei minorităţi sub îndrumarea activiştilor PCdR; dezorganizarea vieţii publice şi frecvente întreruperi ale lucrului; înlocuirea prin forţă a autorităţilor legale la prefecturi şi primării; dezarmarea tuturor trupelor române din interior – la ordinul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control; ocuparea Bucureştilor de către unităţi sovietice inclusiv formaţiuni speciale NKVD; în sfârşit, prin ultimatumul dat de Andrei Ianuarievici Vâşinski la 27 şi 28 februarie 1945[3].

Se mai spunea că premierul Rădescu se gândea la o remaniere guvernamentală cu îndepărtarea tuturor reprezentanţilor Frontului Plugarilor şi înlocuirea unor miniştri PNŢ cu alţi titulari, dar tot din acelaşi partid. Iuliu Maniu este chemat la Bucureşti pentru consultări[4].

Înainte de a trece la remaniere, şeful guvernului a ţinut să informeze opinia publică. Locul adunării – cinematograful Scala; ziua – duminică 11 februarie 1945.

În noaptea de 10 spre 11 februarie, aderenţii FND au umplut până la refuz cinematograful şi holul de intrare, gata să manifesteze împotriva primului ministru.

Înştiinţat din timp, generalul Rădescu şi-a rostit cuvântarea în sala alăturată, la cinematograful ARO (azi sala Patria). A fost primit cu aprobări şi aplauze susţinute şi repetate.

---

[2] *Ardealul*, V, nr. 234, vineri 2 februarie 1945 p. 3. Declaraţiile au fost făcute de dr. Petru Groza la o conferinţă de presă, miercuri 31 ianuarie, la locuinţa sa.

[3] Vezi capitolele următoare.

[4] Tel. 111 din 12 februarie 1945, p. 2, vezi nota 1.

Sindicatul tipografilor, condus de activiştii comunişti, a refuzat tipărirea cuvântării. Dar lumea l-a auzit pe primul ministru în direct, la radio.

Generalul Nicolae Rădescu a reamintit că nu este om de partid; că este un democrat din convingere; că nu vrea să intre în polemică cu nimeni; că doreşte în schimb să informeze ţara asupra situaţiei şi să-i ceară părerea despre ce face guvernul.

Programul său cuprinde trei ţeluri principale: continuarea războiului „cu toată puterea" până la înfrângerea totală a hitlerismului; îndeplinirea „cu loialitate şi fără şovăire" a armistiţiului; păstrarea ordinii pentru a munci cât mai intens, a mări producţia şi a face astfel faţă şi obligaţiilor asumate prin convenţia de armistiţiu.

Se ridică însă glasuri care încearcă să *discrediteze fără încetare activitatea guvernului* [5]:

„Patimile politice au fost totdeauna, la noi, în mare cinste... Sunt apoi oameni cărora le convine haosul, fiindcă în haos oricine îşi găseşte loc de uneltit."

Atari oameni – continuă primul ministru, „... aruncă tot felul de învinuiri absurde...; se insinuează că pretutindeni nu-i decât rea-voinţă, sabotaj, rea-credinţă, că toţi cei aflaţi în locuri de răspundere sunt nazişti, fascişti, hitlerişti şi tot felul de alte lighioane, cuvinte ajunse de un banal ridicol..."[6].

Campania de denigrare depăşeşte orice limite:

„Se vor fi găsind şi câţiva mărunţi nemernici care să caute să încurce lucrurile, dar de acolo până a face din miniştri sabotori, reacţionari – îndrăzneala depăşeşte măsura."

„... Mă simt dator să protestez împotriva învinuirilor ce se aduc colaboratorilor mei. Nici unui ministru nu i se poate arunca epitetul de sabotor sau reacţionar."[7] Învinuirile în problema judecării criminalilor de război sunt fără temei. O

[5] Textul cuvântării în Dinu C. Giurescu, *Cum a fost înlăturat guvernul Rădescu,* în *Magazin istoric*, XXVII, nr. 2(311), februarie 1993, p. 24 – 28. Citatele se dau în continuare din acest text.

[6] *Idem, p. 25.*

[7] *Ibidem.*

comisie interministerială, cu reprezentanți ai tuturor partidelor din guvern, a întocmit listele celor incriminați. Listele au fost aprobate în unanimitate de Consiliul de miniștri. De ce se aruncă atunci vina asupra uneia sau alteia din grupările politice?[8]

Libertatea de expresie: „Este vorba de dreptul la exprimarea gândirei prin scris, de care nimeni, într-un regim democrat, nu trebuie și nu poate să fie lipsit"[9].

Iată însă că, recent, lucrători tipografi s-au transformat „în cenzori ai scrisului". Au refuzat tipărirea unor comunicate și comentarii care nu corespund părerilor lor politice[10]; în plus „au decretat pur și simplu suspendarea apariției unui ziar"[11].

Generalul Rădescu nu s-a sfiit să spună lucrurilor pe nume:

„Muncitorimea se socotește doar democrată... și tocmai ea *să suprime atributul cel mai de seamă al democrației – libertatea?* Cum rămâne cu dictatura și cu nazismul?" (sublinierea D.C.G.).

„Care este deosebirea între ce se făcea sub regimul lui Antonescu, când nu se scria decât din ordin, și ce fac muncitorii acum?"[12]

Ceea ce dă totuși speranță este faptul că numai o minoritate s-a autoîmputernicit să devină cenzori:

„Fapta lucrătorilor tipografi n-a găsit aprobarea nicăieri, nici chiar la majoritatea camarazilor lor care ne-au declarat că nu este vorba decât de niște răzvrătiți."[13]

Soluția pentru a face față greutăților extreme prin care trece țara este colaborarea tuturor forțelor politice; altfel spus, un guvern de coaliție: „Unirea tuturor într-un mănunchi, fără considerații de ordin politic, este singurul nos-

---

[8] Referire la agitația continuă a presei precomuniste, cât și la Programul de guvernare FND.

[9] *Idem*, p. 26.

[10] Care nu corespundeau de fapt politicii preconizate de PCdR!

[11] Tipografii de la *Curierul*, la porunca liderilor sindicali comuniști, au refuzat să mai tipărească *Dreptatea* ziarul central al PNȚ (vezi cap. III).

[12] Ibidem.

[13] Vezi și mai sus, cap. III.

tru mijloc de salvare. Pentru certuri, pentru ciocniri de ideologii, pentru răfuieli – va fi destulă vreme mai târziu".[14]

Criteriile primului ministru – care reprezentau de fapt normalitatea – se ciocneau direct cu ţelurile prioritare ale PCdR care urmărea înlăturarea guvernului de coaliţie şi eliminarea Partidelor Naţional Ţărănesc şi Naţional Liberal.

Cât priveşte *reforma agrară,* nu există divergenţe asupra necesităţii ei. Dar momentul nu este potrivit; se cuvine aşteptat până la finele războiului. De ce? Pentru că ostaşii – ţărani se află pe front şi se tem că beneficiarii împroprietăririi vor fi cei rămaşi în interior şi mobilizaţi pentru lucru[15].

A fost cerută cu stăruinţă *o lege a sindicatelor.* Ea a fost aprobată şi pusă în vigoare. Care este menirea acestor organizaţii?

„Sindicatele sunt intitulate însă profesionale. Să se ocupe deci cât mai puţin de politică şi cât mai mult de treabă... Orice agitaţie trebuie să înceteze, fiindcă astfel se pune în primejdie însăşi fiinţa ţării. Pentru satisfacerea de ambiţii politice, este criminal să se împingă întreg neamul la pierzanie."[16]

Aici generalul Nicolae Rădescu se opunea iarăşi direct politicii comuniste. Sindicatele erau un instrument esenţial prin care activiştii partidului comunist scoteau muncitori în stradă şi la mitinguri pro-FND. De altfel, după acapararea puterii, sindicatele vor constitui o simplă curea de transmisie pentru îndeplinirea planurilor de producţie. Niciodată până în decembrie 1989, organizaţiile sindicale, n-au formulat vreo cerere care să fie socotită ca o contestare, fie ea cât de îndepărtată, a „liniei partidului".

Controlul sindicatelor şi folosirea lor pentru acapararea completă a puterii erau elemente centrale ale politicii PCdR în 1944 – 1945.

În sfârşit, primul ministru a făcut o referire şi la dreptul de recunoaştere a statutului de cobeligeranţă şi la reintegrarea Ardealului de Nord în corpul ţării. Cobeligeranţa, „atunci când

[14] *Idem*, p 25.
[15] *Idem*, p. 27.
[16] *Idem*, p. 26.

ne va fi dată"[17], va fi pe temeiul aportului militar al României. Iar intrarea administrației române în partea de nord a Transilvaniei este „un drept al nostru de nimeni contestat"[18].

Generalul Rădescu vorbea în limitele normalității. Cârmuirea de la Moscova decise însă că revenirea Transilvaniei de Nord sub administrația românească să aibă loc numai după constituirea unui cabinet FND[19].

Generalul Rădescu nu s-a referit direct la Partidul Comunist. Dar a spus limpede că se împotriveşte agitației continue, artificial întreținute de PCdR; împotriva campaniei de calomnii duse zilnic de presa procomunistă; împotriva folosirii sindicatelor ca masă de manevră; împotriva reformei agrare imediate lansată ca lozincă demagogică; împotriva cenzurii ilegale impuse de liderii sindicali ai PCdR. *Primul ministru spusese, de fapt, că nu poate admite ca România să devină stat comunist. De aici şi înverşunarea, violența şi ura cu care a fost urmărit.*

Oamenii din întreaga țară au ascultat cuvântarea la radio, în direct. Pentru prima dată după august 1944, şeful guvernului se pronunța deschis, public, împotriva acaparării prin forță a puterii de către PCdR şi afiliați săi.

Primul ministru a încheiat astfel: „... să ne îndreptăm gândurile către acela care a dat toate dovezile de cavalerism, vitejie şi dragoste de țară nemărginită – către Majestatea Sa Regele Mihai I"[20].

Cuvintele generalului Nicolae Rădescu au fost însoțite de o „entuziastă demonstrație" pentru Suveran: „Noi vrem libertate"; „Trăiască libertatea"; „Regele şi patria"; a fost intonat imnul național – „Trăiască regele în pace şi onor".

În jurul cinematografului ARO se aflau mulți sprijinitori ai partidelor tradiționale şi ai primului ministru. Dinspre

---

[17] De fapt nu va fi acordată.

[18] *Idem, p. 27.*

[19] Textul cuvântării primului ministru este publicat şi în volumul *România – Viața politică în documente 1945,* coordonator Ioan Scurtu, Arhivele Statului din România, Bucureşti 1994, p. 138 – 144.

[20] Textul din *Magazin istoric* p. 28 reproduce pe acela din *Viitorul*, 19 februarie 1945.

cinematograful „Scala", situat la 300 metri pe bulevardul Brătianu (azi N. Bălcescu), veneau partizanii FND aflați acolo încă din seara precedentă pentru a huidui pe primul ministru. Rezultatul? Bătaie între cele două tabere, obișnuitele schimburi de pumni și picioare, îndeosebi când spiritele sunt înfierbântate. Incidentele s-au extins și în Piața Palatului Regal, unde susținătorii partidelor tradiționale au manifestat pentru Suveran, pentru ordine, pentru stabilitate.

Duminică 11 februarie, lucrurile evoluaseră altfel decât gândiseră liderii comuniști.

De aceea, a doua zi, reacția presei comuniste a fost foarte sumară, sub titlul „O manifestare liberală huliganică. Elementele democrate din PNL au cuvântul"[21].

Marți 13 februarie, la 48 ore după cuvântarea generalului Rădescu, s-a dezlănțuit atacul general al presei procomuniste. *Începea rescrierea istoriei în versiunea stabilită de PCdR,* sub titlul: „Manifestația huliganică de duminică. Ilie Lazăr, Comaniciu și Fărcășanu[22] în fruntea bandelor de fasciști și legionari".

Relatarea presei procomuniste urmează astfel:

Încă de sâmbătă 10 februarie au fost răspândite în Capitală manifeste chemând pe cetățeni să asculte pe generalul Rădescu, a doua zi, în sala cinematografului Scala.

A doua zi sala era plină cu cetățeni care așteptau acolo încă „din zori".

Către orele 12 sosesc și oficialități. Dar în loc să apară primul ministru, se aude numai vocea sa, transmisă „dintr-o altă sală".

„Stupoare. Farsă... Explicații, vociferări". Intervine Lucrețiu Pătrășcanu: „Nu putem decât să evidențiem spiritul de desconsiderare a poporului, care a condus pe generalul Rădescu să nu vorbească în această sală, preferând o sală plină de huligani..."

---

[21] *R.L.*, III, nr. 165, marți 13 februarie 1945, p. 3 (numărul astfel datat a apărut luni 12 februarie).

[22] Horațiu Comaniciu, fost comandant legionar, care în septembrie 1944 anunțase oficial dizolvarea Legiunii. O parte din legionari se îndreptaseră spre partidele tradiționale, alții spre partidul comunist. Mihai Fărcășanu, șeful Tineretului Național Liberal.

„... Ne vom duce pe străzi şi vom demonstra împotriva acestor farse."

Acelaşi ton, mai apăsat, la Gheorghe Apostol, preşedintele Confederaţiei Generale a Muncii: „... elementele reacţionare din conducerile partidelor istorice nu vor ca problemele vitale ale ţării să fie rezolvate aşa cum cere poporul..."

„... Ceea ce s-a petrecut astăzi constituie încă o dovadă că rămăşiţele gardiste cuibărite în partidele istorice îl antrenează pe dl. prim-ministru într-o acţiune care este contrară intereselor poporului nostru..."[23].

După care, cei prezenţi la „Scala" ies pe stradă unde „coloanele FND se îndepărtează paşnic"[24].

Dar ce se întâmplă între timp la ARO?

Iată versiunea presei comuniste:

„... în faţa unei săli departe de a fi plină dl. general Rădescu vorbeşte."

„Nu se poate pătrunde decât pe baza unor misterioase invitaţii... Comisari, poliţai, jandarmi, ofiţeri".

„Balcoanele sunt ocupate de legionari: scindaţi de circumstanţă în Tineret Naţional Ţărănesc sau Liberal, agită drapele prevăzute cu bete mult mai puternice decât ar fi fost necesare".

Dar după încheierea întrunirii?

„La ARO, unde ceata istoricilor se simte tare, începe lanţul provocărilor şi agresiunilor huliganice...". Începe „maltratarea ... celor ce prin exteriorul lor mai modest nu inspirau încredere huliganilor".

Apoi, în Piaţa Palatului, „legionarii camuflaţi în «tineretul partidelor istorice», manifestează pentru «Rădescu şi ordine» trecând la agresiuni sângeroase contra grupurilor izolate de cetăţeni suspectate de FND-ism".

În sfârşit, circa 500 de „băieţi" s-au adunat în faţa redacţiei *Scânteii*[25] şi au dat foc unor exemplare ale cotidianului PCdR.

---

[23] *R.L.* III, nr. 166, miercuri 14 februarie 1945, p. 3 şi 4.

[24] *Idem.*

[25] Aflată atunci în clădirea cotidianului *Curentul*, ce-şi încetase apariţia după august 23. Clădirea se află pe strada Eforie, colţ cu Domniţa Anastasia. Ulterior, imobilul a fost repartizat Ministerului de Interne.

Către orele 15 agitația se potolește. Incidentele – minore de altfel, după propria relatare a presei comuniste – s-au desfășurat între orele 13 (după încheierea cuvântării de la ARO) și 15.

Importantă însă era rescrierea istoriei. Ea începe la două zile de la producerea evenimentelor. Versiunea aceasta va fi reluată, repetată, trecută în manuale și articole, așa încât adevărul să nu mai fie cunoscut.

Atmosfera de dușmănie și ură trebuia însă încinsă și mai mult. Comitetul județean Ilfov al F.N.D. cheamă pe toți, „la marea adunare populară", marți 13 februarie, orele 16, în Piața Națiunii:

„... După ce au ascultat și au subliniat prin zbieretele lor atacurile împotriva muncitorilor, țăranilor, ostașilor și a intelectualilor democrați, banda de huligani exaltați și-a continuat îndeplinirea misiunii ei pe străzile capitalei...; au trecut la agresiuni..." Sprijiniți de „poliția care până azi nu a fost epurată, au bătut și rănit grav zeci de cetățeni".

„Setoase de sânge, fiarele fasciste au încercat apoi să devasteze redacția *Scânteii* și să masacreze pe redactorii ei"[26].

Recitită azi, la cinci decenii de la evenimente, reacția partidului comunist apare de-a dreptul paranoică. Ea era însă caracteristică mentalității liderilor PCdR. Oricine se împotrivea acaparării puterii de către PCdR era de îndată calificat cu cele mai violente și grosolane epitete și cu toate amenințările de rigoare.

Cum presa era în întregime controlată de cenzura sovietică, iar liderii sindicali comuniști ai tipografiilor impuseseră și propria lor cenzură, primul ministru se adresă din nou națiunii prin radio, a doua zi, 12 februarie, la orele 13.

De astă dată spuse lucrurilor pe nume.

Convocase publicul pentru o consfătuire, la cinematograful Scala, duminică 11 februarie. Dar încă de sâmbătă seara, sala fusese ocupată „de circa 1000 de persoane din gruparea FND, care au rămas în sală și în timpul nopții, astfel că nimeni nu putea să intre din publicul ce ar fi voit să vină la

[26] *R.L.* III, nr. 166, miercuri, 14 februarie 1945, p. 3 și 4. Comentarii similare în *Scânteia*.

adunare, în afară de acei cărora li se lăsa accesul liber de către cei din sală"[27]

Gândul primului ministru era să stea de vorbă „cu români din toate clasele şi din toate partidele". La Scala se aflau însă numai „reprezentanţii unui partid, instalaţi cu forţa, tocmai ca să împiedice pe alţii să vină".

De aceea, adunarea s-a ţinut şi s-a transmis prin radio din sala apropiată a cinematografului ARO (azi Patria).

De la sindicat – a continuat primul ministru: „lucrătorii tipografi au primit ordin să nu lase să se imprime nimic cu privire la adunare, mai bine zis la consfătuirea de ieri".[28]

Reacţia generalului N. Rădescu la cenzura ilegală a fost ordinul de a se da libertate presei:

„Eu am dat ordin cenzurii presei să nu interzică nimic din ceea ce voiesc să publice ziarele, care se bucură din partea sindicatului de întreaga libertate, chiar de ar fi să se arunce insulte asupră-mi."

În încheiere, primul ministru se adresează muncitorilor: „... să nu vă lăsaţi amăgiţi de alţii, a căror coadă de topor aţi ajunge, ci să vă vedeţi cu stăruinţă de lucru, ceea ce este de covârşitoare importanţă în vremea de faţă"[29].

Desigur, muncitorii n-au ajuns cozile de topor ale altora; în schimb, au constituit o masă de manevră. După instaurarea guvernului FND la 6 martie 1945, ca şi în toţi anii regimului comunist", *"clasa muncitoare"* a trebuit să îndeplinească ordinele şi dispoziţiile conducerii partidului. *Participarea ei la o autentică viaţă politică şi sindicală a fost simplă formalitate.* Puterea a aparţinut unui nucleu conducător, unui aparat birocratic de partid şi securităţii. „Contractul social" (nescris) între PCR şi *muncitorimea* de la oraşe a avut alte cuprinderi.

Incidentele minore de duminică 11 februarie, au slujit drept pretext pentru escaladarea tensiunii. Sindicatele îşi mobilizează lucrătorii în Piaţa Naţiunii, marţi 13 februarie.

---

[27] Textul în *„Magazin Istoric"*, XXVII, nr. 2(311) februarie 1993, p. 28 – 29 (vezi şi nota 5).

[28] Duminică 11 februarie.

[29] Textul din *Magazin Istoric* (vezi nota 5) reprodus după ziarul *Viitorul* (PNL) din 14 februarie 1945, tipărit de voluntari. (Sublinierea D. C. G.)

A doua zi *România liberă* titrează cu litere de-o şchioapă: „Ca răspuns bandelor fasciste, o jumătate de milion au demonstrat: pentru democraţie şi libertate; pentru reforma agrară; pentru pedepsirea fasciştilor; pentru guvern FND"[30].

Bucureştii aveau în februarie 1945, în jur de 1.000.000 locuitori socotind şi comunele suburbane[31]. Nici vorbă să înghesui jumătate din populaţia Capitalei într-o piaţă unde, cu străzi adiacente cu tot, încăpeau 50 – 60.000 maximum.

„Au participat aproximativ 25.000 persoane" telegrafia la Washington reprezentantul militar al Statelor Unite în Comisia Aliată (Sovietică) de Control[32].

După mitingul din Piaţa Naţiunii (azi Unirii), participanţii au mărşăluit pe Calea Victoriei până la Palatul Regal unde s-au împrăştiat, fără incidente.

La mitingul FND din Piaţa Naţiunii s-au strigat 12 lozinci: două cereau împroprietărirea ţăranilor şi a ostaşilor; alte două lăudau *Scânteia* şi pe muncitorii tipografi „apărători ai democraţiei". Celelalte opt lozinci (66%) cereau toate arestarea şi condamnarea fasciştilor, arestarea lui Comaniciu, a lui Fărcăşanu, a lui Ţeţu, „jos Hudiţă...". Represiune, represiune înainte de toate.

Principalul vorbitor: Gheorghe Georghiu-Dej. Ministrul Comunicaţiilor a calificat cuvântarea primului ministru din sala ARO ca „un act de ostilitate la adresa poporului nostru întreg, un act de provocare adresat tuturor democraţilor şi bunilor români din ţara noastră, un act de ostilitate chiar faţă de marii noştri aliaţi şi în primul rând faţă de Uniunea Sovietică[33]".

---

[30] *R.L.* III, nr. 168, joi 15 februarie 1945, p. 1 – 2, ziarele apărute miercuri 14 februarie erau datate, potrivit practicii de atunci, joi 15 februarie.

[31] 992.536 la recensământul din 9 aprilie 1941 şi 1.041.807, la acela din ianuarie 1948.

[32] Tel. M 420 din 14 februarie 1945, din Bucureşti. Aceeaşi cifră de 25.000 şi în raportul generalului brigadier C.V.R. Schuyler către generalul maior J.E. Hull, adjunctul şefului Statelor majore ale armatei americane, 25 martie 1945, p. 4: Arhiva Ministerului de război a USA, N.A.W.

[33] *R.L.* III, nr. 168, joi 15 februarie 1945, p. 2.

Gheorghiu-Dej se adresează țăranilor ca „în mod hotărât, să aplice în practică" reforma agrară; altfel spus, să treacă la împărțirea moșiilor.

Liderul comunist încheie cu un îndemn direct la ură și violență:

„Cetățeni să nu aveți nici un pic de șovăială față de acești câini turbați. Unde-i întâlniți, loviți-i cu toată hotărârea, striviți-i. Demascați pe oricine încearcă să apere pe acești bandiți hitleriști."

În relatarea presei comuniste, „mulțimea hotărâtă strigă: jos fasciștii, moarte fasciștilor"[34].

Ani și ani de zile, începând cu 1945, oamenii din România vor fi oficial îndemnați la ură, răzbunare, delațiune și violență împotriva a zeci și zeci de mii de semeni ai lor, socotiți „dușmani ai poporului" de către regimul comunist.

Primul exemplu îl dă Gheorghiu-Dej.

Adunarea a votat și o moțiune. Ea condamnă – cu formulările cunoscute – incidentele de duminică 11 februarie; cuvântarea generalului este „antidemocratică", „o demagogie".

Moțiunea cere, evident, „un guvern care să introducă un regim de democrație reală[35]".

Demonstrații pro-FND au loc și la Ploiești, Moreni, Târgoviște...[36].

Pentru accentuarea tensiunii, atacuri sunt îndreptate și împotriva unor miniștri din cabinet.

Profesorul Ioan Hudiță, lider al PNȚ, ministrul agriculturii, este acuzat de sabotarea însămânțărilor de primăvară, de înfometarea țării![37] De fapt Ioan Hudiță se opunea acapa-

---

[34] Ibidem. Pentru Gheorghiu-Dej și conducerea PCdR oricine se împotrivea politicii FND devenea fascist, aderent al Gărzii de Fier.

[35] Ibidem.

[36] Ibidem.

[37] *„Ministrul Hudiță sabotază însămânțările de primăvară. Un important comunicat al Consiliului FND"*, în *R.L.* III, nr. 161, joi 8 februarie 1945, p. 1. *„O nouă ispravă reacționară a lui Hudiță lovește elementele democrate de la Ministrul agriculturii"*: idem, III, nr. 162, vineri 9 februarie 1945, p. 1 și 3: „dacă țara va fi înfometată, vinovatul e Hudiță!" Vezi și *R.L* nr. 164, duminică 11 februarie, p. 5.

rării Ministerului Agriculturii de către aderenții Patidului Comunist; de unde şi reacția repetată şi violentă a *Scânteii*[38].

Reprezentanții FND se retrag din Comisia pentru reforma agrară şi afirmă că „FND n-are însă încredere că guvernul actual va înfăptui reforma agrară"[39].

Erau simple pretexte. Partidul Național Țărănesc cerea exproprierea tuturor terenurilor arabile ce depăşeau 30 hectare, în timp ce platforma-program a FND prevedea un plafon de 50 ha. Proiectul PNȚ ar fi oferit mai mult teren de împărțit țăranilor.

Între cele două proiecte de reformă agrară deosebirea era însă esențială.

Partidul Național Țărănesc considera proprietatea particulară, drepturile şi libertățile individuale ca fundamentale pentru alcătuirile sociale şi economice. Pentru Partidul Comunist din România, „reforma" era o simplă mişcare tactică spre scopul real: dictatura comunistă şi colectivizarea pământurilor. Patru ani mai târziu, plenara CC al PMR din 3 – 5 martie 1949 va formula politica oficială „pentru transformarea socialistă" a agriculturii prin eliminarea proprietății individuale țărăneşti şi înființarea colhozurilor de tip sovietic.

Atacurile de presă au fost îndreptate şi împotriva unui alt lider PNȚ – Aurel Leucuția, ministrul economiei[40]. Teohari

---

[38] *„Să înceteze sabotajul. Să plece Hudiță!"* editorial de Ilie Zaharia; Comitetul Central al salariaților publici; Comunicat: *„Salariații publici vor lupta până la scoaterea lui Hudiță din guvern"*; *„Declarație de solidarizare a inginerilor agronomi"* – în *Scânteia*, II, nr. 134, vineri: 9 februarie 1945, p. 1, cf. p. 4; *„Un caz tipic – Hudiță"* editorial de Miron Constantinescu, în *Scânteia*, II, nr. 135, sâmbătă 10 februarie 1945, p. 1; *„Confederația generală a Muncii înfierează gestul lui Hudiță"*, în *Scânteia*, II, nr. 136, duminică 11 februarie 1945, p. 1; *„Actul lui Hudiță constituie o încercare de asasinare a maselor înfometate" – Comunicatul Uniunii salariaților Comunali din România*, în *Scânteia*, II, nr. 137, luni 12 februarie 1945, p. 3 etc.

[39] *R.L.* III, nr. 165, luni 12 februarie 1945, p. 3.

[40] *„Ce se petrece la Ministerul Economiei Naționale. Câteva aspecte din avantagiile pe care le oferă țării convenția încheiată de D. Leucuția în favoarea UGIR-ului. Ce interese apără d. Leucuția"* –

Georgescu, subsecretar de stat la interne, îşi prezintă demisia din Comisia ministerială de epurare în semn de protest împotriva incidentelor din 11 februarie 1945.

Incidentele erau incompatibile – considera dânsul – cu un regim democratic, în timp ce „elemente fasciste reacţionare" activau încă în poliţie. De fapt, Partidul Comunist dorea să controleze cât de repede poliţia şi pretextul pentru eliminarea adversarilor era „epurarea fasciştilor".

Activitatea guvernului era practic blocată. Continuau demonstraţiile de stradă şi mitingurile din fabrici, convocate de activişti comunişti.

Premierul Nicolae Rădescu îşi dădea foarte bine seama că situaţia este pe punctul de a scăpa de sub controlul autorităţilor legale. Este exact ceea ce urmărea PCdR.

Luni 19 februarie, primul ministru informă pe reprezentantul politic al Statelor Unite asupra a patru recente desfăşurări:

1) din dispoziţia subsecretarului de stat FND de la agricultură, activiştii FND au început împărţirea pământurilor în judeţele Botoşani şi Constanţa;

2) la finele săptămânii, grupuri de aderenţi FND (dar fără social-democraţi) au încercat să ocupe prin forţă sediul prefecturilor la Craiova şi Turnu Măgurele;

3) la Consiliul de Miniştri din 18 februarie, încercarea primului ministru de a obţine îndepărtarea din guvern a vicepremierului dr. Petru Groza, a dat greş;

4) din ordinul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, toate tancurile româneşti, inclusiv cele cinci de tip vechi ce păzeau palatul regal, urmează să fie retrase din Bucureşti[41].

---

comentariul de Alexandru Corbu, în *R.L.* III, nr. 163, sâmbătă 10 februarie 1945, p. 3.

[41] Tel. nr. 124 din 19 februarie 1945, Burton Berry din Bucureşti către Departamentul de stat: 871.00/2 – 1945, CS/EG, N.A.W. În februarie 1945 câteva mii de hectare de teren arabil au fost luate cu de la sine putere de activişti comunişti şi distribuite unor familii de ţărani săraci în judeţul Constanţa; R.L. III, nr 173, miercuri 21 februarie 1945, p. 3.

Generalul Nicolae Rădescu reacţionă în continuare. Prin decret regal, cele trei posturi de subsecretari de stat la Ministerul de Interne sunt desfiinţate. Era vizat în primul rând Teohari Georgescu.Primul ministru a dat dispoziţii ca biroul respectiv să fie sigilat şi să nu se mai îngăduie intrarea în minister a lui Teohari Georgescu.[42] Acesta a vrut să intre cu forţa, dar a fost repezit de portar (fost plutonier major de jandarmi). Ştiind că PCdR are sprijinul integral al autorităţilor şi armatei sovietice, Teohari Georgescu trimite prefecţilor următoarea telegramă:

„Conform hotărârii Consiliului Frontului Naţional Democrat sunt şi rămân la postul ce mi s-a încredinţat.

Vă atrag atenţiunea în modul cel mai categoric de a nu executa ordinele îndreptate contra poporului date de generalul Rădescu, care prin acţiunea sa dictatorială s-a dovedit a fi duşmanul poporului nostru.

Nu luaţi în considerare ameninţările venite din partea generalului Rădescu, ci continuaţi a lucra în interesul poporului, sprijinind acţiunea de înfăptuire pe teren a reformei agrare şi de aşezare a elementelor democrate în fruntea treburilor obşteşti."

„Ministrul subsecretar de Stat la Departamentul afacerilor Interne (ss) Teohari Georgescu."[43]

Curând, două noi evenimente vor spori confruntarea dintre FND şi primul ministru. Lucrurile trebuiau să ajungă la un stadiu care să ofere autorităţilor sovietice un pretext pentru o intervenţie directă.

---

[42] *Monitorul Oficial,* vol. CXIII, nr. 41, (P.I.), marţi 20 februarie 1945, p. 1204, Decretul-Lege nr. 493 din 19 februarie; relatarea d-lui Grigore Olimp Ioan care lucra atunci, în februarie 1945, la serviciul de presă al Ministerului de Interne.

[43] *R.L.* III, nr. 175, sâmbătă 24 februarie 1945, p. 3.

CAPITOLUL V

Incidentele de la uzinele "Nicolae Malaxa"

Marți 20 februarie *România Liberă* şi *Scânteia* anunțau cu litere de-o şchioapă în ediții speciale că secretarul general al Confederației Generale a Muncii, Gheorghe Apostol a fost „împuşcat de fasciști":

„Un grup de fasciști înarmați cu mitraliere şi arme automate au încercat să pună mână pe Uzinele Malaxa". Către orele 10^{30} ei au tras asupra delegaților C.G.M. Grav rănit, Gheorghe Apostol a fost dus în grabă la spital. Muncitorii, sprijiniți de „cetățeni patrioți" au înconjurat şi dezarmat pe fasciști.

Ediția specială mai adăuga că luni 19 februarie, „un grup de legionari şi fasciști au încercat să schimbe cu forța comitetul de fabrică" al uzinei, dar că au fost „împiedicați de majoritatea covârşitoare a muncitorilor".

România Liberă mai afirmă că „generalul Rădescu n-a luat nici o măsură" şi adaugă: „În timp ce trăgeau, legionarii strigau «Rădescu şi Ordinea». Evenimentele sângeroase şi de o gravitate excepțională de astăzi sunt urmarea acțiunii întreprinsă de generalul Rădescu prin discursul de la *ARO*, urmat de manifestațiunile huliganice şi fasciste".

Comentariul *României Libere* făcea simple afirmații. Nu aducea nici o dovadă. Spunea că „Maniu, Ilie Lazăr şi ceilalți sprijinitori ai generalului Rădescu sunt autorii înarmării şi împingerii la asasinat..."

Concluzia?

„Generalul Rădescu trebuie să-şi dea demisia..."[1]

---

[1] *R.L.* ediție specială, III, nr. 172, miercuri 21 februarie 1945, p. 1 – 2.

A doua zi, presa comunistă vine cu o versiune mai detaliată. Un grup de „legionari" conduşi de Mărculescu[2], inginerul Gherca[3] şi alţii, ar fi voit să schimbe, cu forţa şi prin surprindere, comitetul sindical în funcţie. Luni 19 februarie, ei au procedat la un „simulacru" de votare folosind buletine gata ştampilate. Două plutoane de jandarmi comandate de maiorul Diaconu au sosit la uzinele Malaxa, în timp ce căpitanul Iorgu Popescu de la Curtea de Justiţie Militară a procedat la sigilarea urnei. A doua zi (20 februarie), continuă versiunea presei procomuniste, „legionarii" au continuat „provocările" lor şi au sechestrat pe membrii comitetului sindical în sala mare de conferinţe. La orele 8^{10} dimineaţa, Gheorghe Apostol însoţit de Victor Brătfăleanu şi Emilian Angheliu, veniţi toţi din partea Comitetului Executiv al Confederaţiei Generale a Muncii, au cerut să intre incinta uzinelor. Ei au fost opriţi la poartă de „câţiva legionari" care strigau «Nu recunoaştem nici o Confederaţie a Muncii». Ceferiştii au sosit la uzinele Malaxa în ajutorul tovarăşilor lor „asediaţi şi maltrataţi" de „legionari" – continuă relatarea presei procomuniste.

Gheorghe Apostol şi grupul său, inclusiv ceferiştii, au reuşit în cele din urmă să întrerupă curentul electric, să deschidă astfel poarta şi să pătrundă în incintă. Ei s-au îndreptat spre clădirea administraţiei centrale unde au eliberat pe membrii comitetului sindical închişi în sala de conferinţe. Dar „mai multe sute de fascişti", înarmaţi cu bâte şi pietre, înaintau spre clădirea administraţiei centrale şi strigau "Rădescu şi ordinea". Grupul lui Gheorghe Apostol a început atunci să se retragă. Pe când se apropiau de Poarta nr. 2, s-au tras focurile de armă. Gheorghe Apostol a fost lovit de un glonte în stomac şi transportat repede la Spitalul Elias.

---

[2] Nu se dau prenumele celor citaţi.

[3] *Idem.*

Noi grupuri de ceferişti sosite „în ajutor" au dezarmat „bandele fasciste": „S-au găsit arme de toate felurile – continuă reportajul *României Libere* – de toate calibrele, pistoale automate, puşti mitraliere, răngi etc."

La faţa locului au sosit Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lotar Rădăceanu, Bebe Brătianu, toţi trei miniştri în guvernul Rădescu, un reprezentant al Ministerului de Interne, Tănăsescu şi colonelul Oreste Dobrotescu de la Parchetul militar.

În jur de 100 persoane au fost reţinute şi interogate. În timpul incidentelor, un muncitor a fost ucis şi alţi nouă răniţi.[4] Comentariile presei procomuniste au acuzat violent pe Iuliu Maniu, pe „reacţionarii" din Partidul Naţional Ţărănesc şi pe generalul N. Rădescu pentru incidentele de la Malaxa. Mitinguri organizate *ad-hoc* de activiştii C.G.M. au cerut, fireşte, pedepsirea făptaşilor şi demiterea primului ministru.

Consiliul Frontului Naţional Democrat se grăbeşte să dea un comunicat care, din nou, face simple afirmaţii – fără nici o dovadă – dar introduce şi un concept nou: „România este împinsă la *război civil,* prin cuvântul şi fapta generalului Rădescu, a lui Iuliu Maniu şi a tuturor celor care, direct sau indirect, înarmează şi sprijină elementele fasciste şi legionare rămase în plină activitate".[5]

Primul ministru desfiinţase prin decret cele trei posturi de subsecretar de stat la Ministerul de Interne[6]. Consiliul FND protestează, fireşte, întrucât măsura viza îndeosebi pe Teohari Georgescu; altfel spus, îndepărta un lider comunist de la Interne.

De aceea comunicatul Consiliului FND califică decretul amintit ca „un act dictatorial", „anticonstituţional şi antide-

[4] *R.L.*, III, nr. 173, joi 22 februarie 1945 paginile 1 şi 3.

[5] *Idem* pag. 1.

[6] Vezi capitolul IV; *M.O.* din 20 februarie 1945.

mocratic", „o provocare în plus şi o gravă încălcare a acordului politic care a stat la baza formării actualului guvern"[7].

Asemenea texte arată până unde poate merge cinismul şi reaua credinţă. Când jumătate din membrii guvernului Rădescu pornesc o campanie fără precedent pentru răsturnarea primului ministru, faptul este prezentat ca un act firesc, dorit şi cerut de „popor". Când primul minstru desfiinţează – potrivit atribuţiilor sale – trei posturi de subsecretari de stat, faptul este calificat, de aceeaşi presă comunistă, ca un act „anticonstituţional" etc.

În concluzie, Frontul Naţional Democrat se declară gata să-şi asume deplina răspundere a guvernării.

Confederaţia Generală a Muncii dă, de îndată, un comunicat asemănător. Textul cuprinde o avalanşă de formulări de felul: „bande de asasini şi legionari ... asasini, asasinate, bande de asasini care turbează de furie, provocare sângeroasă şi criminală, ... stârpiţi şi ultimele seminţe de fascism din ţara noastră" etc, etc.

Din nou simple afirmaţii şi calificative, iarăşi afirmaţii fără dovezi şi insulte.

Concluzia?

Organizatorii şi provocatorii sunt „Iuliu Maniu, Ilie Lazăr şi celelalte elemente reacţionare din ţară".

Autorul moral „al acestor provocări şi asasinate" este generalul Rădescu. Primul ministru şi „toate elementele reacţionare să plece din guvern!"[8].

Privită din perspectiva timpului, reacţia PCdR nu surprinde. Primul Ministru era hotărât să păstreze ordinea. Avea de partea lui pe studenţi, intelectuali şi cea mai mare parte din clasa de mijloc, şi, în plus, chiar o parte din muncitorime. Cuvintele "Rădescu şi Ordinea", rostite de toate aceste categorii, reprezintă o realitate a opiniei publice la începutul lui 1945.

---

[7] *Ibidem.*

[8] *R.L.*, III, nr. 173, joi 22 februarie 1945 pag. 1.

În cazul uzinelor "Nicolae Malaxa" miza pentru Partidul Comunist era esențială. Dacă muncitorii reuşeau să impună votul secret şi să aleagă un comitet sindical ieşit de sub controlul comunist, exemplul de la Malaxa – una din cele mai mari întreprinderi ale țării – putea fi urmat şi de alte fabrici.

De aceea reacția atât de dură şi imediată; de aceea tot torentul de acuzații şi invective; de aceea calificativele de „legionari şi fasciști", repetate cu fiecare frază; de aceea chiar ideea de "război civil".

O confirmare directă o aduce chiar Chivu Stoica, preşedinte al Uniunii Sindicatelor din CFR: "Dar nu putem tolera ca banditul Ilie Lazăr[9] să facă la Malaxa un cuib legionar *prin care să distrugă unitatea de a luptă clasei muncitoare.* Gardiştii[10] spun: "Să avem sindicatele noastre", "să nu facem politică"[11]. Prin "unitate de luptă a clasei muncitoare", Chivu Stoica şi liderii comuniști înțelegeau controlul muncitorimii de către PCdR.

Cum se desfăşuraseră de fapt lucrurile la uzinele Nicolae Malaxa, la 19 – 20 februarie 1945?

S-a început o anchetă oficială, condusă de Parchetul Comandamentului Militar al Capitalei. Din comisie făceau parte un reprezentant al Parchetului Tribunalului Ilfov, directorul general al uzinelor Malaxa, şi câte un delegat al lucrătorilor, al funcționarilor uzinei, precum şi al Confederației Generale a Muncii[12]. Numele victimelor a fost dat publici-

[9] Fruntaş PNȚ care începuse formarea unor organizații PNȚ ale muncitorilor.

[10] Adică legionarii!

[11] Sublinierea D.C.G., *R.L.*, III, nr. 173, joi 22 februarie 1945 pag. 3.

[12] *Ibidem*. Niciunul din reprezentanții autorităților menționate nu este nominalizat, afară de inginerul Korcinski, director general al uzinelor Malaxa.

tății. „Împuşcat mortal": Dragu Stan lăcătuş; „răniți grav": Dicu Ion, Ştefan Haralambie, Andrei Gheorghe, Echim Nicolae, Stancu Grigore, Munteanu Zamfir, Sate Panait, Stir Alexandru, Mârza Ion, Max Vocinski (casierul sindicatului C.G.M.)[13].

Nu se ştie – în stadiul actual al informației – dacă ancheta oficială a fost dusă până la capăt.

A rămas totuşi o relatare a evenimentelor în ziarul *Dreptatea*. Ea diferă substanțial de versiunea comunistă.

Muncitorii de la Malaxa erau nemulțumiți de „afacerile şi necinstea" autoproclamatului comitet sindical condus de Vasile Mauriciu. Lucrătorii ceruseră alegerea unui nou comitet.

În ziua fixată pentru alegeri, luni 19 februarie, Vasile Mauriciu şi oamenii săi au bătut grav pe un reprezentant al muncitorilor, Mărculescu. Aceasta a fost în cele din urmă scos din mâinile agresorilor. Au urmat alegerile, prin vot secret. Rezultatul?

Circa 4500 voturi pentru noul comitet sindical independent şi circa 700 pentru comitetul condus de comunişti.

Între timp "delegați autorizați ai fabricii" au cercetat locuința lui Vasile Mauriciu, unde au descoperit un revolver, 500.000 lei şi două bilete în valoare de 200.000 lei pentru participare la curse de cai.

După acest prim vot, adunarea generală a muncitorilor a formulat următoarele cereri: 1) să se procedeze la alegerea unui comitet sindical sub supravegherea unui magistrat civil sau militar; 2) eliberarea imediată a muncitorilor reținuți arbitrar de un grup FND[14]; 3) îndepărtarea din funcție a

[13] *Ibidem.*

[14] Nu sunt până în prezent informații în ce împrejurări şi când, muncitori de la Malaxa au fost reținuți de activişti FND,anterior datei de 19 februarie.

inginerului Korcinski care a preluat conducerea fabricii fără aprobarea muncitorilor[15].

Marți, 20 februarie, camioane cu muncitori de la CFR şi UCB[16] au sosit în fața porții uzinelor Malaxa, pentru a da o „mână de ajutor" lui Vasile Mauriciu, îndepărtat din funcție de muncitorii uzinei, cu o zi înainte.

Procomuniştii s-au luat la încăierare cu ceilalți muncitori.

Cei veniți din afară au tras focuri de armă asupra muncitorilor uzinei, iar un glonte a lovit şi pe Gheorghe Apostol. *România Liberă* anunțase că Dragu Stan, lăcătuş la Malaxa, a fost ucis de un glonte. *Dreptatea* vine cu o precizare: Dragu Stan era un membru al Partidului Național Țărănesc![17]

Comparând cele două relatări, aceea din *Dreptatea* este mult mai coerentă şi cu mult mai explicită decât aceea din presa procomunistă.

Cine a tras? Nu s-a publicat vreodată un raport de anchetă oficial asupra incidentelor. Presa procomunistă n-a revenit cu detalii, altele decât cele date publicității la 20 şi 21 februarie.

Un raport al reprezentantului militar USA pe lângă Comisia Aliată (Sovietică) de Control, confirmă faptele principale, în sensul celor relatate în *Dreptatea*. Confirmă că o primă încercare de a ține alegeri sindicatele prin vot secret a avut loc luni 19 februarie. A doua zi, "când se vedea că elementele de stânga din uzină sunt pe punctul de a fi înfrânte (în alegeri) mai multe sute de muncitori înarmați au venit de la fabrici din zonă şi au demonstrat în fața uzinei (Malaxa) [18]. Când (noii veniți) au încercat să intre, a avut loc un schimb de focuri de armă cu muncitorii din interiorul (uzinei), şi ei

---

[15] Relatarea evenimentelor în *Dreptatea*, S2, nr. 135, joi 22 februarie 1945.

[16] UCB = Uzinele Comunale Bucureşti, devenite ulterior ICAB.

[17] Ibidem şi nr. 138, duminică 25 februarie 1945, p. 2. *Scânteia*, II, nr. 147, joi 22 februarie p. 1 publică în chenar negru, un comentar cu titlul: „A murit în luptă tov. Dragu Stan".

[18] Precizări DCG.

posesori de arme. În cursul învălmăşelii, liderul sindical Apostol a fost serios rănit"[19].

Reprezentantul politic al SUA la Bucureşti trimise, la rându-i, un raport similar Departamentului de Stat[20].

Ce s-a întâmplat cu muncitorii arestaţi, circa 100, potrivit relatării din *România Liberă*?

Către mijlocul lunii martie, 42 de muncitori de la Malaxa şi 16 tipografi de la *Dreptatea* se aflau în continuare în celulele Prefecturii Poliţiei Capitalei. Nici o acuzaţie nu era înscrisă oficial împotriva lor în registrele poliţiei. O notă menţiona că toţi sunt deţinuţi din ordinul ministrului de interne, liderul comunist Teohari Georgescu.

Reprezentanţi occidentali ai Comisiei Aliate (Sovietice) de Control au reuşit totuşi să schimbe câteva cuvinte cu doi din tipografii arestaţi de la *Dreptatea*. Erau vizibil marcaţi de brutalităţile îndurate. Ei au confirmat că fuseseră închişi de către civili ai Frontului Naţional Democrat şi că arestaţii erau mereu supuşi unor brutalităţi[21].

Din cele ştiute până în prezent se pot desprinde următoarele:

a) FND şi PCdR au aruncat de îndată întreaga răspundere a incidentelor asupra premierului Nicolae Rădescu şi a lui Iuliu Maniu. Nu au adus nici un fel de dovezi ci numai acuzaţii violente, însoţite de o versiune tip.

b) Faptele au fost denunţate ca un început de „război civil", pregătit din timp. Este pentru întâia dată când concep-

[19] Raport din 25 martie 1945 al generalului brigadier C.V.R. Schuyler către generalul maior J.E. Hull, adjunct al şefului Statelor Majore ale Statelor Unite; incidentele de la Malaxa sunt în capitolul „Desfăşurări politice în România", p. 5: Arhiva Ministerului de Război, N.A.W.

[20] Burton Y. Berry cărte Departamentul de Stat, la 13 martie 1945: 871.00/3 – 1345, p. 1 – 2, N.A.W.

[21] Tel. a reprezentantului militar al Statelor Unite în Comisia Aliată (Sovietică) de Control către Comandamentul Aliat la Caserta, Italia, la 16 martie 1945; Arhiva Departamentului de război, N.A.W.

tul de „război civil" este vehiculat de presa comunistă. El va căpăta noi proporții după incidentele de sâmbătă 24 februarie (vezi capitolul VII).

c) Prin arestarea și deținerea ilegală a zeci de muncitori se dădea un avertisment oricui ar mai fi îndrăznit să se opună controlului comunist.

CAPITOLUL VI

Spre ultima etapă. Guvernul sovietic se pregăteşte să intervină direct

În urma incidentelor de la uzinele Malaxa, PCdR – FND cheamă cetățenii la un miting de protest, sâmbătă 24 februarie orele 14, în Piața Națiunii.

Manifeste incendiare, măsluind fără rușine faptele, sunt răspândite în oraș (miercuri 21 februarie): "Generalul Rădescu, Iuliu Maniu, Ilie Lazăr, în cârdășie cu rămășițele fasciste, împing țara spre dezastru. Dușmanii poporului doresc să instaureze o nouă dictatură după modelul regimului dezastruos și sângeros al călăului Antonescu". Frontul Național Democrat cheamă pe toți – "tineri și vârstnici, orășeni și țărani, bărbați și femei, din toate păturile sociale, civili și militari" să demonstreze împotriva "clicei trădătoare", pentru un guvern FND: "Jos cu Rădescu! Moarte fasciștilor!"[1]

Vineri 23 februarie, noi manifeste. Frontul Unic Muncitoresc își îndeamnă aderenții "să răspundă cu lovituri înzecite la o lovitură a fasciștilor"[2]. În aceeași zi, *Scânteia* publică apelurile FND către femei, către "ofițeri, subofițeri și soldați": "Iuliu Maniu, generalul Rădescu și ceilalți din jurul lor" caută să folosească armata "drept unelte oarbe pentru scopurile lor criminale și pentru asuprirea poporului român". Aceiași "... trimit ofițeri și soldați să organizeze sabotajul producției de război în fabrici"!

Acuzația este atât de absurdă, încât nimeni n-ar fi îndrăznit s-o formuleze în împrejurări cât de cât normale. Propaganda comunistă socotea orice mijloc potrivit pentru a discredita pe cei ce se opuneau uzurpării puteriii de către PCdR!

---

[1] *Scânteia*, II, nr. 147, joi 22 februarie 1945, p. 1.

[2] Manifestele, în traducere engleză, sunt anexate la raportul nr. 152 trimis de Burton Berry, din București, către Departamentul de Stat, la 13 martie 1945: 871.00/3 – 1345 – CS, N.A.W.

Manifestul Consiliului FND către militari continuă:

"Rădescu trimite unități ale armatei să apere moşiile boiereşti."

Frontul Național Democrat ascundea deliberat proiectul Partidului Național Țărănesc de a expropria moşiile până la limita de 30 ha la şes, deci de a da mai mult pământ țăranilor; programul FND fixase plafonul exproprierii la 50 de hectare.

"Plini de ură – scrie manifestul – ...Rădescu, Maniu şi ceilalți reacționari împing țara spre un război civil."

Ideea de "război civil" trebuia cât mai des repetată pentru a da o aparentă "motivație" intervenției sovietice (vezi capitolul XI).

În sfârşit, armata este îndemnată să nu se supună autorităților legale:

"Refuzați cu hotărâre executarea ordinelor date de Rădescu şi de oamenii lui, împotriva poporului."

Ofițerii sunt îndemnați să lupte pentru "condiții de viață corespunzătoare" rangului lor; subofițerii, pentru "sporirea soldelor" care astăzi îi lasă "muritori de foame", iar soldații "pentru hrană şi cazare omenească"[3].

Suveranul țării nu era defel amintit de ziarele comuniste. Dar la 23 februarie au fost distribuite chemări ale FND către armată cu "Trăiască Regele, comandantul suprem al oştirii!".

Propagandiştii PCdR au socotit că presa nu trebuie să exprime vreun elogiu Suveranului; manifestele volante, care oricum se pierdeau, puteau însă cuprinde şi numele Regelui.

Consiliul FND dă publicității şi o "chemare" către "Femei, gospodine, mame, soții"[4]:

"Reacționarii din guvern în frunte cu generalul Rădescu duc o politică de distrugere a gospodăriilor voastre... Ei favorizează specula..."

Nici un cuvânt, firește, despre cauzele reale ale inflației şi lipsurilor: pierderea războiului, ocupația sovietică şi cererile

[3] Manifestul FND, este datat 22 februarie 1945, Bucureşti şi a fost publicat de *Scânteia*, II, nr. 149, sâmbătă 24 februarie, p. 5.

[4] *Scânteia*, II, nr. 149, sâmbătă 24 februarie 1945, p. 5.

zilnice ale trupelor de ocupație și ale Comisiei Aliate (Sovietice) de Control.

Aceiași guvernanți "asmut pe copii împotriva părinților, pe frați împotriva fraților[5]"; în plus, socot că locul femeii "e numai la bucătărie".

Un guvern FND va aduce: "stârpirea speculei și a scumpetei", întoarcerea "fiilor, soților și fraților voștri prizonieri în URSS" și "drepturi egale pentru femei, ca și pentru bărbați".

De reamintit că specula și scumpetea vor continua cel puțin doi ani și jumătate; că prizonierii s-au întors după ani și ani, unii din ei fiind imediat arestați de autoritățile comuniste române; că drepturile "egale" au fost asigurate, dar că femeile au fost nevoite să-și ia o slujbă și pentru faptul că, în noul regim, salariul bărbatului nu mai acoperea nevoile minimale ale unei familii.

În declarații separate, social-democrații și "Frontul Plugarilor"[6] își exprimă adeziunea la programul FND.

La a 27-a aniversare a Armatei Roșii, Consiliul FND se adresează lui I.V. Stalin "omului de geniu, conducător al armatei eliberatoare"; se angajează să lupte "din răsputeri" pentru "nimicirea rămășițelor hitleriste" din România; pentru "aplicarea sinceră a armistițiului mărinimos și a hotărârilor istorice ale Conferinței din Crimeea"; pentru "prietenia eternă a României cu Uniunea Sovietică"[7].

Comitetul Central al Partidului Comunist din România se adresează mareșalului Stalin "salvatorul progresului omenirii, organizatorul și conducătorul victoriilor istorice asupra fascismului". Îl asigură că "poporul român va purta în veci

---

[5] Aluzie probabil la încercările guvernului de a apăra ordinea și legile țării împotriva acțiunilor de forță conduse de PCdR.

[6] Apelul Frontului Plugarilor este datat 24 februarie 1945.

[7] *Scânteia*, II, nr. 149, 24 februarie 1945, p. 1. Vezi și telegrama PSDR către I.V. Stalin: *Libertatea*, II, nr. 162, duminică 25 februarie 1945, p. 1.

recunoştinţă Armatei Roşii şi Domniei Voastre personal", precum şi "marelui popor sovietic"[8].

Propaganda comunistă aruncă din plin un torent de neadevăruri, speculaţii, invective şi calificative împotriva partidelor tradiţionale.

"Ne aflăm în faţa unui asalt fascist" scrie Grigore Preoteasa. Generalul Rădescu "a început tot mai mult să întrebuinţeze metode dictatoriale fasciste care împing ţara spre o nouă catastrofă", spre "o lovitură de forţă după cel mai curat model hitlerist", spre "lupte de stradă şi război civil"[9].

Această ultimă etapă în impunerea unui guvern FND arată cum funcţiona campania de propagandă şi dezinformare orchestrată de PCdR. Mai întâi, faptele reale sunt răstălmăcite, transformate sau chiar inventate. Intervine totodată barajul de presă menit să acrediteze versiunea comunistă a evenimentelor. Concomitent este împiedicată, de la început, orice încercare de a spune şi analiza ceea ce s-a petrecut cu adevărat. Cenzura sovietică oprea până şi relatările corespondenţilor de presă străini, care cuprindeau alte informaţii decât cele aprobate şi apreciate de autorităţile comuniste sovietice şi române.

Această "versiune oficială" va fi, an de an, repetată, reprodusă în editoriale, comentarii, articole, manuale şcolare şi universitare. Cu trecerea timpului, scădea, fireşte, şi numărul martorilor care ar fi contrazis vocea stăpânirii. Opinia publică, mai ales noile generaţii, sfârşeau prin a considera ca "adevărată" versiunea comunistă.

În ianuarie – februarie 1945 Partidul Comunist din România a avut un patron şi un aliat a căror intervenţie a fost decisivă pentru acapararea puterii:

Guvernul sovietic şi Armata Roşie.

---

[8] *Scânteia*, II, sâmbătă 24 februarie 1945, p. 1.

[9] Editorial în *R.L.*, III, nr. 176, 25 februarei 1945, p. 1 şi 3.

La 22 februarie *Pravda* publică un amplu articol asupra evenimentelor din România[10]. Sunt relatate principalele secvențe, așa cum apăruseră în *Scânteia* și presa afiliată. Oficiosul Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice scrie că Programul – platformă FND[11] "a fost unanim aprobat de masele largi populare". "O parte însemnată a presei românești" a sprijinit acuzațiile formulate de Teohari Georgescu împotriva guvernului Rădescu: "purificarea aparatului de stat de elementele fasciste se face foarte încet și se izbește de sabotajul unor funcționarii influenți".

Cuvântarea generalului Rădescu din 11 februarie în sala ARO[12] "prin conținutul și tonul ei, a ascuțit și mai mult situația". Primul ministru a acuzat pe muncitori "că se ocupă prea mult de politică".

Adaugă *Pravda*: "Înlăturarea muncitorilor de la participarea la viața publică este o trăsătură a unui regim fascist și nu a unuia democrat".

Refuzul generalului Rădescu de a efectua de îndată reforma agrară, intenția sa de a aștepta până la finele ostilităților, sunt asemănătoare promisiunilor făcute după primul război mondial: "și atunci s-a făgăduit reforma agrară «după război», «la momentul oportun», dar momentul acesta n-a mai venit niciodată".

"Țăranii români au fost crâncen înșelați" continuă articolul[13].

---

[10] Articolul din *Pravda* reprodus de *Scânteia*, II, nr. 149, sâmbătă 24 februarie 1945, p. 1. Toate citatele se dau în continuare din acest articol.

[11] Publicat la 29 ianuarie 1945.

[12] Vezi mai sus, cap. IV.

[13] *Pravda* mințea fără rușine. Prin reforma agrară legiferată de guvernul român în 1921, 6.125.000 hectare au fost expropriate de la marii proprietari și distribuite țăranilor. A fost cea mai amplă expropriere a pământului din istoria României. A fost precedată de aceea efectuată sub Alexandru Ioan Cuza la 1864: 2.038.640 hectare împărțite la 511.896 familii țărănești. După procedeul obișnuit

Nu au fost uitate nici incidentele de stradă din 11 februarie. În versiunea *Pravdei*, în fața cinematografului ARO a avut loc "maltratarea barbară a demonstranților de către fasciști. Poliția ... sprijinea pe huligani și bandiți".

Oficiosul sovietic explică și conceptul de "libertate a presei". Susține că "ziarul *Dreptatea* s-a năpustit asupra Frontului Național Democrat ... cu învinuirile cele mai murdare și mai calomnioase". Ca atare, "muncitorii au refuzat să tipărească această murdară gazetă".

Concluzia *Pravdei*?

"Libertatea presei există, dar nu pentru hitlerişti şi agenţii lor." [14]

Altfel spus, libertatea presei există numai pentru cei ce sunt de acord cu politica PCdR.

Incidentele de la Malaxa – continuă editorialul – arată că guvernul Rădescu "se simte lipsit de sprijinul maselor populare" și este incapabil "de a crea prin măsuri democratice o puternică ordine de Stat în România".

În final vine și ideea centrală, pentru care a fost publicat de fapt tot articolul:

"Opinia publică sovietică nu poate privi impasibilă la această luptă internă între elementele democratice și cele fasciste din România. *Aceasta nu este numai o chestiune internă a României.* Războiul încă nu s-a terminat...

Noi nu putem uita nici o clipă că România este spatele Frontului Armatei Roșii[15] și în acest spate al frontului trebuie să fie lichidată dominația elementelor profasciste. Aceasta o cer hotărârile istorice ale Conferinței din Crimeea"[16].

Intervenția *Pravdei* avea un dublu țel.

---

al presei sovietice, *Pravda* trece complet sub tăcere aceste realități și afirmă exact contrariul!

[14] Sublinierea *Pravdei*.

[15] Linia frontului se afla la cel puțin 600 km de București în februarie 1945.

[16] *Scânteia*, II, nr. 149, sâmbătă 24 februarie 1945, p. 1 (sublinierea DCG).

Pe de o parte, dădea "greutate" versiunii vehiculate de presa comunistă din România.

Pe de altă parte, pregătea intervenţia directă a guvernului sovietic. Exact aceleaşi "motivaţii" vor fi reluate, peste câteva zile, de Andrei Ianuarievici Vâşinski când va formula ultimatumul Moscovei.

Oficiosul în limba română al Armatei Roşii publică la 23 februarie un editorial cu aceeaşi temă centrală: ordinea trebuie să domnească în spatele liniilor Armatei Roşii.

Faţă de barajul continuu al propagandei comuniste, mărturiile privind reacţia majorităţii absolute a opiniei publice şi a partidelor tradiţionale sunt mai restrânse. Faptul este explicabil: cenzura sovietică devenea tot mai strictă, iar activitatea Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, tot mai acaparatoare.

Se adăuga impactul ocupaţiei sovietice, factor psihologic de primă mărime. Din octombrie 1940 şi până în august 1944, România nu cunoscuse un regim de ocupaţie propriu-zis.

Berlinul considera România ca o ţară aliată şi dăduse Wehrmacht-ului instrucţiuni în acest sens.

Armata sovietică venise ca învingătaore. Cererile ei zilnice de aprovizionare, încartiruire, transport etc, erau direct simţite de covârşitoarea majoritate a populaţiei. În plus, opinia publică – la oraşe mai ales – constata în direct că Armata Roşie este "aliată" partidului comunist din România pentru acapararea puterii centrale şi locale.

Partidele tradiţionale erau de asemenea confruntate cu o situaţie total diferită faţă de anii '20 şi '30 (până în 1938).

Ţelul ultim al partidului comunist era monopolul puterii politice, concomitent cu înlăturarea şi anihilarea oricărei opoziţii.

Nici vorbă de alternarea la guvernare prin alegeri.

Şi în anii '20 – '30 avuseseră loc repetate campanii de presă împotriva adversarilor politici. Nici una nu folosise însă torente de insulte ca în 1944 – 1945; nici una nu incita la ură şi violenţă ca acuma; nici una nu ridicase minciuna şi falsificarea realităţii la rang de normă obligatorie.

Anterior existase totdeauna posibilitatea de a răspunde la atacurile oponentului. În 1944/45 cenzura sovietică, dublată de aceea a sindicatului comunist al tipografilor, redusese considerabil, anulase de fapt, dreptul la replică.

În trecut, manifestațiile de stradă, desfăşurate obişnuit în ordine şi la intervale, marcau adeziunea participanților la gruparea politică respectivă.

Acum, repetatele manifestări şi mitinguri urmăreau dezorganizarea vieții publice şi a întreprinderilor, amplificarea unei atmosfere de temere, suspiciune, insecuritate.

Acum, în 1944/1945, apărătorii ordinei şi autorității legale erau numiți de presa comunistă fascişti, huligani, infractori, criminali.

Cei ce recurgeau la forță şi violență erau proclamați "democrați" şi "patrioți".

Respectul pentru lege devenise infracțiune; încălcarea legii devenise regula de drept. Normalitatea vieții politice era complet răsturnată.

Şi totuşi în atari împrejurări, tinerii, oameni de vârstă mijlocie, ca şi veteranii politicii, au reacționat, s-au opus, au încercat să spună *nu,* dictatului comunist.

La formarea guvernului Nicolae Rădescu, liderii Patidului Național Țărănesc adoptaseră o atitudine mai curând de expectativă. Posibil ca Iuliu Maniu – numit de adversarii săi "opoziționistul permanent" – să fi considerat şi acest guvern tot de scură durată[17]. Liderul PNȚ va fi urmărit să-şi păstreze forțele pentru următoarea fază a confruntării cu comuniştii. Primul ministru, la rându-i, părea să fie oarecum nedumerit de atitudinea lui Iuliu Maniu.

După cuvântarea generalului N. Rădescu de la sala ARO (11 februarie), atitudinea conducerii PNȚ devine mai fermă. "Generalul a vorbit foarte bine" – spuse Iuliu Maniu unor apropiați ai săi; dar situația politică din România nu este

[17] Al doilea cabinet C. Sănătescu a durat 26 de zile, de la 6 noiembrie la 2 decembrie 1944.

destul de "coaptă" pentru o confruntare directă. Maniu considera că premierul greşise politic când propusese efectuarea reformei agrare la încheierea războiului. Date fiind însă calomniile şi campania virulentă pentru un guvern FND, Partidul Naţional Ţărănesc considera acum necesar să stea ferm, împreună cu Partidul Naţional Liberal, alături de primul ministru[18].

La 22 februarie un editorial al *Dreptăţii* dă în vileag, fără menajamente, ţelurile PCdR.

"Adversarii Partidului Naţional Ţărănesc – începe editorialul – continuă fără încetare campania lor de ură şi provocare împotriva tuturor elementelor de ordine, care nu admit – şi nu vor admite niciodată – că vremea unei dictaturi care a dominat ţara şi a ruinat poporul, ar putea fi readusă în orice formă, de oricine.

Ţara şi oamenii ei doresc să trăiască într-un regim democratic adevărat.

Adversarii noştri doresc toate aceste atribute ale democraţiei numai pe hârtie şi numai pentru ei.

Asta nu poate fi:

"Noi"[19], spunem: deplină libertate a exprimării, în cadrul legal existent.

"Ei"[20]spun: deplină libertate, cu condiţia să se scrie ceea ce dorim noi.

"Noi", spunem: împărţirea pământului către ţărani, potrivit acordurilor intervenite, (între partide), cu respectarea legii şi a procedurilor cerute de împrejurările actuale.

"Ei" spun: împărţirea pământurilor prin încălcarea drepturilor proprietarilor şi prin confiscarea proprietăţii, înainte de aplicarea legii.

---

[18] „Atitudinea domnului Maniu în timpul recentei crize politice"; raport confidenţial al lui Burton Y. Berry din Bucureşti, către Departamentul de Stat, nr. 161, din 10 martie 1945: 871.003/-1245

[19] "Noi" = PNŢ – PNL

[20] "Ei" = PCdR – FND

"Noi" spunem: o administrație legală, stabilită de autoritatea statului, cu reprezentanți ai administrației răspunzători față de națiune.

"Ei" spun: o administrație aleasă arbitrar, prin hotărârea câtorva sute de indivizi, fără nici o formalitate, instalată prin forță, împotriva voinței cetățenilor.

"Noi" spunem: muncă constructivă a tuturor, pentru mărirea producției, pentru îndeplinirea termenilor armistițiului şi asigurarea traiului populației.

"Ei" spun: producție cât de mult posibilă; dar în loc de activitate în întreprinderi şi instituții, "ei" organizează demonstrații de stradă fără noimă şi părăsesc lucrul la mijlocul zilei, pentru a merge la demonstrații.

"Noi" spunem: pedepsirea tuturor celor răspunzători de război şi a traficanților cu bunurile statului.

"Ei" spun: moarte fasciştilor, dar ... pe alese, fiindcă unii din ei sunt acuma adăpostiți în birourile presei lor.

Toate acestea nu pot fi.

Ipocrizia, reaua credință, minciuna, calomnia, defăimarea sunt distrugătoare.

Urmările lor sunt dezintegrarea societății şi dezastrul țării.

Ele sunt caracteristice guvernelor autocratice, dictatoriale...

Nu sunt pentru noi. Iar Partidul Național Țărănesc va lupta împotriva lor, ca şi în trecut, cu toată puterea"[21].

Frontul Național Democrat şi Partidul Comunist din România nu erau direct nominalizate. Dar cititorul de atunci, deopotrivă şi cel de astăzi, înțeleg că editorialul ataca direct dictatura pregătită de PCdR.

Vineri 23 februarie sunt împărțite manifeste. Ele cheamă pe "toți românii" la o demonstrație a Partidului Național

[21] Exemplarul din 22 februarie 1945 al ziarului *Dreptatea* lipseşte din colecția Bibliotecii Academiei Române. Am reprodus ideile principale după traducerea engleză a acestui editorial anexat la raportul nr. 152 din 13 martie 1945 a Misiunii americane din Bucureşti către Departamentul de stat: 871.00/3 – 1345 – CS, N.A.W.

Țărănesc, în Piața Palatului Regal, sâmbătă 24 februarie orele 13. Studenții sunt înștiințați că "Iuliu Maniu va răspunde celor ce pervertesc adevărul"[22].

Date fiind împrejurările, PNȚ evitase până atunci să treacă la demonstrații de stradă. Avea loc acum o schimbare reală, în favoarea unei confruntări directe, pe teren? Sau era vorba mai curând de o manevră tactică, așa cum socoteau unele "surse bucureștene... demne de încredere?"[23]. Pentru a nu spori tensiunea, conducerea PNȚ a contramandat, în ultimul moment, demonstrațiile de protest din București și alte centre.

Tot vineri 23 februarie, presa procomunistă anunță cu mare publicitate că "ramura democratică din Partidul Național-Țărănesc" aderă la programul de guvernare FND[24].

"Manifestul" este asemănătr editorialelor din *Scânteia*. Dizidenții acuză liderii PNȚ că au finanțat Garda de Fier "din fonduri secrete"; că, în timpul războiului, aceiași lideri au nădăjduit într-un conflict între "marii aliați"; că "au refuzat cu îndărătnicie să ia legături directe cu URSS; că au evitat formarea unui guvern politic[25]; că au primit în rândurile lor pe foștii aderenți ai Legiunii[26], că au continuat "lupta odioasă împotriva democratizării reale a țării"[27]; că deschid astfel "porțile unui catastrofal război civil".

---

[22] Două asemenea manifeste sunt anexate, în traducere engleză, la raportul nr. 152 din 13 martie 1945 (vezi nota nr. 21).

[23] Raport nr. 161 din „martie 1945", Burton Berry din București către Secretarul de Stat, la Washington D.C., 871.0031/-1245.

[24] Apelul lansat de această „ramură democratică" în R.L., III, nr. 176 din 25 februarie 1945, p. 1 și 5.

[25] Primul guvern Sănătescu a avut de fapt sprijinul politic direct al PNȚ, PNL, PSDR și PCdR.

[26] Și Partidul Comunist primise în rândurile sale un număr de legionari.

[27] Ceea ce înseamnă că, de fapt, PNȚ se opunea unui guvern dominat și controlat de PCdR.

Mai mult, aceiaşi lideri PNŢ "încearcă să solidarizeze pe M.S. Regele cu acţiunea" lor, şi "astfel, să-L despartă de rolul Lui firesc, în nădejdea de a găsi prin aceasta un sprijin mai temeinic de rezistenţă[28]".

Ţinând seama de toate acestea, un grup de 11 membri ai PNŢ au luat iniţiativa constituirii unui PNŢ – "democratic[29]".Nici o personalitate marcantă din Partidul Naţional Ţărănesc nu a semnat apelul. Noul "partid" afirma că îşi va păstra independenţa, programul şi semnul electoral, dar va adera la "programul minimal de guvernare" al FND.

Sunt cunoscute astăzi şi preliminariile constituirii grupului dizident PNŢ – Anton Alexandrescu[30].

Vasile Luca şi Teohari Georgescu s-au întâlnit sâmbătă 17 februarie cu Anton Alexandrescu, Aurel Vijoli, "Mazilescu" şi alti "naţional-ţărănişti". Câţi erau? Stenograful nu-i cunoşte: îi numeşte numai "Ţărănist 2, 3, 4, 5 şi 6!"

Anton Alexandrescu începe discuţia: "Dictatura de partid e la noi (= PNŢ) unde domneşte dictatura unei caste de oameni de circa 70 de ani, încăpăţânaţi".

Pe plan extern, continuă Anton Alexandrescu, "dacă aliaţii au luat hotărâri asupra Poloniei conform intereselor sovietice, dar asupra României, care a fost duşmana lor?"

---

[28] *R.L.*, III, nr. 176 din 25 februarie 1945, p. 5.

[29] Iniţiatorul era Anton Alexandrescu „fost secretar general al tineretului ţărănist din România"; mai semnează: Aurel Potop, conferenţiar la Facultatea de ştiinţe a Universităţii din Iaşi; Tiberiu Tomescu, fost senator; avocaţii Ioan D. Ioan, I. Raiciu, Ion Simion, Eugen Ionescu, Alexandru Iorgulescu şi Mircea Nicolescu, profesor C. Lăpuşneanu şi Gh. Cristescu, preşedintele sindicatului brutarilor patroni din Bucureşti.

[30] Cristian Popişteanu şi Marian Ştefan, *Stenograma Şedinţei din 17 februarie 1945 cu naţional – ţărăniştii* în *Magazin Istoric* S.n. XXVIII, nr. 5 (326), mai 1994, p. 21 – 28. Toate citatele se dau în continuare din acest document. Vezi şi comentariul lui Cristian Popişteanu la pag. 21 – 23.

Cât privește grupul disidenților PNȚ, Anton Alexandrescu adaugă:

"Noi care suntem oameni mai tineri decât conducerea noastră și *mai avem un viitor,* trebuie să manifestăm public ce credem, să arătăm că suntem contra provocărilor ce i se aruncă URSS. *Nu vreau să mă duc să pasc oile în Urali de dragul lui Maniu.*" (subinierile D.C.G.).

"Aici ai spus ceva bine" a replicat Vasile Luca. Ce aderenți au disidenții din PNȚ?

"Țărănist 5":

"Am luat contact cu prietenii din Argeș, Olt, Dolj, Romanați și am dat dispoziție să se ia legătura cu Gorj și Mehedinți. Am discutat cu ei despre poziția noastră..." Ei sunt de acord să se efectueze de îndată reforma agrară, să se înlăture "cârdășia cu liberalii".

Acești "prieteni" cer să fie convocați telefonic "pentru ca împreună să luăm o rezoluție, pe care să o înaintăm partidului nostru (= PNȚ) cu un ultimatum de 24 ore cerând să ne spună dacă sunt de acord să-și schimbe politica și să colaboreze cu FND "[31].

Dar Teohari Georgescu este de altă părere: pentru elementele de stânga din PNȚ "sarcina imediată" este "de a rupe cu această clică reacționară trădătoare a partidului (= PNȚ) și a țării și aceasta în mod curajos, fără să căutați să vă purtați cavalerește, punându-le încă un ultimatum"[32].

Teohari Georgescu insistă. Arată avantajele unei rupturi imediate a grupului de stânga din PNȚ: "Vor veni delegați din Oltenia, Gorj, Romanați, Rm. Vâlcea".

Conferința lor va duce la "unitatea acestor organizații" Vor avea astfel posibilitatea "să se scoată o gazetă, să-și creeze un birou central, așa ca prin manifestările lor să reprezinte o forță...". Organizațiile dizidente PNȚ vor avea posibilitatea "să se dezvolte și să crească, așa cum n-au putut până acum"[33].

---

[31] *Idem,* p. 24 – 25.
[32] *Idem,* p. 26.
[33] *Idem,* p. 27.

Nu mai are rost să se stea de vorbă cu "elementele din conducere (= PNŢ, nota D.C.G.), *dacă acestea n-au ţinut cont de radio Moscova*", adaugă Teohari Georgescu (sublinerea D.C.G.).

Vasile Luca este, la rându-i categoric: "Nu colaborăm cu elementele reacţionare din partidele istorice. Cerem un guvern FND. E imposibil ca ei să nu înţeleagă că trebuie să plece...". "Rădescu va pleca şi noi nu primim să facem iar un ghiveci[34]. Noi vom face un altfel de ghiveci, aşa cum ştim noi"[35].

Grupul dizident PNŢ are totuşi ezitări. Anton Alexandrescu le spune pe faţă:

"Alt aspect este că extrema stângă utilizează elementele burgheze şi apoi le aruncă ca pe măsele stricate".

Şi atunci oamenii se întreabă: "oare nu va face aşa cu noi? şi de ce să nu ne înscriem individual la ei (= la partidele existente în FND, nota D.C.G.) şi scăpăm de eventualitatea de a fi aruncaţi?"[36]

Vasile Luca dă însă asigurări că nu va fi aşa: "În privinţa faptului că unii se tem că acum îi primim, dar mai târziu vor fi daţi peste bord, aceasta este o naivitate..."

Desigur, în viitor "... clasa muncitoare, intelectuală şi ţărănimea vor avea un singur partid" (adică PCR, nota D.C.G.).

Dar, în acest caz "cei care merg înainte, cu vremea, vor găsi în acest partid un loc, care nu vor cădea în luptă" a adăugat Vasile Luca.

Ca un ultim argument, liderul comunist reaminteşte că "Uniunea Sovietică prea puţin se amestecă în Italia, Franţei i-a ajutat să devie o mare putere... *Aici însă, la graniţele ei, URSS nu va lăsa pe nimeni să se amestece...*"[37]

În concluzie, Anton Alexandrescu anunţă "conferinţa", adică întrunirea aderenţilor săi, în prima de "marţi", adică la 20 februarie 1945.

---

[34] Adică un guvern de coaliţie cu PNŢ şi PNL!

[35] *Magazin Istoric,* nr. citat, p. 27.

[36] *Idem,* p. 26.

[37] *Idem,* p. 28, sublinierea D.C.G.

A urmat manifestul PNȚ – Anton Alexandrescu, amintit mai înainte.

Disidența PNȚ a fost însă un eşec de proporții, astfel încât după "alegerile" de la 19 noiembrie 1946 PNȚ – Anton Alexandrescu nu a mai fost reprezentat în guvern. Deputații săi vor continua, firește, să voteze automat pentru legile propuse de "coaliția" condusă de PCR.

CAPITOLUL VII

Sâmbătă 24 februarie 1945

În dimineața zilei de 24 februarie, o nouă chemare în *Scânteia*. Tensiunea, artificial întreținută, trebuia neapărat sporită. Veniți cu toții în Piața Națiunii, la orele 14; "Muncitori, țărani, ofițeri, subofițeri, soldați, funcționari, liber-profesioniști, femei, tineri și bătrâni[1]... drepturile nu se apără și nu se câștigă decât prin luptă"[2].

Mitingul a început la ora fixată. Câți participanți? "Peste 600.000", titra a doua zi presa comunistă[3]. Cifra este fantezistă. 600.000! Însemna că în Piața Națiunii se înghesuise 60% din populația Capitalei!

Observatorii misiunii Statelor Unite aflați la fața locului evaluează numărul la circa 50.000[4]. Cifra este cu mult mai aproape de realitate, ținând cont de suprafața de atunci a Pieței Națiunii.

S-a adoptat o "moțiune", "în unanimitate", firește. "Cetățenii Capitalei și din județul Ilfov", înfierau "cu adâncă indignare opera lui Maniu și Rădescu de ocrotire și încurajare a bandelor fasciste – teroriste, agenturi ale lui Hitler".

Moțiunea salută aplicarea directă a reformei agrare de către țărani; protestează împotriva "încurajării de către gu-

---

[1] Categoriile socio-profesionale sunt enumerate potrivit cu însemnătatea lor pentru politica PCdR.

[2] *Scânteia*, II, nr. 150, duminică 25 februarie 1945, p. 1.

[3] *R.L.*, III, luni 26 ianuarie 1945, p. 1; *Scânteia*, II, nr. 151, luni 26 februarie 1945, p. 1.

[4] Raportul nr. 152 din 13 martie 1945 (vezi cap. VI, nota 2); vezi și Raportul reprezentantului militar al Statelor Unite, de pe lângă Comisia Aliată (Sovietică) de Control din București, către adjunctul Șefului Statelor Majore la Washington D.C., la 25 martie 1945, capitolul „Situația politică", pt. 5 (vezi cap. V, nota 19).

vernul Rădescu a speculei şi scumpetei"[5]; cere: "imediata îngheţare a preţurilor şi sporirea salariilor"[6].

Concluzia?

"Jos guvernul Rădescu! Trăiască guvernul FND! Moarte fasciştilor!"[7]

Demonstranţii s-au îndreptat apoi spre Palatul regal, cu drapele, lozinci şi portretele lui Stalin, Roosevelt, Churchill şi regelui Mihai.

Ce a urmat?

Iată versiunea comunistă.

În timp ce înaintau pe Calea Victoriei, demonstranţii au fost întâmpinaţi cu "focuri de armă din clădirea Teatrului Naţional"; urmate de "rafale de gloanţe" din palatul Ministerului de Interne şi mai apoi şi "din Palatul Regal". *România Liberă* mai susţine că "focul" a fost deschis "pe întreaga Cale a Victoriei, de la Prefectură până la Athenée Palace precum şi din alte puncte izolate".

Relatarea adaugă totuşi: "cele mai multe salve au fost trase în aer. Altele, mai puţine, au fost îndreptate împotriva mulţimii".

După primele momente de panică, "mulţimea care s-a întors în Piaţa Palatului, a început să strige «Jos fasciştii, moarte lor!»; «Jos Rădescu, asasinul!».

Pe o platformă improvizată deasupra unui camion iau cuvântul: Constantin Doncea "eroul de la Griviţa", Lucreţiu Pătrăşcanu, Gh. Gheorghiu-Dej, Pătraşcu, Lotar Rădăceanu.

---

[5] În 1945, 1946 şi 1947 propaganda comunistă va afirma mereu că preţurile mari la alimente şi alte bunuri de consum sunt opera speculanţilor. În afară de seceta din 1945 şi 1946 – care nu avea cum să nu fie amintită – propaganda oficială destinată „maselor populare" nu a explicat vreodată cauzele reale ale inflaţiei şi ale lipsurilor acute de bunuri de consum.

[6] „Rezoluţia FND" acredita cumva ideea că preţurile pieţii pot fi „stabilizate" prin decrete guvernamentale.

[7] *Scânteia*, II, nr. 151, luni 25 februarie 1945, p. 4.

Toți afirmă același lucru: "am fost provocați", noi demonstram pașnic și am fost întâmpinați cu focuri de arme. Toți liderii comuniști "știau" dinainte că guvernul a tras în mulțime! Aceiași lideri cer "doborârea acestui guvern incapabil"; "Criminalul Rădescu... a tras cu mitraliera în noi..."[8]. Vorbitorii cer participanților să părăsească Piața palatului și să aștepte noi ordine.

Ce s-a întâmplat de fapt? Trei cercetări făcute de magistrați militari români, cât și două rapoarte ale unor observatori ai Statelor Unite, cuprind destule elemente pentru reconstituirea faptelor, cât mai aproape de realitatea lor.

La 24 februarie orele 10^{30} dimineața, locotenentul magistrat Florin Olteanu, procuror al Curții de Justiție militară a Comandamentului militar din București, a instruit pe colonelul Rădulescu, comandantul batalionului special de jandarmi[9], asupra regulilor de urmat în caz de tulburări. Unitatea colonelului Rădulescu a fost instruită *să nu tragă asupra demonstranților, orice ar face aceștia,* și să aștepte ca locotenentul magistrat Florin Olteanu să fie prezent la fața locului. La rândul său, locotenentul Fl. Olteanu primise ordinul ca, în caz de tulburări, să ia de îndată legătura cu delegații FND ai manifestanților. Comenduirea militară a Bucureștilor a emis ordine clare, anume ca *focurile de armă să fie trase numai în aer în semn de avertisment și numai după somațiile legale,* tocmai pentru a evita orice incident sângeros. Dacă demonstranții ar încerca să intre cu forța în clădirea Ministerului de Interne[10] procedura de urmat era aceea prevăzută pentru unitățile de pază[11].

---

[8] *R.L.*, III, nr. 177, luni 26 februarie 1945, p. 1 și 2.

[9] Care avea paza Ministerului de Interne.

[10] Construcția clădirii Ministerului de Interne (viitorul sediu al C.C. al P.C.R.), situată vis-á-vis de Palatul Regal, nu era încă terminată. Din cele trei corpuri de clădire, unul era însă dat în folosință.

[11] Locotenentul magistrat procuror Florin Olteanu a întocmit un raport oficial asupra evenimentelor. Raportul este datat 24 fe-

Spre orele 16^{30} coloane de demonstranți au început să intre în Piața Palatului, venind în ordine pe Calea Victoriei dinspre sud. Alte grupuri intraseră în Piața Palatului cu aproximativ 15 minute mai devreme. În jurul statuii regelui Carol I s-a produs o scurtă învălmășeală, dar calmul a fost repede restabilit[12].

Demonstranții s-au așezat în grupuri, în diferite locuri, începând de la hotelul Athenée Palace în partea de nord a Pieței și până spre Ministerul de Interne, la sud. Către orele 17^{30}, întreaga zonă din fața Ministerului de Interne era ocupată de mulțime[13].

Un prim incident are loc către orele 17. Câteva autobuze cu soldați înarmați, comandați de un căpitan, au oprit aproape de clădirea Ministerului de Interne venind dinspre strada Academiei. Văzând autobuzele, unii demonstranți au început să strige. Locotenent-colonelul magistrat Oreste Dobrotescu ieși dintr-unul din autobuze și ceru mulțimii să se depărteze de intrarea în Ministerul de Interne. Dintre manifestanți unii au replicat, cu țelul vădit de a incita mulțimea:

---

bruarie 1945, orele 22^{30} „și a fost scris" în clădirea Ministerului de Interne. Este cea mai amănunțită relatare a faptelor și va fi menționat, în continuare *„Raportul Olteanu"*. Cele constatate în *„Raportul Olteanu"* (datele principale), sunt confirmate de două rapoarte ale unor observatori militari ai Statelor Unite, precum și de o sinteză întocmită de locotenent – colonel Oreste Dobrotescu, adresată Comenduirii Pieței București.

[12] Statuia ecvestră a regelui Carol I, operă a sculptorului Ivan Mestrovici, fusese inaugurată în 1939 cu ocazia centenarului nașterii primului rege al României. Statuia se afla pe un soclu înalt, între clădirea Fundației Carol I (devenită ulterior Biblioteca Centrală Universitară, incendiată la 22 decembrie 1989), și incinta Palatului Regal. Statuia regelui Carol I, ca și clădirea Fundației Carol I despărțeau oarecum Piața Palatului Regal în două zone, una spre Ministerul de Interne (viitorul C.C. al P.C.R.) și a doua spre Hotelul Athenée Palace. Ambele zone se opreau la grilajul înalt al curții Palatului Regal.

[13] *Raportul Olteanu*, pt. 2 și 3.

"Trăiască justiția militară, veniți să vedeți cum se face dreptate, armata a venit să ne ucidă pe noi, care venim neînarmați..."[14]

Locotenent-colonelul Dobrotescu a explicat participanților că trupa nu va interveni decât în cazul când mulțimea va refuza să se îndepărteze de clădirea ministerului. Ca urmare, unii demonstranți au început să plece, iar lt. col. Dobrotescu a ordonat căpitanului să țină trupa în autobuze pentru a evita alte incidente. Apoi lt. col. Dobrotescu a intrat în clădirea Ministerului unde a raportat primului ministru – generalul Rădescu – şi unde a primit, de altfel, ordinul generalului Oncică de a trimite autobuzele cu ostaşi înapoi la Comenduirea militară a Capitalei.

În momentul când lt. col. Oreste Dobrotescu iese din clădire – din nou agitație şi strigăte. Un maior de grăniceri ordonase căpitanului care comanda detaşamentul să scoată ostaşii din autobuze. Atunci lt. col. Dobrotescu se adresă lui Gheorghe Gheorghiu-Dej aflat în apropiere, rugându-l să îndemne pe demonstranți să se îndepărteze, tocmai pentru a evita o confruntare. Sosi şi un ofițer sovietic, care se declară de acord cu punctul de vedere al lt. col. Dobrotescu şi ceru maiorului de grăniceri să trimită pe ostaşi înapoi în autobuze. Ordinul se îndeplini de îndată şi odată cu plecarea autobuzelor, agitația şi strigătele încetară[15].

Incidentele sângeroase încep după orele 17^{30}. Primele focuri de armă automată sunt trase din blocul Ilfov, aflat vis-á-vis de Ministerul de Interne[16].

Unii demonstranți încep să fugă. Crezând că armata a deschis focul, alți demonstranți scot revolverele şi trag spre clădirea Ministerului de Interne. Gloanțe pătrund prin feres-

[14] Raportul sinteză alcătuit de locotenent-colonel procuror militar Oreste Dobrotescu a fost încheiat în noaptea de 24 spre 25 februarie 1945, după orele 1 noaptea. Va fi menționat, în continuare *Raportul Dobrotescu*.

[15] *Raportul Dobrotescu*, p. 2.

[16] *Raportul Olteanu*, p. 3.

tre în birourile primului ministru[17] şi ale unui subsecretar de stat[18].

În învălmăşeală, dintre demonstranţi unii se îngrămădesc pe strada Wilson şi încearcă să forţeze intrarea în clădirea Internelor printr-o poartă secundară. Soldaţii de pază trag focuri de avertisment în aer şi reuşesc să împingă grupul înapoi.

Alte rafale de armă automată, îndreptate împotriva trupei ce păzea Internele, vin dinspre blocul Boteanu, aflat la intersecţia dintre strada Wilson[19] şi strada Boteanu. A doua zi, circa 20 de urme de gloanţe puteau fi văzute pe peretele exterior al clădirii Internelor ce dă spre străzile Wilson – Boteanu. Un glonte rătăcit a nimerit până la clădirea Subsecretariatului de Stat al Aerului şi Marinei[20] unde a rănit un soldat aflat în post. La scurt timp după aceasta alte focuri sunt trase în mulţimea demonstranţilor, dinspre blocurile "Generala" şi "Wilson"[21].

Un raport oficial asupra evenimentelor de la 24 februarie întocmit de colonelul Rădulescu, comandantul batalionului special de jandarmi, şi de locotenent magistrat Florin Olteanu şi adresat Comendurii militare a Bucureştilor (= "Comenduirea Pieţei" în denumirea vremii), arată explicit că *focurile asupra manifestanţilor au fost trase din patru blocuri şi anume: Ilfov, Boteanu, Generala şi Wilson.* [22]

---

[17] Generalul Rădescu era şi Ministru al Afacerilor Interne.

[18] *Raportul Olteanu*, pt. 3.

[19] De la ferestrele blocului Boteanu se putea trage foarte bine asupra clădirii Internelor (partea dinspre strada Wilson).

[20] Clădirea se află în spatele Ministerului de Interne (viitorul C.C. al PCR) şi are faţada spre bd. Bălcescu (în 1945 bd. Brătianu), cam la jumătatea distanţei între strada Ioan Câmpineanu (fostă Carol în 1945, apoi 13 Decembrie) şi strada Wilson (azi Dem.I. Dobrescu).

[21] Blocul Wilson se află la intersecţia străzii Dem.I. Dobrescu (fost Wilson) cu bd. Bălcescu (fost Brătianu). Una din laturile blocului se află chiar pe strada Wilson. De aici, din interiorul clădirii, se putea uşor trage asupra demonstranţilor aflaţi pe stradă.

[22] Se va cita, în continuare, *Raportul către Comenduire*.

A urmat învălmăşeală mare. Unii demonstranţi încep să se împrăştie. O mie de oameni încearcă să forţeze poarta de intrare spre Ministerul de Interne, – faţada din Piaţa Palatului. Reuşesc să deschidă poarta[23] şi să intre în zona din faţa clădirii propriu-zise, strigând şi ameninţând compania de jandarmi comandată de căpitanul Teodorescu. Tot aici se afla o placardă pe care scria: "Stop! Cine depăşeşte acest punct, se va trage asupra sa fără alt avertisment".

Lt. magistrat Florin Olteanu, aflat la faţa locului, încearcă, fără rezultat, să vorbească cu oricare din responsabilii FND sau cu ministrul Lucreţiu Pătrăşcanu. Acţionând potrivit regulamentului în vigoare, compania căpitanului Teodorescu *trage în aer o salvă de avertisment.* Unii demonstranţi dau înapoi, dar cei mai mulţi rămân, decişi să continue.

Lt. magistrat Olteanu se îndreaptă spre manifestanţi, discută cu doi dintre conducătorii lor. Nu izbuteşte să-i determine să dea înapoi. Cum grupul pătrunsese în curte circa 25 de metri spre clădirea Internelor, lt. Olteanu, asistat de maiorul Georgescu, de căpitanul Ionescu şi de un şir de ostaşi, încearcă din nou să convingă pe demonstranţi să se îndepărteze.

La ordin, soldaţii *trag tot în aer, a doua salvă de avertisment.* Rândurile atacatorilor s-au subţiat şi ostaşii au reuşit să-i scoată din incintă şi să închidă din nou porţile. "Am fost ajutaţi să îndepărtăm pe demonstranţi de un ofiţer sovietic şi de unul britanic" scrie lt. Florin Olteanu în raportul său[24].

În timp ce lucrurile se linişteau oarecum la intrarea principală a Ministerului de Interne, lt. magistrat Florin Olteanu a fost chemat afară de Constantin Agiu. Liderul comunist comunică magistratului militar că sunt morţi şi răniţi printre demonstranţi. "Vreau să-i văd" – spune Olteanu. "Au fost deja trimişi la spital" – replică Agiu. Olteanu observă că, la început, demonstraţia FND a decurs normal. Dar, odată cu primele focuri de armă, a izbucnit dezordinea; mulţimea a

[23] Clădirea propriu zisă a Internelor era precedată de o zonă cu iarbă şi, înconjurată de gard, cu poartă de intrare.

[24] *Raportul Olteanu,* pt. 5.

început să strige, să amenințe armata "și chiar să tragă asupra soldaților"[25]. Locotenentul Olteanu reafirmă cu toată certitudinea că *soldații nu au tras asupra participanților;* că trupa a primit ordin *să tragă numai în aer* "în autoapărare, și aceasta numai după somațiile legale"[26]. Constantin Agiu păru oarecum pe gânduri după cele comunicate de lt. magistrat Olteanu și se îndepărtă.

Între timp, în partea de nord a Pieții Palatului, spre Athénée Palace, se rosteau scurte cuvântări. Aria era oricum la adăpost de focul trăgătorilor ascunși în blocurile Ilfov, Boteanu, Generala și Wilson, care încadrau numai piața din fața clădirii Ministerului de Interne.

Cam în același timp, circa 500 persoane încearcă din nou să forțeze poarta principală, spre clădirea Internelor. După somațiile legale, *soldații au tras, tot în aer, două salve de avertisment* și grupul s-a retras. Se cuvine menționat că în timpul celor două încercări ale unor manifestanți FND de a forța intrarea în Ministerul de Interne, patrule ale armatei sovietice au ajutat la oprirea și chiar la îndepărtarea demonstranților[27].

În timp ce constata urmele lăsate în zidul Ministerului de Interne de către gloanțele trase din blocul Boteanu, locotenent magistrat Olteanu a văzut cum mai mulți manifestanți FND au alergat după un automobil în care se afla un ofițer superior și au tras patru focuri de pistol după el.

Focurile de armă ale unor indivizi ascunși în blocurile Ilfov, Boteanu, Generala și Ilfov au fost constatate direct de: locotenent magistrat Florin Olteanu; de maior Georgescu, comandantul gărzii Ministerului de Interne; de comandanții batalioanelor speciale de gardă nr. 2 și 4; de ofițeri, subofițeri și ostași ai unui regiment de jandarmi repartizați în zonă, precum și de doi ofițeri – neidentificați nominal – ai armatei Statelor Unite[28].

---

[25] *Raportul Olteanu,* pt. 6.

[26] *Ibidem.*

[27] *Raportul Olteanu,* pt. 7.

[28] *Raportul către Comenduire.*

Cum a fost ziua de 24 februarie la Ministerul de Interne, unde se afla generalul Rădescu?

Îşi aminteşte Adriana Georgescu, şefa de cabinet a generalului:

«Directorul de cabinet îmi întinde receptorul.

"– Primeşte dumneata mai departe comunicările, *toate prefecturile din ţară sunt atacate.* Avertizează-l succesiv pe general..."

"– Aici Craiova. Prefectura e atacată..."

"– Prefectura din Focşani. Se trage asupra noastră..."

Intru alergând la general. Este în picioare şi priveşte pe fereastră. Se întoarce spre mine: "Ce e?"

– Craiova, Focşanii sunt...

Generalul îmi lansează:

"– La pământ! Aruncă-te la pământ!"

Două ferestre sunt sparte. Gloanţele s-au înfipt în perete. Generalul stă tot în picioare... Toată lumea aleargă, telefonul sună într-una. Mă scol ca să mă duc să răspund. Fac doi paşi, alt zgomot de sticlă spartă.

"– La pământ!"

Am ajuns în fine la telefon, dar abia aud.

"– Prefectura Brăilei. Suntem atacaţi."

De alături disting vocea comandantului corpului de gardă.

"– Domnule general, echipe de şoc încearcă să ia cu asalt intrarea din strada Wilson."

"– Ordonă gărzii să nu tragă. Repede."

Telefonul:

"– Prefectura de Roman. Se trage asupra noastră..."

Deodată, o detunătură ne încremeneşte pe toţi. Îl aud pentru prima oară pe general strigând:

"– Cine a dat corpului de gardă ordin să tragă?"

"– Nimeni domnule general... Domnule general, armele erau încărcate cu gloanţe oarbe."»[29]

---

[29] Adriana Georgescu, *La început a fost sfârşitul. Dictatura roşie la Bucureşti,* Ed. Humanitas, 1992, p. 58 – 59.

Către orele 18^{30} – 19^{00} grupurile de demonstranți FND se retrag strigând contra primului ministru.

Dar ziua de 24 februarie nu se încheiase. Spre 20^{30} circa 500 de persoane adunate în fața Ministerului de Interne își exprimă deschis sprijinul pentru ordine, pentru primul ministru și pentru Rege. Focuri de armă sunt din nou trase asupra oamenilor tot din blocul de apartamente Ilfov (ca și în timpul după-amiezii). Câteva minute mai târziu, un automobil cu farurile stinse vine din piața Palatului și se îndreaptă spre clădirea Ministerului de Interne, înspre strada Academiei. Ajuns în apropierea demonstranților, automobilul – care purta numărul de înmatriculare *B – 17094* – a încetinit. Farurile se aprind și o rafală de armă automată este îndreptată direct asupra grupului de manifestanți. Unul dintre aceștia a fost vârât cu sila în automobil[30].

Cum a fost văzută această a doua manifestație din interiorul Ministerului de Interne?

Din nou relatarea Adrianei Georgescu:[31]

"S-a înserat. De câtva timp, biroul este puțin mai calm... aud un cântec urcând dinspre stradă. Mă reped la geam urmată de toți cei care se află în birou. Deschidem larg fereastra și cioburi de sticlă cad pe jos. Văd o masă nemișcată care intonează imnul național în Piața Palatului. În spatele meu, cineva reia refrenul. În dreapta mea, un coleg plânge. E o melodie, o simplă melodie, dar melodia asta ne ajută de câteva luni să ținem capul sus, să rezistăm în țara ocupată. Spațiul mare care se întinde de la grilajul Palatului Regal până la Ministerul de Interne este plin de bărbați și femei care nu au venit cu camioanele și nu poartă pancarte. Un strigăt puternic: "Trăiască Regele", reluat în cor. Mi se pare că zăresc, agățat de grilaj, pe Mihai Fărcășanu și nelipsita sa haină de piele. Face un gest, pesemne că vorbește, fiindcă

[30] *Raportul către Comenduire; Raportul Dobrotescu*, pt. 6; *Raportul Olteanu*, p. 8.

[31] Adriana Georgescu, *Op. cit.*, p. 60 – 61.

mulțimea nu mai strigă, nu mai cântă. Şi din nou, într-un singur glas: «Trăiască Rădescu». În încăperea alăturată, generalul a deschis şi el fereastra. Imnul național este reluat. şi deodată un automobil despică mulțimea, care se desparte în două valuri rapide. Aud răpăituri şi țipete. Maşina trece din nou. Mitraliază mulțimea în dreapta şi în stânga. Țipetele se întețesc. Nu mai văd maşina. Radu Ionescu lansează un ordin. Cineva strigă:

– Comuniştii trag în mulțime!

Generalul dă fuga pe culoar. Îl urmăm în pas alergător şi ieşim şi noi în Piață. Oamenii fug în dreapta şi în stânga, înnebuniți. În mijlocul Pieței, generalul lansează nişte ordine soldaților. Încercăm să ridicăm răniții şi suntem curând înlocuiți de echipe sanitare. Ambulanțele transportă răniții: bărbați, femei şi copii, care se opriseră o clipă pe stradă ca să cânte imnul național. Grupurile se încheagă din nou, tot mai dense. Ambulanța lângă care mă aflu este curând înconjurată de tineri ce privesc cu dinții încleştați răniții pe care echipele sanitare îi urcă pe tărgi. O femeie plânge. Alta leagănă un mort în brațe. şi, puțin câte puțin, cântecul se reia în toată piața. Tenace, dur, puternic.

Cineva mă apucă de mână.

– Vino, să mergem înapoi. Te căutam.

E directorul cabinetului. Cât timp am stat să cânt cu ei?

– Unde-i generalul?

– Tocmai a plecat şi el.

Pe scară, mă încrucişez cu Radu Ionescu; mi-aruncă:

– Sus e o comisie rusească. Du-te repede. De astă dată, vor să te vadă pe dumneata.

Mi-arată un pachețel alb pe care îl ține în mână:

– Primele expertize realizate pe răniți. Gloanțe de calibru rusesc.

Coboară două trepte şi se întoarce iar spre mine:

– Am identificat maşina. Mâine o să ne acuze că am vrut să masacrăm poporul.

Şi, cum rămân împietrită pe scară:

– Haide, urcă odată! Ruşii te aşteaptă."

Dar versiunea comunistă a secvenţelor din seara zilei de 24 februarie?

"Câteva bande de câte 40 – 50 de huligani au ieşit pe străzile centrale strigând lozinci antisemite" şi dând foc unor exemplare din *Scânteia*. Nici un singur sergent pe stradă nu a oprit pe "băieţii dragi ai lui Rădescu".[32]

Câteva concluzii asupra evenimentelor din 24 februarie 1945, la Bucureşti:

1. Demonstraţia FND în piaţa Palatului Regal s-a desfăşurat iniţial în relativă linişte.

2. Indivizi neidentificaţi, ascunşi în blocurile Ilfov, Boteanu, Generala şi Wilson, au tras asupra demonstanţilor.

3. Crezând că armata a deschis focul, oamenii din piaţă au reacţionat cu strigăte, insulte şi focuri de pistol trase asupra clădirii Ministerului de Interne şi asupra Palatului regal.

4. Armata a folosit armele numai când manifestanţii au intrat în curtea Ministerului de Interne. Salvele de avertisment au fost trase *numai în aer* pentru a îndepărta mulţimea. Au fost de faţă un reprezentant al Curţii de Justiţie militară şi un ofiţer superior.

5. Cum au început focurile de armă ale indivizilor neidentificaţi, organizatorii manifestaţiei FND au şi acuzat pe primul ministru ca autor al represiunii. Evenimentele erau în plină desfăşurare, dar liderii comunişti "ştiau" deja pe cine să arunce vina. Aşa a început versiunea inventată a zilei de

[32] *R.L.*, III, nr. 177, luni 26 februarie 1945, p. 2. Reportajul este caracteristic pentru felul cum presa comunistă îşi informa cititorii. Singurul adevăr din versiunea comunistă este faptul că a avut loc o manifestaţie sâmbătă seara 24 februarie. În rest – locul demonstraţiei, numărul participanţilor, ce doreau aceştia – totul este măsluit sau chiar inventat. Nici un cuvânt – evident – despre focurile de armă trase din blocul Ilfov şi din automobil.

24 februarie, pentru ca mulțimea să fie întărâtată şi pornită împotriva generalului N. Rădescu.

6. După impunerea guvernului de la 6 martie, nu a avut loc – după câte se ştie – continuarea anchetei oficiale asupra celor întâmplate.

7. Focurile de armă din după amiaza zilei de 24 februarie au urmărit să facă victime, dar în principal să declanşeze panica şi să întărâte mulțimea împotriva şefului guvernului, a "fasciştilor şi reacționarilor", a lui Iuliu Maniu.

8. În seara zilei de 24 februarie s-a tras cu alt scop: cât mai multe victime.

Iată cifrele: 2 morți şi 16 răniți la circa 50.000 demonstranți în după amiaza de 24 februarie; 2 morți şi 11 răniți la 500 de manifestanți în seara aceleaşi zile. A mai fost rănit şi un locotenent sovietic.

Numele victimelor au fost de îndată identificate, anume:

A. Victimele din după amiaza zilei de sâmbătă 24 februarie 1945, între orele $17^{\underline{30}}$ şi $18^{\underline{30}}$.

Ucişi:

1. Ştefănescu Voicu, comuna Viforâta, jud. Dâmbovița.

2. Paşcanu Nicolae, ceferist.

Răniți:

3. Pascu Ştefan, 19 ani, din Bucureşti, şoseaua Ştefan cel Mare nr. 126; "a primit primele îngrijiri şi a fost trimes acasă".

4. Dima Angela, 32 ani; "rana ei a fost pansată şi lăsată să plece".

5. Ştefan Piele, mecanic, 39 ani, rănit în piciorul drept, în fața Ministerului de Interne; aparține Frontului Național Democrat.

6. Tara Bucur, 26 ani, muncitor la Rudeni – Reşița, rănit în splină, în fața Ministerului de Interne, aparține FND.

7. Chirică Grigore, 39 ani, din Bucureşti, strada Constanța nr. 15, rănit în picior, aparține FND.

8. Velea Petre, 25 ani, dulgher, din Bucureşti, str. Locotenent Ganovici nr. 52, rănit la umăr pe strada Wilson.

9. Vaida Bella, "ungur, refuză să-şi arate identitatea"; rănit în spate; "potrivit informaţiei primite, aparţine FND".

10. Stănescu Gh., 26 ani, croitor, căsătorit, din Bucureşti, str. Popa Soare nr. 8, rănit la gât.

11. Carol Leborix, 32 ani, instalator, din Bucureşti, str. Pascalului nr. 88, "rană de glonte în zona zigomatică dreaptă".

12. Nicolae Iordan, 30 ani, topitor la Malaxa, din Bucureşti, str. Murgului nr. 12; a fost împuşcat în laba piciorului; glonţul a pătruns şi a ieşit prin al patrulea deget al piciorului.

13. Rosian Alexandru, 49 ani, plugar, din Bucureşti, str. Dosoftei nr. 58; "rană ovală de glonte, pe piciorul drept, sub genunchi".

14. Luiza Nicos, 34 ani, casnică, din Bucureşti, str. Crângaşi nr. 6, "rană fără importanţă".

15. Sanda Dumitrescu, 28 ani, funcţionară, din Bucureşti, str. Dosoftei nr. 30, a căzut şi este rănită la ambele picioare.

16. Dumitrache Ispas, 31 ani, proprietar a unui magazin de încălţăminte, din Ploieşti, a căzut şi s-a tăiat la cap.

17. Patre Toscicu, "rănit grav".

18. Basil Ladislau, "rănit grav în timpul după amiezii"[33].

B. Victimele din seara zilei de 24 februarie 1945, către orele 21[34].

Ucişi:

1. Ciulea Nicolae, soldat; asupra sa s-a găsit un bilet de externare din spitalul de la Aiud, fiind trimis la Bucureşti.

2. Inginer – inspector Boghiceanu Gheorghe, din Bucureşti, strada Caragea Vodă (a murit la Spitalul Brâncovenesc), lovit de glonte în cap.

---

[33] Datele sunt reproduse după raportul generalului I. Teodorescu, vezi nota 35.

[34] Lista este anexată la procesul verbal întocmit de locotenentul colonel magistrat Oreste Dobrotescu în ziua de 24 februarie 1945, privind evenimentele din această zi. Lista a fost transmisă la Washington D.C. ca anexă la raportul lui Burton Berry din Bucureşti, către Departamentul de Stat, sub nr. 152 din 13 martie 1945: 871.00/3 – 1345, N.A.W.

Răniți:

3. Radoslav Radu elev de liceu, în vârstă de 17 ani, din Bucureşti, strada Bolintineanu nr. 5.

4. Albu (Alb) Nicolae[35], contabil, rănit grav în spate şi la ambele picioare, în fața Ministerului de Interne.

5. Mălureanu Nicolae, elev de liceu, 19 ani, domiciliat în Bucureşti, strada Cuza Vodă nr. 159, rănit grav în spate, în fața Ministerului de Interne.

6. Dobrescu Adam, cizmar, 28 ani, din Bucureşti, strada Evrica nr. 19, rănit grav.

7. Fieraru Panait, operator la cinematograful Tivoli, domiciliat în Bucureşti, strada Aeroportului nr. 27 bis, rănit serios.

8. Banu Gheorghe, pietrar, 37 ani, din Bucureşti, strada Antim nr. 31.

9. Vătăşescu Ştefan, sergent din corpul de jandarmi, compania mitraliere; rănit în picior pe când se afla de pază în fața Ministerului de Interne: "*declară că focurile de armă au fost trase din imobilul aflat vizavi de Minister*" (sublinierea D.C.G.).

10. Abramovici Herman, funcționar comercial, 22 ani, din Bucureşti, strada Minotaurului nr. 24.

11. Pârvescu Aurel, şofer, 31 ani, din Bucureşti, str. Cireşoaia.

12. Dogaru Gică, şofer, 31 ani, din Bucureşti, str. Ziduri Moşi nr. 13.

---

[35] Există o a doua listă cu *toți* cei răniți şi ucişi în după amiaza şi în seara zilei de 24 februarie. Lista cuprinde 32 nume şi este semnată de generalul I. Teodorescu, comandantul militar al Capitalei. A fost trimisă cu adresa nr. 24696 din 25 februarie 1945 către Primul Ministru. Este anexată la acelaşi raport al lui Burton Berry nr. 152 din 13 martie 1945 (vezi nota 34). Albu Nicolae este identificat ca polițist din circa 19 în lista întocmită de col. Oreste Dobrotescu; în lista generalului I. Teodorescu, figurează cu numele de Alb Nicolae, contabil.

13. Un bărbat (neidentificat) rănit uşor, s-a pansat la Ministerul de Interne, apoi s-a dus singur acasă.

Elevi de liceu, un cizmar, un pietrar, şoferi, un sergent de jandarmi aflat în post, un contabil, un inginer, un operator de cinema, oameni din toate categoriile sociale, aproape toţi tineri. Aceşti toţi au avut curajul să manifesteze, alături de alte câteva sute de persoane, pentru linişte, ordine, lege, pentru primul ministru şi pentru Rege. Pe aceştia *Scânteia* şi presa afiliată ei îi numeşte huligani, fascişti, bandiţi etc.

C. Militar sovietic rănit

1. "Grigorion Sidorovici, 22 ani, locotenent dintr-o unitate militară. Împuşcat în picior; i s-a extras un fragment dintr-un glonte de revolver de 6 mm"[36].

Ziua de sâmbătă 24 februarie a mai cunoscut şi alte desfăşurări. Către orele 17[40], în timp ce indivizi neidentificaţi îşi continuau tirul, la intervale, asupra demonstranţilor, Comandantul militar sovietic al oraşului Bucureşti trimite următorul ordin generalului Nicolae Rădescu, ministrul de interne: "Generalul Moskvitin ştie că s-au folosit arme de foc în zona Ministerului de Interne, a Prefecturii Poliţiei (Capitalei), strada Clemenceau şi Calea Victoriei. S-au folosit şi mitraliere şi grenade de mână. Comandantul sovietic şi Comisia Aliată de Control consideră acest incident ca o necuviinţă şi cer încetarea imediată a focurilor de armă. Veţi purta întreaga răspundere, dacă comandamentul militar român şi prefectura poliţiei nu iau de îndată măsuri. Vom fi nevoiţi să intervenim cu forţele noastre armate, dacă tirul de arme nu încetează de îndată.

Aşteptăm un răspuns la orele 18 "[37] (adică peste 20 minute!).

---

[36] Din raportul generalului I. Teodorescu, vezi nota 35.

[37] Ordinul sovietic este anexat, în traducere engleză, la raportul nr. 152 din 13 martie 1945 (vezi nota 34).

Ordinul era voit redactat în termeni ambigui. Citindu-l, poți înțelege că oficialitățile militare române sunt răspunzătoare!

Generalul Moskvitin nu și-a mai pus în aplicare amenințarea deoarece manifestația s-a încheiat între orele 18[30] și 19.

La orele 22, generalul Nicolae Rădescu se adresează prin radio națiunii. A fost ultima cuvântare rostită liber de un prim-ministru român. Faptul nu se va mai repeta aproape 45 de ani!

Țara a auzit adevărul, în cuvinte încărcate de emoție:[38]

"Frați români,

Cei fără neam și fără Dumnezeu, așa cum i-a botezat poporul[39] , au pornit să aprindă focul în țară și s-o înece în sânge. O mână de inși, conduși de doi venetici, Ana Pauker și ungurul Luca, caută prin teroare să supună neamul. Vor cădea striviți.

Acest neam care a știut întotdeauna să-și apere ființa nu se va lăsa acum îngenunchiat de câțiva neisprăviți.

Sub masca democrației, democrație pe care la fiecare pas o calcă în picioare, aceste hiene fioroase nădăjduiesc să ajungă în stăpânirea țării. Sunt nenumărate blestematele lor fapte, pe tot cuprinsul țării. Voi avea în curând prilejul să vă vorbesc de toate.

Astă seară voi spicui, în treacăt, numai pe cele petrecute astăzi, fiindcă vreau să spulber toate infamiile care au și

---

[38] Textul în *România. Viața politică în documente,* 1945, coordonatori Ioan Scurtu, Arhivele Statului, București 1994, p. 149 – 150. Versiunea în limba engleză aflată în Arhivele Naționale din Washington D.C., a fost prezentată în limba română în *Magazin Istoric*, S.n., 2, februarie 1993, p. 29 – articolul Dinu C. Giurescu, *6 luni și 15 zile;* Textul redat în acest volum reprezintă, în principal, versiunea tipărită de Arhivele Statului, amendată cu aceea din *Magazin Istoric* și cu aceea redată de Adriana Georgescu, *Op. cit.,* p. 63 – 64. Apelul Generalului N. Rădescu din seara zilei de 24 februarie nu a fost tipărit de presa română, controlată de cenzură.

[39] În februarie 1945, în opinia publică, FND însemna: „Fără Neam și Dumnezeu".

început să fie aruncate asupra mea şi asupra armatei, în scopul de a ascunde odioasele lor crime.

Din informaţiile mele de până acum, în urma celor petrecute în provincie şi în capitală, vă aduc la cunoştinţă următoarele:

În Craiova, grupuri armate au atacat puternic prefectura şi au luat-o cu asalt.

La Caracal, mica dar viteaza garnizoană a rezistat cu îndârjire atacului dat, astfel că prefectura a putut fi salvată.

În Braşov au devastat o cooperativă.

În Capitală crimele lor nu vor putea fi cunoscute în întregime decât mâine. Au tras focuri şi în Palatul Regal, două gloanţe pătrunzând în cabinetul mareşalului palatului. Au tras şi în Prefectura Poliţiei Capitalei şi au atacat şi Palatul Ministerului de Interne, unde mă găseam, un glonte pătrunzând lângă masa mea de lucru. Acum trei sferturi de oră, un grup ce manifesta simpatie şi adeziune a fost atacat cu focuri de arme dintr-o maşină şi sunt 2 (doi) morţi şi 11 (unsprezece) răniţi.

Acestea sunt pe scurt faptele petrecute astăzi. Criminalii care săvârşesc aceste nelegiuiri nu au măcar curajul faptelor lor. Vor căuta să arunce vina asupra armatei, care, după spusele lor, ar fi la originea provocărilor. Afirm cu toată tăria că nu poate fi o insinuare mai infamă. Armata a avut ordinul meu categoric să nu atace decât dacă este atacată şi ea a făcut ceva mai mult: peste tot unde armata a fost atacată, a tras în aer numai în scop de intimidare."

"În ceea ce mă priveşte am făcut tot ce este cu putinţă ca să împiedic orice tulburare. Am interzis adunarea populară proiectată de naţional – ţărănişti şi am lăsat liberă demonstraţia de stradă a FND-ului, anunţată dinainte.

Sufletul negru al celor fără neam şi Dumnezeu nu a şovăit însă să se încarce cu noi păcate.

Acestea sunt faptele, aceştia sunt oamenii care le-au săvârşit!

Putem însă să ne mulţumim numai să constatăm acest lucru, fără ca să ne vină atunci pedeapsa de la Dumnezeu?

Fără îndoială că nu; ca un singur om trebuie să ne ridicăm şi să facem faţă primejdiei.

Eu şi cu armata ne vom face datoria până la capăt.

Fiți și voi cu toții la posturile voastre."

Comisia Aliată (Sovietică) de Control reacționă de îndată. La orele 23 un colonel sovietic vine la Ministerul de Interne și cere generalului Rădescu să se prezinte la Comisie "într-o chestiune urgentă și importantă ce nu suferă amânare".

Însoțit de aghiotantul său și de locotenentul magistrat Oreste Dobroescu, primul ministru s-a dus la Comisia Aliată (Sovietică). S-a întors de acolo către orele 1 noaptea (duminică 25 februarie)[40].

Vicepreşedintele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, generalul Vinogradov și viceamiralul Bogdenko au cerut primului ministru al României să explice: de ce a vorbit la radio fără aprobarea prealabilă a Comisiei? (de fapt a Sovietelor).

"O severă cenzură sovietică" a fost impusă a doua zi asupra tuturor comunicațiilor radio româneşti. Cenzorii sovietici au refuzat pur și simplu să dea drumul la orice relatare a corespondenților străini de presă, diferită de versiunea evenimentelor recente lansată de Partidul Comunist din România[41].

Faptele enumerate de primul ministru al României în alocuțiunea sa radio cât și interpretarea lor erau riguros exacte.

Lipsea un lucru totuși. Comuniştii "etnici" români stăteau fermi alături de Ana Pauker și Vasile (Laszlo) Luca. "Românii" Gheorghe Gheorghiu-Dej, Constantin Doncea, Gheorghe Vasilichi, Petre Constantinescu-Iaşi, Emil Bodnăraș, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Miron Constantinescu, Paul Niculescu-Mizil sau Nicolae Ceaușescu, ca și alți lideri, erau toți la fel de grăbiți și doritori, ca și Ana Pauker sau Vasile Luca, să impună țării, prin orice mijloace, regimul comunist.

Guvernul de la 6 martie 1945 a uzurpat puterea prin acțiunea metodică, tenace și fără scrupule a unui nucleu de comu-

[40] *Raportul Dobrotescu*, pt. C.

[41] Telegrama M 488 din 28 februarie 1945: reprezentantul militar al Statelor Unite pe lângă Comisia Aliată (Sovietică) de Control, către Comandamentul Aliat de la Caserta (Italia), Arhivele Departamentului de război, N.A.W.

nişti, indiferent de obârşia lor etnică, acţiune la care autorităţile şi armata sovietică au avut o participare directă şi esenţială.

Reacţia Partidului Naţional Liberal a urmat curând. "Partidul – citim într-un comunicat difuzat pe foi volante[42] – a urmărit cu extremă nelinişte evenimentele ultimelor două săptămâni culminând cu sângeroasele incidente de sâmbătă 24 februarie.

Au fost călcate în picioare:

– Libertatea de organizare sindicală prin teroarea exercitată de o minoritate agresivă asupra muncitorilor doritori să-şi apere interesele profesionale în libertate şi în cadrul legii.

– Libertatea de expresie, suprimată prin instituirea unei cenzuri anonime, clandestine şi ilegale, exercitată de sindicate ce nu au fost alese de muncitorii tipografi, pentru a împiedica difuzarea ideilor şi opiniilor politice şi pentru a sugruma libertatea presei prin măsuri odioase şi dictatoriale.

– Libertatea de întrunire şi de exprimare prin acuzaţii absurde şi fără vreun temei, astfel încât luptătorii pentru democraţie sunt înfăţişaţi în solda fascismului; prin agresiuni organizate împotriva celor de altă părere, prin care intoleranţa merge până la vărsare de sânge şi crimă.

Partidul Naţional Liberal nu va îngădui instaurarea unei noi dictaturi sub aparenţa unei democraţii golită de principiile ei esenţiale: libertatea şi ordinea. PNL protestează cu indignare şi determinare împotriva violenţelor comise asupra reprezentanţilor legali ai statului, cât şi împotriva violării conştiinţei publice. PNL deplânge victimele agresiunii din 24 februarie.

Partidul Naţional Liberal condamnă aceste metode caracteristice dictaturii legionare de acum patru ani şi avertizează naţiunea asupra pericolului unor atari metode pentru însăşi existenţa şi viitorul ţării.

Partidul aprobă măsurile luate pentru asigurarea legii şi ordinei; este ferm hotărât, acum ca şi în trecut, să dea întregul său sprijin unirii partidelor democratice, singurele în sta-

[42] Comunicatul, în traducere engleză, formează anexa nr. 7 la raportul nr. 152 din 13 martie 1945, al misiunii americane din Bucureşti către Departamentul de Stat (vezi nota 34).

re să asigure, potrivit deciziilor de la Ialta, un regim democratic clădit pe ordine, lege şi libertate.

Partidul Naţional Liberal este determinat să lupte pentru realizarea marilor reforme sociale pe care le reclamă nevoile claselor muncitoare din oraşe şi sate. Se pronunţă ferm pentru programul de lucru stabilit de comun acord, la formarea acestui guvern.

Facem apel la toţi românii cu conştiinţă să se identifice cu apărarea principiilor democratice, pentru care soldaţii noştri îşi dau sângele, alături de eroicele armate aliate."[43]

În faţa dezordinei şi violenţelor declanşate de Partidul Comunist sub firma FND, singurul răspuns posibil, atunci, în februarie 1945, era afirmarea fără echivoc a primatului şi respectului libertăţii, legii şi ordinii. Este ceea ce exprima şi comunicatul Partidului Naţional Liberal.

Evenimentele din 24 februarie sunt confirmate de rapoartele reprezentanţilor civili şi militari ai Statelor Unite aflaţi la Bucureşti.

"Din informaţiile obţinute de misiunea (Statelor Unite) apare limpede că armata (română) nu a tras primele focuri; că atunci când trupa a tras, ea a tras mai întâi în aer", conchide reprezentantul politic al Statelor Unite la Bucureşti.

" ...Apare cu claritate că împuşcăturile au început dinspre marginile masei de oameni, de la demonstranţii înşişi şi de la o patrulă rusească; aceasta socotindu-se provocată, a tras, rănind mai mulţi. Faptul pare confirmat de tipul de rană, provocată de pistoale cu un calibru ce *nu* aparţine armatei române." Acelaşi raport adaugă:

"Doctorii ce au îngrijit pe cei răniţi seara (= în seara zilei de 24 februarie) au declarat în mod accentuat unor informatori de încredere că rănile erau provocate de pistoale şi arme de alte calibre, ce nu sunt folosite în armata română."[44]

---

[43] Pentru reacţia PNŢ, vezi capitolul VI.

[44] Raportul nr. 152 din 13 martie 1945 (vezi nota 34).

CAPITOLUL VIII

În urma gloanțelor...

Duminică 25 februarie 1945. Reacția presei comuniste față de evenimentele din ziua precedentă merge până la isterie. Versiunea vehiculată de Frontul Național Democrat este reluată, repetată până la obsesie și însoțită de cele mai înverșunate acuzații și calificative.

„Călăii poporului să-și primească pedeapsa" își intitulează Nicolae Moraru editorialul din *România Liberă*. Articolul folosește următoarele cuvinte și expresii[1]: „clica reacționară; s-a tras mișelește; atac mișelesc, premeditat; provocări și asasinate; bandele de legionari, huligani «istorici», reacționari; respingătoarea maltratare a antifasciștilor[2]; huliganii și naziștii îmbrăcați în haine militare; rămășițele fasciste coalizate; asasinul Rădescu; Rădescu, Maniu, generalul Negulescu[3], generalul Anton[4], Ilie Lazăr și ceilalți bandiți prohitlerişti; minciuni sfruntate și provocări neruşinate; mârșăviile și crimele săvârșite; Rădescu, care a păşit pe drumul călăului Antonescu; fiara hitleristă ascunsă sub masca «democratului» Iuliu Maniu și galoanele «patriotului» Rădescu; ..."

Pentru presa din România un asemenea vocabular, repetat și sporit an de an, constituie o premieră absolută de vulgaritate, violență, obscenitate și incitare la ură.

În următoarele zile limbajul va fi reluat și amplificat.

Prea puține elemente noi sunt incluse în versiunea comunistă a evenimentelor.

---

[1] *R.L.* III, nr. 177, luni 26 februarie 1945, p. 1 și 2. Citatele se dau în ordinea în care se află în textul editorialului.

[2] Referire la încăierările din ziua de 11 februarie 1945, vezi cap. IV.

[3] Ministrul de Război.

[4] Comandantul Jandarmeriei.

Un redactor al *României Libere* scrie că în după amiaza zilei de 24 februarie a interceptat o convorbire telefonică între un ofițer neidentificat și un destinatar neprecizat: ofițerul chema de la Palatul Regal și spunea că garda trage asupra demonstranților[5].

A doua zi, Ministerul producției de război dă publicității un comunicat cu următoarele precizări: patru ofițeri se aflau în clădirea ministerului (nu a Palatului Regal cum afirma *R.L.*); unul din ofițeri a chemat la telefon pe generalul Diaconescu la numărul 536.32, dar din greșeală a format 537.32 la care a răspuns un redactor al ziarului *România Liberă*. Ofițerul a spus la telefon că „se aud focuri de armă în zona Palatului Regal".

Redacția *România Liberă* respinge însă comunicatul Ministerului producției de război și susține, în continuare, că garda palatului regal a tras[6]. Pentru FND era de maximă importanță să spună că guvernul a fost cel care a declanșat represiunea împotriva demonstranților, că focurile de armă au venit dinspre clădirea Ministerului de Interne și dinspre Palat, fără nici un fel de provocare din partea manifestanților FND. Cum alte „dovezi" noi nu au fost aduse, presa procomunistă și-a susținut afirmațiile prin comentarii și insulte.

Editorialul semnat de Miron Constantinescu subliniază: „ordinul călăului poporului Rădescu...; instigațiile lui Iuliu Maniu...; fasciștii provocatori Rădescu și ceilalți vor distrugerea României...; fasciștii Rădescu, Negulescu, Anton și eminența lor cenușie care este Iuliu Maniu, se ridică împotriva hotărârilor de la Ialta...; Rădescu și banda sa trebuie să fie demiși și trimiși în fața Tribunalelor Poporului..."[7].

„La paşnica demonstrație a peste *600.000 de cetățeni antifasciști*, criminalul Rădescu a răspuns cu rafale de mitrali-

[5] *R.L.* III, nr. 177, luni 26 februarie 1945, p. 3.

[6] *R.L.* III, nr. 180, joi 1 martie 1945, p. 3.

[7] *Scânteia*, II, nr. 151, luni 26 februarie, p. 1. Vezi și raportul – comentariu semnat de Silviu Brucan, *ibidem*.

eră", titrează cu litere de-o şchioapă, *România Liberă*[8] (sublinierea D.C.G.).

Lotar Rădăceanu dă un interviu unui redactor „F" al ofiziosului PSD *Libertatea*:

„... am asistat de la început până la sfârşit la evenimentele din Piaţa Palatului... Cine îndrăzneşte să afirme că s-ar fi produs din partea vreunui manifestant cea mai mică agresiune este un mincinos ordinar..."

După ce descrie versiunea FND a manifestaţiei, Lotar Rădăceanu conchide:

„Ei bine, martor direct al evenimentelor, vă spun că nu poate să existe nici o îndoială că totul a decurs după un plan bine stabilit. Generalul Rădescu a vrut să-şi arate forţa, a vrut să ne intimideze şi deci a dat ordin să se atace cu focuri de armă manifestaţia noastră paşnică."

„O altă explicaţie a acestor atacuri mârşave şi laşe, împotriva unor oameni paşnici, repetate cu diabolică stăruinţă, nu există şi nici nu poate exista"[9].

Dumitru Negel, mareşalul palatului, dădu un comunicat oficial: nici o unitate a armatei nu s-a aflat în Palat în timpul demonstraţiei de la 24 februarie; nu există nici cea mai mică dovadă că focuri de armă au fost trase din Palat; dimpotrivă, două gloanţe venite dinspre demonstranţi s-au oprit chiar în biroul de lucru al mareşalului palatului. Comunicatul a fost cenzurat şi reprodus într-o formă prescurtată în formularea: „nici un singur foc nu a fost tras din Palatul Regal."[10] *Scânteia* însă nu renunţă. Susţine, în continuare, că focurile de armă au venit din clădiri guvernamentale şi „înainte de toate din Palatul Regal"[11]. Alocuţiunea radiodifuzată a primului

---

[8] *R.L.*, III, nr. 177, luni 26 februarie 1945, p. 1. Pentru cifra de 600.000, vezi cap. VII.

[9] *Libertatea*, II, nr. 164, miercuri 28 februarie 1945, p. 3.

[10] *R.L.*, III, nr. 180, joi 1 martie 1945. Comunicatul necenzurat se află anexat la raportul nr. 152 din 13 martie 1945 (capitolul VI, nota 2).

[11] *Scânteia*, II, nr. 150, marţi 27 februarie 1945, p. 1.

ministru reprezintă „un scurt discurs, fascist, şovin, criminal, mincinos, care îl demască pentru totdeauna ca unul dintre cei mai periculoşi agenţi fascişti şi duşman al poporului"[12]

Orice adjectiv şi orice minciună erau potrivite pentru campania dezlănţuită împotriva premierului, care îndrăznea să se opună acaparării puterii de către PCdR.

Tot la 25 februarie, Consiliul Frontului Naţional Democrat susţine: „împotriva demonstraţiei paşnice organizată de FND în Capitală, s-a tras din clădirea Ministerului de Interne, de la Prefectura de Poliţie şi de la ferestrele Palatului Regal cu arme şi mitraliere".

Afirmă: „Generalul Rădescu este autorul direct al asasinatului în masă săvârşit în Capitala ţării."

Cere: „demiterea imediată a lui Rădescu şi imediata lui arestare".

Cheamă: „masele populare din întreaga ţară la lupta de distrugere fără cruţare a fascismului şi a tuturor uneltelor şi proteguitorilor lui – începând cu Rădescu, Iuliu Maniu, general Negulescu ministru de război, general Anton, Ilie Lazăr şi toţi ceilalţi din clicile reacţionare..."

Încheie: „Moarte fasciştilor"[13]

Furia liderilor PCdR era cu atât mai mare cu cât primul ministru se adresase direct ţării prin radio şi relatase adevărul despre ziua de 24 februarie. Presa comunistă şi radioul – acum deplin controlat de cenzura sovietică – urmărea să anuleze efectele apelului lansat de generalul Rădescu, printr-un baraj zilnic de comentarii violente. Totodată era oprită tipărirea oricăror informaţii care infirmau sau anulau afirmaţiile fără acoperire ale FND.

România Liberă şi *Scânteia* publică şi o telegramă de protest trimisă „M.S. Regelui" de către cei nouă miniştri FND din guvern[14]. Ei „protestează cu indignare împotriva asasi-

[12] *R.L.*, III, nr. 177, luni 26 februarie 1945, p. 2.

[13] Comunicat FND în R.L., III, nr. 177, luni 26 februarie 1945, p. 1.

[14] „Petru Groza, Gh. Gheorghiu-Dej, Lotar Rădăceanu, Lucreţiu Pătrăşcanu, Ştefan Voitec, G. Vlădescu-Răcoasa, ing. Nicolau,

nării cetățenilor paşnici" şi cer „demiterea imediată a guvernului condus de călăul Rădescu şi arestarea şi sancționarea vinovaților" răspunzători „de acest masacru".

Peste câteva zile, Andrei Ianuarievici Vâşinski va relua afirmațiile liderilor PCdR şi FND şi va cere, la fel, demiterea premierului.[15]

Cercuri autorizate ale Palatului au precizat însă că Suveranul *nu* a primit telegrama, tipărită de fapt tot pentru nevoile propagandei, pentru a spori campania de presă.[16]

Consiliul FND dă publicității un al doilea comunicat: socoteşte „criza politică declarată"; „apreciază ca necesară... demisia lui Rădescu" şi „formarea unui guvern pe baza platformei FND". Comunicatul adaugă: „Consiliul FND *constată unitatea şi coeziunea cea mai perfectă* între toate partidele şi organizațiile componenete ale FND-ului, *în ciuda tuturor insinuărilor*. De această unitate se vor izbi toți fasciştii şi ocrotitorii lor. *FND-ul unit cu întregul popor va nimici fără cruțare bestiile fasciste. Moarte fasciştilor*".[17]

De ce acest nou comunicat?

„Surse demne de încredere" semnalau că o parte din social-democrați nu erau de acord cu politica PCdR şi doreau să i se opună.[18]

Atari zvonuri aveau un temei. În zilele evenimentelor din februarie, Constantin Titel Petrescu îşi exprimă direct, în scris, nemulțumirea şi obiecțiile sale față de practicile partidului comunist.

Teohari Georgescu, Romulus Zăroni: *R.L.*, III, nr. 177, luni 26 februarie 1945, p. 1.

[15] Vezi capitolul XI.

[16] Raportul nr. 152 din 13 martie 1945, vezi cap. VI, nota 2.

[17] *Libertatea*, II, nr. 164, miercuri 28 februarie 1945, p. 3, *Scânteia*, II, nr. 153, joi 1 martie 1945, p. 1.

[18] Vezi şi tel. M488 din 28 februarie, reprezentantul politic al SUA la Bucureşti, către Cartierul geneneral Aliat, Caserta, Italia; Arhiva Departamentului de Război, N.A.W.

În numele Comitetului Central, președintele Partidului Social-Democrat trimite o scrisoare Comitetului Central al PCdR.

Dificultăți și frecușuri continuă din cauza atitudinii sectare și chiar deschis ostile a numeroși tovarăși comuniști față de partidul nostru – scrie Titel Petrescu.[19]

Această atitudine, continuă scrisoarea, se manifestă prin tendința *de a elimina pe social democrați* din fabrici, ateliere, sindicate și alte poziții publice; prin *arestarea lor* – cazuri la Oltenița, Ploiești și în județul Dâmbovița; *prin amenințarea social – democraților cu „deportarea în Siberia" sau cu închisoarea* – de exemplu la Societatea Tramvaielor București, la câmpurile petrolifere de la Moreni, la minele de cărbuni din Valea Jiului (sublinierile D.C.G.). Atari acțiuni se cuvin de îndată oprite, altminteri Frontul Unic Muncitoresc „nu-și poate îndeplini menirea".

Ținând seama de cele mai sus arătate, Comitetul Central al Partidului Social Democrat făcea următoarele propuneri:

Partidul Comunist să ia măsurile necesare pentru ca membrii săi să respete rezoluția comună din 2 octombrie 1944.[20]

Numirile pentru comitetele Frontului Unic Muncitoresc să se facă, așadar, de comun acord în toate centrele „și îndeosebi în București". Decizii unilaterale când *„un partid* [21] *este pus de către celălalt*[22] *în fața faptului împlinit, trebuie să înceteze."* (sublinierea D.C.G.). Această situație este resimțită mai ales la București unde „unii tovarăși ai Partidului Comunist sabotează sistematic Frontul Unic Muncitoresc cu intoleranță și sectarism".

---

[19] Scrisoarea are patru pagini dactilografiate; traducerea în limba engleză este anexată la raportul nr. 158 din 15martie 1945, al Misiunii Statelor Unite la București către Secretarul de Stat, la Washington: 871.00/3 – 1545, N.A.W.

[20] Potrivit căreia cele două partide vor colabora cât mai strâns în toate problemele de ordin politic și sindical.

[21] Cel Social Democrat.

[22] PCdR.

De aceea, continuă Titel Petrescu, "pentru a pune capăt tuturor plângerilor, frecuşurilor şi neînţelegerilor, *toate comitetele sindicale de fabrică şi de uniune ar trebui realese.* Alegerile să se facă pe liste comune, dar cu o reprezentare adecvată a ambelor partide. Dacă nu se ajunge la un acord, atunci *alegerile să se desfăşoare pe liste separate, prin vot secret* (sublinerea D.C.G.). Noile comitete se vor constitui atunci proporţional cu voturile obţinute de fiecare partid. *Partidul Comunist să nu se mai amestece în treburile sindicale"* (sublinierea D.C.G.).

Scrisoarea Comitetului Central al Partidului Social Democrat continuă astfel:

Vânzarea ziarului *Libertatea*[23] în unele fabrici „este oprită cu forţa de tovarăşii comunişti". Această practică trebuie de asemenea să înceteze.

În plus, Frontul Naţional Democrat „slujeşte interesele de partid"[24]. FND ar trebui să fie „o formă de colaborare între partide" şi nu „un suprapartid impus". Social-democraţii şi comuniştii urmează să-şi menţină individualitatea, întrucât programul FND constituie numai un răspuns la nevoi imediate ale ţării.

Anume recente desfăşurări reclamă o rezolvare. *„Din pricina secretarismului şi intoleranţei unor organizaţii judeţene comuniste,* au fost impuşi prefecţi şi primari comunişti" prin „acţiuni populare". Atari impuneri s-au efectuat „fără o dreaptă împărţire a posturilor administrative între cele două partide".[25]

În plus, social-democraţii se opun cenzurii necontrolate a presei de către tipografi. Cenzura se cuvine exercitată numai de un organ central al FUM. Cât despre reforma agrară, o lege trebuie de îndată întocmită.

Scrisoarea se încheia prin propunerea unei întâlniri comune pentru a formula principiile mai sus exprimate cât şi directivele de a le pune în aplicare.

---

[23] Cotidianul oficial al PSDR.

[24] Adică interesele PCdR.

[25] Adică între PSDR şi PCdR.

Ce dorea să realizeze Titel Petrescu prin trimiterea acestei scrisori în numele Comitetului Central al PSDR? Dacă propunerile ar fi fost puse în practică, atunci social-democraţii ar fi preluat conducerea în toate sau în mai toate comitetele şi uniunile sindicale. PCdR nu admitea ca social-democraţii să treacă pe locul întâi. Comuniştii erau hotărâţi să nu cedeze nici un pas, ştiind, de altfel, că Guvernul sovietic şi Armata Roşie erau alături de ei.

Scrisoarea era, oricum, un prim pas. Era Constantin Titel Petrescu hotărât să meargă mai departe? În 1945 el şi-a manifestat opoziţia faţă de dictatul PCdR, fie verbal, fie în scris – ca în exemplul de mai sus, dar fără publicitate. Un an mai târziu, Titel Petrescu şi sprijinitorii săi vor fi excluşi din Comitetul Central şi din PSDR, de conducerea procomunistă a PSDR (martie 1946).

Scrisoarea din februarie 1945 avea oare asentimentul întregului Comitet Central al PSDR?

Scrisoarea a exprimat mai curând vederile „aripii" Titel Petrescu sprijinită, din câte se ştie, de o mare majoritate a membrilor de rând PSDR. În schimb, în organele de conducere, social – democraţii procomunişti aveau destulă preponderenţă pentru a bloca, în 1945, orice încercare de a scoate PSDR de sub dominaţia exercitată asupră-i de Partidul Comunist din România.

Oricum va fi fost, propunerile din scrisoarea semnată de Constantin Titel Petrescu în numele Comitetului Central al PSDR, au rămas fără urmare. Singura reacţie a PCdR pare să fi fost comunicatul dat publicităţii la 27 februarie şi care afirma că între partidele şi organizaţiile FND se constată „cea mai perfectă unitate şi coeziune".

Ca de repetate ori, formulările în termeni generali ale presei comuniste ascundeau o realitate contradictorie şi dură.

Barajul FND continuă cu intensitate.

Marţi 27 februarie 1945 zece ofiţeri superiori declară: „ne desolidarizăm de acţiunea şi de declaraţiile d-lui G-ral Rădescu Nicolae, considerând pe amândouă dăunătoare intere-

selor armatei şi ale ţării. *Suntem şi rămânem devotaţi M.S. Regelui Mihai I şi poporului român căruia i-am jurat credinţă"* (sublinierea redacţiei).

Semnează: general de divizie Constantin Vasiliu Răşcanu, comandantul Corpului 5 Teritorial; general de brigadă Ilie Creţulescu, subşef al Marelui Stat Major; general de brigadă Ştefan Bardan, subşef al M.St.M.; general de brigadă Septimiu Pretorian, din M.St.M.; general de brigadă Constantin Popescu, Comandantul Pieţei Bucureşti; general de brigadă adjutant Dumitru Dămăceanu, fost adjutant regal; colonel adjutant Radu Rusescu, fost adjutant regal; colonel Alexandru Batcu, ajutor comandant al Comenduirii Pieţii Bucureşti; colonel Ion Lupaşcu, de la Comenduirea Pieţii Bucureşti; maior Popescu Nicolae, din M.St.M.[26]

De remarcat că semnatarii afirmau că rămân devotaţi Regelui, dar că au jurat credinţă poporului român.

Zece ofiţeri superiori, din câteva mii câţi număra armata română în februarie 1945, au luat parte FND.

România Liberă jubilează: „Fruntaşii armatei îşi spun astăzi cuvântul împotriva politicii şi acţiunii lui Rădescu, alături de popor, pe linia de la 23 august. Trăiască Armata Română!"[27]

Dreptatea, oficiosul Partidului Naţional Ţărănist, dă replica:[28]

„Gestul ofiţerilor e susceptibil de interpretări diverse, fiindcă pune problema – nu a dreptului ofiţerilor de a face politică – ci a unui «drept» mai curios, şi anume acela de a ataca pe şeful guvernului..."

„Nu credem că nu va fi nici o minte echilibrată care să admită atacurile unor ofiţeri împotriva reprezentantului puterii civile, funcţionând legal, în virtutea unor învestituri

---

[26] *R.L.*, III, nr. 179, miercuri 28 februarie 1945, p. 1.

[27] *Ibidem.*

[28] *Dreptatea*, S2, I, nr. 141, 1 martie 1945, p. 1. Este ultimul număr al ziarului în 1945. A fost tipărit pe o singură foaie şi probabil fără ştirea cenzurii.

prevăzute de lege – căci s-ar crea un precedent cu urmări dintre cele mai neprevăzute."

Concluzia comentariului (nesemnat) din *Dreptatea*:

„Cât priveşte pe semnatarii manifestului ținem să observăm că nici unul dintre aceşti ofițeri nu s-a «desolidarizat», de acțiunea mareşalului Antonescu, atunci când a pornit războiul împotriva Uniunii Sovietice!"

Cum însă, prin lege, armata nu participa la viața politică, Ministerul de Război a luat a doua zi, 28 februarie, măsura corespunzătoare enunțată astfel:

„Ofițerii activi de mai jos[29] au fost puşi în retragere din oficiu pe data de 27 februarie a.c.[30] pentru motivul că au întreprins o acțiune de politică personală, fapt prevăzut şi sancționat de legile militare. (Art. 48 lit. h 1A)"[31]

Guvernul sovietic va reacționa însă de îndată. Andrei Ianuarievici Vâşinski, în audiența din 28 februarie orele 15[30], declară regelui Mihai că generalul Rădescu, „face lucruri inadmisibile... şi-a permis să scoată din armată pe cei 10 generali care au luat poziție de partea poporului, contra generalului Rădescu".

„Noi (= guvernul sovietic, D.C.G.) cerem ca această măsură să fie anulată. Rog răspunsul Majestății Sale".

Regele: „Am să iau contact cu cei competenți."

Vâşinski: „Rog un răspuns mai precis. Rog pe Majestatea Sa să-mi spună dacă este de acord cu anularea scoaterii din armată a generalilor. Rog răspunsul imediat."

Regele: „Va fi făcut."[32]

---

[29] Adică cei 10 ofițeri mai înainte amintiți.

[30] Data la care cei amintiți dăduseră publicității declarația lor de desolidarizare.

[31] Comunicatul a fost publicat în *Dreptatea*, S2, I, nr. 141, 1 martie 1945, p. 1.

[32] Procesul verbal al audienței din 28 februarie, în Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Editura Humanitas, 1991, p. 241.

Era nevoie şi de solidarizarea cu FND a unor intelectuali şi universitari.

Încă de la mijlocul lunii februarie, în jur de 60 de universitari şi-au exprimat adeziunea la FND şi cereau „venirea la cârmă a unui guvern care să fie expresia tuturor elementelor democratice ale ţării".[33] Între semnatari: Dr. C.I. Parhon; Simion Stoilov; A. Myller; Traian Săvulescu; Constantin Georgescu; C. Bordeianu; Constantin Daicoviciu; Dr. M. Kernbach; Petre Constantinescu-Iaşi; Mihai Ralea; Alexandru Rosetti; George Oprescu; Mircea Florian; Dr. D. Mezincescu; Dr. Ştefan Nicolau; S. Sanielevici; G. Demetrescu; Grigore Moisil; ing. N. Profiri; Emil Condurachi; Iorgu Iordan; Constantin Balmuş; Andrei Oţetea; dr. V. Răşcanu; dr. Mârza; ing. Davidescu; dr. D. Bagdasar; dr. M. Enăchescu; ing. Traian Gheorghiu; Emil Petrovici; Liviu Rusu; Aurel Potop; Nicolae Corivan; I. Creangă; Al. Roşca; Dumitru Macrea; ing. Şt. Tache; M. Nădejde; G.C. Nicolescu; Traian Chelaru; Al. Sanielevici; Florica Mezincescu; arh. Pompiliu Macovei; arh. G. Pătraşcu; arh. G. Lichiardopol; arh. Mircea Alifanti; dr. Eduard Mezincescu; dr. Kreindler; dr. Ştefan Milcu; M. Beniuc; Barbu Zevedei etc.

Printre semnatari sunt nume cunoscute ale vieţii ştiinţifice şi universitare, personalităţi formate în şcolile şi tradiţia culturii europene. Ca efect imediat, demersul lor dădea sprijin direct Frontului Naţional Democrat.

În perspectiva timpului, efectele au fost diferite. Aflaţi în anii '60 şi '70 la catedrele universitare, în institutele de cercetare, la Academie, semnatarii din februarie 1945 au format noi generaţii de cercetători şi cadre didactice; au reluat tradiţiile cercetării în sensul european (fireşte în limitele impuse de regim); au reuşit să refacă şi să extindă legăturile cu colegii lor din lumea apuseană.

La 27 februarie, opt membri ai Academiei Române „profesori universitari şi foşti sfetnici ai Tronului" supun Regelui „cu profund respect", dezaprobarea lor „hotărâtă, faţă de mo-

[33] *Scânteia*, II, nr. 141, vineri 16 februarie 1945, p. 5.

dul sângeros în care a fost reprimată manifestarea pașnică a voinței cetățenești în ziua de 24 februarie, precum și față de declarațiunile cu desăvârșire necorespunzătoare sentimentului general al țării, făcute de d. Președinte al Consiliului de Miniștri, în seara aceleiași zile".

Semnează, „cu profund respect, ai Majestății Voastre devotați": Prof. Dr. C.I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Mitiță Constantinescu, Traian Săvulescu, Prof. Dr. D. Mezincescu, S. Stoilov, Dr. N.Gh. Lupu și Prof. Dr. Hortolomei.[34]

Opt din 114 membri ai Academiei Române [35] *și-au exprimat astfel sprijinul pentru FND.*

Scânteia mai publică și o scrisoare a fiului generalului Rădescu, prin care își denunță tatăl pentru recentele sale atitudini.[36]

Două cuvinte revin până la obsesie în aproape toate comentariile și declarațiile FND:*provocare premeditată* și *începutul unui război civil.* Răspunzători erau, firește, primul ministru, liderii PNȚ și PNL, îndeosebi Iuliu Maniu, precum și toți „reacționarii" și „fasciștii".

Cele două concepte – provocare și război civil – fuseseră și anterior rostite, după incidentele de la uzinele Malaxa din 19 – 20 februarie[37]. Dar, în acele zile, faptele invocate încă nu răspundeau deplin scenariului plănuit. Acum, la un interval de o săptămână, după ce doi oameni fuseseră uciși și 16 răniți[38], lucrurile erau „pregătite".

„Război civil" și/sau „provocare premeditată" au fost reluate și repetate în: două declarații ale Consiliului FND, în telegrama FND trimisă regelui Mihai și în comentariile viru-

[34] Telegrama este datată 27 februarie 1945.

[35] Inclusiv membrii corespondenți.

[36] Scrisoarea este datată 28 februarie: *Scânteia*, II, nr. 155, vineri 2 martie 1945, p. 1.

[37] Vezi capitolul V.

[38] În după amiaza zilei de 24 februarie, vezi cap. VII.

lente şi otrăvite ale presei: „Rădescu a încercat declanşarea războiului civil..."; „un *pronunciamento* militar..."[39]

Faptul cel mai izbitor este atitudinea liderilor PCdR aflaţi printre demonstranţi, în după-amiaza de 24 februarie. Împuşcăturile indivizilor ascunşi abia începuseră, armata trăsese salve de avertisment numai în aer, *dar liderii comunişti „ştiau" chiar atunci, către orele 18, sâmbătă 24 februarie, cine sunt autorii!*

Câteva declaraţii ale unor fruntaşi PCdR sunt deplin lămuritoare:

Constantin Doncea: „Rădescu a tras cu mitraliera în muncitori ca să-şi salveze situaţia..."

Lucreţiu Pătrăşcanu: „Gloanţele trase împotriva demonstranţilor FND, dovedeşte (sic) că în fruntea guvernului se află un criminal care nu mai trebuie să stea acolo... Guvernul acesta trebuie să cadă... Tovarăşi, cetăţeni! Toţi aceşti criminali vor răspunde cu capul lor..."

Constantin Doncea (a doua oară): „... criminalul Rădescu trebuie să plece..."

Gh. Gheorghiu-Dej: „Tovarăşi, cetăţeni, am fost provocaţi... S-a tras în dvs. N-aţi dat nici un motiv de provocare... Nu vom înceta lupta nici o clipă... până la doborârea acestui guvern incapabil..."

Pătraşcu (fără prenume, în relatarea de presă): „a fost o provocare laşă împotriva poporului. Criminalul Rădescu... a tras cu mitraliera în noi... Acest act laş din partea asasinului Rădescu..."[40]

Repetarea, până la obsesie, a formulărilor: *provocare, provocare premeditată, război civil* avea un ţel foarte precis. Enumerările erau asociate cu *„epurarea fasciştilor"* şi *„îndeplinirea completă şi sinceră a termenilor armistiţiului"*, acum „sabotată" de „reacţiune". *Aceştia au fost termenii – cheie în*

[39] *R.L.*, III, nr. 177, luni 26 februarie 1945, p. 1; nr. 180, joi 1 martie 1945, p. 1. La fel în *Scânteia* şi – mai redus oarecum – în *Frontul Plugarilor*, *Libertatea* etc.

[40] Toate citatele din *R.L.*, III, nr. 177, luni 26 februarie 1945, p. 2.

scenariul pregătit şi pus în aplicare de PCdR pentru acapararea puterii. Cu cât atari afirmații erau repetate mai des în public, cu atât se grăbea intervenția sovietică directă pentru impunerea unui guvern FND, condus de fapt de partidul comunist.

Şi totuşi... Din interiorul partidului comunist, unii îşi dădeau seama de realitate, dincolo de scenarii.

Iosif Szraer, secretar general la Ministerul de Interne discută – confidențial – cu principele Barbu Ştirbey, îndată după împuşcăturile din ziua de 24 februarie.[41] Cei doi se întâlniseră prima dată pe la finele anului 1943 sau în 1944 – înainte de plecarea principelui Ştirbey la Cairo.[42]

Szraer îi spuse deschis lui Ştirbey următoarele:

1. Comuniştii ştiu prea bine că termenii armistițiului au fost mai mult decât îndepliniți, începând din septembrie 1944. Ei afirmă însă contrariul, ca o armă politică eficientă împotriva guvernului de coaliție condus de Rădescu.

2. Generalul Rădescu este „un patriot cinstit şi un om capabil". Există un plan deliberat al comuniştilor de a-l compromite. De aceea presa controlată şi radioul acuză țipător pe primul ministru calificându-l „criminal".

3. Conducerea comunistă ştie că armata *nu* a tras împotriva demonstranților la 24 februarie. Totuşi s-a lansat o campanie frenetică afirmând că trupele au deschis focul.

4. Comuniştii sunt mai bine înarmați decât se crede în general.[43]

Mass-media sovietice se alătură fără rezerve Partidului Comunist din România. Reluau, repetat, aceeaşi versiune falsificată asupra evenimentelor din Bucureşti şi alte localități.

---

[41] Cel mai probabil între 25 şi 27 februarie.

[42] Înainte de martie 1944.

[43] Telegrama nr. 143 din 28 februarie 1945, Misiunea Statelor Unite din Bucureşti, către Departamentul de Stat: 871.00/2 – 2845, N.A.W. Prințul Barbu Ştirbey a luat dejunul cu Burton Y. Berry la 27 februarie.

Venirea neașteptată a lui Andrei Ianuarievici Vîșinski în Capitala României este însoțită de radio Moscova cu comentariile cunoscute – aceleași ca în *Scânteia* – cu atacuri virulente la adresa primului ministru Nicolae Rădescu și „clica sa, în frunte cu Maniu".[44]

Reprezentantul militar SUA în Comisia Aliată (Sovietică) de Control transmitea Departamentului de război la Washington, la 28 februarie: „Între timp, presa sovietică a publicat o dare de seamă complet falsă asupra dezordinilor[45], acuzând că guvernul român controlat de fasciști a tras cu bună știință asupra muncitorilor ce demonstrau pașnic."[46]

Și *Graiul Nou*, ziarul Armatei Roșii din România, a susținut fără rezerve versiunea PCdR privind ziua de 24 februarie. Editorialul afirmă că este vital ca „fasciștii" să fie epurați, iar guvernul Rădescu înlocuit printr-unul capabil să înfăptuiască reformele necesare. Evenimentele – adaugă *Graiul Nou* – constituie o gravă preocupare pentru Uniunea Sovietică.[47]

Două zile mai târziu, un editorial al aceluiași ziar sovietic îndeamnă la epurarea armatei române de ofițerii conservatori, pentru a nu se produce acte de sabotaj în spatele liniilor frontului.[48]

Pentru a da și mai multă „greutate" evenimentelor din România și a da impresia unei crize efective, presa din Moscova publică la 1 și 2 martie cinci reportaje ale agenției TASS și un comentariu al ziarului Armatei *Steaua Roșie*.

---

[44] *R.L.*, III, nr. 180, joi 1 martie 1945, p. 1. Vezi și corespondența agenției TASS despre manifestările din 24 februarie, reprodusă în Scânteia, II, nr. 152, 27 februarie 1945 – Cf. *România, Viața politică în documente 1945*, coordonator Ioan Scurtu, Arhivele Statului, București, 1994, p. 150.

[45] De la București.

[46] Telegrama M488 din 28 februarie 1945, p. 4, Arhiva Departamentului de Război, N.A.W.

[47] *Graiul Nou*, II, nr. 25(65), joi 1 martie 1945, p. 1.

[48] *Graiul Nou*, nr. 26(66), sâmbătă 3 martie, p. 1.

Toate condamnă dur politica guvernului Rădescu şi subliniază nevoia unui guvern FND.[49]

În acele zile de februarie starea de spirit a opiniei publice trecea repede de la speranță la îndoială, de la neliniște la temere şi frică.

Presa din România publicase „Comunicatul Conferinței Stalin – Roosevelt – Churchill" din Crimeea.[50] Lumea citise cu mare atenție partea a V-a: „Declarația cu privire la Europa eliberată". Marea majoritate, foarte mulți, credeau într-o viață politică normală – în sensul democrațiilor apusene şi al monarhiei constituționale din România (până în 1938).

Pentru aceştia „Declarația" avea înțelesuri clare, precise. Cei trei aliați erau de acord să-şi „coordoneze politica" lor privind „popoarele eliberate", ca şi „popoarele fostelor state satelite".

La fel, cele trei guverne – ale URSS, Marii Britanii şi Statelor Unite ale Americii – „vor ajuta în comun" la constituirea, în țările respective, a unor „organe provizorii de guvernare, care să reprezinte în mod larg toate elementele democratice ale populației". Guverne care, la rândul lor, vor fi „obligate" să organizeze „alegeri libere" din care să rezulte „guverne care să corespundă voinței poporului".

Mai mult: „Când, după părerea celor trei guverne, situația în vreun stat european eliberat sau vreunul din fostele state satelite ale Axei în Europa va face necesare astfel de acțiuni, ele se vor consulta imediat cu privire la măsurile care se impun pentru realizarea răspunderii comune, stabilită în prezenta Declarație."[51]

Coordonarea politicii celor trei aliați; guverne care reprezintă în mod larg toate elementele democratice; alegeri libe-

---

[49] Telegrama nr. 606 din Moscova, Averell Herrriman, ambasadorul USA, către Departamentul de Stat, Washington: 871.00/3 – 245, N.A.W.

[50] *Scânteia*, II, nr. 140, joi 15 februarie, p. 1 şi 4.

[51] Textul integral al Declarației de la Ialta: *Sfera Politicii*, IV, nr. 25, februarie 1995, p. 14 – 15.

re; răspunderea comună a celor trei aliați, toate aceste formulări îndemnau la speranță, la o viață normală o dată cu încheierea războiului.

Pentru partea sovietică, pentru Partidul Comunist din România şi afiliații săi „Declarația" avea cu totul alte înțelesuri. În primul rând ei reținеau şi dădeau prioritate absolută paragrafului următor: „La stabilirea ordinii în Europa şi transformarea vieții social – economice trebuie să se ajungă pe calea care va permite popoarelor eliberate să nimicească ultimele urme ale nazismului şi fascismului şi să creeze instituții democratice conform propriei lor opțiuni".[52]

În interpretarea Moscovei şi a PCdR, oricine şi orice partid ce se opuneau instaurării regimului comunist devenea de îndată fascist şi ca atare trebuia nimicit, înlăturat.

O dată cu „Declarația cu privire la Europa eliberată", presa comunistă din România dezlănțuia o campanie de ură şi incitare la violență, niciodată cunoscută în istoria modernă şi contemporană a țării.

În zilele ce au urmat, s-a văzut în direct la Bucureşti că „Declarația" nu avea nici un efect pentru restaurarea cât de cât a unei vieți normale.

Un raport diplomatic al reprezentantului politic al Statelor Unite la Bucureşti consemnează clar pesimismul tot mai accentuat al opinei publice.[53]

[52] *Ibidem.*

[53] Raport nr. 158 din 15 martie 1945, Burton Y. Berry către Departamentul de Stat, p. 5 – 6: 871.00/3 – 1545, N.A.W.

CAPITOLUL IX

Comisia Aliată (Sovietică) de Control despre situația din România

Când, unde, de către cine a fost stabilit scenariul evenimentelor din februarie? Ţelul principal al Frontului Naţional Democrat condus de PCdR era înlăturarea guvernului de coaliţie şi înlocuirea sa cu un cabinet FND. Desfăşurările trebuiau astfel înfăţişate, încât să arunce toată răspunderea şi „vina" asupra primului ministru şi a partidelor tradiţionale.

Criza artificial declanşată de Partidul Comunist avea loc pe fundalul unui război pierdut, cu toate consecinţele sale; a ocupaţiei complete a ţării de trupele sovietice; a cenzurii stricte impuse radioului şi presei de puterea învingătoare, dublată de cenzura tipografilor, la ordinul liderilor sindicali comunişti; la care se adăuga faptul esenţial: ţelul ultim al Moscovei de a impune ţărilor „eliberate" un regim după model sovietic.

Ce rol avea Comisia Aliată (Sovietică) de Control?

Teoretic, reprezenta pe cei trei aliaţi, era un organism tripartit. Predominanţa Uniunii Sovietice fusese de la început exprimată chiar prin textul Convenţiei de armistiţiu. CASC era, în realitate, un instrument extrem de eficace al guvernului de la Moscova.

Reprezentanţii din vest aveau rolul de simpli observatori.

În atari condiţii, discuţiile din Comisia Aliată n-au avut vreodată un rezultat practic. Ele arată totuşi că:

1. reprezentanţii Marii Britanii şi Statelor Unite erau deplin informaţi asupra sensului şi conţinutului evenimentelor;
2. partea sovietică s-a mulţumit să dea răspunsuri formale sau să nege realitatea;
3. autorităţile sovietice au sprijinit şi – după toate probabilităţile, au conceput – liniile generale ale acţiunilor FND.

La 14 februarie 1945 generalul Cortland Van Rensselaer Schuyler – reprezentând Statele Unite – s-a întâlnit, în cadrul

„Comisiei Aliate", cu contraamiralul sovietic V.L. Bogdenko şi cu A.P. Pavlov, consilier politic. Aproximativ un ceas au discutat situaţia curentă din România.

Câteva opinii sunt semnificative.

Schuyler: „Deşi există multe deosebiri de păreri între diferitele grupuri, problema principală constă în diferenţa fundamentală dintre două puncte de vedere opuse: pe de o parte partidele din Frontul Naţional Democrat doresc să înlocuiască actualul guvern printr-un altul, în care alte partide, afară de cele din FND, să nu fie reprezentate; pe de altă parte, guvernul în funcţie doreşte ca naţiunea să fie condusă de un cabinet de coaliţie în care toate partidele să fie reprezentate".[1]

Pavlov: „Aceeaşi problemă a fost recent discutată, în detaliu, cu generalul Rădescu şi cu dl. Vişoianu. Aceşti domni au fost informaţi că (această) Comisie Aliată de Control nu are nimic de-aface cu conducerea treburilor politice interne de către diferitele partide în România sau cu atitudinea sau acţiunile regelui în raporturile sale cu partidele. În nici-un caz Comisia Aliată de Control nu va fi parte în aceste afaceri interne."

„Totuşi, *dezordinea nu poate fi lăsată să izbucnească în spatele Armatelor Sovietice..., nici nu pot fi îngăduite activităţi fasciste în interiorul statului român"* (sublinierea DCG).

A.P. Pavlov adaugă: *„Nu cred că există o criză serioasă între partidele FND şi actualul guvern;* iar o atare criză nu s-ar produce, *afară de cazul când însuşi generalul Rădescu ar provoacă."*

Consiliul sovietic întreabă retoric: „Ce doreşte de fapt poporul român?" şi tot dânsul răspunde pe loc: „.... actualul guvern nu înţelege, în multe privinţe, adevărata dorinţă a

[1] „Procesul verbal al discuţiei din 14 februarie între amiralul Bogdenko, dl. Pavlov şi generalul Schuyler" (Resumé of the Conference of 14 February between Admiral Bogdenko, Mr. Pavlov and General Schuyler). Citatele sunt în continuare din acest document sub forma *Proces verbal*: National Archives, Washington D.C., 871.00/2 – 845, p. 1 – 2.

poporului...; iată, ca dovadă, atitudinea lui Rădescu față de reforma agrară."

A.P. Pavlov continuă: „... în actualul guvern sunt încă mulți fascişti şi simpatizanți fascişti deținători de importante poziții... Poporul român aşteaptă ca guvernul însuşi să îndepărteze aceste elemente fasciste."

Comisia Aliată (Sovietică) de Control socoate că „dacă atari chestiuni nu pot fi rezolvate de guvern, *ele vor fi rezolvate de poporul însuşi"* (sublinierea DCG).

Exact la fel vorbeau şi scriau presa şi liderii PCdR.

Interveni generalul brigadier C.V.R. Schuyler.

Făcu referiri la „Declarația privind Europa eliberată" adoptată la Ialta. Popoarele au dreptul „de a-şi alege forma de guvernământ în care vor trăi", cu „restabilirea drepturilor suverane şi administrație proprie pentru acele popoare care au fost lipsite prin forță de aceste drepturi...". Cei „trei mari" reafirmaseră adeziunea lor la principiile Chartei Atlanticului.[2]

Ca atare, a continuat reprezentantul militar al Statelor Unite, revine Comisiei Aliate de Control răspunderea de a asigura existența unui guvern de coaliție în care toate partidele să fie reprezentate. Dată fiind tulburarea politică existentă, „o declarație publică asupra atitudinii Comisiei Aliate de Control în această problemă[3] ar avea un evident efect stabilizator".

Răspunsul consilierului *A.P. Pavlov*:

„O asemenea declarație, în acest moment, ar fi o mare greşeală întrucât, printr-o atare declarație, Comisia Aliată de Control ar recunoaşte că există instabilitate (în România)...; *în prezent, nu există nici o situație critică* şi ca atare nu e nevoie de nici un fel de comunicat."[4] (sublinierea DCG).

---

[2] Dată publicității la 14 august 1941 de Franklin Delano Roosevelt şi Winston S. Churchill. Textul „Declarației" de la Ialta în *Sfera Politicii*, IV, nr. 25, februarie 1995, p. 15. Aşa cum vor atrăta curând evenimentele din România, fiecare din cei trei semnatari de la Ialta dădea acestor formulări o interpretare diferită.

[3] Adică: asigurarea în continuare a unui guvern de coaliție.

[4] *Proces verbal*, p. 3.

Generalul Schuyler mai făcu o ultimă încercare. Care ar fi atitudinea Comisiei Aliate (Sovietice) „dacă un partid politic sau o grupare de partide din România ar încerca să obțină prin forță controlul guvernului?"

Consilierul Pavlov: „Întrebarea este pur academică; cred că n-ar trebui să încercăm să-i răspundem aici. Nu cred că există primejdia vreunei lovituri de stat"[5].

Recapitulând, partea sovietică vedea situația la mijlocul lunii februarie 1945, astfel:

a. *Nu este criză politică în România.*

Realitatea era exact contrarie: De la finele lunii ianuarie, Frontul Național Democrat declanșase, artificial, o criză politică și cerea, violent, demisia primului ministru și a guvernului de coaliție.

b. *Criza politică ar apărea numai dacă ar fi provocată de generalul Rădescu.*

Afirmația consilierului sovietic cuprinde în sine tot scenariul elaborat de PCdR în februarie 1945.

c. *Comisia Aliată (Sovietică) de Control nu se amestecă în treburile interne ale țării.*

Dar chiar în declarațiile sale consilierul A.P. Pavlov critică direct și apăsat guvernul Rădescu; mai mult, anticipează că „poporul" va rezolva chestiunile în suspensie!

d. *Primul ministru Rădescu se opune reformei agrare.*

Partidul Național Țărănesc propusese o lege de expropriere mai radicală decât aceea din programul FND. Premierul Rădescu, în cuvântarea din sala ARO (11 februarie) fusese de părere ca împroprietărirea să aibă loc la întoarcerea soldaților de pe front – ceea ce ar fi însemnat în toamna 1945.

e. *Dezordinea nu poate fi tolerată în spatele frontului Armatelor Sovietice.*

Consilierul A.P. Pavlov „uitase" că agitațiile și dezordinea din fabrici și de pe stradă se datorau exclusiv activiștilor FND și CGM care scoteau, săptămână de săptămână, pe muncitori la mitinguri și demonstrații. Bucureștii se aflau la cel puțin 600 – 700 km depărtare de front.

[5] *Idem*, p. 4.

f. *Guvernul român trebuie să elimine pe fasciști și simpatizanții acestora.*

Consilierul A.P. Pavlov omitea să precizeze că în toate declarațiile Frontului Național Democrat și ale PCdR, oricine se opunea unui guvern FND și politicii promovată de partidul comunist era considerat „fascist".

g. Întrebarea despre *posibilitatea acaparării guvernului de către „un grup de partide"* (adică FND) are, potrivit consilierului sovietic, un caracter *„pur academic"*. Și în această privință, realitatea se afla exact la polul opus. Partidul comunist din România urmărea, după un plan foarte bine articulat, să impună un guvern alcătuit numai din formațiunile FND, dominat în întregime de PCdR.

Afirmația consilierului A.P. Pavlov că, în nici o împrejurare, Comisia Aliată (Sovietică) de Control nu va fi parte în afacerile interne ale României, reprezintă o culme a cinismului și ipocriziei politice.

Discuția din Comisia Aliată (Sovietică) de Control din 14 februarie 1945, aduce dovada că *întreaga acțiune și campania declanșată de PCdR erau în totală concordanță cu politica autorităților sovietice și – foarte probabil – instrumentate de acestea.*

A doua zi, generalul Schuyler comunică prin cifru la Washington un rezumat al ședinței din 14 februarie. Încheie astfel:

„Am plecat după discuții cu impresia limpede că rușii consideră că numai partidele de stânga exprimă dorințele marii majorități a poporului român; tot ei socotesc că partidele istorice și armata au tendințe fasciste, dăunătoare în cel mai înalt grad efortului de război, și primejdioase Națiunilor Unite în general și Rusiei Sovietice îndeosebi."

Ceea ce spune de fapt reprezentantul militar al Statelor Unite este că Sovietele sunt numai de partea FND și a partidului comunist și consideră pe oponenții acestora ca având tendințe fasciste.

Concluzia generalului C.V.R. Schuyler vine oarecum neașteptată: „Se cuvine subliniat în mod special că punctul de vedere rusesc exprimat de dl. Pavlov este complet în con-

tradiție cu impresiile dobândite recent de români, ca urmare a discuțiilor purtate de generalul Vinogradov cu lideri ai guvernului român."[6]

Au adoptat reprezentanții sovietici o atitudine oarecum conciliantă în întâlnirile lor cu unii oficiali români? Şi, concomitent, aceiaşi reprezentanți ai URSS să fi încurajat şi sprijinit atitudinea dură şi violentă a PCdR – FND?

Este foarte posibil.

O nouă întâlnire a Comisiei Aliate de Control are loc la 20 februarie la prânz. Sunt prezenți generalul locotenent Serghei Alexandrovici Vinogradov, vicepreşedinte al Comisiei Aliate de Control; contraamiralul V.L. Bogdenko; Donald Stevenson, vicemareşal de aviație – reprezentantul britanic şi generalul brigadier Cortland Van Rensselaer Schuyler, reprezentantul Statelor Unite al Americii.[7]

Între problemele discutate a fost şi aceea a libertății presei. Într-o exprimare foarte precaută, vicemareşalul Stevenson s-a referit la suprimarea unor ziare de către Comisia Aliată de Control: „... în realitate, rezultatul este îngrădirea posibilității de exprimare a unor importante partide politice în țară în timp ce... nici unul din ziarele FND nu au fost vreodată suprimat". Cenzura sovietică „s-a extins întrucâtva şi pare a fi cam părtinitoare"; „are loc o adevărată suprimare ale unor ziare de partid[8], cu excepția acelora ale FND". În consecință,

---

[6] Telegrama M425 din 15 februarie 1945 de la generalul Schuyler din Bucureşti către Comandamentul Forțelor Aliate, la Caserta, Italia: War Department, Military Archives, Washington D.C. Telegrama rezumă discuțiile din Comisia Aliată de Control din 14 februarie (vezi nota 1).

[7] Procesul verbal al întâlnirii Comisiei Aliate de Control din 20 februarie a fost înaintat adjunctului şefului Statelor Majore ale Forțelor armate americane, la War Department, la 22 februarie; acelaşi text a fost trimis Departamentului de Stat la 8 martie 1945: 871.00/3 – 845, National Archives, Washington D.C.

[8] *Idem*, p. 1 – 2.

ar trebui acordate autorizații de apariție a ziarelor în toate locurile unde sunt cerute, „... astfel încât diferitele partide politice să-şi poată exprima părerile".[9]

Donald Stevenson făcea referire la câteva binecunoscute cazuri. *Viitorul,* cotidianul Partidului Național Liberal, fusese suprimat de Comisia Aliată (Sovietică) „... pentru rațiuni nu foarte importante".

Sindicatul tipografilor a refuzat, după 11 februarie, să mai tipărească *Dreptatea,* ziarul Partidului Național Țărănesc. Refuzul era, desigur, inspirat de liderii comunişti ai Confederației Generale a Muncii. Cotidianul independent *Curierul* fusese suprimat de la 11 ianuarie, pe motiv că nu s-ar fi conformat regulilor cenzurii.

Generalul Vinogradov răspunde prompt: „Orice ziar care ar porni o propagandă fascistă în această țară va fi suprimat... În mai multe cazuri au fost tipărite articole pe care noi le-am socotit atât de dezgustătoare încât periodicele au trebuit oprite." Vicepreşedintele Comisiei Aliate de Control n-a dat nici un fel de exemplu. De altfel termenul de „propagandă fascistă" era aşa de vag şi nedefinit, încât putea fi aplicat oricând.

Reprezentanții celor trei puteri în Comisia Aliată (Sovietică) de Control, au discutat mult despre o scrisoare din Moldova tipărită în ziarul *Dreptatea.* Cenzorii sovietici socotiseră că include „un mesaj cifrat".[10]

Dar incidentele de la Uzinele Malaxa care aveau loc în aceeaşi zi (20 februarie)? Comisia Aliată nu trebuie să se amestece, declară general locotenent Serghei Alexandrovici Vinogradov, aprobat de îndată de colegii săi britanic şi american.[11] Totuşi doi ofițeri ruşi au fost trimişi la fața locului pentru a evalua situația şi a trimite implicit un semnal autorităților româneşti: „Dacă doi ofițeri ruşi s-au deplasat

[9] *Idem,* p. 3.

[10] *Idem,* p. 3 – 4.

[11] Discuțiile despre incidentele de la Uzinele Malaxa, *idem,* p.5, 6 şi 7.

acolo – accentuă generalul Vinogradov – atunci ei (= guvernul român, DCG) îşi vor da seama că suntem interesaţi de această problemă şi-şi vor mai da seama de câte ceva."[12]

Cu o zi înainte, (19 februarie) primul ministru fusese chemat la Comisia Aliată (Sovietică) de Control.

I s-a comunicat că Sovietele *„nu ar îngădui în nici o împrejurare un război civil în România,* întrucât ar dăuna în general războiului purtat împotriva lui Hitler" (sublinirea DCG).

În şedinţa Comisiei din 20 februarie, general-locotenent Serghei Alexandrovici Vinogradov şi-a exprimat deopotrivă „temerile" sale privind România: „Situaţia acestei ţări este foarte, foarte încordată; pericolul este mare. Primul ministru a dat ordin să se tragă asupra demonstranţilor. Dacă aşa stau lucrurile, *aceasta înseamnă începutul unui război civil.* Ei l-au întrebat foarte limpede pe Rădescu dacă el doreşte război civil. A răspuns că nu vrea. *Unele evenimente ar putea duce la război civil. Primul ministru spune că el nu vrea acest lucru, dar dacă împrejurările duc la aşa ceva, atunci nu mai este nimic de făcut. În atari împrejurări, el (= Rădescu) nu ar mai putea cârmui ţara"* (sublinierea DCG).

Potrivit părerii generalului sovietic, „problema agrară" – adică împroprietărirea – este problema principală „din care derivă toate celelalte neînţelegeri".[13] Apoi adăugă: „nici o singură persoană din Frontul Naţional Democrat nu doreşte război civil". Spre sfârşitul întâlnirii, un nou avertisment: „Dacă primul ministru (= Rădescu) îngăduie izbucnirea unui război civil în ţară, tare mă îndoiesc dacă el este un ministru corespunzător. Nu ştiu. Dumneavoastră, domnilor, mai gândiţi-vă".

Şi astfel, de la 20 februarie, reprezentantul sovietic în Comisia Aliată de Control formulează ideea unui război civil în România din cauza „slăbiciunii" primului ministru.

Acuzaţia de „război civil" va fi vehement lansată peste cinci zile de presa comunistă, după incidentele din 24 februarie.

---

[12] *Idem,* p. 7 – 8.

[13] *Idem,* p. 10 – 11.

Aceeaşi învinuire va fi reluată de Andrei Ianuarievici Vâşinski, când, la 28 februarie, cere – sub formă de ultimatum – regelui Mihai, demisia generalului Rădescu şi a cabinetului de coaliţie.

Oricum, generalul Serghei Alexandrovici Vinogradov formula, cu anticipaţie, evoluţia posibilă a evenimentelor.

General brigadier Schuyler trece la un alt subiect: în unele localităţi „grupuri de oameni" au încercat „să preia ilegal funcţiile guvernului naţional". Era vorba de înlocuirea prin forţă a primarilor şi prefecţilor în funcţie. Procedeul era cunoscut; fusese frecvent aplicat, încă din octombrie – noiembrie 1944: demonstranţii pătrundeau în localul primăriei sau prefecturii şi impuneau persoana desenmată de FND.

Reprezentantul Statelor Unite a propus şi textul unei declaraţii a Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, menită să contribuie efectiv la stabilitatea politică a ţării. Iată punctele ei principale:

1. Potrivit termenilor acordului de la Ialta, Comisia Aliată de Control are răspunderea asigurării unui guvern de coaliţie în care să fie reprezentate toate partidele.

2. În condiţiile date, statul român, sub cârmuirea Regelui său, are deplina libertate să-şi aleagă reprezentanţii guvernamentali. Un atare guvern trebuie să fie capabil să menţină ordinea internă şi să îndeplinească termenii arminstiţiului.

3. Orice încercare a unor persoane sau partide de a răsturna prin forţă guvernul sau organele sale va fi considerată de Comisia Aliată de Control drept un act de sabotare a efortului de război. Astfel de încercări nu vor fi tolerate. Demonstraţii politice sau de altă natură în timpul orelor de lucru nu sunt bine privite de Comisia Aliată de Control. Mitingurile de masă şi „manevrele politice" n-ar trebui îngăduite, pentru a nu stânjeni efortul de război.[14]

[14] *Ibidem.*

În numele guvernului britanic, vicemareşalul aerului Donald Stevenson se declară „total de acord cu fiecare punct enunțat de generalul Schuyler".

O asemenea declarație, o dată oficial adoptată în numele Comisiei de Control, ar fi oprit sau întârziat considerabil asalturile organizate de PCdR asupra primăriilor şi prefecturilor; ar fi întărit totodată un guvern de coaliție, de felul celui condus de generalul Nicolae Rădescu.

Poziția reprezentantului sovietic din Comisie a rămas neschimbată. „Am vorbit cu generalul Rădescu despre o asemenea declarație" – răspunse generalul locotenent Vinogradov. „Voi examina sugestia (dvs.) şi desigur vă voi da un răspuns... Poate că actualul guvern nu satisface poporul..." Adevărat, cabinetul cuprinde toate partidele, „dar vor mai trece 25 de ani până când va funcționa (efectiv)".[15] De altfel, la 20 februarie, reprezentantul sovietic îl şi vedea demis pe generalul Rădescu: „e nevoie acolo (= la guvern, DCG) de un om tare care să se ocupe cu astfel de treburi, aşa cum Dvs. Domnilor, ați fost aici (= în Comisie, DCG) de acord să se prevină un război civil. Un astfel de om ar trebui să fie în fruntea guvernului."

Întâlnirea Comisiei Aliate (Sovietice) de Control s-a încheiat fără rezultat. Partea sovietică a rămas inflexibilă. Nu putea admite nici libertatea presei (de opoziție) şi nici un guvern de coaliție adevărat.

Prioritară devenise impunerea unui guvern dominat de partidul comunist.

Moscova câştigase războiul. Trecea acum la aplicarea programului ei în Europa de Răsărit, controlată de trupele ei. Poziția reprezentantului sovietic în Comisia de Control era la fel cu aceea a Partidului Comunist din România.

A doua zi, 21 februarie 1945, o nouă întâlnire de 45 minute, la orele 20[40], la cererea, pare-se, a generalului Schuyler.[16]

---

[15] *Ibidem.*

[16] *„Procesul verbal al întâlnirii dintre reprezentanții principali rus, britanic şi american, Comisia Aliată de Control, România, la*

Reprezentantul american a cerut din nou să publice, în numele Comisiei Aliate de Control, declarația propusă de dânsul cu o zi înainte. O astfel de declarație „ar asigura păstrarea unui grad de stabilitate satisfăcător în guvern (român)".

Generalul Schuyler a arătat colegilor săi editorialul *Scânteii* din acea zi (21 februarie 1945), care cuprindea versiunea PCdR a incidentelor de la uzinele Malaxa din 19 – 20 februarie (vezi capitolul V). Editorialul, aprecia generalul american, este o „incitare a oamenilor de a ridica şi provoca, de fapt, o revoluție". Iată câteva extrase:

„Moarte criminalilor fasciști... Rădescu şi Maniu sunt organizatorii direcți ai asasinatelor, ai devastărilor şi ai introducerii măsurilor de teroare dictatoriale în țară...; reacționarii ascunşi sub fraze democratice au pornit la atac, dând drumul din zgardă câinilor turbați legionari..."

„Muncitori, țărani, toți patrioții şi democrații devotați cauzei progresiste a României strângeți rândurile... Strângeți rândurile şi loviți fără milă în toți fasciștii, în toți dușmanii poporului român. *Nimiciți-i oriunde îi întâlniți. Nici o milă pentru asasini.* Numai astfel vom putea termina cu vipera hitleristă... Moarte fasciştilor criminali!"[17]

Deasupra editorialului, *Scânteia* titra cu litere mari:

„Criminala încercare a bandelor legionare la uzinele Malaxa.

Un grup de elemente fasciste înarmate cu rângi, grenade şi pistoale automate, inspirate de Maniu şi instigate de Rădescu, au încercat să pună mâna cu forța pe uzinele Malaxa,...

---

orele 20[30], februarie 21, 1945." (Transcript and proceedings of the joint meeting of senior Rusian, British and US representatives, ACC Romania, 8:30 pm, 21 February 1945): 871.00/3 – 945, National Archives, Washington D.C. Procesul verbal are 10 pagini dactilografiate. Întâlnirea s-a încheiat la orele 21[45] (vezi p. 10 a Procesului verbal).

[17] Editorial semnat de Ilie Zaharia, *Scânteia,* II, nr. 147, joi 22 februarie 1945, p.1; sublinierile DCG.

Tovarăşul Gheorghe Apostol, grav rănit. Intervenţia eroică a muncitorilor din Capitală."[18]

Ce fapte erau complet trecute sub tăcere de editorialul *Scânteii*? Anume că 4.000 din 4.700 muncitori votaseră, cu o zi înainte, împotriva Comitetului Sindical susţinut de Conferinţa Generală a Muncii, controlată de partidul comunist. „Fasciştii", „criminalii", „bandiţii fascişti" la care se referă *Scânteia* fără a-i nominaliza, însă, reprezentau de fapt pe cei aproape *85% din totalul muncitorilor care votaseră împotriva candidaţilor propuşi de PCdR*. Atunci, în 1945 şi în anii următori, oricine se opunea politicii partidului comunist primea de îndată calificativele cele mai acuzatoare, de la „reacţionar" la „fascist", la „duşman" şi până la „criminal".

Generalul brigadier C.V.R. Schuyler îşi întreabă colegii: „Nu credeţi că ar trebui făcut ceva, acum, pentru a preveni publicarea în continuare a unor articole provocatoare de acest fel?"

Răspunsul generalului locotenent Vinogradov a fost cel aşteptat: n-a citit editorialul. Nu are împuternicirea să ia o hotărâre de unul singur. Propunerea generalului Schuyler privind o declaraţie comună a Comisiei Aliate de Control, a fost înaintată la Moscova: „Acum aştept răspunsul; Moscova cunoaşte şi urmăreşte atent situaţia politică de aici"[19] (din România).

Reprezentantul sovietic s-a referit în continuare la „Declaraţia" adoptată de cei „trei mari" la Ialta privind ţările eliberate şi pe cele foste satelite. A dat citire paragrafului privind cooperarea celor trei aliaţi pentru constituirea unor guverne provizorii în ţările amintite, guverne „care să reprezinte în mod larg toate elementele democratice ale populaţiei".

După care general-locotenent Vinogradov adăugă: „este excepţional de bine redactat. Pornind de aici, Conferinţa din

[18] *Scânteia*, II, nr. 147, joi 22 februarie 1945, p. 1.

[19] Toate citatele sunt din procesul verbal datat 21 februarie 1945 (vezi nota 16).

Crimeea a fixat, după a mea părere, politica generală de urmat în astfel de cazuri. Este o politică larg cuprinzătoare".

Reprezentantul sovietic avea de ce să fie mulţumit. Felul în care fusese redactată „Declaraţia privitoare la Europa eliberată", îngăduia fiecărui semnatar să-i dea o altă interpretare. Pentru partea sovietică, persoanele, organizaţiile sau partidele care sprijineau politica partidului comunist erau „democratice".

„Declaraţia" se referea la guverne alcătuite din reprezentanţi ai tuturor elementelor democratice ale populaţiei. Formulare ambiguă: nu era deloc obligatoriu ca toate partidele importante ale unei ţări să fie parte în guvernul provizoriu.

Ambiguitatea formulărilor nu se oprea aici. „Răspunderea comună" şi acţiunea celor trei aliaţi în vreun stat eliberat sau fost satelit se va materializa prin consultări tripartite imediate „cu privire la măsurile care se impun".

Cu alte cuvinte consultările celor trei guverne trebuiau să preceadă acţiunea în comun. Dar dacă unul din cei trei aliaţi nu găsea oportun sau necesar să se consulte cu ceilalţi doi, pentru „realizarea răspunderii comune"?

Exact aceasta a fost reacţia Moscovei.

Departamentul de Stat analizase situaţia din România. Un memorandum, datat 24 februarie, a fost trimis lui Burton Y. Berry şi generalului C.V.R. Schuyler la Bucureşti.

Documentul sublinia: necesitatea menţinerii în România a unui guvern de coaliţie – reprezentând toate partidele politice şi clasele sociale şi având la dispoziţie mijloacele de a menţine ordinea internă; libertatea presei; libera circulaţie în România a corespondenţilor de presă străini; reluarea legăturilor de comerţ cu alte ţări.[20]

Departamentul de Stat trimisese instrucţiunile corespunzătoare ambasadorului Statelor Unite la Moscova, Averell

[20] Întreaga analiză şi documentaţie la Liliana Saiu, *The Great Powers and Romania 1944 – 1946. A study the early cold war*, East European Monographs, no. CCCXXXV, Boulder, Distributed by Columbia University Press, New York, 1992, p. 98 – 104.

Harriman. Instrucțiunile insistau asupra „responsabilității comune" – declarate la Ialta. Propuneau consultări prealabile; o dată stabilite anumite principii generale de aplicat în cazul României, urma să se constituie un Comitet Politic General Tripartit – aparte de Comisia Aliată (Sovietică) de Control – pentru punerea în aplicare a principiilor preconizate.

La 27 februarie, Moscova respinge propunerile Departamentului de Stat. Comisia Aliată (Sovietică) de Control din Bucureşti – răspunde Viaceslav Molotov – trebuie să vegheze ca ordinea şi stabilitatea să fie restabilite în România, aflată în spatele frontului sovietic, şi ca prevederile armistițiului să fie împlinite întocmai.[21]

După instalarea guvernului de la 6 martie 1945 – va veni şi răspunsul oficial sovietic (17 martie) la propunerile Statelor Unite. Constituirea unui Comitet Politic General Tripartit loveşte în esența „Declarației" de la Ialta, este total inacceptabilă şi face inoportună Comisia Aliată (Sovietică) de Control. De altfel, adăugă Molotov, chestiunea este închisă prin constituirea, la Bucureşti, a unui „guvern de concentrare a forțelor democratice", care a restabilit ordinea şi liniştea.[22]

Ne întoarcem însă la Bucureşti, la întâlnirea Comisiei Aliate (Sovietice) de Control din 21 februarie 1945.

General-locotenent Serghei Alexandrovici Vinogradov ține să precizeze: „Răspunderea pentru menținerea ordinii în țară revine lui Rădescu, în calitatea sa de şef al guvernului... Comisia Aliată (Sovietică) de Control nu-i va da nici o recomandare, cum să procedeze în această direcție. El trebuie să decidă cum s-o facă. Dacă problemele interne ale guvernului ar trebui rezolvate toate de Comisia Aliată de Control, atunci am putea să ne lipsim de guvern şi să lăsăm Comisia Aliată de Control să administreze țara... Aceasta[23] este o problemă

[21] Liliana Saiu, *Op. cit.*, p. 101.

[22] *Idem*, p. 106 – 107; Declarația de la Ialta: textul român în *Sfera Politicii*, IV, nr. 25 februarie 1945, p. 15.

[23] Menținerea ordinii în țară.

internă şi Comisia Aliată de Control *nu* are de gând să se amestece în politica internă".[24]

La 2 aprilie 1944, după intrarea trupelor sovietice pe teritoriul României, Viaceslav Molotov făcuse o declaraţie, unde, între altele, se afirma: „Guvernul sovietic declară că nu urmăreşte să anexeze vreo porţiune oarecare din teritoriul românesc la Uniunea Sovietică şi nici să modifice în vreun fel stările existente actualmente în România."[25]

Acum, în februarie 1945, declaraţia guvernului sovietic din 2 aprilie 1944 îşi găsea cea mai originală interpretare. Pe de o parte, PCdR şi asociaţii săi, în deplină înţelegere cu autorităţile sovietice de ocupaţie, organizau, cu fiecare zi, tot mai multe demonstraţii şi tulburări publice, cu scopul de a înlătura guvernul de coaliţie şi de a prelua controlul autorităţilor în judeţe. Pe de altă parte, punctul de vedere oficial sovietic, exprimat în Comisia Aliată de Control, era că răspunderea pentru lege şi ordine revenea primului ministru; mai mult, că generalul Rădescu îndemna la război civil, că nu era în stare să-l prevină!

Intervine reprezentantul britanic, vicemareşalul aerului Donald Stevenson: evenimentele din România sunt tipice pentru situaţiile specificate prin Declaraţia de la Ialta: „Socot că propunerea de declaraţie prezentată de generalul Schuyler a evidenţiat un principiu foarte important, anume că, în cazul oricărui nou incident, Comisia Aliată de Control este aceea chemată să pună în aplicare politica la care m-am referit chiar acum."[26]

Generalul Serghei Alexandrovici Viongradov n-a fost deloc impresionat de argumentarea colegilor săi americani şi britanic: „Întreaga ţară (= România), naţiunea însăşi se află în cumpănă şi problema trebuie trimisă guvernului de la Moscova.

---

[24] Procesul verbal din 21 februarie 1945, p. 5 – 6.

[25] *România... Documente,* I coordonator Marin Radu Mocanu, Arhivele Statului, Bucureşti 1994, p. 180.

[26] Consultări *tripartite prealabile* pentru a găsi o soluţie.

Nu putem lua o decizie aici[27]... La timpul cuvenit, vor fi luate hotărârile corespunzătoare. Măsurile luate între timp[28] sunt suficiente. Guvernul a fost încunoştinţat şi nu mai e nimic de făcut, ci doar de aşteptat hotărârea guvernului de la Moscova."

Hotărârea n-a întârziat de altfel. A fost adusă chiar de Andrei Ianuarievici Vâşinski, Comisar Adjunct al Poporului pentru Afaceri Externe al URSS.

Reprezentantul britanic a mai făcut o încercare. A sprijinit sugestia generalului Schuyler de a reacţiona faţă de editorialul provocator din *Scânteia*. Iată un motiv întemeiat de a lua o măsură împotriva ziarului, fapt care „va avea de bună seamă un efect pozitiv şi nu va aduce în ţară nimănui nici un prejudiciu", Donald Stevenson propune suprimarea temporară a *Scânteii*.

Generalul Vinogradov: „Pentru trei sau patru zile?"

Vice mareşalul aerului Stevenson: „Ei bine, chiar şi pentru o zi, efectul ar fi bun"

Generalul Vinogradov a făgăduit ca va citi editorialul din *Scânteia*. Raţiunea principală pentru a opri apariţia unor ziare rămâne „propaganda fascistă şi nazistă". N-a explicat ce se înţelege printr-o atare propagandă.

Generalul Schuyler: „Orice persoană care scrie un articol incendiar, menit să incite la răscoală într-un moment critic, este de fapt unul din acei oameni gata să stânjenească efortul de război al aliaţilor."[29]

Cu acestea, întâlnirea Comisiei din 21 februarie seara a luat sfârşit.

Reprezentantul britanic a reluat „discuţia", sub altă formă. A trimis părţii sovietice o notă asupra incidentelor de la Uzinele Malaxa (19 – 20 februarie 1945, vezi cap. V). Ceea ce s-a petrecut acolo, n-a fost altceva „decât o dezordine la scară redusă, aşa încât autoritatea civilă a fost în stare s-o poto-

[27] Adică în Comisia Aliată de Control.

[28] De către Comisia Aliată de Control.

[29] Procesul verbal din 21 februarie 1945, p. 9.

lească". Autoritatea civilă[30] a procedat cum trebuia şi a restaurat ordinea. „Asemenea fapte... sunt obişnuite în ţările industrializate din Europa." De vreme ce au fost rezolvate în mod satisfăcător, „guvernul Majestăţii Sale[31]" consideră că atari incidente *„nu trebuiesc considerate ca o stare de război civil şi nici ca o ameninţare adusă securităţii liniilor de comunicaţii ale Armatei Roşii ce trec prin România"* (sublinierea DCG).[32]

La rândul său, generalul brigadier C.V.R. Schuyler a mai făcut o încercare. A trimis o notă scrisă pentru a informa partea sovietică asupra punctului de vedere al Statelor Unite privind evenimentele din România, anume:

1. Cea mai bună modalitate de a avea o administraţie reprezentativă în România este un guvern de coaliţie, care să cuprindă toate grupurile politice şi clasele sociale.

Până la ţinerea unor alegeri libere, guvernul Statelor Unite nu doreşte să vadă în România un guvern alcătuit exclusiv de Partidul Naţional Ţărănesc sau de Frontul Naţional Democrat şi ar dezaproba îndeosebi folosirea sau manifestarea ostentativă a forţei pentru a aduce orice partid la putere.

2. Nu poate fi tolerată nici o încercare de a aduce schimbări în administraţia locală sau centrală, prin forţă sau alte mijloace răzvrătitoare.

3. Nici un partid politic sau organizaţie nu este autorizat să dispună de unităţi înarmate. „Toate mijloacele de constrângere să se afle numai la dispoziţia guvernului. Autorităţile legale să poată dispune de mijloace adecvate pentru menţinerea ordinei interne."[33]

---

[30] Adică guvernul N. Rădescu.

[31] Guvernul britanic.

[32] Scrisoarea reprezentantului britanic către Comisia Aliată de Control..., anexată la Procesul verbal al Comisiei Aliate de Control din 28 februarie 1945: 871.00/3 – 2145, Departamentul de Stat. National Archives, Washington D.C.

[33] O copie a acestei note a reprezentantului britanic a fost adresată generalului locotenent Vinogradov. A fost anexată procesului verbal al Comisiei Aliate de Control din 21 februarie 1945. Acelaşi

La 20 februarie 1945, după o atentă evaluare a întregii informații disponibile, generalul brigadier C.V.R. Schuyler trimite Ministerului de Război din Washington D.C., o lungă telegramă asupra situației din România:

„Rusia Sovietică urmărește un program precis, gândit cu grijă și menit să ducă, mai curând sau mai târziu, la dezintegrarea partidelor politice istorice[34] din România și la crearea unei situații când numai un guven de extremă stângă va fi în măsură să mențină ordinea și să conducă treburile țării". Țelul final este *„transformarea României într-un stat comunist separat, care să fie prieten și economic dependent de Rusia"*.[35]

În această fază, continuă generalul Schuyler, lucrurile sunt treptat pregătite pentru numirea unui guvern de stânga bazat pe cererea „populară". Mai multe evoluții îndreaptă spre această concluzie:

1. Atacurile continue din presa comunistă locală și sovietică împotriva lui Iuliu Maniu și a altor lideri ai Partidului Național Țărănesc.

2. Suprimarea mai multor periodice PNȚ și introducerea unei „cenzuri stricte", așa încât publicul să primească știrile numai prin media pro – comuniste.

3. Cenzura sovietică „extrem de strictă" asupra tuturor telegramelor de presă trimise din România, ca și refuzul Comisiei Aliate de Control de a acorda vize de intrare în România coresondenților de presă americani sau britanici.

4. Reducerea treptată a forțelor armate române din interior – la ordinele sovietice ale Comisiei de Control – până la punctul când aceste forțe n-ar mai fi în stare să suprime tulburări bine pregătite și organizate.

---

cuprins în tel. M483 din 28 februarie 1945, a generalului Schuyler din București către Comandamentul Aliat de la Caserta, Italia; War Department, Military Archives, National Archives, Washington D.C.

[34] Adică PNȚ și PNL.

[35] Telegrama M444 din 20 februarie 1945, a generalului Schuyler din București către Comandamentul Aliat, Caserta, Italia: War Department, Military Archives, National Archives, p. 1; (sublinierea D. C. G.).

5. Relații oficiale continue ale ofițerilor și diplomaților sovietici superiori cu liderii comuniști sau asociații acestora, în contrast cu refuzul lui Andrei Ianuarievici Vâșinski de a acorda o audiență lui Iuliu Maniu.

6. Continuarea politicii dure a Sovietelor care duce la dezorganizarea realităților tradiționale economice și sociale românești. Cele mai recente exemple sunt deportarea brutală a germanilor și a românilor basarabeni, precum și stabilirea unei rate de schimb, arbitrare și anormale, între rublă și leu.[36] În plus, autoritățile sovietice nu au anunțat o dată certă pentru reintroducerea administrației române în Transilvania de Nord, pentru eliberarea prizonierilor români – inclusiv a celor peste 100.000 luați după lovitura de la 23 august – pentru începutul unor relații comerciale între România și alte țări.

Comisia Aliată de Control – continuă generalul Schuyler în telegrama sa către Ministerul de Război din Washington D.C. – este de fapt o reprezentanță care transmite guvernului român toate cererile și directivele sovietice. Aceste ordine sunt formulate fără vreo aprobare sau măcar o încunoștințare prealabilă a reprezentanților Statelor Unite și Marii Britanii. Mai mult, opinia publică românească crede că guvernele Statelor Unite și Marii Britanii au partea lor de contribuție la politica elaborată și pusă în aplicare de Comisia Aliată de Control. Nu-i de mirare, conchide generalul Schuyler, că deprimarea, incertitudinea și frica apasă pe oameni.[37]

La 19 februarie 1945 regina – mamă Elena se adresează generalului Schuyler: „partidele de stânga vor încerca în curând un fel de lovitură de stat sau vor dobândi controlul guvernului în vreun alt mod".[38]

---

[36] *Idem*, p. 2, 3 și 4.

[37] *Idem*, p. 4 și 5.

[38] Generalul Schuyler din București către Comandamentul Aliat, Caserta, Italia, telegrama M448 din 20 februarie 1945, p. 1: War Department, Military Archives, National Archives, Washington D.C.

Evoluția ar putea duce la o situație critică și însești viețile familiei regale ar putea fi amenințate. Regina Elena a cerut aliaților din Vest să acorde protecția lor pentru sine și regele Mihai.

Răspunsul generalului brigadier Schuyler a fost rezervat, neutru. Totuși a cerut instrucțiuni de la Washington întrucât își dădea seama că „în orice moment situația se poate deteriora rapid".[39]

Câteva zile mai târziu și de acord cu Burton Y. Berry – reprezentantul politic al Statelor Unite la București – generalul Schuyler a sugerat forurilor sale superioare ca, „în eventualitatea unor tulburări serioase locale", să acorde azil în clădirile din București ocupate de misiunile Statelor Unite, acelor persoane „pe care le socotim că au avut o contribuție deosebită la cauza aliaților sau care și-au pus în primejdie viața dând ajutor prizonierilor de război americani."[40]

Răspunsul secretarului de stat ad-interim Joseph S. Grew cuprinde o referire la Declarația de la Ialta privind țările eliberate și ex-satelite din Europa; de asemenea, la declarația oficială a lui Viaceslav Molotov din 2 aprilie 1944 (vezi mai sus).

Dacă Partidul Comunist din România încearcă să acapareze puterea – continuă Grew – „acest fapt constituie o preocupare pentru toți cei trei mari aliați. Dacă siguranța personală a Regelui (Mihai) sau a Reginei – mamă ar fi amenințate, răspunderea pentru apărarea lor – oferindu-le fie azil, fie mijloacele de a părăsi România – ar fi să revină Comisiei Aliate de Control". Guvernul Statelor Unite nu ar trebui să ofere unilateral protecție. Generalul Schuyler nu este autorizat să protejeze familia regală română dincolo de atribuțiile sale ca reprezentant al Statelor Unite în Comisiei Aliate de Control.[41]

---

[39] *Idem*, p. 2.

[40] Telegrama M467 din februarie 1945, de la generalul Schuyler din București către Comandamentul Aliat, Caserta, Italia: War Department, Military Archives, National Archives, Washington D.C.

[41] Secretarul de stat ad-interim Grew către War Department, Washington D.C. Telegrama nr. 86 din 24 februarie 1945.

Secretarul de stat ad-interim ştia, foarte probabil, că în Comisia Aliată de Control de la Bucureşti, reprezentanţii Statelor Unite şi Marii Britanii aveau rol de figuranţi. Prin referiri la declaraţii oficiale, pe care partea sovietică şi PCdR le interpretau potrivit intereselor majore ale Moscovei, Joseph S. Grew evita, de fapt, să dea un răspuns.

Poziţia oficială a Statelor Unite privind evoluţiile din România a fost transmisă Comisiei (Sovietice) Aliate de Control la 27 februarie 1945. În aceeaşi zi sosea la Bucureşti Andrei Ianuarievici Vâşinski.

CAPITOLUL X

Desființarea, demobilizarea şi dezarmarea forțelor armate române din interior

La 23 august 1944, armata română operativă avea 29 de divizii şi anume: 18 de infanterie, una de gardă, 4 de vânători de munte, 5 de cavalerie şi o divizie de blindate. Convenţia de armistiţiu semnată la Moscova, la 12 septembrie 1944, prevedea participarea României în războiul contra Reich-ului nazist, cu cel puţin 12 divizii.[1] Delegaţia română, sosită în capitala sovietică pentru semnarea armistiţiului, a propus semnarea unei convenţii militare între cele două armate.

Replica lui Viaceslav Molotov: „Cred că militarii vor fi însărcinaţi să precizeze colaborarea militară şi nu cred că vor fi divergenţe. Ei vor discuta chestiunile militare."[2]

Diferitele propuneri ale delegaţiei române privind cooperarea dintre cele două armate nu au fost incluse în Convenţia de armistiţiu: „la această chestiune s-a opus dl. Molotov, zicând că vor face obiectul unor convenţiuni militare ce se vor încheia ulterior" (declaraţia generalului Dumitru Dămăceanu în Consiliul de miniştri din 15 – 16 septembrie 1944).[3]

În intervalul 24 august – 12 septembrie, adică până la semnarea armistiţiului, comandamentul sovietic a luat peste 100.000 prizonieri români. Pretextul: starea de război nu încetase oficial, pe plan juridic, între URSS şi România.

Restul unităţilor române combatante au fost integrate frontului 2 Ucrainian sub comanda mareşalului Rodion Malinovski. În lunile ce au urmat, ele au avut mari pierderi care, la

---

[1] Articolul 1 al Convenţiei de arminstiţiu; textul în *România... Documente,* I, coordonator Marin Radu Mocanu, Arhivele Statului, Bucureşti 1944, p. 310.

[2] *Idem*, p. 299.

[3] *23 August 1944. Documente. 1944 – 1945,* vol. III, coordonatori: Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Muşat, Editura ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1985, p. 31.

rândul lor, reclamau tot mai mulți oameni pentru completarea unităților.

La 25 septembrie, comandantul sovietic prezintă un proiect de protocol care prevedea desființarea tuturor marilor unități ale armatei române din interiorul țării. Proiectul sovietic lăsa numai trei divizii române ca rezervă strategică, iar nu zece, așa cum ceruse Marele Stat Major român. Delegația română respinge ordinul sovietic. „Discuțiile" s-au întrerupt.

Ele sunt reluate la 23 octombrie 1944. Două zile mai târziu, comandantul sovietic comunică părții române că prevederile protocolului sunt definitive și nu pot fi schimbate. Dacă nu sunt acceptate, consecințele ar fi grave, „până la demobilizarea și chiar desființarea de către forțele sovietice a tuturor marilor unități române care nu sunt necesare frontului."

Șeful Marelui Stat Major român, generalul Gheorghe Mihail[4] își prezentă demisia, la 15 octombrie 1944, socotind inacceptabilă „convenția" propusă de partea sovietică.

Motivul unei atari exigențe a comandantului sovietic? Temerea mareșalului Malinovski – notează generalul Gheorghe Mihail – „ca în spatele frontului să nu existe nici o divizie românească, de teamă ca nu cumva la un moment dat, când nu le-ar fi convenit românilor ceva, să reacționeze cu aceste divizii pe care le aveau în interior, în rezervă. Îi era teamă... Nu avea siguranță, nu avea încredere în armata română."

Va fi fost desigur preocuparea sovietică de a avea complet sub control toate liniile de comunicații din România. Întoarcerea armelor operată de armata română la 23/24 august fusese extraordinară, depășind cele mai optimiste scenarii elaborate de factori de decizie de la Moscova, Londra sau Washington. Repetarea unei asemenea operațiuni, după ce frontul sovietic ajunsese dincolo de Oradea și Satu Mare, era însă practic imposibilă, din considerente și militare și politice.

Rămâne de examinat dacă obiectivul real al guvernului și a înaltului comandament sovietic nu era de fapt altul. Anume: de a dezarma și desființa orice unitate militară română

[4] Fusese numit în această funcție prin Înalt Decret Regal, în seara zilei de 23 august 1944.

care ar fi slujit menținerii puterii legale existente în România şi ar fi asigurat ordinea internă. Măsura era menită să lipsească orice guvern autentic de coaliție de forțele minim necesare pentru a reacționa la dezordini „populare", bine plănuite şi orchestrate.

Atari manifestații – demonstrații de stradă, mitinguri în uzine, ateliere şi instituții, întreruperi frecvente ale lucrului – susținute de o presă agresivă, violentă şi de o mare vulgaritate, toate acestea făceau parte din planul pus în aplicare pentru acapararea puterii politice de către PCdR. Ele erau menite să „dovedească" ineficiența şi/sau lipsa de voință a guvernului de coaliție pentru menținerea ordinii. O reducere, în continuare, a forțelor de poliție şi jandarmerie însemna un semnal vizibil pentru tulburări sporite, dinainte bine pregătite.

Generalul Nicolae Rădescu, noul şef al Marelui Stat Major, a semnat, din ordin, protocolul, la 26 octombrie 1944.

Până la 1 decembrie 1944 urmau să fie desființate: 14 divizii[5], comandamentul Armatei a 3-a şi alte comandamente.

Până la aceeaşi dată urmau a fi demobilizate la efective de pace: trei divizii de infanterie sau munte, comandamentul corpului 5 armată şi acela al trupelor de vânători de munte.

Iscălind „Protocolul", generalul adjutant Nicolae Rădescu a apecificat, în scris: „Semnez cu rezerva din nota adițională şi adresa nr. 2748 a Comisiei române pentru aplicarea armistițiului".

„Nota adițională" spunea explicit că desființarea şi demobilizarea marilor unități române la ordinul Comisiei Aliate (Sovietice) de Control (CASC) nu derivă „din obligațiile impuse României prin Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944 (art. 1, art. 18, anexa la art. 18), condițiuni ce nu pot fi modificate prin acest protocol".

Şeful Marelui Stat Major român încheie astfel: „*Protocolul* îl semnez ca *fiindu-ne impus de Comisia aliată (sov.) de control* şi în scopul de a evita consecințele dăunătoare operațiilor comune contra Germaniei şi Ungariei" (sublinierea DCG).

[5] 10 de infanterie şi munte, o divizie motomecanizate, 3 divizii de munte.

Adresa nr. 2748, amintită mai sus, era trimisă de Ion Șerban Christu, președintele Comisiei române pentru aplicarea armistițiului:

„Această Comisie este de părere că textul citat (articolul 1 din Convenția de armistițiu, nota DCG), *nu poate fi interpretat în sensul că se impune desființarea și demobilizarea diviziilor române rămase în interiorul țării*"[6] (sublinierea DCG).

La întâlnirea din 14 februarie 1945 a Comisiei Aliate (Sovietice) de Control (CASC), generalul brigadier C.V.R. Schuyler a semnalat că autoritățile române au primit mai multe directive ale CASC pentru a opera noi reduceri ale forțelor armate din interior, îndeosebi jandarmi și grăniceri.

„Numeroși români" mi-au spus, a continuat generalul, că unitățile armate aflate în țară „nu sunt suficiente pentru a face față unor tulburări serioase sau organizate".[7]

Consilierul sovietic A.P. Pavlov a fost de altă părere. Reducerile de efective „au fost hotărâte de comun acord cu guvernul român și nu s-a primit nici un protest serios împotriva acestor reduceri"[8]. De altfel, „dorința vizibilă a unor români de a dispune de forțe mai numeroase în spatele frontului este o indicație că astfel de români au de gând să folosească o atare forță împotriva poporului român însuși".[9] Afirmațiile consilierului A.P. Pavlov au fost îndată reluate de viceamiralul V.L. Bogdenko.[10]

---

[6] Marian Ștefan și Alesandru Duțu, *România în al doilea război mondial*, (V), în *Magazin Istoric*, S.n., 10, octombrie 1991, p. 37; Alesandru Duțu, *Protocolul militar româno – sovietic din 26 octombrie 1944*, în *Revista de istorie militară*, nr. 4, 1990, p. 20 – 22 și 41.

[7] Procesul verbal din 14 februarie 1945, p. 4 (vezi cap. IX, nota 1).

[8] După opinia consilierului Pavlov nu au existat opinii contradictorii între reprezentanții români și sovietici privind semnarea „Protocolului" militar din 26 octombrie 1944 (vezi supra nota 5). Faptul esențial a fost că partea sovietică a adresat părții române un adevărat ultimatum ca să obțină semnarea „Protocolului". De altfel guvernul român nu avea nici un fel de alternativă.

[9] Procesul verbal din 14 februarie 1945, p. 4 (vezi cap. IX, nota 1).

[10] Atașat naval pe lângă mareșalul Rodion Malinovski, președintele CASC.

Faptul că la 23 octombrie 1944 partea sovietică prezentase un ultimatum pentru desființarea a 14 divizii românești; faptul că șeful Marelui Stat Major român, generalul Gheorghe Mihail, își prezentase demisia fiindcă nu voia să aducă la îndeplinire ordinul sovietic; faptul că noul șef al Marelui Stat Major, generalul adjutant Nicolae Rădescu, protestase în scris împotriva protocolului militar impus de soviete; faptul că o atare reducere *nu* era în nici un fel menționată în Convenția de armistițiu – toate acestea erau considerate de reprezentanții sovietici în CASC drept o hotărâre „de comun acord cu guvernul român"!

Potrivit evaluărilor sovietice, armata română dispunea de 14 divizii aflate pe front, cu un total de 123.000 oameni; 3 divizii de rezervă pentru front; „în plus trupe de rezervă și altele", cu un efectiv de 308.000; în total, 503.000 oameni:

„Cifra în sine – a continuat consilierul A.P. Pavlov – arată că unii ofițeri superiori români sabotează de fapt îndeplinirea protocolului militar[11] și pătrează forțe enorme[12] în spatele (frontului), probabil pentru scopuri infame. Atari forțe ar putea fi folosite împotriva poporului român însuși sau împotriva Națiunilor Unite. Cum, evident, atari întrebuințări sunt de negândit într-un stat democratic, suntem nevoiți să conchidem[13] că această situație se datorează unei influențe fasciste... Sunt atât de mulți ofițeri în București încât ei umplu străzile și se împiedică unul de altul. Această situație este lamentabilă".[14]

Viceamiralul V.L. Bogdenko: prezența „a peste 100 de tancuri" în București, este un alt indiciu al existenței unor „simpatizanți fasciști" în armata română, care, „plănuiesc probabil" ceva „împotriva poporului român sau chiar împotriva aliaților, mai târziu".

---

[11] Semnat la 26 octombrie 1944, vezi mai sus, în acest capitol.

[12] „Huge forces" în textul englez.

[13] Noi, partea sovietică, nota DCG.

[14] *Idem*, p. 4 – 5. Un rezumat al Procesului verbal în telegrama M425 din 16 februarie 1945, a generalului C.V.R. Schuyler, din București către Departamentul de război al Washington D.C.: The War Dept., Military Archives, National Archives, Washington DC.

Însemnările generalului Constantin Sănătescu, șef al Marelui Statului Major, confirmă starea de spirit a Comandamentului sovietic:

„16 ianuarie 1945... După masă, la ora 15, mareșalul Malinovski... mi-a comunicat fără înconjur că nu are încredere deplină în noi și de aceea trebuie să-și ia măsuri ca să nu aibă trupe române în spate, luându-ne orice posibilitate de reacțiune. După lungi dezbateri, am reușit să ne mai lase câteva școli militare și ceva efective la părțile sedentare, aceasta pentru a putea alimenta frontul."[15]

Misiunea militară americană dispunea de alte cifre. În februarie 1945 efectivele armatei române erau de 417.000, față de 866.000, înainte de 23 august 1944.

Totalul de 417.000 era alcătuit din:

a. 174.000 pe front și anume – armata I, 49.000; armata a IV-a, 71.000; eșaloane de rezervă, 10.000; unități de tranzit, 24.000; pontonieri, 2.000; constructori de drumuri, 4.000; unități de căi ferate, 6.000; răniți 8.000.

b. Restul de 243.000 se afla în România și anume: rezerve pe lângă depozite 69.000; Marele Stat Major și Centrul militar București, 11.000; armata a III-a, 25.000; școli militare, 55.000; jandarmi, 32.000; grăniceri, 26.000; ministerul producției de război, 4.000; răniți 29.000.[16]

Cifrele diferă *per total*, cu un plus de 20% în estimările delegaților sovietici la CASC. Ceea ce partea sovietică dorea în mod repetat să sublinieze era însă „realitatea" unei „amenințări fasciste", a pregătirii unor acțiuni „dușmănoase" împotriva poporului român, poate chiar împotriva „Națiunilor Unite", dezordini, tulburări în spatele liniei frontului.

În vocabularul oficial sovietic și al PCdR, oricine se împotrivea acaparării puterii de către partidul comunist era etichetat „fascist". Prin „popor român" aceleași foruri înțele-

[15] Constantin Sănătescu, *Jurnal*, cu o prefață de Simona Ghițescu – Sănătescu, Ed. Humanitas, București 1993, p. 185.

[16] Telegrama nr. 9413 din 14 februarie 1945, generalul C.V.R. Schuyler din București către generalul J.E. Hull prin Comandamentul Forțelor Aliate la Caserta, Italia: War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC. Nu am putut verifica aceste cifre cu sursele militare românești.

geau: activiştii partidului şi asociaţii lor, precum şi miile, în unele cazuri zecile de mii de demonstranţi, cei mai mulţi dintre ei de bună-credinţă – pe care activiştii sindicali şi ai Frontului Unic Muncitoresc îi scoteau la mitinguri şi demonstraţii de stradă, împotriva guvernului de coaliţie.

De ce atâta insistenţă a părţii sovietice asupra unor posibile turburări, dezordini, în spatele liniei frontului, aflat atunci la peste 600 km de Bucureşti? Pentru a îngădui reprezentanţilor URSS să invoce prevederile Convenţiei de Armistiţiu şi să impună demisia guvernului Rădescu. Exact aşa va proceda Andrei Ianuarievici Vâşinski la 27/28 februarie.

Că atari dezordini erau numai incidente de stradă, puse la cale şi orchestrate de Partidul Comunist din România, faptul nu avea nici o importanţă. Principalul era ca ele să aibă loc. Presa comunistă le prelua apoi şi le amplifica dincolo de orice închipuire. Presa liberă – câtă mai era în februarie 1945 – nu avea voie să arate cum stăteau în realitate lucrurile. Cenzura sovietică oprea orice ştire care venea în contradicţie cu versiunea oficială a PCdR şi a Comisiei Aliate (Sovietice) de Control.

La următoarea întâlnire a CASC – 20 februarie 1945 – viceamiralul V.L. Bogdenko a repetat cifrele efectivelor armate române pe front şi în interior: „În fiecare colţ din Bucureşti găseşti câte cinci ofiţeri. În restaurante sunt 30 de ofiţeri. Aceste cifre vă dau o idee de felul cum românii duc războiul."[17]

Atari „plângeri" ale părţii sovietice au fost exprimate şi cu alte prilejuri. La 25 martie 1945, generalul Schuyler comunica la Washington: „... reprezentanţii sovietici în Comisia Aliată (Sovietică) de Control susţin că moralul acestor unităţi (române) este foarte jos şi că cei mai mulţi, ofiţeri şi trupă, nu mai au interes în purtarea războiului."[18]

Reprezentantul Statelor Unite explică însă şi de ce, pe baza informaţiilor Misiunii militare a Statelor Unite la Bucureşti: „multe din diviziile româneşti (de pe front) sunt într-o

[17] Procesul verbal din 20 februarie 1945, p. 13 (cap. IX, nota 7).

[18] Raportul a fost înaintat generalului maior J.E. Hull adjunct al Şefului Statelor Majore, la Pentagon – ministerul de război, la Washington. Raportul are patru capitole: „aviaţia"; „situaţia militară"; „evoluţii politice"; „evoluţii economice": War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC. Citatul este dat din „situaţia militară", p. 1.

situație foarte grea. Aceasta datorită lipsei de transport, echipament și aprovizionare, din care *cantități mari sunt confiscate de ruși, deși erau destinate românilor".*

„Toți ofițerii români de pe front cu care am vorbit" – adaugă generalul C.V.R. Schuyler – „sunt nemulțumiți de faptul că *rușii nu au nici un respect pentru unitățile române, pe care le folosesc drept carne de tun. Aceste unități sunt azvârlite în atac după atac, fără sprijin adecvat, suferă mari pierderi și nu li se acordă răgaz pentru odihnă și reechipare. De aceea, oamenii sunt epuizați fiziceşte și moralul este foarte scăzut."* [19](sublinierile DCG).

Generalul de armată Constantin Sănătescu, șef al Marelui Stat Major, confirmă situația grea a unităților de pe front: „Fac toate eforturile ca să mențin capacitatea de luptă a trupelor române; ...am dus totuși războiul numai cu resursele noastre și l-am duce tot așa mai departe dacă rușii nu ne-ar lua din armament, echipament, medicamente și aprovizionări. Suntem însă la capătul sforțărilor..."[20] (30 ianuarie 1945).

În țară, alte greutăți: „Lipsă de patriotism și dezinteresare pentru front; abia urnesc ofițerii și trupa către unitățile luptătoare. Intervenții de la oameni politici pentru a nu trimite pe front protejații lor; barem de lucrătorii înscriși în Partidul Comunist nici nu putem să ne atingem. În interior, cam prea mulți ofițeri, iar pe front au ajuns plutoane comandate de subofițeri și companiile de către ofițeri de rezervă subalterni."[21] (30 ianuarie 1945).

De la armata a IV-a „telegrame disperate": caii mor pe capete, fiindcă nu mai au nutreț. „Alerg în toate părțile pentru a face rost de vagoane spre a trimite grăunțele necesare. Ce folos că încarc vagoanele și le expediez, dacă se rătăcesc de-a lungul drumului și nu ajung la destinație... Nici o solicitudine din partea rușilor pentru trupele noastre"[22] (18 februarie).

În sfârșit, întrunire specială a Comisiei Aliate (Sovietice) de Control pentru a examina cerințele cele mai urgente ale armatei române.

„Timp de două ore am pledat – consemnează generalul Sănătescu – arătând adevărata situație. Am constatat că mai

[19] *Ibidem.*
[20] C. Sănătescu, *Op. cit.*, p. 187.
[21] *Ibidem* p. 188.
[22] *Ibidem* p. 189.

nimic nu s-a luat în considerație din cele ce am expus, iar însărcinatul politic Pavlov revine mereu la atac, cum că nu facem epurarea armatei, care e plină de elemente fasciste, legionare și reacționare. *Nu știu cum sunt elementele armatei, dar văd că știu să moară vitejește pe front".*[23]

În timp ce la București reprezentanții sovietici în CASC învinuiau armata română, comandanții sovietici de pe front citau în ordine de zi unitățile române pentru curajul și vitejia lor.[24]

Ultima mișcare pentru reducerea armatei române din interior are loc la 28 februarie 1945. Comisia Aliată (Sovietică) de Control emite opt ordine, și anume:

1. 20.000 de ofițeri și trupă din aeronautică demobilizați; 170 (una sută șapte zeci) de avioane dezafectate.

Cele 170 aparate includeau: două escadrile de vânătoare; cinci formațiuni de transport; o escadrilă de antrenament; una de legătură. Erau de asemenea demobilizați: un batalion de gardă, o unitate de serviciu (auxiliară), șase baterii antiaeriene, 60 (șaizeci) de tunuri și cu servanții lor.

2. Regimentul de infanterie de gardă din București (aproximativ 2.100 oameni), trimis de îndată pe front, deoarece a refuzat să fie dezarmat.

3. Batalioanele de rezervă ale tuturor regimentelor aflate acum pe front sunt desființate, iar personalul lor trimis direct pe liniile de luptă.

4. Jandarmii – adică forțele de ordine interne – să fie reduși de la 31.000 la 14.500. Toate școlile de jandarmi și de subofițeri să fie închise.

5. Un regiment de grăniceri – demobilizat. Alt regiment de grăniceri, aflat în București, să fie trimis în provincie, afară de un batalion de 250 oameni care rămâne în Capitală pentru paza băncilor, a instituțiilor financiare etc.

---

[23] *Ibidem* p. 191.

[24] Armata română a fost citată în șapte ordine de zi ale Comandamentului Suprem Sovietic. Bravura și vitejia trupelor române au fost de repetate ori arătate în comunicatele de război sovietice: Gh. Romanescu, Nicolae Ciobanu, Alesandru Duțu: *L'Armée roumaine dans la campagne de l'ouest 1944 – 1945,* Editions militaires, Bucarest 1991, p. 259.

6. Reducerea imediată cu 50% a forțelor de poliție până la efectivul de 7.500 oameni, din care 1.500 ar rămâne în București.[25]

7. Să fie predate de îndată armele de pe foc aflate la diferite unități din București, ca, de exemplu: brigăzile de pompieri; cele trei batalioane de pază la Ministerul de Război, la Marele Stat Major și la clădiri administrative; la un batalion de reparații auto; la trei detașamente ale Ministerului producției de război și de Construcții, în total 9.561 oameni.

8. Mitralierele și armele automate să fie scoase din toate clădirile.

Demobilizarea și dezarmarea unităților române din București au început chiar în ziua de 1 martie 1945, potrivit ordinelor emise de Comisia Aliată (Sovietică) de Control. Armele, muniția și alte materiale au fost colectate în anume puncte, pentru a fi trimise apoi la un depozit central sovietic, în zona Cotroceni. Toate aceste operațiuni se efectuau sub supravegherea autorităților sovietice, iar punctele de colectare a armamentului erau păzite de soldați ai Armatei Roșii.[26]

Marele Stat Major trimite la 5 martie 1945 un protest Comisiei Aliate (Sovietice) de Control.[27] Cele ordonate de Comandamentul Sovietic sunt „nu numai înjositoare pentru

[25] Orașul avea în februarie 1945 circa 1.000.000 locuitori.

[26] Telegrama M494 din 2 martie 1945, de la generalul C.V.R. Schuyler din București către Comandamentul Forțelor Aliate, Caserta, Italia: War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC. Vezi, de asemenea Raportul generalului Schuyler către generalul J.E. Hull, capitolul: „Situația militară în România", p. 2 (vezi supra nota 18).

Potrivit raportului generalului C.V.R. Schuyler, ordinele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control pentru reducerea efectivelor armatei române din interior au fost date la 28 februarie, pentru a fi executate a doua zi 1 martie 1945 (vezi capitolul „aviația", a susmenționatului raport). șase din cele opt ordine ale CASC sunt menționate și de Constantin Sănătescu, *Jurnal,* ed. citată, p. 193, sub data de 28 februarie 1945.

[27] Textul protestului: general locotenent (rez.) Ion Șuța, *România la cumpăna istoriei, august '44,* Editura științifică, București 1991, anexa 6, p. 397 – 398; vezi și *România,. Viața politică în documente. 1945,* coordonator Ioan Scurtu, Arhivele Statului, București 1994, p. 182.

armata română, dar şi măsuri care pun în nesiguranţă morală şi materială lucrul în înaltele comandamente, cât şi păstrarea materialelor proprii".

Dezarmarea are „consecinţele cele mai grave asupra moralului întregii populaţii cât şi al *armatei române,* care nu poate fi supusă unui tratament atât de contradictoriu şi anume: *pe front, camarad de luptă căruia i se cer eforturi continue, iar pe propriul ei teritoriu obiect de captură, de dezarmare şi vexaţiune"* (sublinierea DCG).

„Marele Stat Major protestează contra acestor dezarmări care constituie o încălcare categorică a prevederilor Convenţiei de armistiţiu..."

„Ca urmare, cerem ridicarea neîntârziată a acestor măsuri."

şeful Marelui Stat Major
General de corp de armată
C. Sănătescu

Protestul n-a avut, firește, nici o urmare.

Tot la 1 martie, autorităţile militare sovietice au preluat – aproape în întregime – controlul reţelei de transmisiuni şi comunicaţii a Statului Major Român al Aerului: erau staţiile de emisie de pe front ale Corpului 1 aerian român, cât şi cele din Bucureşti.

Statul Major al Aerului mai rămânea cu un singur telecircuit, Bucureşti – Braşov – Cluj – Oradea şi cu o linie de telegraf, şi aceasta numai 2 – 3 ore noaptea!

Telegramele erau trimise de la Bucureşti la Oradea şi de aici spre escadrile, cu ajutorul automobilului sau cu orice alte mijloc, inclusiv prin curier călare!!

Toate zborurile personalului militar român în interiorul ţării – cu excepţia curierilor militari – au fost suspendate tot din dispoziţia autorităţilor sovietice.[28]

În dimineaţa zilei de 28 februarie[29] circula ştirea că aproximativ 6.000 militari sovietici au intrat în Bucureşti. Se

[28] Vezi raportul generalului C.V.R. Schuyler către generalul J.E. Hull capitolul „Aviaţia" (vezi supra nota 18).

[29] Andrei Ianuarievici Vâşinski sosise în Bucureşti în seara zilei de 27 februarie.

spunea că vor sosi și 4.000 NKVD-iști. Toți erau încartiruiți în Capitală și în comunele suburbane.[30]

„Au sosit trupe ruseşti în Bucureşti, care socotesc că au venit în legătură cu evenimentele ce se vor desfăşura", notează generalul Constantin Sănătescu la 27 februarie. „Pentru mine n-a fost un mister acțiunea ruşilor şi a comuniştilor, căci am prevăzut-o exact cum s-a desfăşurat. Comisia rusească mi-a cerut o situație cu tot armamentul ce se găseşte în Bucureşti".[31]

În noaptea de 27 spre 28 februarie şi a doua zi, patrule sovietice cu arme automate apar pe străzi. Pe 1 martie, numărul lor sporeşte.

Mircea Ionnițiu – secretarul regelui Mihai, deschide o fereastră a palatului, îşi aminteşte Adriana Georgescu, secretara premierului Rădescu.

„Tancuri sovietice grele străbat Piața Palatului, precedând un batalion al Armatei Roşii care defilează în sunetul unei fanfare".

„– Minunată regie. Intimidare în toată regula. Ce părere ai?"

„– Ştii bine că Armata Roşie a pus mâna pe mai multe clădiri cheie din Bucureşti."

„Revenind la Interne văd alte trei tancuri ruseşti postate pe una din străzile laterale."[32]

„În cursul după amiezii ruşii au ocupat Telefoanele, iar Marele Stat Major nu mai are astfel legătură nici cu trupele noastre de pe front; se poate o mai mare inepție ca asta?!" se întreabă generalul Sănătescu (1 martie).[33]

Mareşalul Rodion Malinovski, preşedintele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control soseşte pe neaşteptate în Bucureşti. Adjunctul său, generalul locotenent Susaikov, se întoarce şi el de la Moscova. Se ştia că ambii se aflau în Capitală, de la 28 februarie.

---

[30] Vezi capitolul „Situația militară" p. 1, din raportul menționat la nota 18. De asemenea, telegramele M485 din 28 februarie şi M492 din 1 martie, de la generalul C.V.R. Schuyler din Bucureşti, către Comandamentul Forțelor Aliate, Caserta, Italia: War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC.

[31] C. Sănătescu, *Op. cit.*, p. 192.

[32] Adriana Georgescu, *La început a fost sfârşitul,* Ed. Humanitas, Bucureşti 1992, p. 70.

[33] C. Sănătescu, *Op. cit.*, p. 194.

Comandantul trupelor sovietice din aria Bucureştilor emite un ordin prin care circulaţia autovehiculelor noaptea se face numai cu permis special. *La 5 martie, capitala României este, de fapt, complet izolată şi controlată de armata sovietică.*[34]

Zvonurile se răspândeau unul după altul, greu de verificat. Creştea temerea unei intervenţii sovietice directe pentru a prelua administrarea ţării.[35]

Pregătirile erau astfel încheiate. Partidul Comunist din România urma să-şi impună controlul asupra guvernului. Mai era totuşi nevoie de o intervenţie, esenţială. Acum intră în scenă Andrei Ianuarievici Vâşinski.

Cum se explică îndărătnicia cu care autorităţile sovietice au urmărit desfiinţarea, demobilizarea şi dezarmarea armatei române din interiorul ţării?

Armata română dovedise deplina ei lealitate faţă de Suveran şi de întocmirile tradiţionale ale societăţii româneşti. Corpul ofiţeresc se opunea – aproape în totalitate – unei uzurpări a puterii civile de către Partidul Comunist. Trupa constatase – după trei ani de război – ce înseamnă regimul sovietic la el acasă.

Din perspectiva guvernului sovietic această armată trebuia mai întâi neutralizată, apoi înlocuită cu una „populară", condusă de ofiţeri recrutaţi dintre muncitori. Dar o atare transformare totală cerea timp.

Pentru moment, unităţile române din interior trebuiau dezarmate. În acest fel, întregul teritoriu era controlat numai de trupele sovietice.

Se mai adăuga un factor. În regimul de tip sovietic realitatea unei opoziţii politice era de negândit.

În ţările din sud – estul Europei unde înaintase Armata Roşie, mai existau partide de opoziţie, potrivit tradiţiei sistemului parlamentar dinainte de război. Această opoziţie trebuia dezorganizată şi în final distrusă. În februarie 1945, PCdR şi autorităţile sovietice urmăreau cu obstinaţie ca partidele tradiţionale PNŢ şi PNL să nu găsească nici un sprijin în autorităţile civile sau militare

[34] La 3 martie 1945: *R.L.*, III, nr. 184, luni 5 marite 1945, p. 1.
[35] Telegrama M492 (vezi nota 30).

ale țării. De aici și tenacitatea cu care au ordonat dezarmarea și desființarea atâtor unități.

S-au adăugat, în plus, teama, suspiciunea, neîncrederea – caracteristici ale sistemului sovietic – în raporturile individuale cât și în cele oficiale, între instituții, inclusiv în sectorul militar.

Neutralizarea, dezarmarea completă a unităților armatei române din interior se înscriu într-o politică generală a partidelor comuniste, care, cu ajutorul direct al autorităților sovietice, urmăreau preluarea integrală a puterii în țările din Europa de Centru–Est și de Sud–Est. Unitățile de guerilă sau armatele care s-ar fi opus comunizării au fost sistematic înlăturate, lichidate.

În Polonia, armatele sovietice au asistat impasibile pe malul drept al Vistulei, în cartierul Praha, cum forțele germane anihilau metodic armata polonă din rezistență. „Armja Krajowa", sub comanda generalului Tadeusz Bór – Komorowski, era de partea guvernului polon în emigrație la Londra, ca atare de orientare antinazistă, dar și anticomunistă.

Lupta în Varșovia a durat de la 1 august la 2 octombrie 1944, când generalul Bór – Komorowski semnează actul de capitulare.[36] Ulterior, grupurile rămase leale guvernului polon în exil au fost arestate de sovietici, mulți din ei fiind executați, exilați sau încorporați în armata „populară" polonă, constituită pe teritoriul URSS. Lupte între forțe tradiționaliste și cele comuniste, sprijinite de Soviete, au continuat în 1945, 1946 și chiar în 1947, până când rezistențele interne au fost, una câte una, lichidate de regimul democrat – popular, instalat la Varșovia.

În Iugoslavia, rezistența antinazistă dar și anticomunistă a fost inițial condusă de colonelul Draza Mihailovici, numit și ministru de război al cabinetului iugoslav în exil la Londra. Treptat, inițiativa rezistenței pe teren a trecut de partea unităților de partizani organizate de PC din Iugoslavia, sub conducerea lui Iosif Broz Tito. În cele din urmă, Draza Mihailovici – care inițial avea și sprijinul cabinetului brita-

[36] Leonida Loghin, *Al doilea război mondial. Cronologie,* Ed. Politică, București 1984, p. 371 și 401.

nic, a fost treptat izolat politiceşte; unităţile sale de cetnici s-au ciocnit nu numai cu trupele germane, dar şi cu partizanii lui Tito. În final, Draza Mihailovici a fost abandonat de cabinetul britanic. Guvernul iugoslav în exil n-a mai avut de ales şi a fost de asemenea nevoit să-l îndepărteze pe ministrul său al apărării, care, de la începutul ostilităţilor, se aflase tot timpul în Iugoslavia ocupată. Cetnicii au fost decimaţi şi executaţi de partizanii conduşi de PC din Iugoslavia. Draza Mihailovici, luat prizonier, a fost împuşcat, după un simulacru de proces.

Bulgaria deţine locul întâi, prin represiunea brutală, sângeroasă, declanşată, chiar din toamna lui 1944, de „Frontul Patriei" – sub dominaţia PC Bulgar.

Cadrele militare ce s-ar fi opus dominaţiei comuniste, au fost relativ repede îndepărtate, eliminate.

În Albania, „Mişcarea de eliberare naţională" a eliminat, încă din 1943 – 1944, micile grupuri de guerilă anticomuniste.

Pretutindeni în aria de centru-est şi sud-est a Europei – cu excepţia Greciei – unităţile armate care se opuneau comunizării ţărilor respective au fost într-un fel sau altul neutralizate, eliminate.[37]

Desfiinţarea, demobilizarea şi dezarmarea forţelor armate române din interior în intervalul octombrie 1944 – martie 1945, se înscrie astfel în politica generală a partidelor comuniste din zonă cu sprijinul direct sau indirect al autorităţilor sovietice.

[37] Succinte relatări ale acestor evoluţii în Joseph Rotschild, *Return to diversity. A political history of East Central Europe since World War* II, Oxford University Press, New York, Oxford, 1989, p. 31 – 32 (Polonia), 49 – 58 (Iugoslavia), 68 – 70 (Bulgaria), 72 – 74 (Albania).

CAPITOLUL XI

A.I. Vâşinski impune un guvern condus de PCdR

Comisarul adjunct pentru afaceri externe Andrei Ianuarievici Vîşinski soseşte pe neaşteptate în Bucureşti, la 27 februarie 1945. Cere să fie imediat primit de Rege.

Intervenţia directă a guvernului sovietic era esenţială pentru uzurparea puterii în România de către partidul comunist.

Audienţa la Suveran începe la 9 seara. Sunt de faţă Constantin Vişoianu – ministrul afacerilor străine, Dumitru Negel – mareşal al Palatului şi interpretul părţii române Naum Ionescu.

În 20 de cuvinte Comisarul adjunct pentru afaceri externe al URSS exprimă punctul de vedere al guvernului său privind situaţia din România, anume:

„Guvernul Rădescu s-a dovedit a avea tendinţe reacţionare, incapabil de a menţine ordinea internă, neavând sprijinul şi încrederea maselor poporului"[1].

În plus „România se află în spatele apropiat al frontului şi este absolut necesar să avem aici linişte şi ordine pentru obţinerea victoriei finale asupra Germaniei".

Care sunt opiniile şi cerinţele guvernului sovietic?

A.I. Vâşinski:

a) „... demiterea imediată a guvernului Rădescu";

b) „formarea unui guvern din reprezentanţii partidelor democratice..."

c) „Eu cred, însă, şi prin aceasta *exprim părerea guvernului meu,* că în situaţia ce s-a creat în momentul de faţă, *noi* (= sovietele, DCG) *avem dreptul să intervenim* spre binele comun, al nostru şi al României, căreia îi dorim numai binele."[2]

Regele invocă recenta „declaraţie" de la Ialta.

---

[1] Textul acestor audienţe, 27 şi 28, 1 şi 6 martie 1945 în Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I de România,* Ed. Humanitas, Bucureşti 1991, p. 238 – 244. Audienţa din 27 februarie, la pag. 238 – 240.

[2] Textul citat, p. 239; sublinierile DCG.

A.I. Vâşinski: „În hotărârea de la Ialta nu se spune nimic despre guvernul Rădescu."

Apoi îl anunţă pe Suveran că va sta „pentru mai multe zile aici" şi că nu va avea întrevederi cu miniştrii actualului cabinet. Mandatul său este limitat: „de a prezenta Majestăţii Sale *sugestiile* Guvernului Sovietic" (sublinierea DCG).

Discuţia a avut loc în limite verbale protocolare: „nu a avut tonul violent de după aceea".[3]

28 februarie 1945, orele 15[30]. A doua audienţă la Suveran, cu aceiaşi participanţi. Înaltul demnitar sovietic nu mai avea răbdare. Trecuseră circa 10 ore de la prima audienţă şi încă nu avea un răspuns!

Regele Mihai: „Am şi început consultările"[4]

A.I. Vâşinski: „Aceasta nu e suficient. Noi (= sovietele, DCG) considerăm pe Rădescu fascist şi guvernul lui fascist sau cel puţin susţinător de fascişti... Vă declar în mod oficial în numele guvernului meu că nu putem tolera un asemenea guvern... să fie schimbat imediat...

... La ora 6 trebuie anunţată demisia lui Rădescu, iar persoana care va forma noul guvern poate fi făcută cunoscută peste 2 – 3 ore... Rog răspunsul imediat..."

Ultimatumul era clar.

Ca şi afirmarea voinţei guvernului sovietic de a interveni direct în evoluţiile interne din România.

Ce nu consemnează procesul verbal din 28 februarie?

Tonul demnitarului sovietic a fost răstit, chiar furios. S-a ridicat în picioare şi a bătut cu pumnul în masă cu atâta putere încât călimara s-a mişcat.[5]

---

[3] Constantin Vişoianu către Warren Austin, reprezentantul permanent al Statelor Unite la Naţiunile Unite, scrisoare datată 13 decembrie 1949: U.S. Mission to the United Nations, Press Release nr. 780, December 13, 1949.

[4] Textul celei de a doua audienţe în Mircea Ciobanu, *Op. cit.*, p. 240 – 241.

[5] *Crown against sickle. The Story of King Michael of Rumania* (Coroana împotriva secerii...) de Arthur Gould Lee, Air Vice – Marshal (Retired), Hutchinson, London, ediţia 1953, p. 106.

Ulterior A.I. Vâşinski a trimis Regelui şi următorul mesaj:

„Dacă guvernul nu este schimbat imediat, noi (= Sovietele, nota DCG) nu mai putem răspunde de existenţa liberă a poporului român."[6]

Părăsind biroul Suveranului, înaltul demnitar sovietic a trântit uşa cu ambele mâini, într-un acces de furie. Tencuiala din jurul tocului a crăpat.[7]

Dar A.I. Vâşinski a mai cerut ceva la 28 februarie: reintegrarea de îndată, în serviciul activ, a celor 10 ofiţeri superiori care semnează o scrisoare de sprijin pentru un guvern FND[8]. Regele a fost nevoit să accepte.[9]

De ce atâta insistenţă pentru un caz aparent secundar?

Semnatarii se manifestaseră public, de partea Frontului Naţional Democrat. Punerea lor „în retragere" era considerată de autorităţile sovietice drept un act de confruntare, de opoziţie directă faţă de Partidul Comunist din România, care avea sprijinul total al Moscovei.

Reintegrarea semnatarilor prezenta un semnal clar către ofiţerii superiori ai armatei române: vă puteţi menţine funcţiile dacă adoptaţi o atitudine politică favorabilă viitorului guven FND.

Regele n-a mai avut de ales. Primul ministru generalul Nicolae Rădescu şi-a prezentat demisia în seara de 28 februarie.

---

[6] Convorbirea Regelui cu Burton Berry, la 7 martie 1945 orele 23, în Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepţii anglo – americane,* Editura Iconica, Bucureşti 1993, p. 131. Citatul este dat după Constantin Vişoianu, Scrisoarea adresată lui Warren R. Austin, la 13 decembrie 1949, p. 4 (vezi nota 3).

[7] *Crown against sickle* – p. 107; C. Vişoianu, *Scrisoarea* citată, p. 5; la 7 martie, Regele a arătat crăpăturile tencuielii lui Burton Y. Berry (vezi nota 6).

[8] Vezi mai sus, cap. VIII.

[9] Mircea Ciobanu, *Op. cit.,* p. 241.

Miniştrii FND *nu* au vrut în nici un chip să demisioneze; ei au cerut insistent ca primul ministru să facă acest pas. Care era diferența?

Dacă miniştrii FND se retrăgeau, se putea spune că ei au provocat o criză de guvern. Dacă premierul demisiona, gestul apărea, implicit, ca o urmare a acuzațiilor ce i-au fost aruncate cu atâta vehemență şi rea-credință – de PCdR.

O dată cu demisia premierului au început ştirile şi zvonurile contradictorii.

„Guvern Barbu Ştirbey ori guvern dr. Lupu?" titrează *Fapta*. Barbu Ştirbey a avut câteva întrevederi şi continuă convorbirile la 1 martie, adaugă acelaşi ziar. Dacă nu se va putea stabili un acord între PNŢ, PNL şi FND, în acest caz „pe primul plan" ar fi „o formulă cu: dr. Lupu preşedinte de consiliu şi dr. C. Titel Petrescu vicepreşedinte. În acest caz dr. Lupu ar solicita colaborarea Frontului Național Democrat şi a național-țărăniştilor „de stânga" şi a „exponenților moderați de la național-liberali".

Se spunea că Ana Pauker ar fi vorbit personal cu fruntaşul național – țărănist ca să accepte numirea. În cele din urmă, dr. N. Lupu ar fi refuzat, întrucât socotea că propriul său partid, Național Țărănesc nu ar fi fost reprezentat în mod echitabil în viitorul guvern.[10] Toate acestea erau ştiri transmise din om în om.

Deşi opțiunea sovietică era cât se poate de limpede, regele Mihai mai făcu o încercare, pentru un prim-ministru neutru. Se vorbea de candidaturile probabile ale principelui Barbu Ştirbey şi generalului Gh. Avramescu. Regele a cerut lui

[10] Tel. M492 din 1 martie 1945, de la generalul C.V.R. Schuyler din Bucureşti către Comandamentul Forțelor Aliate la Caserta, Italia: War Department, National Archives, Washington DC.

Fapta, III, nr. 190, vineri 2 martie 1945, p. 1; „elementele de stânga" de la PNŢ, citate de ziar: „prof. Gh. Zane, prof. Gh. Taşcă, Gică Măcărescu, Weiss, ing. C. Hoisescu, d-na Ella Negruzzi".

Barbu Ştirbey să formeze un nou cabinet de coaliție cu reprezentarea tuturor partidelor importante.

PNȚ şi PNL erau în favoarea premierului desemnat. Un manifest al Partidului Național Liberal cere să se țină de îndată alegeri, supervizate de cele trei mari puteri reprezentate în Comisia Aliată (Sovietică) de Control.

Barbu Ştirbey a început convorbirile preliminare cu liderii partidelor. N-a reuşit însă să-şi asigure colaborarea FND sau aprobarea CASC. La 1 martie premierul desemnat anunță pe suveran, cât şi presa, că renunță la mandatul primit.

În aceeaşi zi, joi 1 martie, orele 22, are loc a treia audiență a lui A.I. Vâşinski la regele Mihai.

Scopul vizitei?

„Trebuie să comunic Majestății Voastre că am însărcinarea din partea guvernului meu să vă declar că omul care ne inspiră nouă încredere este Petru Groza ca Preşedinte al Consiliului. Bineînțeles, acesta este un lucru confidențial pe care-l spun numai Majestății Voastre"[11]

Demnitarul sovietic discutase în aceeaşi zi, cu reprezentantul Marii Britanii şi ulterior, către orele 18, cu Burton Y. Berry, reprezentantul politic al Statelor Unite la Bucureşti: „... mi-au cerut să le comunic cine ar fi cel mai indicat să ia puterea" – continuă A.I. Vâşinski. „Le-am comunicat că aceasta este o chestiune care priveşte numai pe Majestatea Sa şi asupra căreia numai Majestatea Sa decide; prin urmare eu nu le-am comunicat acest lucru nici lor şi o spun Majestății Voastre numai cu titlu de recomandație din partea guvernului meu. Din partea Majestății Voastre este suveranitatea, iar din partea noastră este morala".[12]

---

[11] Proces verbal al audienței în Mircea Ciobanu, *Op. cit.*, p. 242.

[12] *Idem.* Pentru discuția între Burton Y. Berry şi A.I. Vâşinski vezi telegrama lui Berry din Bucureşti, 1 martie, orele 20 către Secretarul de Stat: *România. Viața politică în documente. 1945,* coordonator Ioan Scurtu, Arhivele Statului din România, Bucureşti 1994. p. 164 – 165.

Greu de spus ce înţelegea demnitarul sovietic prin formularea: „de partea noastră (= a sovietelor, DCG) este morala". Cât despre „suveranitatea" monarhului, ea era redusă la o singură mişcare: să accepte ultimatumul.

Suveranul nu a dat pe loc un răspuns precis.

La Moscova, conducerea aştepta însă veşti de la Bucureşti. În aceeaşi seară de 1 martie, A.I. Vâşinski informa pe „Stalin, Molotov, Mikoian, Beria, Malenkov şi Dekanozov":

„La 10 seara am fost la palat. Am vorbit cu Regele. Încă o dată i-am repetat cererea mea referitoare la Petru Groza, insistând... *în conformitate cu directiva.*[13] Regele... a promis că va da un răspuns în dimineaţa zilei de 2 martie, deoarece trebuie să îndeplinească toate procedurile constituţionale..."[14]

În noaptea de 1 spre 2 martie şi a doua zi au continuat consultările, într-o atmosferă încordată. Opiniile erau net contradictorii: unii pentru acceptarea „sfatului" sovietic; alţii împotrivă, tot aşteptând vreo veste de la Londra sau Washington. Misiunile britanică şi americană de la Bucureşti erau permanent ţinute la curent. N-au luat nici o atitudine, scuzându-se că nu pot spune ceva, câtă vreme consultările sunt în curs.[15]

Vineri 2 martie Regele primeşte succesiv pe generalul N. Rădescu, Gh. Tătărescu, Iuliu Maniu şi Ion Mihalache. Apare, neanunţat, dr. Petru Groza, căruia A.I. Vâşinski îi spusese că totul este aranjat. Mai avea de aşteptat câteva ceasuri!

Încă de dimineaţă, reprezentanţii Statelor Unite şi ai Marii Britanii sugerează Palatului că, dacă nu primesc nici o comunicare de la Washington şi Londra, în acest caz singura soluţie este ca Suveranul să încredinţeze mandatul formării noului guvern doctorului Petru Groza. Dar să-i ceară să constituie un guvern „echilibrat".

---

[13] Sublinierea DCG. Directiva fusese primită de la Moscova.

[14] *România... 1945* (vezi nota 12), p. 165 – 166.

[15] *Crown against sickle,* de Arthur Gould Lee, p. 109 (vezi nota 5).

Ziua a trecut. Nici o veste. Seara – 2 martie – Regele Mihai cheamă pe dr. Petru Groza, îl desemnează ca prim-ministru şi îi cere să înceapă consultaţiile, pentru un guvern reprezentativ, incluzând toate partidele.[16]

Altfel spus, mandatul dat doctorului Petru Groza era condiţionat de participarea PNŢ şi PNL la guvernare. Cum să obligi FND-ul la o atare participare? A.I. Vâşinski spusese la ultima audienţă (1 martie): „Noi vrem ca guvernul ce se va alcătui să fie din toate partidele *real democratice,* care să dureze."[17] Dar tot Vâşinski spusese lui Burton Berry, în aceeaşi zi de 1 martie, „că existau numeroase clici în vechile partide,[18] că existau fascişti şi că desigur, reprezentanţii unor astfel de grupuri nu-şi aveau locul într-un guvern destinat să combată fascismul".[19]

Cum au reacţionat partidele tradiţionale?

Iuliu Maniu a respins iniţial ideea desemnării doctorului Petru Groza ca prim-ministru. Un atare post se cuvenea încredinţat fie reprezentantului unui partid cu larg sprijin în opinia publică, fie unei personalităţi ce avea încrederea principalelor partide politice. În opinia liderului PNŢ, decizia asupra unui guvern de coaliţie în România revine celor trei puteri semnatare ale Convenţiei de Armistiţiu, conform „Declaraţiei" de la Ialta. Era necesar un consens tripartit, iar nu o hotărâre sovietică unilaterală.

Atunci, în februarie 1945, liderii PNŢ şi PNL, ca şi opinia publică în general, considerau Declaraţia de la Ialta ca un document ce urma să fie pus în aplicare potrivit formulărilor

---

[16] *Idem,* p. 110. Au fost zvonuri că dr. Petru Groza a fost desemnat prim ministru chiar la 1 martie: tel. M503 din 1 martie 1945, de la Schuyler către Comandamentul Forţelor Aliate, Caserta, Italia: War Department, Military Archives, Washington DC.

[17] Mircea Ciobanu, *Op. cit.,* p. 243.

[18] Adică PNŢ – PNL.

[19] *România... 1945* (vezi nota 12), p. 164.

respective. De aceea, primele reacţii au fost de a mai câştiga timp, de a se întârzia o hotărâre.

Partidul Naţional Ţărănesc a dat un comunicat distribuit în copii dactilografiate (probabil). Cuprindea trei puncte:

1. Iuliu Maniu şi PNŢ resping ideea unui guvern FND monocolor cu includerea lui Gh. Tătărescu, „pe care îl învinuiesc a fi introdus fascismul în România"[20].

2. Singura formulă acceptabilă este un guvern de coaliţie în care PNŢ şi PNL „să aibă aceeaşi majoritate" ca în cabinetul precedent[21].

3. Iuliu Maniu şi partidul său „sunt ferm convinşi că dacă reprezentanţii Marii Britanii şi Statelor Unite sprijină ideile exprimate la punctele 1 şi 2 de mai sus, autorităţile sovietice vor renunţa desigur să obţină de la Majestatea Sa Regele, prin presiuni şi ameninţare, o decizie contrarie" (guvernului de coaliţie, DCG).[22]

Comunicatul PNŢ lua drept realităţi principiile enunţate prin Declaraţia din Crimeea (Ialta), cât şi angajamentul oficial al domnului Viaceslav Molotov la 2 aprilie 1944 că guvernul sovietic „nu urmăreşte... să modifice în vreun fel stările sociale existente actualmente în România".[23]

Ar mai fi trebuit ca politica pusă în practică de semnatarii acestor declaraţii să corespundă principiilor enunţate.

Voinţa puterii sovietice era alta.

Evenimentele de la Bucureşti, la mai puţin de trei săptămâni de la semnarea „Declaraţiei", vor demonstra că anumite concepte – principii democratice, metode democratice, alege-

---

[20] În perspectiva timpului, afirmaţia liderului PNŢ apare cu totul pătimaşă, partizană – nota DCG.

[21] Guvernul N. Rădescu.

[22] Declaraţia PNŢ anexată la Raportul nr. 158 din 15 martie 1945, trimis de Burton Berry. reprezentant politic al USA la Bucureşti, către Secretarul de Stat, la Washington; 871.00/3 – 1545, N.A.W.

[23] *România... Documente,* I, coordonator Marin Radu Mocanu, Arhivele Statului, Bucureşti 1994, p. 180.

rea formei de guvernământ, restabilirea drepturilor suverane, alegeri libere etc. – aveau înțelesuri cu totul diferite, după cum erau interpretate la Londra şi Washington, de o parte, la Moscova de altă parte.

Rezultatul principal al Conferinței din Crimeea – scrie editorialul periodicului *Graiul Nou*[24] este „colaborarea şi înțelegerea reciprocă dintre cei trei aliați", pentru „nimicirea militarismului german şi a nazismului", pentru asigurarea securității pe continent, după război.

Cât despre fostele țări satelite, editorialul se mărgineşte să reproducă pasajul din „Declarația privind Europa eliberată", care prevede „coordonarea politicii" celor trei puteri şi „acțiuni comune" pentru rezolvarea problemelor, potrivit principiilor democratice".[25]

Odată cu sosirea lui Andrei Ianuarievici Vâşinski, sporeşte campania de presă împotriva partidelor tradiționale şi a consilierilor regelui. Ziarele afirmă repetat şi zgomotos, cu o mare risipă de cuvinte, că numai un guvern FND, alcătuit din „adevăratele forțe democrate", poate conduce țara.

Radio Moscova sprijină din plin afirmațiile FND. Într-o emisiune ulterioară acestor evenimente, radioul sovietic susține – evident, fără dovezi – că generalul Rădescu strânsese importante forțe militare aproape de Bucureşti şi organizase mai multe depozite ilegale de arme, pregătind astfel un nou regim dictatorial. Acelaşi post de radio mai afirma – fireşte tot fără vreo dovadă – că mai multe sedii ale Partidului Național Țărănesc ascundeau arme.[26]

Ca de obicei, realitatea era cu totul alta decât susținea propaganda PCdR, care era asemănătoare, până la identitate, cu aceea a mediilor de informare sovietice.

---

[24] Ziarul Armatei Roşii în România.

[25] *Graiul Nou,* II, nr. 20 (60) sâmbătă 17 februarie 1945, p. 1 (Editorialul).

[26] Raportul nr. 158 (vezi nota 22).

Se descoperiseră efectiv arme ascunse, pentru o lovitură de stat, dar îndreptată împotriva guvernului Rădescu (vezi capitolul IV). Forţe militare româneşti nu aveau cum să se concentreze: încă din toamna anului 1944 autorităţile sovietice ordonaseră desfiinţarea mai multor divizii, iar acum, la 1 martie, dezarmaseră complet unităţile existente (vezi capitolul X).

Mai trebuia ca presa de opoziţie să fie suprimată. La 3 martie, seara târziu, (sau în timpul nopţii) 60 de indivizi înarmaţi atacă imprimeria unde se tipărea *Dreptatea*. Au fost distruse plăcile pregătite pentru ediţia de a doua zi. Mai mulţi tipografi sunt ilegal arestaţi de agresori.[27]

Două săptămâni mai târziu, tipografii erau în continuare deţinuţi, la Sediul Poliţiei Capitalei, din dispoziţia (verbală) a ministrului de interne Teohari Georgescu. Un reprezentant al Statelor Unite din Comisia Aliată (Sovietică) de Control, a reuşit să vorbească cu doi din tipografii arestaţi. Din înfăţişarea lor „se vedea că fuseseră maltrataţi fizic".

Cei doi au confirmat că sunt reţinuţi „de activişti FND" şi că toţi cei arestaţi au fost supuşi unor continue maltratări.[28]

Oficiosul PNŢ, *Dreptatea*, dăduse la 28 februarie 1945 o replică directă, fără ocolişuri, la atacurile furibunde ale presei comuniste. Editorialul lui Ion Livianu, intitulat „Alt vas, aceeaşi supă", face o paralelă între Mişcarea Legionară şi Partidul Comunist din România.[29]

Câteva exemple:

„– Ieri, legionarii părăseau sălile de cursuri de la Universităţile, uzinele, fabricile şi industriile de tot felul, pentru ca

---

[27] Tel M506 din 6 martie 1945, de la generalul C.V.R. Schuyler către Comandamentul Aliat, Caserta, Italia: War Department, Military Archives, Washington DC.

[28] Tel. M559 din 16 martie 1945, de la generalul C.V.R. Schuyler către Comnadamentul Aliat, Caserta, Italia: War Department, Military Archives, Washington DC.

[29] *Dreptatea*, s. 2, I, nr. 141, 1 martie 1945, p. 1. Este ultimul număr existent în colecţia Bibliotecii Academiei Române. Are numai 2 pagini.

în imense cortegii să străbată străzile oraşelor în cântece patriotice, în stigăte de ura şi în manifestaţii...

Astăzi, fenedieştii[30] golesc aceleaşi uzine, fabrici şi ateliere adunând după ei muncitori pentru a-i purta pe străzi în nesfârşite cortegii protestatare şi cu aceleaşi pancarde..."

„– Ieri, legionarii ocupau prefectura de poliţie... şi îndemnau armata, din balconul Teatrului Naţional... să fraternizeze cu... poporul.

Azi, fenedieştii au ocupat prefectura de Dolj şi cea de Teleorman făcând apel la armată să fraternizeze cu... poporul şi cu... democraţia."

„– Ieri, legionarii atacau pe străzi oamenii nevinovaţi care nu ştiau să cânte «sfântă tinereţe legionară» sau se uitau nedumeriţi la mascaradele lor."

„Astăzi, fenedieştii sting în bătăi pe aceiaşi oameni nevinovaţi cari se uită cu mirare la demonstraţiile lor sau care, luaţi de curent, se pomenesc şi ei strigând «trăiască armata»."

„Ieri, legionarii sub pana scribilor lor... incitau la asasinat şi la suprimarea adversarilor politici.

Astăzi, fenedieştii în ziarele lor îndeamnă la asasinat, iar prin afişele lor lipite pe străzi preconizează suprimarea aceloraşi adversari politici."

„Ieri, legionarii suprimau cu tiranie libertăţile publice şi înlocuiau funcţionarii care nu le erau devotaţi sau partizani.

Astăzi, fenedieştii aruncă din serviciile publice pe cei care nu le împărtăşesc politica lor, fără a aştepta sancţiunile legale admise de toată lumea."

„Ieri legionarii vedeau în partidele istorice pe adevăraţii duşmani ai poporului.

Astăzi, fenedieştii aduc partidelor istorice aceeaşi acuzaţie imaginară."

---

[30] Aderenţii FND.

Concluzia editorialului?

„Aşadar, vasele sunt doar schimbate, supa este aceeaşi. Oamenii sunt alţii, procedeele la fel. Firmele sunt diferite, mentalitatea neschimbată."

Ion Livianu face apel ca măcar în ceasul din urmă FND-ul să încerce o redresare şi o revenire pe linia normală a lucrurilor.

Apelul era inutil. PCdR era hotărât să preia puterea, fără nici o concesie importantă.

În perspectiva anilor, evoluţiile din anii 1940 şi 1945 mai sus enumerate au anumite puncte comune sau asemănări. Dar asupra fazei în discuţie – adică acapararea deplină a puterii politice – mişcarea legionară apare ca un amator, care a recurs la improvizaţii, asasinate sumare, violenţe necontrolate şi o „rebeliune" fără sprijin şi fără vreo participare a armatei germane.

PCdR avea un plan şi o acţiune bine gândită, sistematic organizată, cu mobilizarea a zeci de mii de „sindicalişti" şi a beneficiat de tot sprijinul armatei şi guvernului URSS.

Editorialul *Dreptăţii* a apărut miercuri, 28 februarie.[31] În aceeaşi zi, seara, Andrei Ianuarievici Vâşinski dădea regelui Mihai un ultimatum de două ore pentru demisia generalului Nicolae Rădescu.

Era şi acesta un fel de a răspunde ultimatumului. Cuvântul scris – împotriva forţei armate copleşitoare.

Dar starea de spirit a oamenilor? Teamă, confuzie, un viitor plin de necunoscute. „Siguranţa" şi Comenduirea militară a Capitalei anunţă că că nu pot cerceta nici măcar agresiunea de la imprimeria ziarului *Dreptatea*: era consecinţa recentelor ordine ale Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, de a reduce şi dezarma complet toate unităţile militare române. Comenduirea Capitalei comunică totodată că, într-o singură noapte, 3 spre 4 martie, au avut loc 56 de furturi, fără

[31] Ziarele apăreau antedatate, de aceea *Dreptatea* are data de 1 martie 1945.

ca poliția să poată menține ordinea şi să aplice legea.[32] Mersul noaptea pe stradă era un mare risc: cel mai adesea – erai prădat, alteori chiar ucis.

Când Barbu Ştirbey şi-a depus mandatul, Regele l-a informat pe Iuliu Maniu că singura opțiune este de a încredința dr-ului Petru Groza „formarea unui guvern de coaliție a partidelor şi grupărilor democratice".[33]

Prima reacție a conducerii PNȚ: nu se cuvine ca Suveranul să dea un asemenea mandat şefului „celei mai mici grupări" (Frontul Plugarilor, nota DCG).

Potrivit Constituției din 1923 un atare mandat era dat fie unui repezentant al partidului cu sprijinul cel mai mare printre alegători, fie unei personalități neutre în stare să obțină un larg suport politic. PNȚ a sugerat chiar că dr. Nicolae Lupu, vicepreşedinte al partidului, ar putea fi desemnat ca viitor premier, dacă, firește, Suveranul nu avea vreo preferință pentru un prim-ministru fără apartenență la un partid.

Regele nu avea de ales. Era silit să accepte „recomandarea" făcută de Andrei Ianuarievici Vâşinski la 1 martie (vezi mai sus).

Dr. Petru Groza şi-a început consultările cu toți liderii partidelor, seara târziu, în ziua de 2 martie.

S-a întâlnit cu Iuliu Maniu.

Asupra discuțiilor au rămas două versiuni.

Versiunea publicată de Consiliul FND:

„Dl prim-ministru dr. Petru Groza a propus Partidelor Național Țărănesc şi Național Liberal să-şi desemneze reprezentanții în guvern, oferind fiecăruia din ele câte două – trei locuri ministeriale."

---

[32] Tel M506 (vezi nota 24).

[33] *Comunicatul Partidului Național Țărănesc în legătură cu evenimentele care au precedat constituirea Guvernului Petru Groza* (martie 1945), în *Istoria Partidului Național Țărănesc. Documente 1926 – 1947*, volum alcătuit de dr. Vasile Arimia, dr. Ion Ardeleanu, dr. Alexandru Cebuc, Editura ARC 2000, Bucureşti 1994, p. 244 – 246.

„Conducătorii acestor partide, d-nii Maniu, Mihalache, Lupu şi Brătianu au respins aceste oferte."

Participă însă la guvernul „de concentrare a forţelor democrate", reprezentanţi ai grupărilor disidente PNŢ şi PNL.[34]

Versiunea PNŢ este sensibil diferită:

„Dl. Petru Groza a propus mai întâi Partidului Naţional Ţărănesc să participe la guvernul ce d-sa eventual ar fi format, cu doi – trei miniştri fără portofolii, ca simpli observatori ai acţiunii de guvern. Conducerea Partidului Naţional Ţărănesc a respins această ofertă."

Din altă sursă aflăm că premierul desemnat a sugerat ca alegerea reprezentanţilor PNŢ să fie făcută de el personal, în prealabil.[35]

Care din cele două versiuni este mai aproape de ceea ce s-a discutat atunci, la 3 martie?

După toate probabilităţile, aceea din comunicatul PNŢ. În decembrie 1945, la Moscova, „formula" pentru recunoaşterea guvernului Groza de către Washington şi Londra va fi includerea în acest guvern, a câte unui reprezentant PNŢ şi PNL, ca miniştri fără portofoliu – ca simpli observatori, fără atribuţii sau putere de decizie. Diferenţa va consta în faptul

---

[34] *R.L.* III, nr. 186, joi 8 martie 1945, p. 3 şi *România... 1945,* p. 195 (vezi nota 12).

[35] *Comunicatul* (vezi nota 33), p. 244. Versiunea în limba engleză a ambelor comunicate formează anexa nr. 4 la Raportul nr. 158 (vezi supra nota 22). Potrivit telegramei M503 din 3 martie 1945 (vezi nota 16), Delegaţia Permanentă a PNŢ s-a reunit la 3 martie orele 10 dimineaţa şi a aprobat poziţia lui Iuliu Maniu faţă de propunerile formulate de dr. Petru Groza. Altfel spus, Delegaţia Permanentă a PNŢ a respins total propunerile primului ministru desemnat.

Raportul nr. 158, p. 4 (vezi supra nota 22) comentează în felul următor propunerile formulate de dr. Petru Groza către conducerile PNŢ şi PNL: dr. Petru Groza dorea ca el (personal) să numească pe membrii PNŢ şi PNL care ar fi fost incluşi în guvern, în timp ce şefii partidelor (PNŢ şi PNL, nota DCG) au insistat ca ei să-şi numească reprezentanţii, atunci când, în cele din urmă, au acceptat să conlucreze cu un guvern condus de Groza.

că aceştia reprezentau oficial partidele lor, în timp ce dr. Petru Groza avea în vedere, în martie 1945, participarea lor cu titlu personal şi nu în numele PNŢ şi PNL.

De ce PCdR şi Frontul Naţional Democrat respingeau cu atâta vehemenţă ideea unui guvern de coaliţie care să includă şi PNŢ şi PNL?

Pentru că o participare reală a celor două partide tradiţionale îngrădea controlul partidului comunist asupra administraţiei centrale şi locale. Însemna împărţirea puterii, ceea ce partidul comunist nu putea în nici un fel înţelege sau admite. În martie 1945, pentru a păstra oarecum aparenţele, PCdR avea nevoie de o „coaliţie" *pro forma* pentru a pretinde că principiile „Declaraţiei" de la Ialta au fost respectate. „Coaliţia" se autointitula „guvern de concentrare a forţelor democratice".[36]

O atare formulă tranzitorie era de neapărată trebuinţă până la preluarea integrală a puterii. În plus, nici situaţia internaţională nu îngăduia – încă – proclamarea pe faţă a unor regimuri comuniste, numite *ad-hoc* „democraţii populare". Războiul era foarte aproape de sfârşit; ficţiunea alianţei dintre democraţiile occidentale şi URSS avea să mai dureze o vreme.

Cu tot refuzul comunicat oficial de conducerea PNŢ şi PNL, dr. Petru Groza s-a adresat atunci direct lui Emil Ghilezan şi Aurel Leucuţia, membri marcanţi ai PNŢ, propunându-le portofoliile de subsecretar la finanţe şi respectiv de ministru al economiei naţionale. Ambii au răspuns că eventuala lor participare la guvern va fi hotărâtă de delegaţia permanentă a PNŢ.

Concomitent, dr. Petru Groza întâlni pe Gheorghe Tătărescu[37], şeful grupării dizidente PNL. Aceasta a fost de acord să participe la viitorul cabinet, dacă partidul său ocupă postul de vicepremier şi ministerele de finanţe, economie şi producţia de război.

La o asemenea hotărâre va fi contribuit în bună măsură şi atitudinea lui Iuliu Maniu şi Constantin I.C. Brătianu.

[36] Comunicatul FND... în *„România... 1945"* (vezi nota 12), p. 195.

[37] Prim ministru în 1934 – 1937 şi noiembrie 1939 – iulie 1940.

Aceştia respinseseră încă din 1943 încercările lui Gheorghe Tătărescu şi ale aderenţilor săi de a forma o coaliţie largă pentru scoaterea României din război şi semnarea armistiţiului.

Mai mult. Proiectul iniţial al legii pentru judecarea criminalilor de război cuprindea printre cei „justiţiabili" şi pe foştii demnitari ai regimului personal al regelui Carol II, din intervalul februarie 1938 – 5 septembrie 1940. Comunicatul PNŢ difuzat în primele zile din martie 1945 considera pe Gh. Tătărescu, fără temei de altfel, ca „unul din marii responsabili de intrarea României în Axă şi de dezastrul ţării"[38]

Aşa încât, alternativa pentru fruntaşii PNŢ şi PNL care participaseră la guvernele din 1938 – 1940, rămânea o apropiere şi o aliniere la Frontul Naţional Democrat.

Încă din anii războiului, Iuliu Maniu urmărea cu tenacitate să aducă în faţa tribunalului pe foştii demnitari ai regimului personal al regelui Carol II.

O întâlnire între fruntaşul PNŢ profesorul universitar Ioan Hudiţă şi Mihail Ralea avusese loc luni 22 mai 1944, pe o zi cu soare, la cofetăria Cazinoului din Sinaia.

Iată ce notează profesorul Ioan Hudiţă: „Acest proces pe care-l vânturaţi voi[39] şi babalâcul de Dinu Brătianu[40] este o absurditate, întrucât este imposibil de făcut – a spus M. Ralea; în afară de Maniu, de tine (= I. Hudiţă, nota DCG) şi de câţiva prieteni personali care pot fi număraţi pe degete, nici fruntaşii principali ai partidului vostru (= PNŢ, nota DCG) nu sunt de acord cu acest proces."

După ce arătă unde ar duce un atare proces, Mihail Ralea continuă:

„... eu nu înţeleg încăpăţânarea voastră de a agita mereu o problemă care nu se poate rezolva şi care nu vă face decât duşmani; toată lumea recunoaşte că Maniu şi cu voi, prietenii săi apropiaţi, aţi avut dreptate... de aceea aveţi o autoritate incontestabilă în faţa ţării..."

---

[38] *Istoria Partidului Naţional Ţărănesc,* p. 245 (vezi nota 33).

[39] Conducerea PNŢ.

[40] Constantin I.C. Brătianu.

Ce propune Mihail Ralea? Îl ascultăm, tot în relatarea profesorului Ioan Hudiță: „... noi, toți cei vizați de procesul răspunderilor, cum spuneți voi, în frunte cu Tătărescu, suntem dispuşi să recunoaştem pe Maniu drept şef suprem şi sub comanda lui să punem capăt războiului şi să întoarcem armele în contra nemților."

Dar dacă liderii PNȚ refuză oferta?

„Să ți-o spun eu, răspunde tot Mihail Ralea; pentru a ne apăra libertatea şi existența noastră politică față de voi[41], noi[42] ne vom vedea siliți, fără voia noastră şi contra convingerilor noastre, *să ne aruncăm în brațele comuniştilor şi ale protectorilor lor,* indiferent ce se va întâmpla cu țara; spune-i lui Maniu să nu ne silească să facem acest lucru... *Eu ştiu ce urmăresc comuniştii noştri, la ordinele Moscovei* şi de aceea am ținut să te previn şi să fac apel la tine..."

Argumenele n-au avut ecou. Profesorul Ralea, ca şi Gh. Tătărescu, au fost refuzați net, în cuvinte ce aveau „şi o notă personală de mare ostilitate".[43]

Profesorul Mihail Ralea a tras repede învățămintele. A înființat un minuscul partid „Socialist – Țărănesc". S-a alăturat în mare viteză Platformei FND, propusă de PCdR la finele lui septembrie 1944; a „fuzionat" cu Frontul Plugarilor, la începutul lunii decembrie 1944.

Şi astfel îl aflăm din nou activ în politică, în ianuarie – februarie 1945, în rândurile Frontului Național Democrat.

Premierul desemnat făcuse şase vizite la Palat între 3 şi 5 martie. Acolo i s-a amintit că „Declarația" de la Ialta s-a pronunțat pentru „guvernele de concentrare a tuturor partidelor". A fost invitat să ia contact „cu partidele istorice". Mihail

---

[41] Conducerea PNȚ.

[42] Adică foştii demnitari din timpul cârmuirii personale a regelui Carol II.

[43] Întreaga discuție Ioan Hudiță – Mihail Ralea, în Ioan Hudiță, *Pagini de jurnal,* în *Magazin Istoric,* serie nouă, XXVIII, nr. 6 (327), iunie 1994, p. 13 – 14. Toate citatele sunt redate din aceste însemnări.

Ralea – probabil ca delegat al Frontului Naţional Democrat – s-a întâlnit cu dr. Nicolae Lupu, care însă a cerut pentru dânsul postul de prim-ministru. Cerere imposibil de luat în considerare, dată fiind „sugestia" prezentată Regelui, la 1 martie, de A.I. Vâşinski.

Mihail Ralea l-a văzut şi pe Constantin I.C. Brătianu. Acesta a condiţionat participarea Partidului Naţional Liberal de prezenţa în guvern a Partidului Naţional Ţărănesc.

Urmează o întâlnire la dr. Petru Groza: Bebe Brătianu, „prietenii social – democraţi" (nenominalizaţi), Ion Mihalache, Gh. Tătărescu, Mihail Ralea.

Bebe Brătianu a discutat vreme de un ceas cu Gh. Tătărescu, dar a repetat condiţia formulată de C.I.C. Brătianu: o înţelegere PNŢ – FND.

Cu totul grăitor pentru definirea poziţiilor a fost schimbul de vederi Mihail Ralea – Ion Mihalache.[44]

Ralea: Nu s-a efectuat o epurare reală.

Mihalache: În FND sunt mai mulţi legionari decât în PNŢ.

Ralea: De ce vă opuneţi reformei agrare?

Mihalache: PNŢ a publicat un proiect de reformă agrară „care trebuie să fie încă completat cu date ştiinţifice, nu cu vorbe demagogice", aşa cum procedează FND.

Ralea: Maniu este „pomenit" în URSS ca „agresor".

Mihalache: Maniu era „cel cunoscut în URSS" înainte de 23 august, dar acum s-a produs „o răceală", deoarece "FND a băgat intrigi".

Ralea: Suntem în pericol de a apărea la Conferinţa de pace ca „o ţară fascistă"; „datoria noastră ar fi să facem toate eforturile pentru a ne situa aşa cum trebuie".

Mihalache: „URSS se poartă rău foarte rău în România" şi are 3 căi pentru a-şi atinge ţelurile:

„1. Unul de violenţă, pe care din ipocrizie nu vrea să-l întrebuinţeze."

---

[44] Toate aceste detalii din relatarea profesorului Mihail Ralea la şedinţa Consiliului FND din 5 martie 1945. Stenograma în *România... 1945,* coordonator Ioan Scurtu, Arhivele Statului, Bucureşti 1994, p. 173 – 175. Toate citatele sunt redate, în continuare, din această stenogramă.

„2. Unul de persuasiune, care îi e frică că n-ar reuşi şi de aceea nu vrea să-l întrebuinţeze."

„3. *Unul de diversiune prin mijloace interne la FND, să facă scandal*, el (= FND, nota DCG) fiind unealta politică pentru aceasta." (sublinierea DCG).

Ralea: S-a tras asupra manifestanţilor de către guvernul Rădescu.

Mihalache: Manifestanţii au fost aceia care au tras.

Ralea: Am fost de faţă şi „pe cuvânt de onoare" pot afirma „că nu manifestanţii au fost cei care au tras".

Mihalache: La autopsie s-a găsit că gloanţele proveneau din revolvere civile.

Ralea: „Şi armata putea întrebuinţa revolverele civile..."

Ralea: „Mihalache mi-a spus că ei (= PNŢ, nota DCG) vor să aibă majoritatea ministerelor şi mai ales cele nevralgice... Găsesc că e inutil să stau de vorbă cu el" (= cu Mihalache, nota DCG).

Finalul convorbirii:

Ralea: Pe ce vă bazaţi dvs, aveţi o forţă reală, „o bază la spate"?

Mihalache: Cred „sincer, că Anglia şi America nu se vor amesteca niciodată, nici nu se gândesc la acest lucru". Aşa încât, de fapt, conducerea PNŢ „nu se bazează pe nimic". Însă el, Mihalache „nu poate subscrie" la cele ce se întâmplă în prezent în ţară, iar naţional-ţărăniştii nu pot aproba aşa ceva.

Revenind la lista viitorului guvern se cuvin reamintite formaţiunile – satelit ale PCdR, care erau gata de participare la cârmuire, anume:

Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioţilor, Confederaţia Generală a Muncii (C.G.M.), gruparea PNŢ – dizidentă (Anton Alexandrescu), Uniunea Preoţilor Democraţi.

La 3 martie, dr. Petru Groza prezintă Regelui o listă cu 21 miniştri şi 12 subsecretari de stat.[45] Pe formaţiuni politice, repartizarea era următoarea:

[45] Lista nominală a viitorului guvern formează anexa 2 a Raportului nr. 158 din 15 martie (vezi nota 22); cf. tel. M503 din 1 martie 1945

Partidul Comunist din România (PCdR) – 7 locuri
Partidul Național Liberal (Gh. Tătărescu) – 7 locuri
Partidul Social Democrat din România (PSDR) – 4 locuri
Frontul Plugarilor (FP) – 3 locuri
PNȚ (Anton Alexandrescu) – 3 locuri
Uniunea Patrioților (UP) – 2 locuri
Confederația Generală a Muncii (C.G.M.) – 2 locuri
Uniunea Preoților Democrați – 1 loc
Militari la Ministerul de război: 3 nealiniați politic, iar unul, generalul Gh. Vasiliu-Rășcanu, cunoscut procomunist – 4 locuri
Total – 33 locuri

Recapitulând, Partidul Comunist din România şi subordonații săi direcți ocupau 19 posturi ministeriale sau cca. 57% din totalul de 33; PNL Tătărescu – 7 (cca. 22%); PSDR – 4 (12%); 3 subsecretari de stat militari, nealiniați politic cu 9%. Pozi-

(nota 16). Lista prezentată Regelui la 3 martie 1945 era următoarea: Primul ministru – dr. Petru Groza (FP); vicepreşedinte al guvernului şi ministru al afacerilor externe – Gheorghe Tătărescu (PNL dizident); interne – Teohari Georgescu (PCdR); justiție – Lucrețiu Pătrăşcanu (PCdR); ministerul de război – generalul Vasiliu-Rășcanu, formal nealiniat, de fapt procomunist; finanțe – Dumitru Alimănişteanu (PNL – dizident); comunicații – Gh. Gheorghiu-Dej (PCdR), agricultură – Romulus Zăroni (FP); educație – Ştefan Voitec (PSDR); arte – Mihail Ralea (FP); culte – părintele Constantin Burducea (Uniunea Preoților Democrați); asigurări sociale – Gheorghe Nicolau (C.G.M.); informații (ministerul propagandei) – Petre Constantinescu-Iaşi (PCdR); cooperația – Mircea Niculescu (dizident PNȚ); industrie şi comerț – Petre Bejan (PNL – dizident); mine şi petrol – Tudor Ionescu (PSDR); lucrări publice – Anton Alexandrescu (dizident PNȚ); naționalități (minorități) – Vlădescu-Răcoasa (Uniunea Patrioților); ministru fără portofoliu – Constantin Tătăranu (PNL – dizident).

Subsecretari de stat: ordine şi securitate – Emil Bodnăraş (PCdR); administrație – Ion Burcă (PSDR); finanțe locale – Gheorghe Vântu (PNL – dizident); agricultură – Constantin Agiu (PCdR); armată – general Dumitru Dămăceanu (fără afiliere); aer – general Marcel Ionescu (fără afiliere); marină – viceamiral Petre Bărbuneanu (fără afiliere); industria de război – Eugen Dumitriu (PNL – dizident); aprovizionare – Grigore Nicolau (C.G.M.); educație – Aurel Potop (PNL – dizident); comunicații – Ion Gh. Maurer (PCdR).

țiile cheie erau deținute de cunoscuți lideri PCdR – Teohari Georgescu, Lucrețiu Pătrăşcanu, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Petre Constantinescu-Iaşi.

În această primă listă a viitorului guvern, Emil Bodnăraş avea funcția de subsecretar de stat pentru „ordine şi securitate".

În plus, din cei patru reprezentanți ai Partidului Social Democrat în guvern, trei – anume Ştefan Voitec, Lotar Rădăceanu şi Tudor Ionescu – vor fi sprijinitori foarte activi ai fuziunii – de fapt a înghițirii – PSDR în PCdR.

Regele Mihai mai făcu o încercare. El *nu* aprobă lista prezentată; ceru premierului desemnat să ofere partidelor tradiționale – PNȚ şi PNL – o colaborare reală, în condiții ce urmau să fie stabilite.

Concomitent, Suveranul făcu un apel către liderii PNȚ să accepte o eventuală colaborare, dată fiind situația foarte complicată şi amenințătoare în care se afla țara întreagă.

Delegația permanentă a PNȚ acceptă în principiu participarea la un guvern condus de dr. Petru Groza cu condiția respectării principiilor constituționale fundamentale şi îndeosebi a drepturilor şi libertăților civice, libertății presei, a muncii, a mitingurilor, precum şi a funcționării corecte a instituțiilor democratice. Delegația permanentă a PNȚ ceru, de asemenea, imediata legiferare a reformei agrare potrivit proiectului prezentat de PNȚ în luna februarie.

Formularea unor atari condiții de către liderii PNȚ apare normală, dată fiind interpretarea cu totul aparte pe care PCdR şi afiliații săi o aveau despre drepturile şi libertățile civile.

Regele Mihai şi premierul desemnat au fost informați asupra poziției Delegației Permanente PNȚ.

Zilele de 4 şi 5 martie au trecut în aşteptare. Autoritățile sovietice şi reprezentanții lor comuniştii din România, erau decişi să nu cedeze defel.

Tot în aceste zile[46], Constantin I.C. (Dinu) Brătianu solicită suveranului o audiență. Iuliu Maniu n-a participat şi nici n-a

[46] Înainte de aprobarea noului guvern de la 6 martie.

trimis un reprezentant al său. Faptul a fost interpretat de observatori locali ca o posibilă disociere a PNŢ de poziţia PNL.

Liderul liberal a rugat pe Rege să nu abdice.[47]

Între timp, dr. Petru Groza definitivă lista cabinetului. Numărul posturilor a fost redus la 31 (primul ministru, 17 miniştri şi 13 subsecretari de stat). Ponderea PCdR cu subordonaţii săi direcţi a rămas cam aceeaşi; PNL – Tătărescu a pierdut un reprezentant; PSDR a rămas tot cu 4.[48]

Două zile după instalarea guvernului dr. Petru Groza, Iuliu Maniu declară unui interlocutor că este foarte dezamăgit de

---

[47] Raportul Misiunii USA din Bucureşti, nr. 161 din 17 martie 1945, către Secretarul de Stat, p. 3: 871.00/3 – 1745, N.A.W.

[48] Guvernul de la 6 martie 1945 a avut următorii titulari: dr. Petru Groza, preşedinte al Consiliului de Miniştri; Gheorghe Tătărescu, vicepreşedinte al Consiliului de miniştri şi ministru secretar de stat la Departamentul Afacerilor Străine; prof. Mihail Ralea – Arte; Lucreţiu Pătrăşcanu – Justiţie; prof. ing. Gh. Nicolau – Asistenţă şi Asigurări Sociale; Ştefan Voitec – Educaţia Naţională; Gh. Gheorghiu-Dej – Comunicaţii şi Lucrări Publice; Lotar Rădăceanu – Departamentul Muncii; Dumitru Alimănişteanu – Finanţe; ing. Petre Bejan – Industrie şi Comerţ; Teohari Georgescu – Interne; ing. Tudor Ionescu – Mine şi Petrol; Romulus Zăroni – Agricultură; prof. Petre Constantinescu – Iaşi – Propagandă; general de divizie C. Vasiliu – Răşcanu – Departamentul Războiului; prof. dr. Dumitru Bagdazar – Sănătate; Anton Alexandrescu – Cooperaţie; preot Constantin Burducea – Culte.

Subsecretari de stat:

Gh. Vlădescu Răcoasa – Naţionalităţi; general Virgil Stănescu – Interne, pentru ordine şi siguranţă; Ion Burcă – Interne, pentru administraţie; general adjutant Dumitru Dămăceanu, general comandant Emanoil Ionescu şi contraamiral Petre Bărbuneanu – la Ministerul de Război, respectiv pentru armata de uscat, aviaţie şi marină; Constantin Agiu – Agricultură; Adrian Dumitriu – Industria de război; Grigore Nicolau – Aprovizionare; Aurel Potop – Educaţia Naţională; Mircea Durma – Finanţe; Ion Gh. Maurer şi Mircea Niculescu – Comunicaţii şi Lucrări Publice – Lista publicată în M.O. P.I, nr. 54 din 7 martie 1945, p. 1702 şi în *România... 1945,* p. 183 – 184 (vezi nota 12).

faptul că Statele Unite şi Marea Britanie nu au sprijinit pe Regele Mihai. Suveranul – adaugă Maniu – n-a mai avut de ales, întrucât a constatat că a fost practic părăsit de guvernele de la Londra şi Washington.

Situaţia politică a României – a continuat liderul PNŢ – nu poate fi hotărâtă numai de Uniunea Sovietică, ţinând seama de Convenţia de Armistiţiu şi „Declaraţia" adoptată la Ialta. În plus, presa şi radioul britanic şi american nu au prezentat în mod adecvat evenimentele din România şi nici nu au reacţionat la ştirile falsificate venind de la Moscova. România, socotea Iuliu Maniu, este de fapt, „lăsată pe seama ruşilor"; e îndoielnic dacă se mai poate face ceva pentru a preveni o anexare a ţării de către Uniunea Sovietică.

Alegerile ce s-ar organiza de către FND condus de comunişti, vor duce probabil la acelaşi rezultat, chiar dacă mii de observatori imparţiali ar asista la secţiile de votare.[49]

A mai fost totuşi o întâlnire Maniu – Groza, pe 6 martie la orele 14. Dr. Petru Groza era grăbit din cauza mitingului FND ce urma să se desfăşoare în Piaţa Naţiunii (Piaţa Unirii de astăzi). Primul ministru a spus numai că PNL – Brătianu nu a acceptat să participe la guvernul în care, de altfel, Frontul Naţional Democrat trebuie să aibă majoritatea, inclusiv ministerele de Interne, Apărarea Naţională şi Externe.

Cu o zi înainte, la 5 martie dimineaţa, avusese loc şedinţa Consiliului Frontului Naţional Democrat. S-au discutat ultimele măsuri de luat pentru impunerea guvernului dr. Petru Groza.[50]

---

[49] *România... 1945,* p. 215, (vezi nota 12). Interlocutorul lui Iuliu Maniu nu este numit.

[50] Participau, din partea PCdR: Vasile Luca „secretar general al FND-ului" şi Teohari Georgescu; PSDR: „tovarăşii" Ştefan Voitec, Lotar Rădăceanu, Theodor Iordăchescu, Mişa Levin, Victor Brătfăleanu (toţi pro-PCdR); de la Frontul Plugarilor, „prietenii": Constantin Agiu (fruntaş PCdR), Romulus Zăroni, Bela Miron, Moga – Fileriu, Ioviţă Dumbravă, Mihail Ralea; de la Sindicate: „prietenul" prof. Nicolau şi

Vasile Luca deschide şedinţa. A reluat versiunea inventată de FND – PCdR asupra ultimelor evenimente. Un guvern de coaliţie, similar celor precedente, nu poate fi luat în considerare: „la Ialta nu s-a vorbit de toate partidele, ci numai de partidele democratice"; tot la Ialta „s-a stabilit distrugerea ultimelor rămăşiţe ale hitlerismului".

Ceea ce se impune acuma este ca organizaţiile şi partidele din FND „să aibă majoritatea de cel puţin 70%" în viitorul guvern, inclusiv Internele, Ministerul de război, Justiţia, Agricultura.

Pretenţiile PNŢ – PNL de a păstra raportul de forţe din trecut sunt inadmisibile.

Greşeala FND a fost că, după ce dr. Petru Groza a fost desemnat ca premier, mitingurile de masă şi campania de presă au fost temporar oprite.

În prezent, conchide Vasile Luca, „domneşte haosul, anarhia, s-a dat drumul bandiţilor. Nu se poate ca ţara să continue să meargă pe acest drum, căci ne ameninţă un mare pericol..."

Concluzia?

„Să chemăm mâine (= 6 martie, DCG) la demonstraţii de stradă, dacă nu se rezolvă criza azi".

Ce nu spunea, cu bună ştiinţă, Vasile Luca?

Că haosul, anarhia, „bandiţii" de pe străzi, toate acestea erau rezultatul unei politici deliberate, sistematic puse în aplicare. Încă din octombrie 1944, Frontul Naţional Democrat începuse cu mitinguri în uzine şi intreprinderi, întreruperi de lucru, demonstraţii de stradă, acţiuni de forţă pentru înlocuirea prefecţilor şi primarilor ce nu erau pe planul PCdR.

Autorităţile sovietice dăduseră un ajutor substanţial, desfiinţând, demobilizând şi în cele din urmă dezarmând complet unităţile armatei române din interior şi ale jandarme-

---

„tovarăşul" Al. Sencovici (PCdR); de la Uniunea Patrioţilor, „prietenii" Vlădescu – Răcoasa şi Mihai Levente (ambii PCdR); presa: „tovarăşii" Ardeleanu şi Ilie Zaharia (Scânteia) şi Nicolae Bellu (România Liberă). Textul stenogramei în *România... 1945*, p. 170 – 180 (vezi nota 12). Citatele se dau, în continuare, din acest volum.

riei. *Dacă cineva era în pricipal răspunzător de dezordinea din țară, vecină cu haosul şi anarhia, acel cineva era în primul rând Partidul Comunist din România, care îşi orchestra şi impunea politica prin Frontul Național Democrat.*

Discuția Consiliului FND din dimineața de luni 5 martie mai prezintă o trăsătură caracteristică. Pentru toți Frontul Național Democrat reprezintă majoritatea absolută a opiniei publice, masele, poporul!

O dată mai mult, „poporul" apare ca o entitate în numele căreia îşi poate îngădui să vorbească oricine, pe seama căruia se poate spune orice!

Teohari Georgescu reia spusele tovarăşului său de partid Vasile Luca: „masele cer azi un guvern al Frontului... masele sunt radicalizate.. masele largi care au acordat încrederea Frontului..."

Dar FND nu era totuşi dispus la un compromis cu PNȚ şi PNL?

Un compromis *pro forma* – da.

O spune Vasile Luca: „FND *a fost dispus să se înțeleagă cu Brătianu* şi să-i dea un loc de ministru şi unul pentru un ministru fără portofoliu. Tot aşa *am fost dispuşi* să dăm un loc, pe socoteala lui Tătărescu, pentru un ministru plin *din grupa Mihalache,* şi unul pentru un ministru fără portofoliu..." (sublinierile DCG).

Condiția principală: FND să aibă cel puțin o majoritate de 70% din portofolii.

„Compromisul" aparținea deja trecutului. La 5 martie Teohari Georgescu arată clar „formula" la care s-a ajuns:

„Aşa cum e formată lista guvernului, cu reprezentanții Frontului, ai lui Tătărescu, ai național – țărăniştilor democrați[51] şi rămânând fără partide istorice cu ce e mai reacționar în Țara Românească, nici englezii, nici americanii, nimeni, nu va putea spune că s-a format un guvern de nuanță muncitorească."

[51] Grupul de dizidenți PNȚ condus de Anton Alexandrescu.

Formal, guvernul impus la 6 martie 1945 se înscria în fomularea foarte generală a „Declarației" adoptate la Ialta. În realitate, comanda şi controlul erau ale Partidului Comunist din România.

Care este atitudinea FND față de monarhie?

Constantin Agiu avertizează: „În privința monarhiei să fim mai atenți." Există la Palat o „camarilă" care „vrea să convingă pe Rege că e mai util să abdice acum decât mai târziu, când oricum tot va fi forțat să o facă" – spusese puțin mai înainte Mihail Ralea.

Constantin Agiu pune însă punctele pe i: „... noi (= FND) suntem cu el (= Regele Mihai), dacă el e cu poporul. Dacă nu, e singur şi vinovat ... dacă regele susține banda de fasciști în jurul lui".

Vasile Luca îndeamnă la o atitudine mai nuanțată: „În ce priveşte monarhia. Aci trebuie să ne fie clar, că noi nu dorim înlăturarea monarhiei. *România nu e încă coaptă pentru republică acum.*

... Noi atacăm banda care înconjoară monarhia şi care împiedică pe Rege să vadă situația... Oricât de la stânga am fi noi, trebuie să ştim că dezvoltarea istorică a ultimelor decenii a arătat că o monarhie poate fi mult mai democrată decât o republică fascistă."

La încheierea întâlnirii Consiliului FND, – înainte de orele 12 – de la Palat vine ştirea că Regele – prin Pătrăşcanu – insistă ca în noul guven să fie mai puține ministere, „să se facă tot posibilul să intre şi reprezentanți liberali şi țărăniști". Suveranul doreşte ca „până seara", guvernul să fie constituit.

Totodată veni şi răspunsul conducerilor PNȚ şi PNL. În formularea lui Teohari Georgescu: „Nu vor decât aşa ca ei (PNȚ + PNL, nota D.C.G.) să aibă 50% din mandate, iar restul de 50% FND şi Tătărescu, iar Groza să fie arbitru".

Ultima frază din stenogramă:

„Se fixează vorbitorii pentru meetingurile de după amiază"[52]

Cu acestea preliminariile erau complet încheiate.

Pentru 6 martie mitingul din Piața Națiunii fusese programat înainte ca noul guven să primească învestitura. Dacă

[52] Toate citatele din stenograma şedinței, vezi nota 50.

regele ar fi amânat sau refuzat, FND urma să forțeze soluția printr-o demonstrație de masă.[53]

Mitingul a avut loc la 6 martie după-amiaza. Mulțimea a fost „mobilizată" pentru a aplauda și aclama pe liderii FND și pentru a „înfiera" și amenința pe toți „reacționarii" și „fasciștii" în frunte cu Maniu, Brătianu și Rădescu. Presa procomunistă a anunțat pe prima pagină, cu litere de-o șchioapă, că 800.000 de oameni au participat la miting. Cifra reprezintă circa 80% (optzeci la sută) din populația de atunci a Bucureștilor!

Numărul real nu a depășit 50.000, pentru simplul motiv că Piața Națiunii nu poate cuprinde mai mult![54]

A doua zi, la 7 martie, primul ministru dr. Petru Groza se întâlni cu presa și prezentă programul guvernului.

Precizează că la temelia activității cabinetului vor sta „principiul simplificării și principiul urgentării". O acțiune rapidă, nu va elimina „o judecată cumpănită și cuminte". Primul ministru face apel „la toate forțele democratice... la toți oamenii cu gând curat". S-a referit apoi la soluționarea reformei agrare, la revenirea administrației române în Transilvania de Nord, la întoarcerea prizonierilor „și cei mai vechi și cei mai noi din Moldova".

Subliniază că „voința populară a fost înregistrată și de factorul constituțional". Suntem bucuroși, a adăugat premierul „că s-au întâlnit aceşti doi factori, poporul și Suveranul, pe același drum".[55]

(Era, într-un fel, și o punere în gardă a Regelui pentru evoluțiile ulterioare.)

Întreaga presă procomunistă jubila. Iuliu Maniu a fost „înlăturat de evenimente" citim în editorialul din *Era Nouă*, la 13 martie. Iuliu Maniu a persistat „în vechile metode egoiste de partid" și a continuat să creadă că guvernele „se făuresc la clubul național țărănesc"; a refuzat timp de șase luni de zile "să dea o justă tălmăcire valului democratic al

[53] Raportul 158 din 15 martie 1945 (vezi nota 22).

[54] *R.L.*, III, nr. 186, joi 8 martie 1945, p. 2 și 4. *Scânteia*, II, nr. 161, joi 8 martie 1945, p. 1.

[55] *R.L.*, III, nr. 187, vineri 9 martie 1945, p. 1 și 3.

poporului". Atitudine pe care „nici aliaţii şi îndeosebi URSS nu putea (sic) să accepte".[56]

Comentarii asemănătoare, într-o adevărată beţie de cuvinte, în *Scânteia*, *România Liberă*.

Cu toată interdicţia impusă partidelor tradiţionale, Partidul Naţional Ţărănesc şi-a exprimat limpede punctul de vedere. Un comunicat subliniază că sensul real al evenimentelor a fost formarea unui guvern al Frontului Naţional Democrat „prezentat însă sub aspectul unui cabinet de colaborare a forţelor democrate, prin participarea câtorva transfugi de ultimă oră..."[57]

Comunicatul PNŢ reaminteşte că FND a suprimat libertatea presei; a ocupat instituţiile publice cu gărzile sale înarmate; a lansat o propagandă calomnioasă; a „violentat voinţa naţională"; a pus pe Suveran în alternativa de a accepta un guvern FND sau de a abdica.

În concluzie: „Partidul Naţional Ţărănesc, fidel trecutului său, va lupta pentru libertate şi democraţie, cu aceeaşi credinţă în programul şi în metodele sale democratice, ca şi cu aceeaşi loialitate faţă de cei trei mari aliaţi, făcând să triumfe astfel *libera voinţă a naţiunii, care nu acceptă acest program ale cărui ideologie şi metode sunt străine sufletului naţiunii*".[58]

Comunicatul PNŢ nu a putut fi tipărit; a fost multiplicat şi difuzat din om în om.

La rândul său, Partidul Naţional Liberal şi-a definit poziţia faţă de guvernul impus la 6 martie.

În primul comunicat – datat 16 martie – Partidul Naţional Liberal îşi formulează principiile sale privind probleme esenţiale:

1. „Frontul Naţional Democratic afirmă că este depozitarul exclusiv al încrederii Aliaţilor şi a URSS." Încrederea Aliaţilor nu poate constitui „monopolul unei grupări sau aso-

---

[56] *Era Nouă*, I, nr. 133 de marţi 13 martie 1945, editorial semnat de Alex. Vişan.

[57] Referire la Gh. Tătărescu, M. Ralea etc.

[58] Comunicatul publicat în *Istoria Partidului Naţional Ţărănesc*, p. 244 – 246 (vezi nota 33). Sublinierile DCG.

ciațiuni de grupări". Nu pot fi transformate în instrumente de propagandă de partid, realități majore cum sunt restabilirea suveranității României în Ardealul de Nord și repatrierea prizonierilor români.

2. FND face afirmația „tendențioasă și inexactă" că reprezentanții Partidului Național Liberal „ar fi îngreuiat acțiunea de democratizare a țării și îndeplinirea condițiilor armistițiului".

Dimpotrivă; guvernul la care au participat și reprezentanți PNL „și-a îndeplinit cu scrupulozitate obligațiunile ce decurg până în prezent din aplicarea armistițiului". Același guven de coaliție a elaborat legi „de mare însemnătate politică și socială".[59]

3. „FND anunță confiscarea marei proprietăți". „Partidul Național Liberal respinge aceste metode revoluționare cari pot compromite încrederea în principiile de proprietate și muncă ordonată inerente unui regim de libertate și democrație..."

PNL își exprimă disponibilitatea pentru orice reformă, în orice domeniu, „păstrând însă principiile esențiale ale unui adevărat regim democratic, care nu se întemeiază nici pe violență, nici pe teroare, nici pe confiscări".

Singura modalitate de soluționare a grelelor împrejurări prin care trece România, rămâne „guvernul de uniune națională".[60]

Într-o scrisoare adresată la 22 martie 1945, primului ministru dr. Petru Groza, secretariatul general al Partidului Național Liberal explică de ce PNL nu poate participa la guvernul instaurat la 6 martie: rolul reprezentanților PNL s-ar reduce „la observarea unor măsuri hotărâte de alții, după concepții și metode deosebite de ale sale... într-un guvern a cărui acțiune nu o poate prin nimic influența".[61]

Ceea ce era cu totul adevărat.

---

[59] Legea sancționării criminalilor de război, a celor vinovați de dezastrul țării, legea sindicatelor.

[60] Comunicatul PNL în *România... 1945,* p. 209 – 210 (vezi nota 12).

[61] *Idem,* p. 223.

CAPITOLUL XII

Din nou la Comisia Aliată (Sovietică) de Control

În timp ce PCdR acapara puterea potrivit scenariului prestabilit, Comisia Aliată (Sovietică) de Control s-a întâlnit de trei ori pentru a discuta evenimentele. Rezultatul a fost nul. A fost un dialog al surzilor.

Prima reuniune, la 28 februarie orele 20, a durat 50 de minute. Era în ziua când, la ultimatumul formulat de A.I. Vâşinski, primul ministru Nicolae Rădescu a fost silit să-şi prezinte demisia. Participanţii: general colonel Ivan Zaharovici Susaikov, noul locţiitor de preşedinte al Comisiei Aliate (Sovietice) de Control (CASC); generalul Serghei Alexandrovici Vinogradov, fostul locţiitor de preşedinte la CASC; viceamiralul V.L. Bogdenko, ataşat naval al mareşalului Rodion Malinovski; vicemareşalul aerului Donald Stevenson, reprezentantul Marii Britanii; generalul brigadier C.V.R. Schuyler, reprezentantul Statelor Unite; ofiţeri de legătură sovietici, britanici şi americani; interpreţi; personal tehnic pentru înregistrarea convorbirilor.

Scopul întâlnirii: preluarea funcţiei de locţiitor al preşedintelui CASC, de către generalul colonel Susaikov.

Reprezentantul Statelor Unite, întrutotul de acord cu colegul său britanic, a solicitat noului locţiitor de preşedinte al CASC, răspunsuri – aşteptate „cât mai curând posibil" – la următorele patru întrebări:

1. A întâlnit Andrei Vâşinski, o dată sau de mai multe ori, ieri şi azi 27 – 28 februarie – pe regele Mihai şi i-a cerut să înlăture pe primul ministru Rădescu şi guvernul condus de el?

2. A formulat A.I. Vâşinski unele sugestii privind un nou guvern?

3. Dacă da, atari sugestii au fost făcute în numele Comisiei Aliate (Sovietice) de Control sau al guvernului sovietic?

4. De ce partea sovietică procedează în acest fel, fără o consultare prealabilă cu reprezentanții britanici şi americani?[1]

Vicemareşalul aerului Donald Stevenson prezintă totodată generalului colonel Susaikov, conținutul scrisorii trimise în acea după-amiază (28 februarie 1945, orele 17[30]) lui Andrei Vîşinski, de către consilierul politic al Misiunii britanice în România în care se spune:

„Tocmai am primit informația că Dvs. (= A.I. Vîşinski, nota DCG) ați cerut Majestății Sale Regelui României, ca Majestatea Sa să dea astăzi, până la orele 18, un decret privind demiterea primului ministru generalul Rădescu şi ca un succesor să fie desemnat până la orele 20."

O atare informație corespunde faptelor? – întrebă vicemareşalul aerului Stevenson. Dacă da, cererea (formulată de A. Vâşinski) a fost făcută în numele Uniunii Sovietice?

Dacă răspunsul este afirmativ – a continuat reprezentantul britanic – atunci ar rezulta că guvernul sovietic doreşte „să schimbe prevederile constituționale ale acestui stat (România)"[2]. „Problema interesează direct guvernul Majestății Sale (Britanice), iar o atare schimbare ar putea fi discutată numai cu guvernul român, după consultări prealabile cu celelalte guverne aliate. Trebuie să vă[3] informez cu toată seriozitatea că, fără încheierea unui acord prealabil, guver-

[1] Proces verbal al întâlnirii dintre reprezentanții principali rus, britanic şi american, Comisia Aliată de Control, România,(*Resumé of proceedings of joint meeting of Senior Russian, British and United States representatives, ACC Romania...*) orele 20, 28 februarie 1945: 871.00/3 – 2145, State Department, National Archives, Washington DC. Procesul verbal este semnat de generalul C.V.R. Schuyler.

[2] Potrivit constituțiilor din 1866 art. 93 şi 1923 art. 88, numai Regele României avea dreptul de a numi şi revoca pe primul ministru.

[3] „Vă" se referă la A.I. Vîşinski.

Scrisoarea reprezentantului britanic către A.I. Vâşinski este anexată la Procesul verbal din 28 februarie (vezi nota 1).

Un cuprins similar, în telegrama M489 din 1 martie 1945: generalul C.V.R. Schuyler din București, către Comandamentul Aliat, Caserta, Italia: War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC.

nul Majestății Sale (Britanice) ar dori să se disocieze public de această acțiune."

Reprezentantul britanic în Comisia Aliată de Control cere de asemenea colegului său sovietic confirmarea ştirii că unitățile armatei române din Bucureşti au primit ordinul comandantului sovietic de a preda toate armele automate aflate în dotarea lor. De asemenea, confirmarea faptului că unitățile militare române n-au voie să se deplaseze în țară „fără autorizație anume de la comandanții sovietici".

În sfârşit, viceamiralul aerului Donald Stevenson reaminteşte noului locțiitor de preşedinte sovietic al CASC de scrisoarea părții britanice, care protestează împotriva interzicerii ziarului PNL – *Viitorul* şi împotriva liniei generale a cenzurii sovietice oprind partidele tradiționale ale României să-şi exprime public vederile.

Răspunsurile generalului colonel Susaikov n-au lămurit nimic. Domnia sa abia a sosit şi nu a avut timpul să cunoască problemele Comisiei Aliate de Control: „va fi bucuros să se întâlnească mai târziu şi să discute orice chestiune ce ar fi formulată". La sfârşitul întâlnirii, „a repetat promisiunea de a studia toate problemele ridicate de reprezentanții americani şi britanici şi de a le da un răspuns cuprinzător *la o dată ulterioară* "[4] (sublinierea DCG).

În aceeaşi zi, 28 februarie 1945, reprezentantul britanic în Comisia Aliată (Sovietică) de Control, trimisese la Londra o telegramă cu următoarele comentarii:

1. Acțiunile lui Andrei Vâşinski, fără consultarea prealabilă a tuturor reprezentanților Comisiei Aliate de Control, sunt „considerate a fi constituit o violare a hotărârii de la Ialta".

2. „... *Situația politică actuală din România este rezultatul direct al atitudinii şi acțiunii autorităților sovietice* din ultimele câteva luni; este, de fapt, faza hotărâtoare a unei lungi campanii menită să ducă, în cele din urmă, la *sovietizarea statului român"* (sublinierea DCG).

3. Dacă guvernele britanic şi american nu reacționează puternic „România va fi silită să accepte un regim care este

[4] Neprecizată, fireşte. Citatele în Procesul verbal datat 28 februarie, p. 1 şi 3 (vezi nota 1).

aproape în întregime de stânga şi *pe care vasta majoritate a poporului îl respinge".*

Odată ajuns la putere, un atare regim va lua şi *„celelalte măsuri necesare unei complete sovietizări a României"* (sublinierea DCG).

Reprezentantul Statelor Unite îşi exprimă „acordul său deplin" cu comentariile şi concluziile colegului său britanic în telegrama trimisă la Londra, la 28 februarie.[5]

O a doua întâlnire a Comisiei Aliate (Sovietice) de Control a avut loc la 4 martie orele 15. Participanţii: generalul colonel Susaikov, viceamiralul V.L. Bogdenko şi generalul brigadier C.V.R. Schuyler.[6]

Guvernul dr. Petru Groza nu fusese încă oficial anunţat.

Reprezentantul Statelor Unite reaminteşte omologului său sovietic cele patru întrebări adresate lui Andrei Ianuarievici Vâşinski, la 28 februarie (vezi la începutul capitolului).

„Aceste întrebări au fost prezentate ieri domnului Vâşinski, care a răspuns că, potrivit părerii d-sale, acestea[7] au fost deplin discutate de reprezentantul american dl. Berry şi dl. Vâşinski, la 1 martie."

Dacă dl. general brigadier Schuyler mai doreşte alte informaţii, generalul Susaikov „va fi bucuros *să transmită* orice alte întrebări"[8] (sublinierea DCG).

---

[5] Telegrama M485 din 28 februarie 1945: generalul C.V.R. Schuyler din Bucureşti către Departamentul de Război; acelaşi fond de arhivă ca la nota nr. 2.

[6] Proces verbal al întâlnirii dintre general colonel Susaikov, vicepreşedinte al Comisiei Aliate de Control şi generalul Schuyler (Resume of the Conference between Colonel general Susaikov, Deputy Chairman of ACC and General Schuyler). Întâlnirea a avut loc pe 4 martie. Procesul verbal a fost trimis din Bucureşti la 5 martie, un exemplar la Departamentul de război; alt exemplar la Departamentul de Stat, la 21 martie 1945: 871.00/3 – 2145, National Archives, Washington DC.

[7] Cele patru întrebări.

[8] Citatele întâlnirii din 4 martie în procesul verbal menţionat în nota 6.

Răspunsul reprezentantului sovietic nu lămurea nimic. Un fapt – discutat la reuniunea din 4 martie 1945 – arată, dacă mai era nevoie, care era situația reprezentantului Statelor Unite ale Americii în Comisia Aliată (Sovietică) de Control.

Avionul generalului Schuyler se afla în Italia şi avea nevoie de aprobarea sovietică pentru a reveni în România. Locotenent-colonelul Emmers, membru al misiunii militare americane din România se afla de două săptămâni în Italia şi nu putea reveni cu avionul generalului Schuyler, deoarece nu avea autorizația sovietică.

Generalul-colonel Susaikov: toate zborurile au fost oprite în România „ca urmare a recentelor evoluții nesigure". Zborurile vor fi reluate de îndată ce un nou set de semnale de identificare va fi comunicat „tuturor piloților prieteni". Generalul colonel Susaikov este gata să trimită o „telegramă personală" mareşalului Rodion Malinovski, solicitând autorizația de zbor pentru avionul american. E nevoie să se comunice comandantului aviației sovietice datele necesare completării unei atari autorizații.

Generalul brigadier Schuyler: „dar toate aceste date au fost comunicate comandantului aviației sovietice încă de acum două săptămâni!"

Orice comentariu era inutil!

Într-un raport ulterior (25 martie 1945) către autoritățile din Washington, generalul Schuyler devine foarte explicit. Reprezenatanții americani şi britanici în Comisia Aliată (Sovietică) de Control *„au încă numai rol de observatori...* De fapt, nici o informație nu ne[9] este acordată; chiar şi aceea pe care noi o cerem în mod precis, ne este comunicată numai în termenii cei mai generali...; toate comentariile şi recomandările mele[10] au fost primite în mod politicos, dar întotdeauna cu același răspuns, că vor fi comunicate la Moscova pentru a decide. *În nici o împrejurare nu s-a putut face altceva în această direcție"* [11] (sublinierea DCG).

---

[9] Reprezentanților americani şi britanici.

[10] Ale generalului Schuyler.

[11] Raport al generalului brigadier Schuyler către generalul maior J.E. Hull adjunct al Şefului Statelor Majore, la Pentagon, 25

Tot la întâlnirea din 4 martie a Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, generalul brigadier Schuyler a remintit generalului colonel Susaikov că aşteaptă un răspuns privind unităţile armate române din interiorul ţării, atât de mult reduse ca număr, încât nu mai sunt în măsură „să asigure ordinea internă". În noaptea de 3 spre 4 martie – a continuat reprezentantul american – bilanţul este următorul: 56 de jafuri şi 2 persoane ucise; în plus „60 de persoane au pătruns cu forţa într-o tipografie, au distrus instalaţii şi au răpit 9 salariaţi"[12].

Generalul colonel Susaikov: administraţia română are destulă forţă la dispoziţie pentru a menţine ordinea internă şi anume:20.000 de oameni din toate armele, inclusiv 2.225 poliţişti şi jandarmi în Bucureşti şi în împrejurimi. Desigur, generalul Susaikov nu poate verifica personal toate cazurile comunicate. Dar şi dacă toate sunt reale, situaţia se datoreşte unei „rele voinţe a părţii române" de a menţine ordinea. Poliţia din Bucureşti „este toată dotată corespunzător cu arme...; armament îndestulător este la dispoziţia tuturor unităţilor". De când „armata (română) a fost radical redusă, ei (= militarii români, nota DCG) au adoptat o atitudine necooperantă", iar partea sovietică a fost nevoită să folosească măsuri forte „pentru a-i convinge (pe români) să continue activitatea aşa cum trebuie".

Generalul colonel Ivan Zahariovici Susaikov arunca astfel răspunderea asupra autorităţilor române!

Reprezentantul sovietic se folosi de prilej pentru a sublinia, din nou, cele două motive majore pentru care Comisia Aliată de Control era îndreptăţită să intervină în evenimentele din România:

a. să menţină ordinea în spatele frontului şi

b. să asigure îndeplinirea *ad litteram* a obligaţiilor stipulate prin Convenţia de Armistiţiu.

„Motivări" similare erau formulate de PCdR în timpul evenimentelor din februarie 1945:

---

martie 1945, p. 1: War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC.

[12] Referitor la atacul unor activişti FND asupra tipografilor ziarului *Dreptatea*.

a. primul ministru Rădescu împreună cu toți „reacționarii" incitau la „război civil";

b. termenii armistițiului *nu* erau împliniți în mod sincer și complet.

„Trebuie reamintit – continuă generalul Susaikov – că reprezentanții aliați, Comisia Aliată (Sovietică) de Control, n-au venit în România ca invitați, ci în calitate de cuceritori; românii n-ar trebui solicitați să-și îndeplinească obligațiile, ci mai curând forțați s-o facă... Dacă românii nu le pot îndeplini ei înșuși în mod mulțunitor, atunci Comisia Aliată de Control le va arăta cum să procedeze..." Generalul Susaikov propuse luarea unor măsuri energice pentru lichidarea rămășițelor fascismului și a sabotajului; își exprimă speranța că generalul Schuyler va sprijini atari măsuri.[13]

Potrivit reprezentantului sovietic, totul se reducea așadar la îndeplinirea strictă a clauzelor Convenției de Armistițiu!

Fiecare știa în România că războiul fusese pierdut, cu toate consecințele sale, inclusiv respectarea întocmai a amintitei Convenții. Dar nu despre aceasta era vorba. Realitatea era alta: voința sovietică de a impune României un regim comunist. „Motivările", zilnic repetate de PCdR și de reprezentanții sovietici, reprezentau fațada. Fondul era comunizarea țării.

A treia întâlnire a Comisiei Aliate (Sovietice) de Control are loc la 5 martie, orele 15^{30}.[14] A doua zi, guvernul dr. Petru Groza va fi oficial învestit. Și de astă dată, discuțiile nu duc

---

[13] Vezi Procesul verbal al întâlnirii din 4 martie (nota 6, supra). Un rezumat al discuțiilor acestei întâlniri în telegrama generalului Schuyler M509 din 5 martie: War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC. De reamintit că presa comunistă din România a folosit aceleași afirmații și fraze ca și generalul colonel Susaikov.

[14] *Procesul verbal al discuțiilor la întâlnirea dintre generalul colonel Susaikov și generalul brigadier Schuyler*, 5 martie 1945, orele 3^{30} (după – amiază): 871.00/3 – 2145, State Department, National Archives, Washington DC. Procesul verbal (6 p. dactilo) este semnat de general brigadier Schuyler. Citatele sunt din acest proces verbal.

la nimic. Generalul Schuyler s-a referit la o posibilă „lovitură de stat efectuată de unul sau mai multe partide".

O dovadă sunt recentele declarații ale premierului desemnat, făcute Regelui şi liderilor partidelor politice: dacă nu se ia grabnic o hotărâre privind formarea unui guvern al Frontului Național Democrat, atunci el, dr. Petru Groza, nu poate fi socotit răspunzător de acțiunile sprijinitorilor săi, care erau hotărâți să meargă înainte.

Reprezentantul american cere Comisiei Aliate de Control să ia măsuri pentru a preveni această posibilă „lovitură de stat".

Generalul Susaikov avea, evident, cu totul altă părere. Frontul Național Democrat nu este un partid, ci o coaliție „de partide democratice româneşti"; ca atare „reprezintă poporul din România". Guvernul Rădescu n-a fost cu adevărat reprezentativ pentru poporul din România". Acel guvern (= Rădescu, nota D.C.G.) inclusese în rândurile sale o sumă de simpatizanți fascişti şi naziști pe care i-a pus în posturi de răspundere; „acei fascişti şi naziști fac tot ce pot ca să saboteze interesele Națiunilor Unite în România". Reprezentantul sovietic în CASC relua – pentru a câta oară – versiunea evenimentelor din februarie, aşa cum fusese relatată de presa comunistă din România şi de mass-media sovietice.

Generalul brigadier C.V.R. Schuyler reafirmă dorința guvernului american de a vedea în România un guvern „care *să reprezinte proporțional toate partidele existente,* inclusiv partidele din Frontul Național Democrat şi partidele Național Țărănesc şi Național Liberal" (sublinierea DCG).

Totul a fost în zadar.

Reprezentantul sovietic a rămas neclintit: „... *poporul* (= român, D.C.G.) *nu doreşte un guvern de tip Rădescu, el cere un guvern care să includă elemente democratice"* (sublinierea DCG).

Generalul colonel Ivan Zaharovici Susaikov, instalat abia cu o săptămână în urmă ca locțiitor de preşedinte al CASC, ştia, mai bine ca oricine, ce doreau şi voiau românii.

E nevoie de ordine în spatele frontului – adăugă el: „Întrucât guvernul Rădescu nu a fost, pare-se, capabil să mențină controlul în România şi să păstreze ordinea, *guverne de acest tip (Rădescu) nu mai pot să mai rămână sau să fie confirmate. Nu reprezintă voința poporului".* (sublinierea DCG).

Apoi generalul Susaikov dădu colegului său american un sfat: „să nu se încreadă prea mult" în informațiile ce le-ar da românii. „Românii sunt gata să ia în seamă orice fărâmă de informație înșelătoare, s-o umfle cât de mult, ca apoi să lase totul să explodeze ca o provocare împotriva sovietelor".[15]

Ceea ce spunea de fapt locțiitorul președintelui CASC era că Uniunea Sovietică nu voia un guvern de coaliție în România, cu participarea corespunzătoare a PNȚ – PNL, ci numai un guvern al Frontului Național Democrat, dominat de Partidul Comunist din România.

Generalul Susaikov reluă apoi tema efectivelor armatei române pe front și în țară. Cifrele erau aproape la fel cu acelea amintite în ședința CASC din 14 februarie (vezi cap. X). Cu o singură deosebire totuși.

Pe 4 martie, generalul Susaikov afirmase că administrația românească are destule forțe pentru a păstra ordinea internă – anume 20.000 de oameni din toate armele, inclusiv 2.225 polițiști și jandarmi în București și în împrejurimi (vezi mai sus, capitolul de față).

Douăzeci și patru de ore mai târziu, la 5 martie, același general colonel Susaikov declara, tot în calitatea d-sale oficială:

„În București se află 52.000, personal militar. Aceasta arată că ei nu au, la rândul lor, dorința de a lupta împotriva germanilor. Ei vor numai să lase să treacă timpul; mai târziu vor susține că *ei* au participat la această luptă".[16] Cine erau „ei"? Armata română în general? Ofițerii români? Reprezentantul sovietic *nu o spune.*

Procesul verbal cu desfășurarea ședinței CASC din 5 marite 1945 a ajuns la Departamentul de Stat din Washington DC, 17 – 18 zile mai târziu.[17]

Au fost autoritățile americane și britanice informate zi de zi asupra mersului evenimentelor la București? Fără îndoială. Au primit informații foarte exacte și la zi.

---

[15] N-au fost date exemple, cazuri concrete.

[16] *Idem,* p. 5.

[17] Procesul verbal al întâlnirii din 4 marite, vezi nota 6.

Miercuri 28 februarie, de dimineață, Burton Y. Berry telegrafia la Departamentul de Stat asupra discuției din seara precedentă dintre regele Mihai, A.I. Vâşinski şi Constantin Vişoianu. Generalul C.V.R. Schuyler adaugă: „Nici reprezentantul britanic, nici eu însumi n-am fost consultați ca atare cu privire la orice acțiune preconizată de Comisia Aliată de Control sau de guvernul sovietic, în legătură cu situația politică din România..."[18]

Cu o zi înainte, la orele 16^{30}, generalul C.V.R. Schuyler înaintase viceamiralului V.L. Bogdenko o scrisoare cu poziția oficială a guvernului Statelor Unite, şi anume:

1. Cel mai convenabil mijloc de a înfăptui o administrație reprezentativă în România rămâne „un guvern de coaliție care să reprezinte toate grupările politice şi toate clasele sociale".

2. „Nu pot fi tolerate încercări de a efectua schimbări administrative prin tulburarea ordinii sau prin folosirea forței sau intimidării." Dimpotrivă, să fie încurajate încercările de a se organiza alegeri locale şi generale pe baza unui vot liber şi secret sau prin alte mijloace democratice.

3. Să nu se îngăduie nici unui grup sau organizații să rămână în posesia armelor. Toate mijloacele de forță să rămână la dispoziția autorităților guvernamentale. Să se acorde toată atenția pentru ca aceste autorități să dispună de forțe şi mijloace adecvate pentru menținerea ordinii.

Scrisoarea n-a primit, firește, nici un răspuns. De altfel, generalul Vinogradov şi consilierul politic A.P. Pavlov fuseseră pe neașteptate convocați la Moscova şi părăsiseră Bucureştii, cu avionul, sâmbătă 24 februarie, de dimineață.[19]

---

[18] Telegrama M485: generalul Schuyler din Bucureşti către Departamentul de Război, la 28 februarie 1945: War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC.

[19] Telegrama M483 din 28 februarie, acelaşi emitent şi destinatar, acelaşi fond de arhivă. Text englez şi traducere şi în *România. Viața politică în documente 1945,* coordonator Ioan Scurtu, Arhivele Statului din România, Bucureşti 1994, p. 154 – 156. Generalul Schuyler primise instrucțiuni în acest sens de la Departamentul de Stat la 24 februarie 1945: Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian

La 1 martie autoritățile de resort de la Londra şi Washington erau informate că A.I. Vâşinski ceruse regelui Mihai, în după-amiaza zilei precedente, ca generalul N. Rădescu să-şi prezinte demisia până la orele 18, şi ca numirea unui nou succesor să fie anunțată până la orele 20.[20] Faptele erau exacte.

Tot la 1 martie, Washington-ul era anunțat că generalul N. Rădescu demisionase noaptea trecută „conform cererii lui Vâşinski". De asemenea, că Regele a cerut principelui Ştirbey să încerce formarea unui guvern.[21]

La 3 martie Pentagonul şi Departamentul de Stat ştiau că „Vâşinski a confirmat regelui Mihai că un guvern condus de Groza va fi pe placul autorităților sovietice".[22]

Mersul evenimentelor de la Bucureşti era, aşadar, bine cunoscut de forurile de decizie de la Londra şi Washington.

Discuțiile din Comisia Aliată (Sovietică) de Control nu aveau cum să schimbe ceva din întreaga acțiune a Partidului Comunist şi a autorităților Sovietice.

„Declarația" tripartită de la Ialta „privitoare la Europa eliberată" fusese astfel redactată încât îngăduia orice interpretare. Iar interesele globale ale celor „trei mari" lăsaseră România pe seama URSS.

Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo – americane,* Editura Iconica, Bucureşti, 1993, p. 107 – 109. Instrucțiunile sunt semnate de adjunctul secretarului de stat, Grew. Bunele intenții exprimate de Departamentul de Stat nu au avut nici un efect asupra conducerii sovietice.

[20] Telegrama M489 din 1 martie 1945, generalul Schuyler către Comandamentul Aliat la Caserta, Italia: War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC. Vezi şi tel. lui Burton Y. Berry din Bucureşti, din 28 februarie 1945, orele 7 p.m.: în vol. *Sovietizarea României,* p. 112 – 113 (vezi nota 19).

[21] Telegrama M492 din 1 martie 1945, generalul Schuyler către Comandamentul Aliat la Caserta, Italia: War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC.

[22] Telegrama M503 din 3 martie 1945, p. 2: Schuyler către Comandamentul Aliat la Caserta, Italia: War Department, Military Archives, National Archives, Washington DC.

CAPITOLUL XIII

Churchill, Roosevelt şi Vâşinski despre evenimentele din februarie 1945 în România

Cât de repede au cunoscut oficialităţile de la Londra şi Washington, realităţile de la Bucureşti? Le-au aflat chiar de a doua zi.

La 8 martie – patruzeci şi opt de ore după instalarea oficială a guvernului prezidat de dr. Petru Groza – premierul britanic Winston Churchill trimite preşedintelui Franklin Delano Roosevelt, o telegramă „personală şi strict secretă".

Principalele pasaje vorbesc de la sine. Iată-le:

„Sunt sigur că D-ta[1] vei fi tot atât de îngrijorat ca şi mine[2], de recentele evenimente din România. Ruşii au reuşit, prin forţă şi înşelăciune, să instaleze cârmuirea unei minorităţi comuniste. Protestele noastre[3] împotriva acestor evoluţii au fost stânjenite de faptul că, pentru a avea libertatea de a salva Grecia, domnul Eden şi cu mine am recunoscut la Moscova, în octombrie [1944] ca Rusia să aibă o voce larg preponderentă în România şi Bulgaria, în timp ce noi[4] să avem întâietate în Grecia. Stalin a respectat cu mare strictețe această înțelegere în timpul celor 30 de zile de luptă[5] împotriva comuniştilor şi ELAS-ului în oraşul Atena, în ciuda faptului că toate acestea erau foarte neplăcute pentru el[6] şi cei din jurul său..."

Ce s-a întâmplat în continuare?

Scrie Churchill:

„...Stalin urmează acum o cale opusă[7] în cele două ţări balcanice riverane Mării Negre (= adică Bulgaria şi Româ-

---

[1] Franklin Delano Roosevelt.

[2] Winston Churchill.

[3] Protestul britanic.

[4] Britanicii.

[5] A trupelor britanice în Grecia.

[6] Pentru I.V. Stalin.

[7] Celei urmată de britanici în Grecia.

nia, nota DCG) şi care este absolut contrarie tuturor ideilor democratice.

După convorbirile anglo – ruse de la Moscova, în octombrie [1944], Stalin a iscălit, teoretic, principiile de la Ialta, care acum sunt desigur călcate în picioare în România."

De ce atunci primul ministru britanic nu discută aceste evoluţii cu I.V. Stalin?

Răspunde tot Winston Churchill:

„Stalin va spune: eu nu am intervenit în timpul acţiunii voastre în Grecia, atunci de ce nu-mi daţi aceeaşi libertate în România?"

Sigur, adăugă premierul britanic, o atare discuţie ar duce la compararea ţelurilor urmărite de sovietici şi de englezi. Odată ajunşi la acest punct nici una din părţi nu va convinge pe cealaltă: „Date fiind relaţiile mele personale cu Stalin, sunt sigur că ar fi o greşeală pentru mine, în situaţia prezentă, să mă angajez într-o controversă."

Ce se poate face în acest caz?

Premierul Marii Britanii face două propuneri.

Prima: „Cred că Stalin ar trebui informat de îngrijorarea noastră[8] privind evenimentele care au dus la instalarea prin forţă a unui guvern comunist minoritar în România – întrucât această situaţie vine în contradicţie cu concluziile Declaraţiei privitoare la Europa eliberată, asupra căreia am căzut de acord la Conferinţa din Crimeea."[9]

A doua propunere a lui Winston Churchill: „...îndeosebi mi-e teamă că venirea acestui guvern comunist ar putea duce la epurarea fără discriminare a românilor anticomunişti care vor fi acuzaţi de fascism, cam la fel cu ceea ce se întâmplă acum în Bulgaria."

Şi atunci ce s-ar pute face?

Winston Churchill continuă: „Aş sugera aşadar ca Stalin să fie solicitat să facă în aşa fel încât noul guvern[10] *să nu*

[8] A lui Winston Churchil şi Franklin Delano Roosevelt.

[9] Foarte probabil că Iosif Vissarionovici Stalin nu a fost câtuşi de puţin impresionat de „îngrijorarea" celor doi parteneri de coaliţie!

[10] De la Bucureşti.

înceapă de îndată epurarea tuturor oamenilor politici ce se opun vederilor acestui guvern şi care au făcut-o, fiindcă s-au simţit încurajaţi în această direcţie de Declaraţia de la Ialta." (sublinierea DCG)

Concluzia premierului britanic: „Rămân recunoscător dacă pot cunoaşte părerile Dvs.[11] Rog păstrează această telegramă numai între dumneata şi mine".[12]

Arestările oponenţilor politici au început sporadic chiar în 1945 – de obicei sub învinuirea de „complot".

Arestarea în număr mare a adversarilor politici în România va începe în martie – aprilie 1947 şi va spori dramatic în iulie – august; urmate de procesul liderilor naţional – ţărănişti şi de înlăturarea oricărei activităţi a opoziţiei.

Greu de spus dacă „îngrijorarea" primului ministru al Marii Britanii, comunicată premierului sovietic, a avut vreun un efect privind amânarea represiunilor politice declanşate de regimul procomunist.

Ce se poate spune, cu destulă siguranţă, este că Partidul Comunist din România a avut nevoie de anii 1945 şi 1946 pentru a-şi extinde controlul asupra întregii ţări, înainte de a trece la arestarea şi îndepărtarea masivă a tuturor adversarilor săi.

---

[11] A lui Franklin Delano Roosevelt.

[12] Parafraza telegramei Primului ministru către Preşedinte, 8 martie 1945, nr. 905: 871.00/3 – 1045, arhiva Departamentului de Stat; un text aproape identic încorporat în Winston Churchill, *The Second World War – Triumph and Tragedy*, Bantam Books, New York, 1962, p. 361 – 362; idem în *Foreign Relations of the United States* (FRUS), 1945, vol. V, p. 505 – 506. O traducere în română în *România. Viaţa politică în documente. 1945*, coordonator Ioan Scurtu, Arhivele Statului, Bucureşti 1994, p. 195 – 196; o versiune apropiată şi în Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României...*, Editura Iconica, Bucureşti, 1993, p. 139 – 141.

Preşedintele Statelor Unite, Franklin Delano Roosevelt s-a grăbit să răspundă la 11 martie 1945[13]: „...sunt foarte preocupat de considerentele privind România şi problema poloneză, formulate (în telegrama) Dvs.

Sunt întrutotul hotărât, cum ştiu că eşti şi dumneata[14], ca bunele hotărâri la care am ajuns în Crimeea să nu ne scape din mână; voi face desigur tot ce pot ca să-l oblig pe Stalin să le îndeplinească cu onestitate."

Preşedintele Statelor Unite anunţă că a trimis instrucţiuni ambasadorului american la Moscova să reia discutarea întregii chestiuni[15] cu Viaceslav Molotov.

Apoi continuă:

„Este neîndoios că ruşii au instalat[16] un guvern minoritar după a lor voie; dar, pe lângă motivele arătate în mesajul tău[17], *România nu este un loc bun (potrivit) pentru un test.* (sublinierea DCG).

Şi aceasta din două motive: 1. Ruşii au fost acolo în control deplin, de la început; 2. România este situată de-a curmezişul liniilor sovietice de comunicaţii, şi ca atare este cu atât mai greu să se conteste pretextul necesităţii şi securităţii militare pe care ei (sovieticii), îl invocă pentru a-şi justifica acţiunea".

Concluzia?: „Vom face desigur tot ce putem şi contez, fără îndoială, pe sprijinul D-tale."[18]

---

[13]†Un proiect de răspuns a fost prezentat Preşedintelui Roosevelt de către Secretarul de Stat E.R. Stettinius Jr., la 10 martie 1945. A fost „aprobat şi trimis... fără vreo modificare" la 11 martie 1945: 871.00/3 – 1045, arhiva Departamentului de Stat; textul şi în FRUS, 1945, vol. V, p. 509 – 510.

[14] Winston Churchill.

[15] A situaţiei din România.

[16] În România.

[17] Telegrama lui Winston Churchill din 8 martie.

[18] *Ibidem*. O traducere în *Sovietizarea României*, p. 145 – 146 (vezi nota 12).

Ce putea face Franklin Delano Roosevelt în martie 1945 privind situația din întreaga arie centrală şi sud-est europeană? Lucrurile fuseseră hotărâte de Roosevelt, Stalin şi Churchill la Teheran, încă de la 1 decembrie 1943.

Acum, în martie 1945, Europa era practic divizată în zonele mari de operațiuni, stabilite la Teheran. Forțele americane şi britanice se aflau în vestul, centrul şi sudul continentului; cele sovietice în partea de centru – est şi sud-est, inclusiv Statele Baltice şi Finlanda.

Aşa încât, în martie 1945, nici premierul britanic şi nici preşedintele Statelor Unite nu puteau acționa de fel în ariile controlate de Armata Roşie. Cel mult lăsau pe diplomați să discute, cu rezultate minime, formale (în cel mai bun caz).

În schimb, Franklin Delano Roosevelt a acceptat „motivarea" sovietică privind demisia forțată a generalului N. Rădescu: nevoia de a asigura liniile de comunicații ale trupelor sovietice prin România!

Numeroase discuții vor urma în 1945 între cei trei „aliați" în jurul recunoaşterii guvernelor procomuniste, instalate în Bulgaria şi România prin intervenția cârmuirii de la Moscova.

În cele din urmă, guvernul impus de la 6 martie 1945 la Bucureşti, va fi recunoscut oficial de Londra şi Washington.[19]

Versiunea evenimentelor din februarie – martie 1945 relatată de presa comunistă din România şi reluată de aceea sovietică, va fi impusă, în continuare, timp de decenii.

Unul din promotorii cei mai acerbi ai acestei versiuni, a fost, firește, Andrei Ianuarievici Vâşinski.

---

[19] Desfăşurările diplomatice sunt analizate în detaliu de Liliana Saiu, *The Great Power and Rumania, 1944 – 1946. A study of the early Cold War era*, East European Monographs, Columbia University Press, New York, 1992, p. 83 – 173.De asemenea, Paul D. Quinlan, *Clash over Romania. British and American polities toward Romania: 1938 – 1947*, Los Angeles 1977, p. 131 – 157.

La 7 septembrie 1945, Departamentul de stat trimite guvernului sovietic o notă privind situația din România. Se reamintea, între altele, că guvernul dr. Petru Groza fusese impus prin insistențele Comisarului Adjunct pentru afaceri Externe al URSS.

Trei zile mai târziu Andrei Ianuarievici Vâşinski răspunde: „...este limpede că intervenția Dvs.[20] privind demisia cabinetului Petru Groza, nu poate fi în nici un fel acceptată de Uniunea Sovietică.

Guvernul Petru Groza n-a fost nicidecum constituit la insistența Comisarului Adjunct al Poporului pentru Afaceri Externe al URSS – cum scrieți Dvs – ci *ca rezultat al unirii forțelor democratice ale țării*; acest fapt a fost demonstrat prin cele şase luni de existență[21] ale actualului guvern român, care se bucură de sprijinul deplin al majorității poporului român"[22] (sublinierea DCG).

A. Vâşinski socotea, pesemne, că dictatul Uniunii Sovietice nu va fi vreodată cunoscut. Totodată, arunca întreaga răspundere a evenimentelor de la Bucureşti[23] asupra reprezentanților Statelor Unite şi Marii Britanii din Comisia Aliată de Control.

Reacția şi atitudinea părții americane?

La 12 septembrie 1945, ambasadorul SUA la Moscova, Averell Harriman îl întâlneşte pe Andrei Vâşinski. Diplomatul american foloseşte prilejul „...pentru a-i reproşa *într-o manieră prietenească* " trimiterea notei diplomatice „de felul

[20] Adică a Statelor Unite.

[21] 6 martie – început sept. 1945.

[22] Telegrama nr. 3227 din 10 septembrie 1945, p. 1 – 2: ambasadorul Harriman din Moscova către Secretarul de Stat: 871.00/3 – 1045 National Archives, Washington D.C.

[23] La 21 august 1945 începea „Greva regală" pentru a determina demisia guvernului dr. Petru Groza.

celei pe care am primit-o asupra problemei româneşti"[24] (sublinierea DCG).

Reproş prietenesc!

Istoria inventată îşi continuă însă drumul.

În decembrie 1949, Warren Austin, reprezentantul permanent al Statelor Unite pe lângă ONU, a amintit, într-o şedinţă a Comitetului Politic ONU, de ultimatumul dat regelui Mihai de Andrei Vâşinski la 28 februarie şi 1 martie 1945, la Bucureşti.

Prezent la şedinţa Comitetului Politic, A. Vâşinski a negat cu vehemenţă faptele:

„...De unde aţi scornit aceste poveşti? Aş vrea să aflu unde sunt dovezile acestor afirmaţii? Arătaţi-ne martorul; aşezaţi-l aici pe scaun drept în faţa mea şi lăsaţi-l să-mi spună privindu-mă în faţă că eu, (Vâşinski) am dat un ultimatum Regelui României şi că i-am fixat un termen limită de două ore şi cinci secunde. Daţi-i drumul şi aduceţi-mi martorul aici. Lăsaţi-l pe informator să-şi verse toate informaţiile sale în faţa noastră, faţă în faţă, eu şi dânsul – şi atunci vom sta de vorbă." Adresându-se Comitetului Politic ONU: (= Vâşinski, DCG)" De ce să vorbesc eu în faţa Dvs.?; Dvs. nu aveţi nici o legătură directă cu o atare problemă; Dvs. nu aveţi informaţii; poate că vi s-a povestit despre acestea în Departamentul Dvs., poate în trei departamente. Ce s-a întâmplat (atunci)? N-a fost nici un fel de ultimatum..."[25]

Martorul chemat imperativ de Andrei Vâşinski în faţa Comitetului Politic ONU exista. Se afla în Statele Unite, chiar la Washington D.C. Acest martor asistase la discuţiile rege-

[24] Telegrama nr. 3251 din 12 septembrie 1945: 871.00/3 – 2145, idem, idem.

[25] Scrisoarea lui Constantin Vişoianu către Warren R. Austin, reprezentantul permanent al Statelor Unite pe lângă Naţiunile Unite. Acest citat din spusele lui Andrei Ianuarievici Vâşinski se află în scrisoarea lui Constantin Vişoianu: „*United States Mission to the United Nations. Press Release no. 780, December 13*", 1949, p. 1.

lui Mihai cu A. Vâşinski. Auzise şi consemnase ultimatumul formulat de reprezentatul sovietic. Martorul se numea Constantin Vişoianu, fost ministru de externe al României în guvernul condus de generalul Nicolae Rădescu.

În elementele ei esenţiale relatarea lui Constantin Vişoianu este la fel cu aceea din procesele verbale ale audienţelor lui A.I. Vâşinski la regele Mihai, în zilele de 27 şi 28 februarie şi 1 martie 1945.[26]

Constantin Vişoianu adaugă în a sa relatare către ambasadorul Warren R. Austin: „Aşa am asistat la evenimentul cel mai umilitor al vieţii mele şi la amestecul cel mai tragic în afacerile interne ale ţării mele".

Adevărul nu avea nici o importanţă nici pentru Andrei Ianuarievici Vâşinski, nici pentru autorităţile sovietice care urmăreau impunerea unui guvern dominat şi condus de comunişti în România.

Mai trebuia însă ceva.

Versiunea inventată a evenimentelor trebuia impusă tuturor în România. Cum cenzura împiedica orice analiză sau opinie contrarie, istoria scrisă de PCR rămânea singura relatare a faptelor, indiferent de realitate şi adevăr.

Atenţie prioritară a fost dată elevilor şi studenţilor.

Manualul unic, *Istoria RPR*, apărut în prima ediţie chiar în 1947, afirma că guvernul Rădescu „nu s-a oprit în faţa actelor provocatoare îndreptate împotriva democraţiei". Că FND, „*în cadrul metodelor legale de luptă politică* "[27], a organizat mitinguri de masă. La care guvernul Rădescu „a răspuns prin salve trase în demonstranţii din Bucureşti, Sibiu, Braşov, începând în felul acesta lupta armată împotriva poporului". Rădescu, partidele istorice şi „reacţiunea internă", favorizaţi

---

[26] Vezi capitolul XI şi Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Humanitas, Bucureşti 1991, p. 238 – 243 unde se reproduc cele trei procese verbale.

[27] Sublinierea DCG.

de „cercurile reacționare din străinătate tindeau să lichideze actul de la 23 August și să restaureze dictatura".

Dar a intervenit – continuă autorii manualului unic pentru clasa VIII-a secundară – „rezistența hotărâtă a Frontului Național Democrat" care și-a asigurat și colaborarea „aripei progresiste" a PNȚ și a PNL de sub conducerea lui Gh. Tătărescu.

Ca atare, „sub presiunea maselor populare, guvernul Rădescu demisionează și la 6 martie se formează un guvern democratic sub președenția dr-ului Petru Groza..."[28]

Ediția din 1956 a aceluiași „manual unic" cuprinde o versiune și mai elaborată a istoriei inventate și oficial aprobate. Subliniază că PCR a dus „o luptă grea împotriva majorității reacționare a guvernelor Sănătescu și Rădescu". Afirmă apoi că „guvernele cu majoritate reacționară" n-au luat „nici o măsură" pentru „ridicarea producției"; n-au epurat „elementele fasciste și reacționare"; au sabotat aprovizionarea industriilor cu materii prime; n-au acționat defel pentru restabilirea căilor de comunicație; moșierii și conducerea PNȚ au sabotat însămânțările de toamnă; în sfârșit, reacționarii din guvernele Sănătescu și Rădescu au dat „deplină libertate sabotorilor și speculanților..."; au aruncat „obligațiile armistițiului asupra păturilor sărace".[29]

După această „introducere" manualul oficial, apărut sub egida Ministerului Învățământului, relatează evenimentele din februarie 1945 la fel ca în ediția din 1947, cu unele accente în plus, ca de exemplu: „La 24 februarie 1945, Rădescu, după o declarație provocatoare încheiată împotriva FND, *a încercat cu ajutorul imperialiștilor americani și englezi* să dea o lovitură de stat fascistă"[30] (sublinierea DCG).

---

[28] *Istoria României*, manual unic pentru clasa VIII-a secundară, redactor responsabil Mihail Roller, Ed. de Stat, 1947, p. 784 – 785.

[29] Ministerul Învățământului. *Istoria RPR. Manual pentru învățământul mediu*. Sub redacția acad. Mihail Roller, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București 1956, p. 718 – 719.

[30] *Idem*, p. 723.

În anii '80, manualele şcolare au continuat cu aceeaşi versiune tip a evenimentelor. Astfel:

„Rădescu şi ceilalţi reprezentanţi ai partidelor burgheze, de acord cu Monarhia, au încercat să împiedice lupta revoluţionară a maselor, recurgând uneori la mijloace de forţă, ameninţând cu declanşarea unui război civil."

"La 24 februarie, la Bucureşti, au participat la manifestaţia FND „peste 600.000" de persoane „din Capitală şi din împrejurimi". „Reacţiunea a încercat să intimideze pe demonstranţi, folosind forţa armată, jandarmii şi poliţiştii adăpostiţi în clădirile Palatului regal, Ministerului Afacerilor Interne, Palatului telefoanelor, trăgând în manifestanţi, din rândurile cărora un mare număr au fost omorâţi sau grav răniţi."

Ca urmare „regele nu a mai putut evita soluţia ce se impunea, acceptând guvernul propus de Frontul Naţional Democrat... Vestea instaurării primului guvern revoluţionar-democratic din istoria României a fost întâmpinată cu mare entuziasm de întreaga ţară..."[31]

Astăzi, după cincizeci de ani, faptele – cele adevărate – sunt cunoscute. Stăruie totuşi întrebarea: cum a fost cu putinţă falsificarea realităţilor într-o măsură care sfidează cea mai elementară regulă a cercetării şi a învăţământului istoriei? Cum a fost posibil ca o istorie măsluită şi inventată să fie învăţată, de milioane de elevi, timp de decenii?

Într-un regim în care versiunea oficială a istoriei contemporane este obligatorie, orice este cu putinţă.

Presa va urma exemplul manualelor şcolare. La 24 februarie 1951 *Scânteia* publică articolul „24 februarie 1945.

[31] Ministerul Educaţiei şi Învăţământului, *Istoria contemporană a României,* manual pentru clasa a X-a, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p. 129 – 130.

Şase ani de la complotul americano-englez împotriva poporului român".[32]

În februarie 1945, începe articolul, „sângele ... ostaşilor sovietici curgea din belşug pentru eliberarea popoarelor Europei". În Ungaria şi Cehoslovacia, „trupele române... dădeau minunate dovezi de vitejie alături de glorioasele Armate Sovietice". Tot atunci comuniştii din România „mobilizau masele şi organizau efortul lor eroic" pentru reconstrucţie şi democraţie.

Însă în acele săptămâni de ianuarie – februarie 1945, Burton Berry şi Melbourne, „conducătorii nucleului de spionaj" din misiunea americană „împreună cu Auschnitt şi în strânsă legătură cu regele, cu conducătorii partidelor «istorice» şi ai social – democraţiei de dreapta încep să activeze pentru a nu scăpa din mâini prada grasă ce o constituia pentru ei România".

Autorul articolului din *Scânteia*, după o reţetă binecunoscută, aminteşte diferite fapte şi evenimente, fără legătură între ele, dar comentate şi îmbinate în aşa fel, încât să reia şi să amplifice versiunea formulată de PCdR chiar în februarie 1945. Cu repetarea afirmaţiei că – în acţiunile sale – generalul Rădescu „a fost în prealabil aprobat de misiunile americană şi engleză".

Textul autorului este însoţit de calificative şi adjective vehemente. Câteva exemple: „şleahtă de duşmani înrăiţi ai poporului... gauleiterii americani... politicieni veroşi... spioni şi trădători de ţară... esenţa politicii banditeşti a imperialismului american... plan criminal... lepădăturile fasciste... bande teroriste... pregătirile în vederea unei lovituri de stat militaro-fasciste... slugarnic[33] ... zbir şi călău... dictatura sălbatică a fabricanţilor şi moşierilor..."[34] etc., etc.

---

[32] Articol de Tudor Olaru, în *Scânteia*, s. III, anul XX, nr. 1974, p. 3. Citatele se dau, în continuare, din acest articol.

[33] Calificative date generalului N. Rădescu.

[34] *Ibidem*.

La următoarele aniversări din anii '60 şi '70 ale guvernului impus la 6 martie, asemenea formulări şi termeni au fost, de regulă, lăsaţi la o parte. Dar regimul n-a renunţat defel la versiunea deformată şi inventată a evenimentelor din lunile ianuarie – martie 1945.

Aşa s-a ajuns că serii întregi de elevi şi studenţi au învăţat numai relatările oficial aprobate. Cei ce cunoşteau realitatea, erau fie în închisoare, fie în străinătate, fie nu aveau nici o posibilitate de a se exprima în public, de a scrie.

Impunerea guvernului de la 6 martie a avut şi o urmare imediată. Generalul Nicolae Rădescu a cerut şi a obţinut azil la Misiunea britanică, în seara zilei de 5 martie 1945.

Vicemareşalul aerului, Donald Stevenson, care acordase azil cu aprobarea guvernului de la Londra, informă „de îndată" pe locţiitorul preşedintelui Comisiei Aliate de Control, asupra faptului.

Răspunsul generalului colonel Ivan Zaharovici Susaikov nu s-a lăsat aşteptat: „Scrisoarea Dvs.[35] din 6 martie, înregistrată sub nr. 429, m-a surprins foarte mult întrucât controlul ordinii şi siguranţei în România este exercitat de Comisia Aliată de Control, sub conducerea Înaltului Comandament Sovietic. În atari împrejurări, acţiunile Dvs. apar lipsite de corectitudine şi întreaga răspundere vă revine. Guvernul român a fost informat"[36].

Cabinetul britanic nu a dat înapoi. La 8 martie seara, Foreign Office trimite Misiunii britanice din Bucureşti următoarele: „Sunteţi autorizat[37], în cazul încercării de a-l ridica pe generalul Rădescu, să deschideţi focul în apărarea lui, în ultimă instanţă, şi să luaţi măsuri similare de deschi-

[35] A lui Donald Stevenson.

[36] Telegrama M523 din 8 martie 1945; generalul Schuyler din Bucureşti către Comandamentul Aliat, Caserta, Italia: War Department, Military Archives, National Archives, Washington D.C.

[37] Vicemareşalul aerului Donald Stevenson.

derea focului pentru orice altă persoană, asupra căreia guvernul Majestății Sale (= guvernul britanic, nota DCG) a extins dreptul de refugiu."[38]

Vicemareşalul aerului Donald Stevenson a comunicat colegului său american că este oficial autorizat să acorde azil şi regelui Mihai, Reginei – mamă şi lui Iuliu Maniu, „în caz de necesitate". Reprezentantul britanic a solicitat totodată pe cel american să i se alăture într-o atare eventualitate. Generalul brigadier C.V.R. Schuyler n-a dat urmare solicitării şi a cerut instrucțiuni de la Ministerul de război şi de la Departamentul de Stat din Washington D.C.[39]

A încercat Iuliu Maniu să intre în legătură cu Misiunea americană din Bucureşti, în timpul ultimei faze a crizei politice în februarie – martie 1945?

După toate probabilitățile, nu.

Nici Iuliu Maniu şi nici un reprezentant autorizat al său, nu au cerut să întâlnească pe cineva din această Misiune, pentru a se informa asupra atitudinii adminstrației americane privind situația din România. Iuliu Maniu a trimis totuşi „pe soția unuia din prietenii săi, o doamnă fără experiență politică", să vadă pe reprezentantul politic al Misiunii britanice.[40]

Din perspectiva pe care o dă trecerea timpului, „sovietizarea României" ca şi a celorlalte țări din Europa de Centru şi de Sud-Est, apare ca o consecință inevitabilă a doi factori esențiali:

---

[38] În Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Op. cit.*, p. 144. Vezi şi documentele de la p. 141 – 143.

[39] Ibidem. De asemenea, Foreign Office către Misiunea militară britanică din Bucureşti, la 6 marite 1945, orele 23, în Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Op. cit.*, p. 126 – 127

[40] Raport nr. 161 din 12 martie 1945: Burton Y. Berry din Bucureşti către Departamentul de Stat, p. 2 – 3: 871.00/3 – 1245, National Archives, Washington D.C.

a. felul în care au fost abordate şi soluţionate interesele globale ale celor trei „aliaţi" în anii 1943 – 1945;

b. politica Moscovei de a instaura regimuri „democrat – populare" în toată aria pe care o considera sfera ei de dominaţie.

Ceva s-ar fi putut totuşi face. Să se fi trimis vorbă dinspre Londra şi Washington oamenilor politici ai partidelor tradiţionale din România – ca şi din celelalte ţări ale zonei – că jocurile sunt făcute. Că pentru viitorul previzibil, Sovietele sunt şi rămân în control. Venită la timp, o atare informare ar fi oprit speranţele fără acoperire, întreţinute atâţia ani după evenimentele din februarie – martie 1945. Poate şi unele destine individuale ar fi fost altele. Dar şi fără o atare informare, este sigur că represiunea şi teroarea politică din anii 1948 – 1962 ar fi fost la fel. Fiindcă o atare represiune era parte componentă a sistemului sovietic aplicat în anii '40 şi '50 şi în România.[41]

O ultimă întrebare: în ce măsură reprezentanţii americani şi britanici din Comisia Aliată (Sovietică) de Control (CASC) din Bucureşti au fost informaţi de opţiunile esenţiale asupra României ale guvernelor de la Washington şi Londra?

Din documentele aflate la dispoziţie reiese numai că, în februarie – început de martie 1945, reprezentanţii SUA şi

---

[41] Generalul Nicolae Rădescu a întocmit un succint raport asupra evenimentelor din timpul guvernării sale. Raportul datat 26 august 1947 – Lisabona, a fost publicat de Anastasie Iordache în *„Arhiva Cotidianului"*, I, nr. 5, vineri 28 august 1992, p. 3 şi nr. 6, vineri 25 septembrie 1992, p. 6. Generalul Rădescu ne confirmă desfăşurările esenţiale. Dă şi o interesantă informaţie: chiar la finele lunii august 1944, Emil Bodnăraş a propus generalului N. Rădescu să preia comanda miliţiilor comuniste înarmate cu ştirea şi aprobarea tacită a comandantului sovietic. De câte ori lua măsuri pentru menţinerea ordinei interne – citim în raport – generalul Rădescu era convocat la „Comisia Aliată" de Control, unde era învinuit că nu îngăduie „poporului să se manifeste liber"!

Marii Britanii au cerut, repetat, omologilor lor sovietici din CASC, respectarea principiilor formulate la Ialta şi oprirea dezordinilor orchestrate de PCdR.

Dar după 6 martie 1945? Au fost aceiaşi reprezentanţi informaţi de guvernele lor că situaţia din România rămâne aşa cum este şi că „sovietizarea" ţării îşi urmează cursul?

Răspunsul nu este liniar. Notele de protest britanice şi americane, înmânate periodic – până în toamna anului 1947 – guvernului român şi respinse, de fiecare dată, integral, de acesta – exprimă şi poziţii de principiu şi reacţii de conjunctură.

Orice diplomat avizat îşi dădea însă bine seama, chiar din anul 1945, că protestele oficiale nu mai schimbau nimic.

NICOLAE RĂDESCU
Date biografice

Născut la 30 martie 1874, Călimăneşti, judeţul Vîlcea, fiu al lui Radu şi al Zamfirei.

Absolvent al Şcolii Militare de Ofiţeri cu gradul de sublocotenent – 1 iulie 1898.

Absolvent al Şcolii Speciale de Cavalerie, clasificat al treilea din 35, – iunie 1900: "E inteligent, stăruitor şi cu amorul datoriei sale" – apreciază Comandantul Şcolii, maiorul Alexandru Averescu (viitorul mareşal), pe sublocotenentul Nicolae Rădescu.

Ofiţer-Elev al Şcolii Superioare de Război din Bucureşti, 1904-1906.

Avansat căpitan la 4 octombrie 1909. Trece cu brio examenul de capacitate şi este înaintat maior de la 1 aprilie 1916.

S-a evidenţiat prin îndrăzneala şi reuşita acţiunilor, în luptele de pe Valea Topologului, octombrie 1916. Decorat cu ordinul "Mihai Viteazul cl. a III-a".

I se acordă, în mod excepţional, grad de locotenent-colonel, 1 aprilie 1917.

Şef de stat major la divizia 2 cavalerie, 1 ianuarie 1917 – 1 septembrie 1918.

Numit şef de stat major la Inspectoratul Jandarmeriei, 1 septembrie 1918.

Avansat, în mod excepţional, la gradul de colonel, 1 aprilie 1919.

Adjutant al M.S. Regele, 27 mai 1920-1926. Regele Ferdinand îi acordă distincţia de "Adjutant Regal Onorific".

Ataşat militar al României la Londra, iulie 1926.

Avansat general de brigadă – 25 martie 1928, comandant al Brigăzii 4 Roşiori.

Numit în structurile de comandament din Inspectoratul General al Cavaleriei şi Divizia 1 Cavalerie, 1929-1933.

Demisionat din cadrele active ale armatei – 5 februarie 1933. Repartizat ca ofițer de rezervă la Corpul 4 armată.

Trecut în poziția de retragere pentru limită de vârstă prin I.D. nr. 156 din 25 ianuarie 1940.

Implicat scurt timp în anii '30 în viața politică: membru în conducerea Asociației "Cultul Patriei", a "Partidului Poporului". S-a apropiat şi de gruparea "Cruciada Românismului", fondată de Mihail Stelescu – un dizident al Mişcării Legionare.

A fost împotriva înaintării armatei romane la răsărit de Nistru în 1941. Trimite, în oct. 1941, o scrisoare ministrului Reich-ului la Bucureşti în care contestă direct unele afirmații ale lui Manfred von Killinger. Ca urmare a fost internat un timp, începând cu 21 oct. 1941, în lagărul de la Tîrgu Jiu.

În primele luni din 1944 are întrevederi cu Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, dr. Nicolae Lupu, Gheorghe Tătărescu şi Constantin Titel Petrescu.

După 23 august 1944, Nicolae Rădescu este avansat la gradul de general de divizie, apoi de general de corp de armată (în rezervă).

Rechemat în cadrele active ale armatei şi numit Şef al Statului Major prin I.D. nr. 1921 din 14 octombrie 1944.

Semnează din ordin, la 26 octombrie 1944, Protocolul militar româno-sovietic, prin care Comandamentul Sovietic şi Comisia Aliată (Sovietică) de Control au impus desființarea a 14 divizii şi a unor mari comandamente ale armatei române. Generalul Nicolae Rădescu adaugă la Protocol o notă scrisă prin care subliniază că desființarea acestor unități ale armatei române, reprezintă o încălcare flagrantă a clauzelor Convenției de Armistițiu.

Ca şef al Marelui Stat Major, generalul Nicolae Rădescu a protestat şi împotriva cererii Comisiei Aliate (Sovietice) de Control de reducere a efectivelor de grăniceri şi jandarmi români care asigurau paza şi poliția teritoriului României (Raportul său nr. 683077 din 28 noiembrie 1944).

Raportează tot în scris că dizlocarea în România a "unor divizii sovietice cu efective de război complete" poate fi apreciată "ca o ocupație militară sovietică, situație contrară spiritului şi literei Convenției de Armistițiu" (noiembrie 1944).

La 3 decembrie 1944 primeşte de la regele Mihai I mandatul de a forma un nou guvern. A fost ultimul guvern în care partidele tradiţionale PNŢ şi PNL au participat la cârmuirea ţării. Prim-ministru între 6 decembrie 1944 şi 28 februarie 1945.

Intervenţia directă şi repetată a autorităţilor sovietice, îmbinată cu o campanie continuă de dezordini şi de încălcare a legii, orchestrată de Partidul Comunist din România, au dus la demisia silită a primului ministru, în ziua de 28 februarie.

La începutul lunii martie, generalul Rădescu s-a refugiat la Misiunea britanică din Bucureşti, unde a primit azil.

Ulterior (ante iunie 1945) a revenit la locuinţa sa din str. Clopotarii Vechi nr. 4 sub stricta supraveghere a autorităţilor comuniste. A părăsit România la 17 iunie 1946 cu un avion bimotor "Savoia-Marchetti", ieşit din reparaţie de la ASAM-Cotroceni, de unde a şi decolat. Avionul era pilotat de adjutantul maior Spuză, cunoscut în aviaţia de bombardament.

A aterizat în Cipru de unde, după o şedere de circa 9 luni, a plecat, via Lisabona, în Statele Unite ale Americii, la New York şi Washington D.C.

Generalul Nicolae Rădescu a condus Comitetul Naţional Român, constituit în 1948 în Statele Unite ale Americii, şi menit să prezinte guvernelor din Vest şi forurilor internaţionale situaţia din România supusă regimului comunist. Prin C.N.R. a cerut aceloraşi foruri restabilirea libertăţii ţării şi a cetăţenilor ei.

C.N.R. a întreprins repetate demersuri în acest sens. De reamintit, astfel, Memorandumul C.N.R. din 29 mai 1949 prezentat la State Department, Foreign Office şi Quai d'Orsay, cu prilejul întrunirii Consiliului celor patru miniştri de externe ai Marilor Puteri. De asemenea, scrisoarea adresată Adunării Generale Naţiunilor Unite, privind situaţia refugiaţilor politici (în decembrie 1949).

Comitetul Naţional Român a publicat în limba engleză şi un raport 163 pagini intitulat "Suprimarea Drepturilor Omului în România". Raportul a fost trimis delegaţilor la Adunarea Generală ONU, la discutarea, de către Comitetul Politic ONU şi de Adunarea Generală ONU, a rezoluţiei prezentată de delegaţiile SUA, Canadei şi Boliviei, referitoare la

încălcarea flagrantă a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti în România, Bulgaria şi Ungaria (31 octombrie 1949).

Acelaşi raport a fost trimis membrilor Camerei Reprezentanţilor şi Senatului Statelor Unite ale Americii.

Ca de obicei, exilul românesc era împărţit între mai multe orientări politice. Divergenţele s-au manifestat curând şi în lucrările Comitetului Naţional Român; îndeosebi între generalul Nicolae Rădescu, de o parte, şi majoritatea membrilor CNR, de altă parte.

Într-o scrisoare adresată regelui Mihai, la 8 iunie 1950, fostul prim-ministru arată motivele pentru care consideră că activitatea C.N.R. nu mai poate continua în formula de atunci.

În opinia generalului, "Comitetul Naţional Român trebuia să fie un organism a cărui compunere să fie determinată nu de considerente de ordin politic". Divergenţele au început chiar de la prima reuniune a CNR când nu s-a discutat statutul: "... s-a putut avea dovadă – consideră generalul Rădescu – că se urmărea nu crearea unui organism de luptă cu caracter naţional, ci a unui instrument de propagandă personală şi de partid".

De fapt, generalul Nicolae Rădescu nu s-a împăcat cu meandrele, compromisurile şi spiritul partizan al vieţii politice aşa cum se manifestau ele şi în România anilor '30.

În 1952-1953 a suferit de o boală pulmonară la care nu s-a putut pune un diagnostic precis. A fost îngrijit şi de dr. George Emil Palade.

Generalul Nicolae Rădescu s-a stins din viaţă la 16 mai 1953, la New York.

Era un om de carte. Biblioteca sa cuprindea lucrări de istorie – Iulius Caesar, Publius Cornelius Tacitus, Edward Gibbon sau Theodor Mommsen; opere filosofice, ca de exemplu, ale lui Immanuel Kant sau Friederich Nietzsche, clasicii francezi ai secolului al XVII-lea – Pierre Corneille, Jean Baptiste Poquelin-Molière, Jean Racine – sau operele complete ale lui Anatole France. Avea ediţii bibliofile.

Citea şi vorbea curent engleza, franceza şi germana.

N-a înţeles să beneficieze de avantajele funcţiilor încredinţate. Când a devenit prim-ministru i s-a oferit Mercedes-ul blindat dat

mareşalului Ion Antonescu de către cancelarul Adolf Hitler. A refuzat net şi a folosit o maşină obişnuită, un Chevrolet.

Tot în lunile decembrie 1944 – ianuarie, februarie 1945 a refuzat ca familia sa sau el personal să fie aprovizionat cu unele alimente speciale obținute prin magazinul Președinției Consiliului de miniştri şi care, fireşte, nu se aflau pe piață.

Îi plăceau plimbările. Traseul obişnuit era: str. Clopotarii Vechi – Statuia Aviatorilor. Cât timp a avut domiciliul forțat în strada Clopotarii Vechi, făcea de zeci de ori înconjurul curții.

A avut verticalitate şi curaj. A înfruntat deschis în plină ocupație sovietică, asaltul Partidului Comunist din România pentru acapararea puterii prin forță, înşelăciune şi intervenția directă a armatei şi guvernului sovietic.

Fapta şi cuvântul generalului Nicolae Rădescu rămân pentru totdeauna în patrimoniul istoriei româneşti, pentru apărarea libertății şi demnității țării şi a cetățenilor ei[1].

[1] Datele din această succintă notă biografică se întemeiază pe volumul *Şefii Marelui Stat Major Român, 1941-1945. Destine la răscruce*, autori: maior Eftimie Ardeleanu, lt. col. Dumitru Dobre, Florica Dobre, lt. col. Gheorghe Nicolescu, lt. col. Teofil Oroia, lt. col. Alexandru Oşca, Adrian Pantea; Coordonator general-colonel Dumitru Cioflină, Editura Militară, Bucureşti, 1995, p. 217-246.

Pentru activitatea din exil a generalului Nicolae Rădescu: Mircea Ciobanu, *Regele Mihai şi Exilul Românesc*, prefață de Al. Zub, Editura Princeps, Iaşi, 1994, îndeosebi p. 115-119, 170-172, 189-195, 198-200, 201-206, 216-220, etc.

Despre personalitatea generalului Nicolae Rădescu, biblioteca sa, felul său de a fi, mi-a vorbit prof. dr. Alexandru Şerbănescu, nepotul generalului.

Unele detalii despre zborul spre Cipru (17 mai 1946) mi-au fost comunicate de dl. Grigore Olimp Ioan, publicist, scriitor, fost pilot de bombardament în 1941.

General de Corp de Armată Adjutant

NICOLAE RĂDESCU

30 martie 1874 - 16 mai 1953

Şeful Marelui Stat Major
15 octombrie - 6 decembrie 1944
Prim-ministru al României
6 decembrie 1944 - 28 februarie 1945

Foto: Biblioteca Academiei Române

ANEXA nr. 1

Scrisoarea adresată de generalul Nicolae Rădescu ministrului plenipotențiar al Reich-ului la București, Manfred von Killinger

octombrie 1941

Domnule Ministru,

Este de presupus că în momentele în care v-ați hotărât să dați publicității cuvântul rostit de dv. în sala *Aro* v-ați gândit și la răsunetul ce-l va avea.

Ați simțit nevoia să convocați la o adunare pe membrii coloniei germane din București. Erați, negreșit, în dreptul dv.

Ați voit apoi să fie adusă la cunoștință publică cuvântarea ce le-ați ținut. Nici pentru aceasta nu vi s-ar fi putut aduce de nimeni o învinuire.

Dar ați mai crezut că în această cuvântare puteți vorbi și despre lucruri - și încă de mare gravitate - care ne ating direct și ne privesc, exclusiv, pe noi, românii, ceea ce nu aveați nici un drept să faceți. Iar ca să pun în lumină ceea ce nu vă era îngăduit să spuneți, iată rostul scrisorii de față.

Ceea ce se desprinde, în primul rând, din cuvântarea dv. este impresia pe care o lasă că, în limbajul dv., cuvintele au altă semnificație decât în mintea celorlalți oameni: altfel nu s-ar putea explica cum unei înșiruiri de cuvinte ofensatoare s-a dat titlul de "Omagiu României". Ceea ce s-a publicat în ziare sub acest titlu - dacă este vorba să se pună în concordanță titlul cu conținutul - ar fi trebuit să poarte numele de "Insulta României", iar nu "Omagiu României".

O altă constatare de făcut este aceea că dv. ați reușit să stabiliți un record neatins de nimeni până acum în uzanțele diplomatice.

În adevăr, nu se cunoaște nici un caz în care un reprezentant al unei țări străine să-și îngăduie insulta în masă a cetă-

ţenilor ţării pe lângă care este acreditat. Mai mult decât atât: un astfel de fapt să rămână fără urmări.

Dv. aţi avut curaj şi încercarea v-a izbutit, obţinând astfel o strălucită performanţă, de care, *deocamdată* cel puţin, puteţi fi mândru.

Domnule ministru, am de mult credinţa că o mare parte din nenorocirile cari s-au abătut asupra aceste ţări sunt datorite amestecului străin - suportat de noi cu voie sau fără voie - în treburile noastre. Am socotit totuşi că acum nu este vreme de răfuială, motiv pentru care şi eu m-am mulţumit, ca foarte mulţi alţii, să-mi frământ în tăcere gândurile şi să-mi înăbuş necazul, fără să fac nici un gest de ostilitate din care să se vadă nemulţumirea noastră împotriva celor din afară şi pe cari îi socotim vinovaţi pentru suferinţele noastre.

Nimeni n-ar putea însă să-mi mai pretindă să nu ies din această atitudine - pe risc propriu, bineînţeles - nici acum, după ce mi-a fost dat să văd cum un strein, adăpostit aici ca aşa-zis prieten, îşi ia îndrăzneala să arunce cu noroi asupra noastră când vede că vrem să ne scăpăm ţara de rele. Aceasta pentru că lui i se pare că am putea să împiedicăm facerea de noui sacrificii pe care el le socoteşte de folos pentru ţara lui.

Şi apoi, dată fiind gravitatea faptelor, nici nu mi-ar îngădui să tac demnitatea mea de ostaş şi patriot.

Mă număr, domnule ministru, printre acei nenumăraţi români care au săvârşit - după părerea dv. - marea crimă de a crede că armatele noastre nu trebuiau să depăşească linia Nistrului; şi căror, fiindcă părerea lor nu vă convenea, le-aţi aruncat epitetul de "politicieni ticăloşi". Aşa fiind, sunt pe deplin îndreptăţit să mă consider direct atins de elegantul dv. calificativ. Şi ar trebui să mă socotesc cel din urmă dintre laşi - lucru ce nu aţi fi în drept să-l credeţi şi dv. despre mine -, dacă n-aş răspunde aşa cum se cuvine atacului dv. necugetat şi insolent.

Nu poate fi ticălos patriotul român care, cu inima sângerândă din pricina nenorocirilor care i-au copleşit ţara, încearcă să-şi exprime gândul asupra a ceea ce crede el că ar fi bine de făcut spre a fi înlăturate o parte, cel puţin, din suferinţe.

Ticălos este, domnule Ministru, streinul căruia, neconvenindu-i atitudinea patriotului, profită de situaţiunea privilegiată ce deţine şi nesocotind cea mai elementară îndatorire ce îi impune ospitalitatea de care se bucură - nu se mulţumeşte să-i smulgă pâinea de la gură spre a-şi potoli el, şi ai

lui, foamea, dar îl şi acoperă de injurii şi ameninţări, încercând astfel să-l înfricoşeze şi să facă să amuţească glasul care grăieşte adevărul.

Aţi mărturisit în cuvântarea dv. - şi nu v-aţi dat seama ce preţioasă mărturisire - că rodul pământului acestei ţări v-a prins foarte mult bine; că nesfârşite, sute şi mii de vapoare - sunt propriile dv. cuvinte - au pornit în susul Dunării; că mii şi mii de tone de cereale şi materiale diferite au fost furnizate şi transportate în ţara dv. Şi mulţumirile pentru toate acestea sunt insultele ce ni le adresaţi?

Ce s-ar fi întâmplat, domnule Ministru, dacă în ţara dv. un reprezentat oficial al unei ţări străine ar fi îndrăznit să săvârşească un astfel de fapt? N-aţi voi, desigur, să fiţi în locul lui.

Vă credeţi prea puternic, domnule Ministru, şi abuzaţi fără măsură de puterea *trecătoare* pe care o aveţi. Ar fi totuşi bine să nu uitaţi că puterea cea mai mare este tot în mâna lui Dumnezeu, iar pe cei ce încearcă să i-o înfrunte nu-i lasă fără răsplată. Apoi, ca bun cunoscător al istoriei, cum bănuiesc că sunteţi, ar trebui să mai ştiţi că *domnia celor prea trufaşi n-a fost niciodată de prea multă durată*; astfel că s-ar putea ca într-o zi şi trufia dv. să fie înfrântă.

Ziua aceea, domnule Ministru, va fi ziua răzbunării tuturor celor pe care i-aţi umilit, batjocorit şi asuprit.

Iată răspunsul ce am crezut că sunt dator să-l dau cuvântării dv.

General adj. Nicolae Rădescu

Timpul, anul VIII, nr. 2628, 4 septembrie 1944[2]

[2] Textul scrisorii în articolul scris de Miki Mihail Burileanu sub titlul *"Generalul Rădescu, omul care l-a demascat pe Killinger – Scrisoarea document"*.

Datarea scrisorii după raportul Legaţiei SUA din Bucureşti, din noiembrie 1941, text reprodus în continuare, în traducere.

ANEXA nr. 2

"Secretarului de Stat
Washington"

"Bucureşti
Datat:
Noiembrie 24,1941
Primită (la Washington D.C;)
la 11: 28 a.m, (Nov.) 25.

"(No) 980, Noiembrie 24, (orele) 11 a.m."

"Generalul N. Rădescu, fost adjutant al regelui Ferdinand şi ulterior ataşat militar al României la Londra, şi căruia i s-a conferit înaltul ordin militar Mihai Viteazul pentru vitejie în campania din anii 1916-1918, a fost internat în lagărul de la Târgul Jiu la 21 octombrie (1941), pentru a fi adresat ministrului german, Baronul Von Killinger, o scrisoare de protest împotriva alocuțiunii rostită de acesta în fața coloniei germane din Bucureşti, luna trecută; rog vedeți telegrama mea (nr.) 890, octombrie 10, (orele) 9 p.m.

Acesta nu este primul caz cunoscut de mine, în care o personalitate română este trimisă într-un lagăr de concentrare, pentru a fi exprimat în scris opiniile sale, baronului Von Killinger.

Generalul Rădescu declară în scrisoarea sa - a cărei copie mi-a fost trimisă confidențial - că alocuțiunea ministrului (Reich-ului) ar fi trebuit intitulată "insulta României", mai curând decât "Omagiu României" şi că (ministrul) stabileşte un record diplomatic nedepăşit (de altcineva) întrucât «nu se cunoaşte vreun caz în care reprezentantul unei țări străine

să-şi îngăduie să arunce atâtea insulte asupra cetăţenilor ţării unde este acreditat»

Considerându-se el însuşi (N. Rădescu), a fi unul din nenumăraţii români calificaţi de ministru (Killinger) drept «politicieni ticăloşi» pentru a fi săvârşit «marea crimă de a crede că armata noastră (română) ar fi trebuit să se oprească la Nistru», el (Rădescu) spune apoi că adevăratul ticălos este străinul care, folosind poziţia sa privilegiată, ia pâinea de la gura românilor şi secătuişte ţara de alimente şi alte produse, trimiţând în schimb, numai insulte.

Scrisoarea se încheie spunând că într-o bună zi, mândria ministrului (Killinger) va fi îngenunchiată şi că acea zi «va fi ziua răzbunării pentru cei pe care i-aţi asuprit şi insultat».

Prietenii politici ai generalului Rădescu socot că cele arătate mai sus pot fi de folos postului B.B.C., îndeosebi pentru emisiunea în limba română.

GUNTHER* "

National Archives, Washington D.C. 871.00/914.

* Franklin Mott Gunther, ministru plenipotenţiar al Statelor Unite ale Americii la Bucureşti, până la 12 decembrie 1941, când guvernul român declară război Statelor Unite ale Americii. Din telegramă rezultă limpede că ministrul Gunther a avut o copie a scrisorii trimisă ministrului Von Killinger de generalul Nicolae Rădescu.

A se compara citatele din telegrama lui Franklin Mott Gunther, cu textul în limba română a scrisorii generalului N. Rădescu (anexa 1)

Traducerea acestei telegrame: Dinu C. Giurescu

Cuvintele puse în paranteze aparţin traducătorului.

Țin să exprim şi pe această cale cele mai calde mulțumiri prietenilor şi colegilor care m-au ajutat în efectuarea documentării pentru lucrarea de față:

Carol B. Alpert, New York University, Law School Library, Associate Librarian Media/ Reference Services, New York, N.Y, SUA.

Emanuel Bădescu - Biblioteca Academiei Române

Grigore Olimp Ioan, ziarist şi scriitor, Bucureşti.

George Minden, New York, N.Y; SUA

Radu D. Popa, New York University, Law School Library, Associate Director for Global Library Service, New York, N.Y. SUA.

Dr. Alexandru Şerbănescu, profesor universitar, Universitatea de Medicină şi Farmacie, Bucureşşti.

Întreaga mea gratitudine profesorului Stephen Fischer-Galați, professor emeritus, University of Colorado at Boulder, SUA, pentru sprijinul constant acordat cercetărilor mele.

Alese mulțumiri exprim colegelor şi colegilor de la următoarele instituții:

Biblioteca Academiei Române, Bucureşti

New York Public Library, New York, N. Y. SUA.

Aceleaşi alese mulțumiri doresc a le exprima Editurii ALL pentru apariția acestui volum: Mihai Penescu - preşedintele grupului editorial ALL; Marius Ioan - redactor; Cornel Matei - director tehnic; Grigore Ionițoiu - tehnoredactor.

Dinu C. Giurescu
aprilie 1995
Bucureşti

INDEX

A

Abramovici Herman, 240, 307
Academia Română, 56, 219, 258, 259, 313
Academiei (strada) 229
Adriaticei, 16
Agiu Constantin, 33, 150, 153, 159, 164, 232, 323, 325, 326, 329
Aiud, 42, 239
Alba Iulia, 80, 96
Albania, 4, 26, 302
Albu (Alb) Nicolae, 240
Alexandrescu Anton, 221, 223, 224, 322, 323, 325, 328
Alexandrescu Ion, 95, 97
Alexianu Gheorghe, 91, 92, 93
Alexiuc, 67
Alifanti Mircea, 258
Alimănişteanu Dumitru, 323, 325
Alpert Carol B, 373
America, 145, 154, 163, 322
ANEF, 30, 33
Anghelescu Gh., 107
Angheliu Emilian, 30, 72, 86, 201
Anglia, 154, 163, 322
Ankara, 8
Anton Constantin, 77, 104, 249, 251
Antonescu Ion, 1, 2, 4, 9, 11, 12, 13, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 33, 76, 77, 86, 87, 88, 92, 93, 161, 162, 177, 182, 210, 248, 257; vezi Mareşalul

Antonescu Mihai, 8, 76, 77, 91, 92, 93, 104
Antonescu Maria, 94
Apărarea Patriotică; vezi Uniunea Patrioților
Apostol Gheorghe, 30, 72, 167, 168, 191, 200, 201, 206, 207, 277
Apostolescu Mihai, 167
Arad, 68, 107, 170
Ardealul (cotidian) , 52, 64, 71, 77, 110, 114, 120, 135, 140, 158, 176, 185
Ardealul de Nord, 332
Ardeleanu, 327
Ardeleanu Eftimie, 365
Ardeleanu Ion 9,30,98,141,165,288,316
Ardeleanu O., 107
Argeş, 222
Arhiva Cotidianului, 359
Arhivele Naționale din Washington D.C., 242; vezi şi NAW
Arhivele Statului din România, 46, 73, 82, 94, 115, 125, 151, 156, 172, 189, 242, 262, 280, 288, 297, 308, 311, 321, 348
Armia Vasile, 30, 98, 145, 288, 316
Armata Roşie, 21, 27, 28, 29, 66, 108, 112, 158, 212, 213, 215, 216, 255, 262, 267, 269, 282, 297, 299, 312, 350
Armata română, 11, 296, 300, 342
Armja Krajowa, 27, 301
ARO, 5, 37, 38, 183, 185, 189, 191, 192, 193, 194, 200, 214, 215, 217, 269
Associated Press, 37
Atena, 51, 142, 346
Ateneul Român, 5
Athénée Palace, 233
Austin R. Warren, 305, 306, 352, 353
Austria, 17, 20
Austro-Ungaria 240
Averescu Alexandru 135
Avramescu Gheor 365
Axa, 13, 263
Azriel Avram, 30

B

Bacău, 63, 112
Băcilă Ion, 94
Bădescu Gheorghe, 11

Bagdasar N., 72
Baicu, 159
Baier Hannelore, 120, 122, 123
Bălan Ioan, 69
Balcani, 5, 13, 14, 15, 113, 142
Bălcescu Nicolae, 190,231
Balmuş Constantin, 258
Banat, 82, 122
Banu Gheorghe, 240
Bărănescu Marin, 69
Bărbulescu Gheorghe, 27
Bărbuneanu Petre, 323, 325
Bardan Ştefan, 256
Bârlad, 63
Bârna Vlaicu, 114
Basarabia, 17, 88, 96, 116, 118, 131, 132
Batcu Alexandru, 256
Bathory Ludovic 7
BBC, 23, 37, 147
Bejan Petre, 323, 325
Bellu Nicolae, 327
Beniuc Mihai, 258
Berlin, 18, 20, 21, 22, 23, 86, 87, 137
Berna, 8
Berry Y. Burton, 43, 44, 45, 90, 120, 141, 142, 145, 146, 149, 181, 184, 197, 207, 210, 218, 220, 239, 240, 264, 278, 285, 306, 308, 310, 311, 337, 343, 344, 356, 358
Biblioteca Academiei Române, 56, 219, 313
Biblioteca Centrală Universitară, 229
Birkle Alexandru 93
Blocul Naţional Democrat, 10, 11, 139, 231
Bocu Sever, 68
Bodnăraş Emil, 5, 66, 67, 138, 244, 323, 324, 359
Bodnărescu Gheorghe, 56
Boemia, 17
Bogdenko V. L., 124, 244, 267, 271, 291, 292, 294, 334, 337, 343
Boghiceanu Gheorghe, 239
Bordeianu C., 258
Bosnia, 26
Boston, 27
Boteanu (blocul), 231, 233, 237
Boteanu, strada, 231
Botoşani, 63, 66, 197
Boulder, 42, 43, 278
Braşov, 34, 37, 243, 298, 353
Brăila, 42, 126, 234

Brăileanu Traian, 94
Brânceanu Lidia, 150
Brătescu Voineşti Ion Al., 94
Brătfăleanu V. , 30, 33, 71, 150, 159, 201, 326
Brătianu Constantin (Bebe), 53, 184, 185, 202
Brătianu I. C. (Dinu) Constantin, 9, 10, 11, 37, 39, 43, 45, 48, 51, 53, 121, 122, 162, 164, 184, 185, 190, 202, 231, 317, 319, 321, 324, 326, 328, 330
Brebeanu Doina, 150
Brucan Silviu, 137, 168, 172
Buşe Constantin, 14
Bucovina de Nord, 17, 116, 131, 132
Bucovina, 17, 82, 88, 116, 131, 132
Bucur Marin, 116, 117
Bucur Teodor, 125,150
Bucureşti, 2, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 22, 23, 24, 27, 30, 34, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 45, , 49, 51, 55, 56, 64, 65, 66, 71, 73, 75, 77, 81, 82, 87, 88, 90, 91, 92, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 110, 112, 115, 117, 124, 125, 129 137, 138, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 156, 159, 165, 166, 170, 175, 176, 179, 182, 184, 185, 189, 194, 206, 207, 210, 211, 215, 218, 220, 221, 226, 228, 229, 231, 234, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 245, 246, 252, 253, 256, 261, 262, 264, 271, 278, 279, 280, 283, 284, 285, 286, 288, 292, 293, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 304, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 321, 325, 330, 336, 337, 339, 342, 343, 344, 346, 347, 348, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 357, 358, 359
Budapesta, 14, 147
Budişteanu Radu, 94
Bug, 22
Bulgaria, 4, 26, 58, 131, 132, 146, 147, 171, 302, 346, 347, 350
Bunaciu Avram, 86
Burcă Ion, 323, 325
Burchi Lucian, 54
Burducea Constantin, 71, 323, 325
Burilianu Miki Mihail, 369
Buzatu Gh., 7, 8, 145
Buzău, 37
Buzeşti, 10

C

Cairo, 8, 12, 13, 23, 261
Calafeteanu Ion, 9
Calea Victoriei, 34, 194, 227, 229, 241

California, 97
Calotescu Cornel, 92
Câmpineanu Ioan, 231
Câmpulung Moldovenesc, 63
Câmpulung, 34, 63
Căpățâneanu Dumitru, 54
Caraş, 69
Caracal, 118, 243
Carandino N., 36
Carlaonț Gh., 92
Carol al II-lea, 9, 39, 135, 319, 320
Carol I, 229
Carpați, 26, 112
Casa Oştirii, 101
CASC, 266, 290, 291, 292, 293, 294, 296, 297, 308, 334, 336, 341, 342, 359, 360; vezi şi Comisia Aliată (Sovietică) de Control
Caserta, 37, 39, 40, 45, 144, 252, 271, 283, 284, 285, 293, 297, 299, 307, 310, 313, 335, 344, 357
Catană Ion, 101
Ceamurlia de Sus, 169
Ceauşescu Nicolae, 244
Cebuc Alexandru, 316
Cehia, 17
Cehoslovacia, 58, 113, 147, 154, 356
CFR, 34, 42, 95, 127, 131, 139, 204, 206
CGM, 159, 269
Charta Atlanticului, 13, 268
Chelaru Traian, 258
Chişinău, 112
Chiper Ioan, 40, 90, 99, 146, 306, 343, 348, 358
Chirică Grigore, 238
Chitic D., 101
Christu Ion Şerban, 291
Churchill S. Winston, 15, 16, 27, 41, 51, 71, 123, 142, 146, 227, 263, 268, 345, 346, 347, 348, 349, 350
Cişmigiu, 101
Ciobanu Mircea, 112, 129, 170, 257, 304, 305, 306, 308, 310, 353, 365
Ciobanu Nicolae, 296
Cioflină Dumitru 365
Ciolan Antonin, 92
Ciosici Vasile, 103
Ciulea Nicolae, 239
Clemenceau, strada, 241
Cloşcă Ionel, 27
Cluj, 9, 76, 79, 298
Comaniciu Horațiu, 190, 194

Comisia Aliată (Sovietică) de Control, 29, 37, 39, 40, 52, 71, 43, 75, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 124, 131, 134, 141, 98, 113, 142, 143, 144, 145, 158, 185, 197, 207, 216, 226, 244, 262, 266, 268, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 280, 281, 282, 284, 285, 286, 268, 269, 270, 273, 279, 290, 294, 295, 297, 308, 313, 315, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 344, 357, 359, 335, 336, 339, 340, 343, 351, 357; vezi şi CASC
comuniştii, 4, 5, 6, 7, 8, 29, 30, 31, 35, 36, 39, 42, 44, 45, 51, 58, 59, 65, 66, 73, 74, 77, 89, 134, 136, 138, 139, 140, 141, 144, 145, 152, 154, 155, 158, 159, 162, 164, 167, 168, 171, 175, 182, 188, 189, 190, 192, 193, 195, 204, 207, 208, 216, 217, 223, 252, 254, 261, 270, 275, 277, 278, 283, 293, 26, 304, 3184, 320, 324, 347, 356; vezi şi Partidul Comunist din România
Condurachi Emil, 258
Confederația Generală a Muncii, 65, 71, 141, 167, 169, 191, 196, 200, 201, 203, 322, 323; vezi şi CGM
Constant Alexandru, 94
Constantinescu Miron, 71, 171, 172, 196, 244, 249, 258, 323, 324
Constantinescu Mitiță, 259
Constantinescu Valeriu, 101
Constantinescu-Iaşi Petre, 138, 244, 258, 323, 324
Constantiniu Florin, 7, 11, 40, 77, 90, 99, 146, 306, 343, 348, 358
Constanța, 42, 109, 110, 126, 170, 197
Constituția din 1866, 27
Constituția din 29 marie 1923, 27, 28, 80, 82
Convenția de Armistițiu, 26, 29, 30, 43, 48, 49, 82, 86, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 113, 114, 115, 121, 122, 125, 128, 130, 131, 134, 141, 266, 288, 290, 291, 292, 294, 310, 326, 339, 340
Coposu Corneliu, 11
Corbu Alexandru, 197
Corivan Nicolae, 258
Cosava (Severin), 107
Cotidianul, 116, 254, 272
Crăciun Constanța, 51, 86
Crainic Nichifor, 91, 94
Craiova, 28, 34, 197, 234, 243
Creangă I., 258
Creta, 4, 26
Crețulescu Ilie, 256
Crimeea, 20, 212, 215, 263, 278, 311, 312, 347, 349
Cristea Miron, 90
Cristescu Eugen, 92, 94
Cristescu Gh., 221
Curentul, 191
Curierul, 174, 175, 176, 187, 272
Curtea de Justiție Militară, 201, 228, 237, 81, 84, 85, 101, 110

Cuza A. C. Gh., 94
Cuza Alexandru Ioan, 214
Cuza Vodă (strada), 240

D

Dacia Traiană, 9, 176
Daicoviciu Constantin, 258
Daily Express, 37
Dămăceanu Dumitru, 256, 288, 323, 325
Dâmbovița 166,238,253
Dan Ioan, 87
Danielopolu Daniel, 53, 68, 97
Davidescu ing., 258
Debrețin, 147
Declarația de la Ialta (Declarația cu privire la Europa eliberată), 263, 264, 278, 279, 280, 285, 310, 311, 312, 320, 326, 348
Declarația din aprilie 1964, 5
Dekanozov D. Vladimir, 123, 309
Deleanu N., 159
Demetrescu G., 258
Departamentul de Stat, 2, 14, 15, 39, 40, 90, 129, 144, 148, 149, 181, 184, 207, 210, 239, 245, 261, 263, 264, 271, 278, 282, 337, 342, 343, 344, 348, 349, 358
Der Bund, 37
Diaconescu Ion, 38
Diaconu, 201
Dima Angela, 238
Dimitriuc V., 94
Djilas Milovan, 28
Dobre Dumitru 365
Dobre Florica 365
Dobrescu Adam, 231
Dobrescu I. Dem, 240
Dobrinescu Valeriu Florin, 97, 100
Dobrotescu Oreste, 202, 229, 230, 235, 239, 240, 244
Dogaciuc Mihail Iosifovici, 109
Dogaru Gică 240
Dolj, 222, 314
Dombrovschi V., 52
Domnița Anastasia, 191
Doncea Constantin, 244, 260
Dongoroz Gh., 69
Donovan J., 112

Dorohoi, 63
Drăghici Alexandru, 33, 86
Dreptatea, 34, 36, 37, 39, 136, 174, 176, 187, 206, 207, 215, 218, 219, 256, 257, 272, 313, 315, 339
Duma D., 72
Dumbravă Ioviță, 159, 326
Dumitrache Ispas, 239
Dumitrescu Mărguța, 151
Dumitrescu Sanda, 239
Dumitrescu Tini, 167
Dumitriu Adrian, 323,325
Dumitriu Eugen, 323, 325
Dumitriuc V, 94
Durma Mircea, 325
Duțu Alesandru, 291, 296

E

E.A.M., 51
Economu Virgil, 72
Eden Anthony, 14, 146, 346
Eforie, strada, 191
Egeea, 26
ELAS, 346
Elefterescu Mircea, 92
Elena, regina-mamă, 284, 285
Elias, 201
Elveția, 37
Emmers, locotenent colonel, 338
Enăchescu M., 258
Enescu Ion, 92, 94
Enescu I. D., 92, 94
Era Nouă, 330, 331
Estonia, 17
Europa, 3, 16, 17, 25, 28, 83, 263, 264, 268, 275, 278, 282, 285, 300, 301, 302, 312, 344, 347, 350, 358
Evenimentul zilei, 11
Expres - Magazin, 8

F

Fălticeni, 63
Fapta, 187, 307
Fărcăşanu Mihai, 179, 190, 194
Femeile Democrate, 170
Fieraru Panait, 240
Filipescu Eliza, 172
Finanţe şi Industrie, 178
Finlanda, 17, 19, 26, 350
Fischer-Galaţi Stephen, 373
Florescu Gh. D., 7
Florian Mircea, 258
FND (Frontul Naţional Democrat), 32, 34, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 45, 48, 50, 52, 61, 62, 63, 66, 73, 74, 75, 84, 100, 134, 142, 148, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 169, 172, 173, 174, 176, 184, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 202, 205, 207, 210, 211, 212, 213, 214, 218, 220, 221, 222, 223, 227, 228, 232, 233, 235, 237, 238, 239, 243, 246, 249, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 263, 266, 267, 269, 270, 271, 274, 306, 307, 308, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 318, 320, 321, 322, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 339, 353, 354, 355; vezi şi Frontul Naţional Democrat
Focşani, 20, 65, 234
Focşeneanu Eleodor, 77, 82
Foreign Office, 40, 41, 144, 357, 358
Fotino Gheorghe, 52, 53
Franţa, 14, 37, 83, 86, 223
Frontul Naţional Democrat al Tineretului 52
Frontul Patriei, 302
Frontul Plugarilor, 32, 45, 54, 65, 71, 90, 136, 144, 150, 159, 166, 169, 170, 185, 212, 260, 316, 320, 322, 323, 326
Frontul Renaşterii Naţionale, 135
Frontul Unic Muncitoresc, 32, 136, 253
Frontului Naţional Democrat, 32, 35, 56, 60, 62, 64, 90, 134, 136, 140, 148, 150, 154, 158, 172, 174, 202, 203, 207, 211, 219, 238, 248, 254, 258, 266, 267, 269, 270, 273, 282, 306, 307, 318, 319, 320, 321, 326, 327, 328, 331, 342, 341; vezi şi FND
Frontului Unic Muncitoresc (FUM), 30, 32, 33, 70, 253, 254, 294
Führer, 22

G

Galați, 20, 34, 126, 166, 169, 170
Gămulescu Dorin, 28
Gârbea Titus, 105, 106
Garda de Fier, 135, 162, 220
Gazette de Lausanne, 37
Generala, 201
Georgescu Adriana, 64, 179, 234, 235, 242, 299
Georgescu Constantin, 258
Georgescu, maior, 232, 233
Georgescu Rică, 144
Georgescu Teohari, 33, 42, 54, 71, 138, 150, 159, 171, 197, 198, 202, 207, 214, 221, 222, 223, 252, 313, 323, 324, 325, 326, 328, 329
Germania, 17, 18, 20, 85, 86, 87, 90, 100, 121, 124, 125, 147, 304
Gheorghiu-Dej Gheorghe, 4, 6, 30, 31, 33, 52, 53, 55, 71, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 148, 150, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 194, 195, 202, 230, 244, 251, 260, 323, 324, 325
Gheorghiu I., 107,
Gheorghiu Traian, 258
Gherca, 201
Gherghița, 169
Ghica Alexandru, 55
Ghilezan Emil, 52, 54, 318
Ghițescu-Sănătescu Simona, 45, 293
Gigurtu Ion, 90, 94
Giurescu C. Dinu, 35, 47, 186, 242
Giurgiu, 164
Glasul Dreptății, 136
Göbl Carol, 178
Goga Octavian, 135
Goga Veturia, 94
Gorbaciov Mihail, 93
Gorj, 105, 164, 222
Graiul Nou, 262, 312
Grecia, 13, 26, 41, 51, 142, 145, 181, 302, 346, 347
Grew S. Joseph, 285, 286, 344
Gribincea Mihai, 117
Grigore Iordan, 102
Grivița - CFR 34,42
Groza Petru, 5, 29, 32, 35, 39, 41, 45, 52, 53, 54, 71, 90, 125, 134, 136, 150, 152, 153, 154, 159, 175, 176, 184, 185, 197, 251, 308, 309, 310, 316, 317, 318, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 329, 330, 332, 337, 341, 344, 346, 351, 354
Gunther Franklin Mott, 370

Gusti D., 55
guvernul Majestății Sale (guvernul britanic), 2
guvernul sovietic, 12, 14, 23, 41, 117, 123, 136, 139, 142, 257, 311, 335, 343

H

Harriman Averell, 23, 279, 351
Havas, 37
Herescu Nicolae, 91
Herseni Traian, 94
Hillgruber Andreas, 12, 13
Hitler Adolf, 12, 13, 16, 20, 22, 87, 226, 273
Hlihor Constantin, 100, 132
Hodoş Alexandru, 94
Hoisescu C., 307
Hoover Institution Press, 29, 97
Hortolomei, 259
Hristopol Gh., 7
Huşi, 63
Hudiță Ioan, 53, 194, 195, 196, 319, 320
Hull J. E., 130, 194, 207, 293, 294, 297, 298, 338

I

Ialomița, 37, 166
Ialta, 246, 249, 263, 268, 274, 277, 279, 280, 285, 304, 305, 310, 311, 318, 320, 326, 327, 329, 336, 344, 347, 348, 360
Iancu Gheorghe 7, 155
Iasinschi Vasile, 94
Iaşi, 7, 63, 67, 71, 76, 138, 145, 181, 221, 244, 258, 323, 324, 325
Ilfov, blocul, 226, 230, 231, 233, 235, 237
Ilfov, județul, 166, 192, 204, 226
Înaltul Comandament Aliat (Sovietic), 82, 100, 128
Înaltul Comandament Român, 92, 100
Înaltul Comandament Sovietic, 24, 98, 114, 122, 357
Ioan Dan, 87
Ioan Marius, 373
Ioan Olimp Grigore, 198, 365, 373
Ionescu , căpitan, 232
Ionescu Emanoil, 325
Ionescu Eugen, 221

Ionescu Marcel, 323
Ionescu Mihail E., 7, 11, 77
Ionescu Naum, 304
Ionescu Radu, 236
Ionescu Tudor 54, 52, 323, 324, 325
Ionnițiu Mircea, 10, 11, 299
Iordache Anastasie, 359
Iordan Iorgu, 102, 239, 258
Iordăchescu Theodor, 326
Iorgulescu Alexandru, 221
Isac Victor, 11
Istanbul, 1, 49
Italia, 12, 20, 21, 26, 37, 39, 40, 45, 14, 223, 252, 271, 283, 284, 285, 293, 297, 299, 307, 310, 313, 335, 338, 344, 357
Iugoslavia, 14, 115, 124, 301, 302

J

Jaruzelski Wojciech, 93
Jienescu Gh., 94
Journal of Central European Affairs, 8
Jurnalul de dimineață, 5

K

Katyn, 83, 93
Kernbach M., 258
Kișinevskaia Liuba, 72
King R. Robert, 29, 305
Kirk, 39, 40, 45
Komorovski Tadeusz-Bor, 27, 301
Kreindler dr., 258
Kremlin, 93, 137

L

Lăcustă Ioan, 49
Ladislau Basil, 239
Lapedatu Al., 57

Lapedatu Ion, 184
Lăpuşneanu C., 221
Lazăr Ilie, 140, 141, 190, 200, 203, 204, 210, 248, 251
Lăzărescu Vasile, 69
Leahy D. William, 2, 3
Leborix Carol, 239
Lecca G. Octav, 55
Lecca Radu, 92, 94
Lee Arthur Gould, 305, 309
Legea 126 din 23 februarie 1945, 100
Legea 2 din 29 decembrie 1944, 111
Legea 57 din 24 ianuarie 1945, 78, 82
Legea 640 din 18 decembrie 1944, 75
Legea 641 din 18 decembrie 1944, 80
Legea 657 din 28 decembrie 1944, 111
Legea 660 din 31 decembrie 1944, 67
Legea nr. 1 din 29 decembrie 1944, 111
Legea nr. 10 din 9 ianuarie 1945, 108
Legea nr. 21 din 13 ianuarie 1945, 62
Legea nr. 52 din 20 ianuarie 1945, 69
Legea nr. 658 din 28 decembrie 1944, 111
Legea nr. 7 din 30 decembrie 1944, 78
Legea nr. 86 din 6 februarie 1945, 79
Legea nr. 87 din 8 februarie 1945, 111
Legea nr. 88 din 8 februarie 1945, 111
Legea nr. 89 din 8 februarie 1945, 110
Legile nr. 50 şi 51 din 20 ianuarie 1945, 83
Leningrad, 93
Letonia, 17
Leucuţia Aurel, 11, 53, 68, 78, 95, 196, 318
Levente Mihai, 327
Levin Mişa, 326
Libertatea, 166, 187, 212, 215, 245, 250, 252, 254, 260
Lichiardopol G., 258
Lisabona, 8, 359
Lituania, 17
Livetki V., 48
Livianu Ion, 313, 315
Loghin Leonida, 27, 301
Londra, 3, 23, 24, 40 49, 50, 64, 134, 144, 145, 147, 159, 289, 301, 305, 309, 312, 317, 326, 336, 337, 344, 346, 350, 357, 359
Los Angeles, 48, 350
Lovinescu Monica, 179
Lublin, 27
Luca Laszlo; vezi Luca Vasile

Luca Vasile, 55, 71, 138, 143, 150, 151, 152, 153, 154, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 221, 222, 223, 242, 244, 326, 327, 328, 329
Lupaşcu Ion, 256
Lupu Nicolae Dr., 55, 161, 259, 307, 316, 317, 321

M

Măcărescu Gică, 307
Macedonia, 4, 26
Macovei Pompiliu, 258
Macrea Dumitru, 258
Madrid, 8
Magazin Istoric, 18, 20, 46, 49, 98, 193, 221, 223, 242, 291, 320
Magier Andrei, 69
Majestatea Sa Regele Mihai I, 158, 189, 257, 308, 311, 335; vezi şi Mihai I de România
Malaxa (uzina), 71, 199, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 210, 215, 239, 259, 272, 276, 281
Malaxa Nicolae, 199, 204
Malenkov, 309
Malinovski Rodion, 95, 291, 293, 299, 334, 338
Mălureanu Nicolae, 240
Mamaia-Sat, 102
Mândruţ Ştelian, 7
Manea, 178
Maniu Iuliu, 1, 9, 10, 11, 34, 36, 37, 39, 40, 48, 50, 51, 56, 90, 94, 135, 136, 140, 141, 144, 145, 161, 162, 163, 164, 168, 185, 200, 202, 203, 207, 210, 211, 217, 218, 220, 222, 226, 238, 248, 249, 251, 259, 262, 276, 283, 284, 309, 310, 311, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 324, 325, 326, 330, 358
Manoilescu Mihail, 94
Mănuilă Sabin, 11, 54
Maramureş, 37
Marcu Alexandru, 91
Mărculescu, 201, 205
Mârza dr., 205, 258
Mârzescu George, 75
Mardari S., 52, 105
Mareşalul (Ion Antonescu), 12, 13, 18, 19, 21, 72, 77, 299; vezi şi Antonescu Ion
Marea Britanie, 14, 15, 16, 26, 37, 40, 41, 52, 71, 83, 86, 123, 143, 144, 145, 146, 147, 263, 266, 284, 286, 308, 309, 311, 326, 334, 347, 348, 351, 360
Marele Stat Major român, 22, 256, 289, 290, 292, 293, 297, 298, 299

Margarete II, 21
Marin Vasile, 177
Mastny Voytech, 29
Matei Cornel 373
Maurer Ion Gheorghe, 138, 325
Maurer Ursula, 122, 123
Mazilescu, 221
Mehedinți, 222
Meitani Radu, 91
Melbourne, 356
Mestrovici Ivan, 229
Mezincescu D., 259
Mezincescu Eduard, 138
Mezincescu Florica, 258
Mişcarea Legionară, 313; vezi Garda de Fier
Micle Gh., 150, 159
Micracov Pavlovici Constantin, 109
Miednoye, 93
Mihai Bravu, 169
Mihai I de România, 1, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 21, 22, 25, 26, 29, 39, 44, 45, 48, 50, 51, 52, 55, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 93, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 120, 121, 126, 128, 129, 135, 142, 158, 160, 170, 181, 189, 190, 227, 229, 235, 241, 251, 256, 257, 258, 259, 267, 274, 285 299, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 315, 316, 319, 321-325, 326, 329, 330, 334, 335, 341, 343, 344, 352, 353, 358
Mihail Gheorghe, 3, 292
Mihăilescu Teodor, 103
Mihailovici Draza, 137, 301
Mihaiuțu Grigore, 69
Mihalache Ion, 19, 37, 38, 176, 309, 317, 321, 322, 328
Mikoian A, 309
Milcu Ştefan, 258
Minden George, 373
Ministerul de Interne, 50, 63, 65, 199, 202, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 237, 238, 240, 241, 243, 244, 249, 261
Mircea Pană Alexandru, 109, 110
Miron Bela, 171, 172, 196, 244, 249, 326, 71, 90
Mocanu Marin Radu, 82, 94, 100, 115, 125, 128, 150, 280, 288, 311
Mocsony-Stârcea I., 10, 11
Moga-Fileriu, 326
Moisil Grigore, 258
Moldova, 22, 43, 63, 64, 65, 126, 145, 330
Molotov Viaceslav, 12, 18, 19, 23 50, 126, 137, 145, 146, 279, 280, 285, 288, 309, 311, 349,
Monitorul Oficial, 27, 28, 29, 54, 89, 124, 141, 155, 198

M.O., 48, 52, 53, 55, 63, 67, 68, 69, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 91, 92, 93, 94, 99, 100, 108, 109, 110, 111, 124, 202, 325
Moraru Mihai, 71
Moraru Nicolae, 61, 166, 248
Moravia, 17
Moreni, 34, 195, 253
Moscova, 17, 19, 23, 24, 27, 29, 40, 41, 42, 44, 45, 49, 51, 56, 58, 60, 93, 99, 117, 126, 136, 138, 140, 142, 143, 145, 146, 150, 159, 161, 163, 189, 216, 223, 262, 263, 264, 266, 275, 277, 278, 279, 281, 286, 288, 289, 306, 309, 312, 317, 320, 326, 346, 347, 349, 350, 351, 359
Moskvitin, 30, 98, 145, 165, 241, 242, 288
Muraru Ioan, 155
Mureşanu Anton Ionel, 77, 114
Mussolini Benito, 22
Muşat Mircea, 30, 98, 145, 165, 228
Myller A., 258

N

Nădejde M., 258
Nămoloasa, 20
Nanno F. C., 8
National Archives, Washington D.C., 50, 267, 276, 282, 283, 284, 285, 351, 357
N.A.W., 1, 3, 40, 43, 50, 112, 134, 141, 142, 144, 149, 194, 197, 207, 253, 261, 262, 263, 311, 325
Năvodari, 102
Neagoe Stelian, 8, 12
Negel Dumitru, 250, 304
Negreanu Ioana Alexandra, 125, 150
Negruzzi Ella, 307
Negulescu Ion, 54, 248, 249, 251
Neuer Weg, 122, 124
New York Public Library, 373
New York Times, 37
New York, 27, 29, 37, 41, 83, 93, 278, 302, 348, 350
Nicolae Iordan, 239
Nicolau Ştefan 258
Nicolau Gheorghe, 52, 53, 100, 150, 159, 161,326
Nicolau Grigore 323, 325
Nicolescu G. C., 258
Nicolescu Mircea, 221
Nicolescu, general, 142
Nicos Luiza, 239

Niculescu-Mizil Paul, 244
Nistor Dimitrie, 54, 64, 65
Nistor Ion, 7
Nistor Veniamin, 69
Nistru, 88
Nitzulescu Virgil, 91
NKVD, 93, 185, 299
N.Y., 29, 51; vezi New York

O

Oşca Alexandru, 365
Odesa, 92
Oeriu Simion, 71
Olaru Tudor, 356
Olteanu Florin, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 235
Oltenia, 222, 253
Oltenița, 253
Oncică, 230
Onea Ştefan, 102
ONU, 29, 352
Oprescu George, 258
Oradea, 103, 289, 298
Orient-Radio, 111
Oroia Teofil, 365
Overlord, 14
Oxford, 302
Oțetea Andrei, 258

P

Paşcanu Nicolae, 238
Pacha Augustin, 69
Palatul Regal, 10, 11, 18, 34, 180, 190, 191, 194, 220, 227, 228, 229, 233, 235, 237, 243, 249, 250, 251, 252, 299, 304, 309, 320, 329, 355
Palo Alto, 97
Panaitescu P. P., 91
Panga Ion, 177
Pantazi Constantin, 92, 93
Pantea Adrian 365
Papacostea Victor, 52, 54, 68
Papanace Constantin, 94

Paraschiv Niculae, 38
Parhon C.I., 258, 259
Paris, piața, 86, 172
Partidul Comunist din România, 29, 31, 50, 51, 76, 86, 125, 126, 140, 143, 155, 164, 170, 171, 174, 212, 214, 244, 255, 261, 264, 275, 285, 294, 300, 306, 313, 323, 328, 329, 344
Partidul Național Liberal, 1, 9, 34, 42, 49, 52, 55, 56, 65, 121, 135, 140, 161, 164, 165, 171, 173, 174, 178, 196, 202, 206, 211, 218, 219, 221, 222, 245, 246, 269, 272, 282, 283, 311, 316, 317, 319, 321, 323, 325, 331, 332; vezi și PNL
Partidul Național Țărănesc; vezi PNȚ
Partidul Social Democrat, 31, 32, 323; vezi PSD și PSDR
Partidul Socialist Țărănesc, 32
Partidul Țărănesc Popular, 32
Partidul Țărănesc, 32
Pârvescu Aurel, 240
Pârvulescu Constantin, 4
Pascu Ştefan, 7, 238
Pătrăşcanu Lucrețiu, 10, 11, 33, 39, 48, 53, 55, 71, 75, 85, 89, 90, 109, 142, 143, 148, 159, 160, 164, 190, 232, 251, 260, 323, 324, 325, 329
Pătraşcu, 227, 258, 260
Pauker Ana, 55, 71, 137, 138, 143, 159, 160, 161, 166, 242, 244, 307
Paul Allen, 83, 93
Păun Nicolae, 7
Pavlov A. P., 267, 268, 269, 270, 291, 292, 296, 343
PC Bulgar, 302
PC din Iugoslavia, 301
PCR, 5, 6, 7, 21, 126, 138, 161, 172, 193, 223, 224, 231, 353, 354
Pelin Mihail, 9
Penescu Mihai, 373
Penescu Nicolae, 42
Pentelescu Aurel, 100
Petrescu Constantin Titel, 11, 33, 48, 148, 252, 253, 254, 255, 307
Petrescu Dumitru, 54
Petrovicescu Constantin, 94
Petrovici Emil, 258
Petrovici Ion, 91, 94
Piața Națiunii, 192, 193, 194, 210, 226, 326, 329, 330
Piața Palatului, 180 190, 191, 220 227, 229, 233, 235, 250, 299
Piele Ştefan, 238
Ploieşti, 34, 42, 138, 195, 239, 253
PMR, 196
PNL, 9, 35, 36, 39, 41, 43, 45, 48, 52, 53, 54, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 84, 89, 143, 157, 158, 162, 166, 181, 182, 190, 193, 218, 220, 223, 245, 259, 283, 307, 308, 310, 311, 317, 318, 319, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 332, 336, 342, 354

PNŢ, 9, 29, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 48, 52, 53, 54, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 84, 89, 136, 139, 140, 143, 144, 157, 158, 160, 161, 162, 166, 172, 173, 174, 182, 185, 187, 195, 196, 204, 217, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 246, 259, 283, 307, 308, 310, 311, 313, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 331, 342, 354
Poenarii-Burchi
Polonia, 17, 19, 27, 58, 221, 301, 302
Pop Adrian, 40, 90, 99, 146, 306, 344, 348, 358
Pop Valer, 94
Popa Soare, 239
Popa Radu D, 273
Popescu Constantin, 256
Popescu Iorgu, 201
Popescu Liviu Nicolae, 155
Popescu Nicolae, 92
Popescu Romeo, 109
Popişteanu Cristian, 13, 221
Popovici Silvia, 125, 150
Popp Gheorghe, 53
Portugalia, 37
Potop Aurel, 221, 258, 323, 325
Prahova, 63, 104, 166
Pravda, 214, 215
Preoteasa Grigore, 140, 213
Pretorian Septimiu, 52, 256
Profiri N.,71, 258
Prusia Orientală, 20
PSD, 9, 33, 36, 39, 48, 53, 54, 58, 148, 150, 159, 170, 250
PSDR, 30, 158, 166, 212, 220, 254, 255, 323, 324, 325, 326
Pucheanu Mona-Lisa, 155

Q

Quinlan Paul, 48, 350

R

Răşcanu Constantin Vasiliu, 42, 138, 142, 256, 323, 325
Răşcanu V., 258
Rădăceanu Lotar, 53, 69, 70, 71, 150, 152, 166, 202, 250, 251, 325, 326
Rădăuţi, 63

Rădescu Nicolae, 45, 47, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 58, 59, 60, 61, 62, 71, 74, 95, 99, 117, 120, 121, 122, 131, 134, 143, 145, 150, 158, 159, 170, 174, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 193, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 207, 210, 211, 213, 214, 215, 217, 223, 226, 227, 228, 230, 231, 234, 236, 237, 238, 241, 242, 244 , 248, 249, 250, 251, 252, 256, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 267, 268, 269, 273, 274, 275, 276, 279, 280, 282, 290, 292, 294, 299, 304, 305, 309, 311, 312, 313, 315, 322, 330, 334, 335, 340, 341, 344, 350, 353, 354, 355, 356, 357, 359
Rador, 111
Radoslav Radu, 240
Rădulescu (colonel), 231, 228
Rădulescu Savel, 95, 98, 117
Rădulescu-Motru C., 55, 56
Raiciu I., 221
Ralea Mihail, 10, 32, 45, 90, 258, 319, 320, 321, 322, 323, 325, 326, 329, 331
Rangheț Iosif, 138
Rantea Dumitru, 93
Răutu Mihail, 55, 67
Regele Mihai;vezi Mihai I de România
Rehner Hermann, 124
Reich, 4, 10, 12, 16, 17, 21, 22, 24, 26, 83, 87, 88, 93, 156, 288
Republica Democrată Germană, 58
Revista de Istorie Militară
Roşca Al., 258
Roller Mihail, 354
Roman August, 54, 63, 234
Roman, județ, 63
Roman, oraș, 234
Romanați, 118, 166, 222
Romanescu Gh., 296
România, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 34, 38, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 58, 61, 64, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 82, 86, 87, 88, 90, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 150, 151, 154, 155, 156, 158, 159, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 175, 182, 189, 194, 195, 196, 200, 202, 206, 207, 212, 214, 215, 216, 217, 221, 227, 229, 242, 244, 248, 249, 250, 251, 255, 256, 257, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 273, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 289, 290, 291, 293, 294, 297, 300, 304, 305, 306, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 317, 318, 319, 321, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 331, 332, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360

România Liberă, 5, 6, 9, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 41, 42, 44, 45, 61, 138, 134, 137, 138, 139, 140, 156, 157, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 177, 182, 190, 191, 192, 194, 195, 196, 197, 200, 202, 203, 204, 206, 207, 213, 220, 221, 226, 227, 228, 237, 248, 249, 250, 251, 252, 256, 260, 262, 300, 317, 327, 330, 331
România Literară, 138
Romniceanu Mihail, 53, 68, 78
Roosevelt Franklin Delano, 15, 71, 112, 120, 126, 129, 146, 227, 263, 268, 345, 346, 347, 348, 349, 350
Rosetti Alexandru, 258
Rosian Alexandru, 239
Roth Hans Otto, 124
Roşca Al., 258
Rotschild Joseph, 302
Rougetel John Le, 41, 144
Rusescu Radu, 256
Rusia Sovietică, 58, 283
Rusia, 3, 18, 19, 38, 45, 50, 56, 58, 86, 87, 121, 123, 145, 270, 283, 346
Rusu Adrian, 7
Rusu Liviu, 93, 103, 258
Rusu Ştefan, 103

S

Sadoveanu Mihail, 259
Saiu Liliana, 42, 43, 48, 278, 279, 350
Saizu I., 7
Sănătescu Constantin, 22, 23, 36, 37, 41, 43, 44, 45, 49, 59, 217, 220, 293, 295, 297, 298, 29, 354
Sanielevici Al., 258
Sânnicolaul Mare, 169
Săracu Dumitru (Mitică), 86, 177
Satu Mare, 289
Săvulescu Traian, 57, 258, 259
Scala, 37, 185, 190, 191, 192, 193
Scânteia, 31, 32, 33, 34, 48, 49, 61, 71, 72, 73, 75, 89, 141, 150, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 191, 192, 194, 196, 200, 206, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 220, 226, 227, 237, 241, 249, 250, 251, 252, 258, 259, 260, 262, 263, 276, 277, 281, 327, 330, 331, 355, 356
Schitu Măgureanu, 11, 101
Schuyler Cortland Van Rensselaer, 52, 75, 130, 132, 194, 207, 267, 268, 269, 270, 271, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 291, 292, 293, 294, 295, 297, 298, 299, 307, 310, 313, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 343, 344, 357, 358

Scurtu Ioan, 38, 73, 125, 132, 150, 156, 189, 242, 262, 297, 308, 321, 343, 348
Sencovici Alexandru, 30, 150, 155, 327
Serbia, 4
Sevastopol, 20
Severin, 69, 107, 108, 166
Sfera Politicii, 263, 268, 279
Siberia, 253
Sibiu, 120, 353
Sidorovici Alexandrina, 86
Sidorovici Grigorian, 241
Sima Horia, 34, 94
Simion Ion, 221
Sinaia, 3, 319
Sindicatele Unite, 33, 72, 73
Smolensk, 93
Social Democrat, 6, 31, 32, 323, 324, 253
socialist, 65
Societatea Tramvaielor Bucureşti, 253
SOE, 1
Sofia, 14
Solacolu T., 93
Solomon Virgil, 53
Soroca, 118
Soviete, 16, 18, 21, 28, 29, 45, 50, 51, 88, 127, 134, 147, 270, 273, 301, 306, 359
Stalin Iosif Vissarionovici, 27, 28, 29, 41, 51, 66, 67, 71, 72, 73, 83, 93, 137, 138, 142, 146, 212, 227, 263, 309, 346, 347, 349, 350
Stalingrad, 20
Stancu Grigore, 205
Stănescu Ghe., 239
Stănescu Virgil, 54, 184, 325
Stanford University, 29
Statele Baltice, 350
Statele Unite ale Americii, 2, 15, 23, 26, 40, 46, 47, 46, 47, 49, 83, 112, 122, 123, 129, 146, 159, 182, 194, 197, 207, 226, 228, 229, 244, 246, 253, 261, 263, 266, 268, 270, 271, 274, 282, 284, 285, 286, 305, 308, 309, 311, 313, 326, 334, 337, 338, 343, 349, 350, 351, 352; vezi şi SUA şi USA
Steaua Roşie, 262
Stettinius Edward Jr., 129, 349
Stevenson Donald, 40, 41, 52, 144, 145, 271, 272, 275, 280, 281, 334, 335, 336, 357, 358
Stockholm, 8, 12, 23
Stoica Anghel, 103
Stoica Chivu, 33, 72, 74, 75, 150, 159, 204

Stoilov S., 258, 259
Sturdza Mihail, 94
SUA, 2, 3, 16, 37, 43, 96, 97, 98, 99, 129, 130, 148, 207, 252, 262, 351; vezi şi USA şi Statele Unite ale Americii
Suceava, 63
Sunday Times, 147
Susaikov Ivan Zaharovici, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 357
Suveranul (Mihai I de România), 5, 10, 11, 22, 25, 48, 49, 50, 112, 115, 116, 141, 211, 306, 309, 316, 324, 326, 329, 330
Szraer Iosif, 261

Ş

Şandru D., 7
Şerbănescu Alexandru, 365
Ştefan Haralambie, 205
Ştefan Marian, 93, 221
Ştefănescu Voicu, 238
Ştirbey Barbu, 8, 261, 307, 308, 316, 344
Şuţa Ion, 297

T

Taşcă Gh., 307
Tache Şt., 258
Tampa Natalia, 125, 150
Tara Bucur, 238
Târgovişte, 42, 166, 195
Târnoveanu, 72
TASS, 93, 262
Tatar Bunar, 165
Tătăranu Constantin, 323
Tătărescu Gheorghe, 10, 90, 161, 162, 163, 164, 165, 309, 311, 318, 319, 320, 321, 323, 325, 328, 329, 331, 354
Tătaru, 101
Teatrul Naţional, 314
Tecuci, 63
Teheran, 14, 350
Teleorman, 314
Teodorescu Iosif ,52, 102, 241, 240
Teodorescu, căpitan 232

Teţchea, 103
Teţchina, 103
Tileagd, 103
Tilecuş, 103
Timiş-Torontal, 69
Timişoara, 34, 67, 68, 106, 107, 169, 170
Timpul, 175
Tinculescu Ion, 93
Tineretul Democrat Universitar, 32
Tito Iosip Broz, 14, 301
Titulescu Nicolae, 154
Tobescu Constantin, 92
Tolea, 72
Tomescu Petre, 91,122
Tomescu Tiberiu, 221
Toscicu Petre, 239
Transilvania de Nord, 44, 141, 150, 284, 330
Transilvania, 12, 15, 25, 44, 82, 85, 87, 112, 113, 114, 115, 122, 136, 141, 150, 155, 156, 189, 284, 330
Transnistria, 88, 92
Trieste, 16
Tripla Înţelegere, 86
Trofimovschi, 72
Tulcea, 169
Turcia, 131, 132
Turnu Măgurele, 197
Turnu Severin, 166
Tutova, 63

Ţ

Ţăndărei, 37
Ţepelea Gabriel, 38
Ţeţu, 194
Ţintea-Băicoi

U

UGIR, 196
Ulam B. Adam, 27
Ungaria, 12, 15, 21, 24, 26, 58, 86, 100, 113, 121, 124, 125, 356
Uniunea Patrioţilor, 32, 33, 65, 136, 150, 159, 169, 170, 322, 323, 327

Uniunea Preoților Democrați, 322, 323
Uniunea Sovietică, 17, 24, 45, 94, 95, 120, 132, 139, 144, 145, 146, 147, 154, 155, 212, 214, 223, 257, 262, 266, 280, 326, 335, 342, 351; vezi şi URSS
Universitatea de Vest, 67
Urali, 222
URSS, 16, 17, 50, 51, 58, 61, 74, 85, 87, 88, 93, 95, 99, 112, 115, 116, 117, 120, 122, 124, 126, 131, 132, 141, 154, 155, 156, 157, 163, 165, 167, 173, 212, 220, 222, 223, 263, 271, 281, 288, 294, 301, 304, 315, 318, 321, 331, 351; vezi şi Uniunea Sovietică
USA, 52, 71, 75, 94, 95, 96, 97, 100, 123, 130, 142, 194, 206, 263, 311, 325; vezi şi SUA şi Statele Unite ale Americii

V

Vâşinski Andrei Ianuarievici, 23, 42, 45, 49, 50, 51, 52, 57, 99, 170, 171, 181, 185, 216, 252, 257, 274, 281, 284, 294, 298, 303, 304, 305, 306, 308, 309, 310, 312, 315, 316, 321, 334, 335, 336, 337, 343, 344, 345, 351, 352, 353
Vaida Bella, 140, 239
Vâlcovici Victor, 57
Vălenaş Liviu, 129
Vântu Gheorghe 323
Varşovia, 27, 301
Vasilichi Gheorghe, 244
Vasiliu C. Z. Constantin, 92
Vasiliu Gheorghe, 54, 102
Vaslui, 63
Vătăşescu Ştefan, 240
Vatra Dornei, 63
Vechiul Regat, 82
Velea Petre, 238
Veres Paul, 72
Versoix, 129
Vişan Alexandru, 331
Vişoianu Constantin, 8, 52, 53, 78, 95, 120, 123, 141, 142, 182, 267, 304, 305, 306, 343, 352, 353
Vianu Alexandru, 14
Viena, 112
Viitorul, 9, 64, 178, 179, 180, 181, 189, 193, 272, 336
Vijoli Aurel, 221
Vinea Emanoil, 72
Vinogradov Serghei Alexandrovici, 37, 39, 40, 52, 56, 71, 116, 117, 122, 134, 141, 244, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 279, 281, 334, 343

Vlaşca, 164, 166
Vlădescu Răcoasa Gh., 52, 53, 57, 78, 79, 150, 159, 244, 323, 325, 327
Vlădescu Ovidiu, 91, 94
Voinea Şerban, 150, 151, 152
Voitec Ştefan, 52, 53, 68, 159, 164, 323, 324, 325, 326

W

Washington D.C., 1, 2, 3, 14, 16, 23, 24, 29, 37, 40, 43, 44, 45, 46, 49, 75, 99, 123, 141, 145, 194, 220, 226, 239, 242, 253, 262, 263, 267, 270, 271, 276, 282, 283, 284, 285, 289, 292, 293, 294, 297, 299, 307, 309, 310, 311, 312, 313, 317, 326, 335, 337, 338, 339, 340, 342, 343, 344, 346, 350, 351, 352, 357, 358, 359
Wehrmacht, 4, 12, 13, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 216
Weiss, 307
Wilson, strada, 231, 233, 234, 237

Z

Zaharia Ilie, 150, 196, 276, 327
Zamfir Zorin, 14, 205
Zamfirescu Constantin, 52, 54
Zane Gh., 307
Zăroni Romulus, 54, 72, 153, 159, 252, 323, 325, 326
Zevedei Barbu, 258
Zub Alexandru, 365

GUVERNAREA NICOLAE RĂDESCU reprezintă prima radiografie a evenimentelor interne din România de la 6 decembrie 1944 şi pînă la 6 martie 1945. Este etapa care a dus, prin forţă, înşelăciune şi demagogie, prin intervenţia directă a autorităţilor civile şi militare sovietice, la impunerea guvernului de la 6 martie 1945, dominat şi controlat de Partidul Comunist din România. Expunerea se întemeiază, în mare măsură, pe documente de arhivă aflate în Arhivele Naţionale din Washington D.C.; de asemenea, pe documentele publicate de Arhivele Statului din România şi de "Magazin Istoric"; pe lucrări memorialistice apărute, fireşte, după1989.

Analiza poartă asupra evenimentelor aşa cum au fost ele înţelese de către participanţii direcţi: regele Mihai I şi consilierii săi; primul ministru Nicolae Rădescu; partidele tradiţionale, Naţional Ţărănesc şi Naţional Liberal; Partidul Comunist din România şi sateliţii săi; Partidul Social Democrat; Comisia Aliată (Sovietică) de Control: reprezentanţii sovietici pe de o parte, cei ai Statelor Unite şi Marii Britanii, pe de altă parte. În sfârşit, felul cum Winston H. Churchill, Franklin Delano Roosevelt şi Andrei Ianuarevici Vâşinski priveau evoluţiile din România. La care se adaugă rescrierea istoriei româneşti, potrivit versiunii oficial aprobate de PCR.

Istoria, cunoscută în realitatea ei, cuprinde fapte ce depăşesc cu mult pe acelea ale unui roman; un coşmar, trăit de zeci de milioane de oameni din această parte a Europei.

DINU C. GIURESCU

ISBN 973-571-035-8